

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANA BİLİM DALI
DEĞERLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**HAYAT BİLGİSİ DERSİ BAĞLAMINDA DEĞERLER EĞİTİMİ:
AİLE BİRLİĞİNE ÖNEM VERME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAKAN BAYIRLI

DANIŞMAN

DOÇ. DR. SEVGİ COŞKUN KESKİN

TEMMUZ 2018

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANA BİLİM DALI
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
DEĞERLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

HAYAT BİLGİSİ DERSİ BAĞLAMINDA DEĞERLER EĞİTİMİ:
AİLE BİRLİĞİNE ÖNEM VERME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAKAN BAYIRLI

DANIŞMAN

DOÇ. DR. SEVGİ COŞKUN KESKİN

TEMMUZ 2018

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

İmza

Hakan BAYIRLI

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Hayat Üstünces Deres Bağlamında Değerler Eğitimi: Aile

'Britanya Chen Verne.....' başlıklı bu yüksek lisans/doktora tezi,
...Değerler... Eğitimi... Anabilim/bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz
tarafından kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Tuğba ŞELANLIK A.Y. (İmza)

Üye Doç. Dr. Serji Çeşun Keskin (İmza)

Üye Doç. Dr. Yuvrt KEŞKİM (İmza)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

11.10.2018

(İmza)

Prof. Dr. Mustafa YILMAZLAR
Enstitü Müdürü.

ÖN SÖZ

Ortada büyük bir yangın var ve insanlar tercih yapmak zorunda; ya hiçbir şey yokmuş gibi yapıp yollarına devam ederek yangının kendilerine ulaşmalarını bekleyecekler ya da yangını söndürmek için ellerinden ne geliyorsa yapmaya çalışacaklar. Bu öyle yangın ki yaktığı her yerde ölüm, savaş, açlık, sömürü, şiddet, tecavüz, aldatma, ihmal, ırkçılık, acımasızlık, duygusuzluk, adaletsizlik, kimsesizlik, yalnızlık, sorumsuzluk bırakıyor. Bu çalışma, dünyadaki büyük yangını söndürebilmek için küçük bir çabanın ürünüdür.

Güzel işler ancak güzel insanlarla beraber başarılır. Bu uzun süreli yolda bana eşlik eden güzel insanlar vardı. En başta, bütün yoğunluğuna rağmen sabırla beni dinleyen, çalışmalarımı büyük bir titizlikle kontrol eden, bana yol, yöntem öğreten, değerler eğitimine farklı bakmamı sağlayan değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Sevgi COŞKUN KESKİN' e en içten gelen duygularıyla teşekkür ederim. Tez çalışmasına beraber başladığım Doç. Dr. Yusuf KESKİN'e; çalışmalarım ve tez görüşmelerim için sürekli hoşgörü gösteren hocam ve anabilim dalı başkanım Doç. Dr. Nil DUBAN'a; tez analiz sürecinde yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Tuğba SELANİK AY'a ve burada adını sayamadığım tüm lisans, yüksek lisans ve mesai arkadaşım olan hocalarıma teşekkür ederim.

Buralara gelmemde en büyük emek sahibi olan, beni özveriyle büyüten anne ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez çalışmamı yürüttüğüm çok değerli ve sevimli öğrencilerime ve ailelerine, okul idaresine ve diğer öğretmen arkadaşlarıma yaptıkları katkılardan dolayı çok teşekkür ederim. Bu süreçte dualarını hissettiğim arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

Ve ailem... Bu uzun ve meşakkatli süreçte beraber yol yürüdüğüm, kendisi çok zor süreçler geçirse de yardımını gördüğüm, uzun analiz sürecinde evi ihmal etmeme sabreden sevgili eşim Firdevs BAYIRLI'ya ve tez sürecinde dünyaya gelip göz aydınlığım olan, babasız geçen saatlere sabreden sevgili oğlum Giray BAYIRLI'ya öncelikle özürlerimi ardından teşekkürlerimi iletiyorum.

Gayret bizden başarı Allah'tandır.

ÖZET

HAYAT BİLGİSİ DERSİ BAĞLAMINDA DEĞERLER EĞİTİMİ: AİLE BİRLİĞİNE ÖNEM VERME

Bayırlı, Hakan

Yüksek Lisans Tezi, Değerler Eğitimi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Sevgi COŞKUN KESKİN

Temmuz, 2018. xxi+296 Sayfa.

Bu çalışmanın amacı, hayat bilgisi dersinde öğrencilere çeşitli etkinlikler yoluyla ailesinin özel bir çevre olduğunu kavramasını, aile bireyleriyle iletişim kurarken iletişim becerilerini kullanabilmeyi, aile içerisinde problem çözme becerisini kullanabilmeyi, aile içerisinde işbirliği yapabilmeyi, aile içerisinde sorumluluklar alabilmeyi, aile bütçesine katkı sunabilmeyi, aile içerisinde saygılı davranışlarda bulunmayı ve saygılı davranışları gözlemlemeyi, ailesinde ve yakın çevresinde görgü kurallarına uyan davranışlar gösterebilmeyi, ailesi ile vakit geçirebilmeyi ve eğlenebilmeyi geliştirmek ve bunları davranış olarak sergilemesine katkıda bulunmaktır. Bu doğrultuda, “İlkokul 3. Sınıf hayat bilgisi derslerinde aile birliğine önem verme değeri bağlamında hangi etkinlikler yapılabilir? Bu etkinlikler sonucunda öğrenciler hangi beceri ve değerleri sergilerler?” sorularına cevap aranmıştır. Çalışma, nitel araştırma desenlerinden eylem araştırması ile yapılmıştır. Araştırmada çalışma grubunun seçiminde *kolay ulaşılabilir durum örnekleme* yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2016-2017 öğretim yılında, Kocaeli-Gebze’de bir devlet ilkokulunda eğitim görmekte olan 26 3. sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Çalışmada veri toplama aracı olarak katılımlı gözlem, etkinlik formları, görüşmeler, video görüntüleri ve el yapımı ürünler kullanılmıştır. Verilerin toplanma süreci 4 hafta, 20 ders saatini kapsamıştır. Bu süreçte 26 ana etkinlik yapılmıştır. Verilerin analizinde betimsel analiz ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada çeşitleme stratejisi, uzman incelemesi ve derinlik odaklı veri toplama yöntemleri kullanılarak inandırıcılık (geçerlik) çalışmaları yapılmıştır. Çalışmada yapılan tüm etkinliklerin, öğrencilerin aile birliğine önem verme, sevgi, saygı, tasarruflu olma, sorumluluk, dayanışma gibi değerlerini geliştirmesine ve bu değerleri davranış haline getirmelerine katkı sağladığı görülmüştür. Bunun yanı sıra

çalışmada uygulanan etkinliklerin öğrencilerin öz yönetim, iletişim, kaynakları etkili kullanma, araştırma, işbirliği gibi becerilerini geliştirmelerine katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Araştırmanın bulguları ışığında, Milli Eğitim Bakanlığı'na aile birliğine önem verme değerinin programlarda yer alması, öğretmenlere etkinlik temelli değerler eğitimi uygulamaları yapmaları, ailelere ise çocuklarıyla daha çok vakit geçirmeleri ve onları önemsemeleri önerilerinde bulunulabilir.

Anahtar Kelimeler: Hayat bilgisi dersi, değerler eğitimi, aile birliğine önem verme.

ABSTRACT

VALUES EDUCATION IN THE CONTEXT OF LIFE SCIENCE LESSON: GIVING IMPORTANCE TO FAMILY UNITY

Bayırlı, Hakan

Master Thesis, Department of Values Education

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Sevgi COŞKUN KESKİN

July, 2018. xxi+296 Page.

The aim of this study is to develop students' understanding their family to be a special environment, their using communicative skills while communicating with their families, their using problem solving skills and collaborating and taking responsibilities in the family, contributing to the family budget, behaving respectfully and observing respectful behaviours, showing behaviours of good manners in the family and immediate surroundings, spending time with their family and having fun, and to contribute to their displaying these as behaviours. Accordingly, answers for the questions of "What activities can be done in the context of the values of giving importance to family unity in primary school 3rd grade life studies lessons? Which skills and values do the students display as a result of these activities?" were sought. The study was conducted through an action research of qualitative research designs. In the study, convenience sampling method was used in the selection of the study group. The study group of the research was formed of 26 students in the 3rd grade, who were studying at a primary school in Kocaeli-Gebze in 2016-2017 academic year. In the study, participatory observation, activity forms, interviews, video images and handmade products were used as data collection tools. The gathering process of the data covered 4 weeks, 20 lesson hours. 26 main activities were done during this process. In the research, credibility (validity) studies were carried out using triangulation of the data, expert examination and depth-focused data collection methods. In the study. It was observed that all the activities contributed to the improvement of values such as giving importance to family unity, love, respect, thriftiness, responsibility, solidarity and transforming these values into behaviour. Besides, it was observed that the activities which were applied in the study contributed to the development of the students' skills such as self-management,

communication, effective use of resources, research and cooperation. In the light of the research findings, it can be suggested to the Ministry of National Education that the value of giving importance to family unity should be included in the programs. Teachers should do activity-based values education applications and parents should spend more time with their children and care about them.

Keywords: Life studies lesson, values education, giving importance to family unity.

İÇİNDEKİLER

Bildirim	iv
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası	v
Ön Söz	vi
Özet	vii
Abstract	ix
İçindekiler	xi
Tablolar Listesi	xvi
Şekiller Listesi	xviii
Diyaloglar Listesi	xxi
Resimler Listesi	xxiii
Bölüm I	1
Giriş	1
1.1 Problem Cümlesi	3
1.2 Alt Problemler	3
1.3 Çalışmanın Önemi	4
1.4 Sınırlılıklar	5
1.5 Tanımlar	5
1.6 Kısaltmalar	5
Bölüm II	6
Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi Ve İlgili Araştırmalar	6
2.1 Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	6
2.1.1 Değer ve Değerler Kavramı	6
2.1.1.1 Değerlerin Özellikleri	8
2.1.1.2 Değerlerin İşlevleri	10
2.1.1.3 Değer Sınıflamaları	11
2.1.2 Değerler Eğitimi	20
2.1.2.1 Neden Değerler Eğitimi?	22
2.1.2.2 Değerler Eğitimi Yaklaşımları	25
2.1.2.2.1 Değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımı (telkin)	25

2.1.2.2.2 Değer analizi yaklaşımı.....	25
2.1.2.2.3 Değer açıklama (belirginleştirme) yaklaşımı	26
2.1.2.2.4 Ahlaki muhakeme yaklaşımı.....	27
2.1.2.2.5 Eylem/davranış yoluyla öğrenme yaklaşımı	27
2.1.3 Hayat Bilgisi Dersi ve Yapısı.....	28
2.1.3.1 Hayat Bilgisi Dersinde Değerler (Kişisel Nitelik) Eğitimi	31
2.1.3.2 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Yapısı ve Değer Öğretimi	34
2.1.3.2.1 2018 Hayat bilgisi öğretimi programı'nda değer eğitimi.....	37
2.1.4 Aile Birliğine Önem Verme	39
2.1.3.1 Bir Değer Olarak 'Aile Birliğine Önem Verme'	41
2.1.5 Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü	42
2.2 İlgili Araştırmalar.....	44
2.2.1 Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar.....	44
2.2.2 Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	50
2.3 Alanyazın Taraması Sonucu	53
Bölüm III.....	55
Yöntem.....	55
3.1 Araştırma Modeli	55
3.1.1 Eylem Araştırmasında Araştırmacının Rolü	58
3.1.2 Araştırma Ortamı	59
3.2 Çalışma Grubu	60
3.3 Veri Toplama Araçları	61
3.4 Verilerin Toplanması	63
3.4.1 Gözlem.....	63
3.4.2 Alanyazın Tarama	63
3.4.3 Durumun Betimlenmesi	64
3.4.4 Eylem Planı ve Etkinliklerin Hazırlanması.....	65
3.4.5 Uygulama	65
3.4.6 Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları	69
3.4.7 Araştırma Sürecinde Karşılaşılan Zorluklar.....	71
3.4.8 Araştırmacının Kendine Yönelik Eleştirileri	72

3.5 Verilerin Analizi.....	73
3.5.1 Gözlemlerin Analizi	74
3.5.2 Doküman (öğrenci yazıları/ödevlerinin) Analizi	74
3.5.3 Görüşmelerin Analizi	75
3.5.4 El Yapımı Ürünlerin Analizi.....	75
3.5.5 Değerlendirme Kriterleri /Esasları	75
Bölüm IV.....	76
Bulgular.....	76
4.1 Aile Bütçesi Uygulama Temasına Dair Bulgular.....	76
4.1.1 Aile Bütçesi Uygulama Temasına Dair Betimsel Bulgular	76
4.1.2 Aile Bütçesi Uygulama Temasına Dair Etkinliklere Bulguları.....	79
4.1.2.1 Aile Bütçesiyle İlgili Kelime İlişkilendirme Testine Dair Bulgular	79
4.1.2.2 ‘Aile Bütçesi İstasyonu’ Etkinliğine Dair Bulgular	81
4.1.2.3 ‘Tasarruf Yapıyorum Bütçemi Koruyorum’ Etkinliğine Dair Bulgular	85
4.2 Aile Geçmişine Yolculuk Uygulama Teması Bulguları	87
4.2.1 Aile Geçmişine Yolculuk Uygulama Temasına Dair Betimsel Bulgular	87
4.2.2 Aile Geçmişine Yolculuk Uygulama Temasına Dair Etkinlik Bulguları.....	89
4.2.2.1 “Geçmişle Röportaj” Ve “Eskiden-Şimdi” Etkinliklerine Dair Bulgular	89
4.3 Ailem Özel Bir Çevre-Ailede İletişim Uygulama Temasına Dair Bulgular	95
4.3.1 Ailede İletişim- Aile Özel Bir Çevre Uygulama Temasına Dair Betimsel Bulgular.....	95
4.3.2 Ailede İletişim- Aile Özel Bir Çevre Uygulama Temasına Dair Etkinlik Bulguları.....	98
4.3.2.1 ‘Karıştır Elleri’ Oyununa Dair Bulgular	99
4.3.2.2 Drama Etkinliğine Dair Bulgular	100
4.3.2.3 ‘Burak’ın Hatası’ Hikâye Tamamlama Etkinliğine Dair Bulgular	104
4.4 Aile İçinde Sorun Çözme Uygulama Temasına Dair Bulgular.....	106
4.4.1 Aile İçinde Sorun Çözme Uygulama Temasına Dair Betimsel Bulgular	107
4.4.2 Aile İçinde Sorun Çözme Uygulama Temasına Dair Etkinlik Bulguları.....	110
4.4.2.1 Video Çözümleme Etkinliğine Dair Bulgular.....	111
4.4.2.2 ‘Sorunlarımızı Çözüyoruz’ Etkinliğine Dair Bulgular.....	112
4.4.2.3 Drama Etkinliğine Dair Bulgular	113

4.4.2.4 ‘Beni İkna Et’ Oyununa Dair Bulgular	118
4.5 Aile İçinde İşbirliği Ve Sorumluluk Uygulama Temasına Dair Bulgular	119
4.5.1 Aile İçinde İşbirliği Ve Sorumluluk Uygulama Temasına Dair Betimsel Bulgular.....	119
4.5.2 Aile İçinde İşbirliği Ve Sorumluluk Uygulama Temasına Etkinlik Bulguları	129
4.5.2.1 ‘Erkam’ın Sorunları’ Örnek Olay Etkinliği	129
4.5.2.2 ‘Aile Treni’ Etkinliği Bulguları	132
4.5.2.2.1 Aile treni etkinliği öncesi ve sonrasında aile bireylerinin görevlerine dair bulgular	133
4.5.2.2.2 Aile treni yapımı sırasında yaşanan duygu ve düşüncelere dair bulgular .	137
4.6 Aile İçinde Haklara Saygı Uygulama Temasına Dair Bulgular.....	139
4.6.1 “Aile İçinde Haklara Saygı” Uygulama Temasına Dair Betimsel Bulgular	139
4.6.2 Aile İçinde Haklara Saygı Uygulama Teması Etkinlik Bulguları.....	143
4.6.2.1 Beyin Fırtınası Etkinliği Bulguları.....	144
4.6.2.2 ‘Hakkım Var Ama’ Etkinliği Bulguları	145
4.6.2.3 Gözlem Formu Etkinlik Bulguları	153
4.7 Ailede Olumlu Tepki Yaratan Görgü Kuralları Uygulama Temasına Dair Bulgular.....	157
4.7.1 “Ailede Olumlu Tepki Yaratan Görgü Kuralları” Uygulama Temasına Dair Betimsel Bulgular	157
4.7.2 “Ailede Olumlu Tepki Yaratan Görgü Kuralları” Uygulama Temasına Dair Sınıf Ve Ev İçi Etkinlik Bulguları.....	160
4.7.2.1 ‘Yankı Tepesi’ Oyununa Dair Bulgular	161
4.7.2.2 ‘Aferin-Hayır’ Oyununa Dair Bulgular	163
4.7.2.3 Drama Etkinliği Bulguları.....	164
4.7.2.4 ‘Görgü Kuralları Kampanyası’ Etkinliği Bulguları	173
4.8 Aile İle Kaliteli Vakı Geçirme Uygulama Teması Bulguları	178
4.8.1 “Aile İle Kaliteli Vakı Geçirme” Uygulama Temasına Dair Betimsel Bulgular	178
4.8.2 “Aile İle Kaliteli Vakı Geçirme” Uygulama Temasına Ev Ve Sınıf İçi Etkinlik Bulguları.....	184
4.8.2.1 ‘Sürpriz’ Örnek Olay Etkinliği.....	184
4.8.2.1.1 Öğrencilerin aile ile vakı geçirmenin neden önemli olduğuna dair düşünceleri	187

4.8.2.2 Çalıştay Etkinliğine Dair Bulgular.....	190
4.8.2.3 ‘Kendi Eğlencem’ Çalışmasına Dair Bulgular.....	194
4.8.2.4 Aile Eğlencesi Etkinliğine Dair Öğrenci Ve Aile Görüşleri.....	198
4.8.2.4.1 Öğrencilerin aile eğlencesi sırasında etkilendikleri durumlar.....	200
4.8.2.4.2 Aile ve öğrencilerin aile eğlencesinin aile birliğine katkısı konusundaki düşünceleri	203
Bölüm V	205
Tartışma, Sonuç Ve Öneriler.....	205
5.1 Tartışma.....	205
5.1.1 Aile Bütçesi Uygulama Temasına Dair Tartışma	205
5.1.2 Aile Geçmişine Yolculuk Uygulama Temasına Dair Tartışma	208
5.1.3 Ailem Özel Bir Çevre-Ailede İletişim Uygulama Temasına Dair Tartışm	209
5.1.4 Aile İçinde Sorun Çözme Uygulama Temasına Dair Tartışma	211
5.1.5 Aile İçinde İşbirliği Ve Sorumluluk Uygulama Temasına Dair Tartışma	214
5.1.6 Aile İçinde Haklara Saygı Uygulama Temasına Dair Tartışma	218
5.1.7 Ailede Olumlu Tepki Yaratan Görgü Kuralları Uygulama Temasına Dair Tartışma.....	220
5.1.8 Aile İle Kaliteli Vakit Geçirme Uygulama Temasına Dair Tartışma	223
5.2 Sonuçlar	228
5.3 Öneriler	233
5.3.1 Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler.....	233
5.3.1.1 Milli Eğitim Bakanlığı’na Öneriler	233
5.3.1.2 Öğretmenlere Öneriler	234
5.3.1.3 Ailelere Öneriler.....	235
5.3.2 İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler	235
Kaynakça.....	236
İletişim Ve Özgeçmiş Bilgileri.....	297

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Schwartz değeri sınıflaması	15
Tablo 2. Spranger değeri sınıflaması.....	18
Tablo 3. Kazanım-beceri kişisel nitelik ilişkilendirmesi örneği.....	40
Tablo 4. 2009-2018 programlarındaki aile ile ilgili kazanımlar.....	43
Tablo 5. Öğrencilere ait demografik bilgiler	63
Tablo 6. Kazanım, etkinlik, tarih tablosu	68
Tablo 7. Aile bütçesi kelime ilişkilendirme testi bulguları	82
Tablo 8. Öğrencilerin geçmiş ve günümüzde yaşayan çocuklara dair algıları.....	90
Tablo 9. Öğrencilerin aile içinde gözlemediği saygısız davranışlar	144
Tablo 10. Sınıfta ders görme hakkım var ama	149
Tablo 11. Müzik dinlemeye hakkım var ama.....	149
Tablo 12. Yemek yemeye hakkımız var ama.....	150
Tablo 13. Derste fikrimi söyleme hakkım var ama	151
Tablo 14. Televizyon izlemeye hakkım var ama.....	151
Tablo 15. Gece kitap okumaya hakkım var ama	152
Tablo 16. Evde oyun oynamaya hakkım var ama	152
Tablo 17. Akrabalarımın ve komşularımın evine gitme hakkım var ama	153
Tablo 18. Birine söz verme hakkım var ama.....	153
Tablo 19. Kantinden alışveriş yapmaya hakkım var ama.....	154
Tablo 20. Eve alınan yiyeceklerden yeme hakkım var ama.....	154
Tablo 21. Evde alınan kararlarda fikrimi söyleme hakkım var ama	155
Tablo 22. Öğrencilerin kendi cümleleri	156
Tablo 23. Öğrenci-davranış dağılımı.....	177
Tablo 24. Aile eğlencelerinin aile birliğine katkısı	189

Tablo 25. Öğrencilerin tasarladığı ev dışı etkinlikler	194
Tablo 26. Öğrencilerin tasarladığı üretime dayalı etkinlikler	195
Tablo 27. Öğrencilerin okuma yazmaya dayalı etkinlikleri	196
Tablo 28. Öğrencilerin oyuna dayalı etkinlikleri	196
Tablo 29. Öğrencilerin yemeğe dayalı, anı paylaşmaya dayalı, ev işine ve eğlenmeye dayalı etkinlikleri	197
Tablo 30. Öğrencilerin aile eğlencesi için hazırladığı ev dışı etkinlikler	198
Tablo 31. Öğrencilerin aile eğlencesi için hazırladığı okuma yazmaya dayalı etkinlikler	198
Tablo 32. Öğrencilerin aile eğlencesi için hazırladığı üretime dayalı etkinlikler	199
Tablo 33. Öğrencilerin aile eğlencesi için hazırladığı yeme içme etkinlikleri	199
Tablo 34. Öğrencilerin aile eğlencesi için hazırladığı oyuna dayalı, eğlenmeye dayalı, anıya dayalı ev işi etkinlikleri	199
Tablo 35. Öğrencilerin ve ailelerin aile eğlencesi etkinliğinden etkilendikleri durumlar	200

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Rokeach değer sınıflaması	14
Şekil 2. Değerler Arasındaki İlişkileri Gösteren Yapısal Model	17
Şekil 3. Hayat bilgisi dersinin temel yapısı.....	31
Şekil 4. 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı yapısı.....	38
Şekil 5. Stringer'in eylem araştırması basamakları.....	59
Şekil 6. Stringer'in eylem araştırması döngüsü.	59
Şekil 7. Çatı değer ve alt değerler	66
Şekil 8. Öğrencilerin aile bütçesine katkı durumları.....	79
Şekil 9. Öğrencilerin aile bütçesine katkı sunma durumlarına dair aile görüşleri	80
Şekil 10. Öğrencilerin aile içi iletişimde dikkat ettiği durumlar ve gerekçeleri	98
Şekil 11. Ailelere göre öğrencilerin aile bireyleri ile iletişim durumları	100
Şekil 12. 'Burak'ın Hatası' hikaye tamamlama bulguları.....	108
Şekil 13. Öğrencilerin aile bireyleriyle yaşadığı sorunlar ve çözüm yolları.....	110
Şekil 14. Ailelerin çocuklarıyla yaşadıkları sorunlar	111
Şekil 15. Öğrencilerin belirledikleri sorunlar ve çözüm yolları.....	114
Şekil 16. Öğrencilerin evlerindeki işbirliği durumu	123
Şekil 17. Ailelerin evlerindeki işbirliği durumu.	123
Şekil 18. Öğrencilerin evdeki iş bölümünün adil olup olmadığına dair görüşleri ...	124
Şekil 19. Aile içinde kararların nasıl alındığına dair öğrenci görüşleri	125
Şekil 20. Aile içinde kararların nasıl alındığına dair aile görüşleri.....	126
Şekil 21. Öğrencilerin üstlendiği görevler ve kaynakları	128
Şekil 22. Ailelere göre öğrencilerin ev içinde üstlendiği sorumluluklar	129
Şekil 23. Öğrencilerin aile içerisinde sorumluluk üstlenmek için yeni fikir üretme durumları	130

Şekil 24. Öğrencilerin aile içerisinde neden işbirliği yapılmasına dair görüşleri	131
Şekil 25. Öğrencilerin nasıl bir işbölümü yapabileceklerine dair düşünceleri.....	134
Şekil 26. Öğrencilerin aile içinde karar alırken herkesin fikrini almanın önemine dair görüşleri.....	135
Şekil 27. ‘Aile Treni’ etkinliği öncesi ve sonrası baba sorumluluk durumları	136
Şekil 28. ‘Aile Treni’ etkinliği öncesi ve sonrası anne sorumluluk durumları.....	137
Şekil 29. ‘Aile Treni’ etkinliği öncesi ve sonrası kardeşlerin sorumluluk durumları.....	138
Şekil 30. ‘Aile Treni’ etkinliği öncesi ve sonrası öğrencilerin sorumluluk durumları.....	139
Şekil 31 ‘Aile Treni’ yapımı sırasında öğrenci ve ailelerin hissettikleri	140
Şekil 32 Öğrencilerin ‘Aile Treni’ etkinliği sayesinde eğlenme durumları ve gerekçeleri	141
Şekil 33. Aile bireylerinin birbirine saygılı davranma durumları	146
Şekil 34. Öğrencilerin diğer aile bireyelerine yaptığı haksız davranışlar	157
Şekil 35. Öğrencilerin kendi dışında diğer kişilerin birbirlerine yaptığı saygısız davranışlara ilişkin gözlemleri	158
Şekil 36. Başkaları tarafından öğrencilere yapılan haksız davranışlar	159
Şekil 37. Öğrencilere göre aile içindeki olumsuz davranışlar.....	162
Şekil 38. Ailelere göre öğrencilerdeki olumsuz davranışlar	163
Şekil 39. ‘Görgü Kuralları Kampanyası’ etkinliği bulguları	179
Şekil 40. Öğrencilerin aileleri ile vakit geçirme yolları.....	182
Şekil 41. Ailelerin çocukları ile vakit geçirme yolları	184
Şekil 42. Tüm ailenin katıldığı organizasyon ve öğrencinin planlayıp uyguladığı organizasyon durumları.....	186
Şekil 43. Öğrencilerin aile ile vakit geçirmenin neden önemli olduğuna dair düşünceleri.....	192

Şekil 44. Öğrenci ve ailelerin aile eğlencesinden memnun kalma durumları.....	201
Şekil 45. Aile ve öğrencilerin aile eğlencesinin aile birliğine katkısı konusundaki düşünceleri	205

DİYALOGLAR LİSTESİ

Diyalog 1. ‘Karıştır Elleri’ isimli oyun sonrası öğrenci değerlendirmesi.....	101
Diyalog 2. Aile içi samimi, olumlu iletişim drama	103
Diyalog 3. Aile içi samimi, olumlu iletişime dair drama sonrası tartışma.....	103
Diyalog 4. Aile dışında resmi iletişime dair drama	104
Diyalog 5. Aile dışında resmi iletişime dair drama sonrası tartışma	104
Diyalog 6. Aile içi samimi, olumlu iletişim drama-2.....	105
Diyalog 7. Aile içi samimi, olumlu iletişime dair drama sonrası tartışma-2	105
Diyalog 8. Aile dışında resmi iletişim drama-2	106
Diyalog 9. Aile dışında resmi iletişime dair drama sonrası tartışma-2.....	106
Diyalog 10. Video sonrası çözümleme	113
Diyalog 11. Sorun tespiti ve çözümüne yönelik drama-1	115
Diyalog 12. Sorun tespiti ve çözümüne yönelik drama-2	117
Diyalog 13. Sorun tespiti ve çözümüne yönelik drama-3	118
Diyalog 14. Sorun tespiti ve çözümüne yönelik drama-4	119
Diyalog 15. Sorun tespiti ve çözümüne yönelik drama-5	119
Diyalog 16. ‘Beni İkna Et’ isimli oyunun oynanması.....	120
Diyalog 17. Hak kavramı üzerine	147
Diyalog 18. ‘Yankı Tepesi’ oyunu.....	165
Diyalog 19. Görgü kuralları üzerine	166
Diyalog 20. ‘Aferin-Hayır Oyunu’nun oynanışı	167
Diyalog 21. Ev içindeki görgü kuralları üzerine drama	168
Diyalog 22. Drama sonrası tartışma-1	170
Diyalog 23. Hastanedeki görgü kuralları üzerine drama	171
Diyalog 24. Drama sonrası tartışma-2	171

Diyalog 25. Sokaktaki görgü kuralları üzerine drama	172
Diyalog 26. Drama sonrası tartışma-3	172
Diyalog 27. Sınıftaki görgü kuralları üzerine drama	173
Diyalog 28. Drama sonrası tartışma-4	174
Diyalog 29. Misafirlikteki görgü kuralları üzerine drama	175
Diyalog 30. Drama sonrası tartışma-5	176
Diyalog 31. ‘Görgü kuralları kampanyası’ etkinliği üzerine	178

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. Kazanım-beceri kişisel nitelik ilişkilendirmesi örneği.....	39
Resim 2. Aile bütçesi resim istasyonunda yapılan resim-1.....	86
Resim 3. Aile bütçesi resim istasyonunda yapılan resim-2.....	87

BÖLÜM I

GİRİŞ

Dünyanın ideolojik, kültürel ve eğitim açısından farklı görüşlere sahip olan tüm kesimlerin ortak bir noktada buluştuğu konu; modern toplumun sosyal ve ahlaki değerler konusunda ciddi problemler ve tehditlerle karşı karşıya kaldığını düşünmeleridir (Kenan, 2009). Dünyada büyük bir değer bunalımı ve karmaşası yaşanmaktadır. Kendini küresel değerlerin üreticisi ve bu değerlerin eğitimi konusunda yetkili gören Batı toplumu, hak, adalet, eşitlik gibi değerleri, kitle imha silahları aracılığı ile tüm insan haklarını hiçe sayarak, kendi düşüncelerine göre bu değerlerden yoksun (!) toplumlara kazandırmaya çalışmaktadır. İnsani değerlerin insani olmayan yöntemlerle kazandırılmaya çalışılması post-modern çağın en büyük çelişkilerinden biridir. Durumun böyle olması tek başına, değerler konusundaki bunalım ve değişimler noktasında yeterli kanıt olabilir.

Günümüzde tüm insanları tehdit eden sorunların arkasında; modernizm, sosyal yapı değişikliği, tüm aykırılıkların, çelişkilerin, çatışmaların ve kamplaşmaların normalleştiği şehir yaşamı, akrabalık ve karşılıklı dayanışmanın işleyişinin bozulması, kişinin sahip olduğu meslek ve statüsünün insani ilişkilerde daha belirleyici olması veya ilişkilerde mantığın ön plana çıkması, duygunun azaltılması ve esnekliğin daha anlamlı ve değerli görülmesi, hakikatin kendisi değil temsillerinin sunulması, bir başka ifadeyle gerçeğe hayali; doğruyla yanlış belirleyebilecek becerinin değişime uğraması, mutlak olanı ortadan kaldıran “her şey mubâhtır” anlayışının hakim olması, Dostoyevski’nin çağımızı en iyi anlatan “tanrı yoksa her şey mümkündür” ifadesi, bilim sayesinde elde edilen ilerlemenin geleneksel davranış ve yaşayış şekillerini modası geçmiş göstermesi veya geleneksel davranışların çıkış kaynağı olan kavramlar ve değerler konusunda kuşkular yaratması, feminist hareketlerinin ortaya çıkması, her şeyi kendi çıkarları açısından değerlendiren, kendi benliğine tutkun (narsist), bencil, kural tanımayan ve cinsel isteklerini dizginlemeyen

ve yaptıklarından dolayı kendini sorgulamayan bir kişilik tipinin ortaya çıkarılması, yatmaktadır (Şentürk, 2008: 12). Bu sebeplerin sonucunda ise; rasyonel, mantığı ve bilimi her şeyin önünde tutan, bireyselliğe önem veren, ben bulduysam benimdir (kolonileşme) mantığına sahip, seri üretip toptan satarım düşüncesinde ve en kötüsü kendi kendine yetme anlayışı ve akılcılığına dayanarak tanrıyı yeryüzünden ya tamamen silme ya da gökyüzüne hapsetme anlayışında olan insan tipi ortaya çıkmıştır (Koçyiğit, 2014: 30).

Yukarıda ifade edilen toplumsal değişme, sanayileşme, modernleşme, tüketim kültürünün artması, şehirleşme gibi etkenler en çok geleneksel aile yapısının bozulmasına, ailenin işlevlerini kaybetmesine ve aile birliğinin zedelenmesine neden olmaktadır (Bayer, 2013). Günümüzde çocukları sağ olduğu halde, yalnız yaşadığı için öldüğünden haber alınamayan ve komşuları veya belediye yetkilileri tarafından cenazesi alınan yaşlı insanları duymak normalleşmiştir. Japonya’da yalnız yaşamının getirdiği kötü şartlardan kurtulmak için suç işleyip hapse giren böylece daha rahat şartlar altında yaşamayı tercih eden yaşlıların sayısı gün geçtikçe artmaktadır (WEB1). Oysa ki, aile, insanın doğup büyüdüğü, hayata dair ilk becerilerini ve sevgi, saygı, merhamet, paylaşma, yardımlaşma gibi değerlerini kazandığı yer, öncelikle duyuşsal ardından bilişsel ve bedensel zekâsını geliştirdiği bir okul, yeryüzünün ilk kurumu ve nesillerin güvencesidir. Ailenin sahip olduğu bu özellikler, aileyi ve bireylerini diğer kurum ve kişilerden özel kılmaya fazlasıyla yetmektedir. Ailenin özel bir yer olması ve tehditlerle karşı karşıya kalması aile birliğinin korunmasını gerektirmektedir. Zira aile toplumun en küçük yapı taşıdır. Aileyi etkileyen her şey toplumu derinden etkiler.

Toplumun ferdi olan öğrencilerin okulda öğrendikleri veya öğrenemedikleri her şey toplumun varlığını, sürekliliğini ve niteliğini etkilediği için toplumlar açısından eğitim sisteminin önemi büyüktür. Eğitim sisteminin toplumsal açıdan öncelikli ve önemli görevleri vardır. Bu görevler toplumun kültürel dokusunu korumak ve bu dokunun gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır. Bunun gerçekleşmesi için eğitim sistemi aracılığıyla gelecek nesillere bir bütün halinde bilgi, beceri ve ahlaki değerlerin kazandırılması gerekmektedir (Cihan, 2014: 431).

Toplumsal ahlakın sağlanmasında okullara büyük görev düşmektedir. Okulların planlı ve sistemli olması, bazı özelliklere sahip büyük bir eğitici kadrosunu barındırması, toplumun hemen hemen her kesimine ulaşabilmesi, bireyin öğrenmeye

en açık olduğu dönemlerin okul dönemine denk gelmesi ve denetlenebilmesi gibi özelliklere ve işlevlere sahip olması okulu, değerler eğitimi ile toplumsal ahlaki meydana getirebilme potansiyeline sahip kılmaktadır. Özellikle okul öncesi ve ilkokul kademesinde yapılacak olan değer eğitimi çalışmaları öğrencilerde kalıcı değer örüntüleri ve değerler aracılığıyla ortaya çıkan davranışlar kazandırabilecektir (Kaya ve Taşkın, 2016).

Değerler eylemlerimize ve davranışlarımıza yön veren standartlardır. Erken yaşta toplumsal değerlerle bütünleşik, aileden gelen olumlu değerleri geliştiren, etkili bir değerler eğitimi çocukların doğru ve istenilen davranışlar geliştirmesine büyük katkı sağlayacaktır. Değerler eğitimi bütün derslerle entegre bir biçimde yapılabilir fakat ilkokulda değerler eğitiminin en etkili verileceği ders yapısı ve içeriği itibariyle hayat bilgisi dersidir. Bu bağlamda hayat bilgisi dersinin değerler eğitiminden ayrı düşünülmemeyeceği söylenebilir (Uzunkol, 2014: 51).

Bu bağlamda bu araştırma, hayat bilgisi dersinde, çeşitli etkinlikler yoluyla “Aile birliğine önem verme” değerini kazandırmaya çalışmak ve öğrencilerin bu doğrultuda davranışlarda bulunmalarına katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

1.1 PROBLEM CÜMLESİ

İlkokul 3. Sınıf hayat bilgisi derslerinde aile birliğine önem verme değeri bağlamında hangi etkinlikler yapılabilir? Bu etkinlikler sonucunda öğrenciler hangi beceri ve değerleri sergilerler?

1.2 ALT PROBLEMLER

Bu çalışmanın amacı, öğrencilere çeşitli etkinlikler yoluyla ailesinin özel bir çevre olduğunu kavramasını, aile bireyleriyle iletişim kurarken iletişim becerilerini kullanabilmeyi, aile içerisinde problem çözme becerisini kullanabilmeyi, aile içerisinde işbirliği yapabilmeyi, aile içerisinde sorumluluklar alabilmeyi, aile bütçesine katkı sunabilmeyi, aile içerisinde saygılı davranışlarda bulunmayı ve saygılı davranışları gözlemlemeyi, ailesinde ve yakın çevresinde görgü kurallarına

uyan davranışlar gösterebilmeyi, ailesi ile vakit geçirebilmeyi ve eğlenebilmeyi geliştirmek ve davranış olarak sergilemesine katkıda bulunmaktır. Bu doğrultuda araştırmanın alt problemleri;

- ✓ Öğrencilerin geçmişteki aile hayatıyla günümüzdeki aile hayatı arasındaki yaşantı ve değer farklılıklarını belirleyebilmeleri amacıyla hangi etkinlikler yapılabilir?
- ✓ Öğrencilerin ailenin özel bir çevre olduğunu anlayabilmeleri ve aile bireyleriyle iletişim kurarken iletişim becerilerini sergileyebilmeleri için hangi etkinlikler yapılabilir?
- ✓ Öğrencilerin aile içinde problem çözme becerilerini öğrenebilmeleri ve uygulayabilmeleri için hangi etkinlikler yapılabilir?
- ✓ Öğrencilerin aile içerisinde sorumluluk alabilmeleri ve işbirliğine katkı sunabilmeleri için hangi etkinlikler yapılabilir?
- ✓ Öğrencilerin aile bireylerinin haklarına saygı göstermesi ve aile içindeki haksız davranışları gözlemleyebilmeleri için hangi etkinlikler yapılabilir?
- ✓ Öğrencilerin aile içerisinde ve çevresinde olumlu tepki yaratan ve görgü kurallarına uyan davranışlar sergileyebilmeleri için hangi etkinlikler yapılabilir?
- ✓ Öğrencilerin aileleriyle kaliteli vakit geçirebilmeleri ve eğlenebilmeleri için hangi etkinlikler yapılabilir?

1.3 ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Bu araştırma:

- ✓ 3.sınıf düzeyinde aile birliğine önem verme değeriyle ilgili çalışma yapılmamış olması sebebiyle *özgün*,
- ✓ Ailelere ve öğrencilere en başta aile birliğine önem verme değeri ve bu değer altındaki değerleri ve programın hedeflediği problem çözme becerileri, iletişim becerileri, öz yönetim becerileri gibi hayati konuları işleme bakımından *gerekli*,
- ✓ Aile birliğine önem verme değerinin 2018 Hayat Bilgisi programından çıkarılmasına itiraz niteliğinde olduğu için *güncel* olarak görülmektedir.

Ayrıca bu çalışma:

- ✓ Aile birliğine katkı sağlaması açısından,
- ✓ Aile içerisinde var olan bazı sorunları tespit edip sorunlara çözüm bulma açısından,
- ✓ Öğrencilerin aileleriyle daha çok vakit geçirmelerini sağlaması açısından, önemli görülmektedir.

1.4 SINIRLILIKLAR

Bu araştırma;

- ✓ 3.sınıf hayat bilgisi dersiyle,
- ✓ Kocaeli-Gebze'de öğrenim görmekte olan 26 3.sınıf öğrencisiyle,
- ✓ 4 haftalık uygulama süresiyle,
- ✓ Uygulama için hazırlanan etkinliklerle,
- ✓ Araştırma süreci boyunca elde edilen veriler ve kaynaklarla sınırlıdır.

1.5 TANIMLAR

Değer: Değerler, davranışlara genel olarak rehberlik eden ilkeler ve temel inançlar, eylemlerin iyi ya da istenilen olarak yargılandığı standartlardır (Akbaş, 2004)

Değerler Eğitimi: Değerler ve/veya değerleri geliştirme veya gerçekleştirme süreci konusunda öğretim için açık bir girişimdir (Superka ve Johnson, 1975).

Aile Birliğine Önem Verme Değeri: İnsanların ailelerine ve ailelerini bir arada tutan değerlere önem vermesini sağlayacak duygu ve inanç.

1.6 KISALTMALAR

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

Bkz: Bakınız

Akt: Aktaran

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde, araştırmanın kuramsal çerçevesiyle ilgili araştırmalara incelenmeye çalışılmıştır.

2.1.1 Değer ve Değerler Kavramı

Değerin alan yazında birçok tanımının olduğunu görmekteyiz. Çünkü değer, multidisipliner bir alan olup felsefe, sosyoloji, sosyal psikoloji, ekonomi ve sosyal antropoloji gibi bilimlerle ahlak ve dinin inceleme alanına girmektedir (Bilis, 2011). Hatta bu disiplin alanları içerisinde yer alan çeşitli kuramsal yaklaşımlara göre farklı bir değer tanımlaması yapılabilmektedir (Bacanlı, 2002). Bu yüzden değer farklı anlamlarına yer vermek bu kavramın anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Değerin bazı anlamlarının sözlükte şu şekilde olduğunu görmekteyiz:

- ✓ Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet,
- ✓ Üstün nitelik, meziyet, kıymet,
- ✓ Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse,
- ✓ Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey,
- ✓ Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü (WEB2).

Değer soyut bir kavramdır. İnsan, anlaşılması zor olan kavramları açıklamak için somutlaştırma ve benzer kavramlarla kıyaslama yapma eğilimindedir. Değerin

sözlükteki tanımına bakıldığında, söz konusu durumun değer içinde geçerli olduğunu görülebilir. Örnek olarak değer tanımlamalarında ya değerlerin bireysel ve toplumsal işlevlerinden söz edilerek somutlaştırma yapılmış ya neyin değerli olduğu belirtilerek betimsel bir tanımlama yapılmış ya da değerler inanç, standart, tutum ve ölçüt gibi çeşitli kavramlara benzetilerek açıklanmaya çalışılmıştır (Meydan, 2012).

Bu doğrultuda, değerleri Fichter (1996) “Değerler kültür ve topluma anlam ve önem veren ölçütlerdir.” Suparka ve Johnson (1975) “Değerler, davranışlarımıza, düşüncelerimize ve hissettiklerimize yön veren; iyilik, güzellik ve kıymetin seviyesini belirleyen kriterlerdir.” Halstead & Taylor (2000) “Değerler, davranışlara genel olarak rehberlik eden ilkeler ve temel inançlar, eylemlerin iyi ya da istenilen olarak yargılandığı standartlardır.” Akbaş (2004) “Bireyin çevresiyle etkileşimi sonucunda içselleştirdiği ve davranışlarını yönlendiren standartlardır.” Güngör (1993) “Değer, istek, tercih ve arzuları yansıtan, bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır.” şeklinde tanımlayarak değerleri ölçüt, standart, inanç ve tutumlara benzetmişlerdir.

Lautmann (1969:105) değeri tanımlarken genel geçer bir anlam arayışı içerisindeydi. Bu tanıma ulaşabilmek için alanyazında bulunan 4000 yayını ele alarak dilsel bir anlam analizi gerçekleştirmiştir. Yaptığı analizler doğrultusunda 400 çalışmada değer kavramına ait 180 farklı tanıma ulaşmıştır. Lautmann, yaptığı analizler neticesinde içerik, biçim ve normatif öge ayrımı yapmayı tercih ederek şu şekilde bir değer tanımı yapmıştır: “Değer, normatif olarak olumlu kabul gören olgular ve amaçlamamız gereken bu olguların tercihinde bir ölçüt, bunun yanı sıra nesnelere değerlendirilmesinde normatif bir standart” olmaktadır (Akt. Bilis, 2011).

Bazı araştırmacılar da değere sahip olmanın ve değer sahibi olduğu anlamları açıklayarak değere betimsel bir tarzda yaklaşmıştır. Örneğin, Ozankaya (1984 akt. Canatan), “Değer, bir toplum, bir sınıf ya da bir insan için önem taşıyan nesne ve olay”lardır şeklinde bir tanımlama yapmıştır.

Cevizci(2011) ise değeri “Değer, bir şeyin önem ölçüsünü gösteren ve onu anlamlı, istenir, faydalı veya ilgi konusu haline getiren özellik ya da niteliktir.” şeklinde tanımlamıştır.

Bir şeyi arzu edilir veya yararlı kılan özelliği veya niteliği; bir şeye bağlanan ruhsal enerji miktarı. (Budak, 2003)

Keskin (2008), değeri “Değer, hepten ruhsal bir niteliktir, nesnenin kendisinde var olan, nesnel bir özellik değildir. Bu, nesneye insan tarafından verilmiş öznel bir özelliktir. Öznenin nesne ile olan ilişkileri sonucu nesneye tanınmış bir niteliktir.” şeklinde tanımlayarak değerin sahip olduğu anlama vurgu yapmıştır.

Çelikkaya (1996: 176) ise değeri “Değer bir toplum içinde veya bir inanç ve ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural veya kıymetlerdir.” şeklinde tanımlamıştır.

2.1.1.1 Değerlerin Özellikleri

Değerlerin özelliklerinin bilinmesi, değer kavramın daha iyi anlaşılabilmesi açısından oldukça önemlidir (Karababa, 2015). Değerler üzerinde önemli çalışmalar yapan Schwartz (2006) değerlerin özelliklerini şu şekilde belirtir:

- ✓ İnanç olan değerler, böyle olmasına rağmen, duygusuz, nesnel fikirler değildir. Etkinliğe sahip olduklarında duygularla bütünlük oluştururlar.
- ✓ Değerler bireyin hedefleriyle doğrudan ilişkilidir. Ayrıca bireyin hedefe ulaşmasını sağlayan davranışlarıyla da etkileşim içerisindedir.
- ✓ Değerler belirli bir duruma ilişkin fiil ve durumların üzerindedir.
- ✓ Değerler, insanların, olayların ve davranışların seçilmesinde standart olma görevi üstlenirler.
- ✓ Değerler sahip oldukları öneme göre sıralanırlar. Bu şekilde bir sıralamayla oluşturulan değerler sistemi, değer önceliklerini belirler.

Fichter (2001) değerlerin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- ✓ Değerler kültür ve topluma önem ve anlam veren standartlardır.
- ✓ Değerler toplumun çoğunluğu tarafından kabul görürler ve paylaşılırlar.
- ✓ Değerler ortak mutluluğun korunması ve sosyal ihtiyaçların temin edilmesi için kişiler tarafından ciddiye alınırlar.
- ✓ Coşkuyla birlikte var olan değerler için kişiler fedakarlıkta bulunurlar hatta yüce değerler uğrunda kavga verirler ve ölümü göze alırlar.
- ✓ Değerler düşünce birliği içinde olma ve uzlaşmayı gerektirdiği için kavramsal olarak diğer değerli nesnelere soyutlanabilme özelliğine sahiptirler.

Aydın (2003) Değerler hakkında söylenenleri şu şekilde özetlemiştir:

- ✓ Değerler içerisinde inanışlar barındıran olgulardır. Bu özelliği dolayısıyla aynı zamanda aşkınlıklar taşıyan olgulardır.
- ✓ Değerler kişilerin yapıp ettiklerini rasyonelleştirip içselleştirmelerine olanak sağlarlar.
- ✓ Değerler kişiler tarafından ilgi gösterilen ve arzulanan şeylerdir.
- ✓ Değerler tüm alanların içerisinde olabilir ama her alanın kendine ait değerleri mevcuttur.
- ✓ Çeşitli kaynak ve içeriklere sahip olan değerler aynı zamanda sosyaldirler.

Değer, kişilerin kapalı bilinçlerine değil tüm insanlığa ait olduğu için bildirilemeyen ve anlaşılması zor bir şey değildir(Ülken, 2001: 384).

Değerler, her durumda karşılaşılsa da, kişilerin yapıp ettiklerinde bağımsız değişken rolü oynarlar. Mesela bir kişinin resim sergilerini dolaşması, şayet prestij elde etmek gibi bir sosyal değer için yapılmıyorsa, bize onun estetik değerine olan ilgisi hakkında bilgi verir (Güngör, 1998: 71).

Değerlerin en önemli özelliklerinden bir tanesi de onun doğuştan getirilmeyip sonradan kazanılmasıdır. Birey düşüncesine, tutumlarına, davranışlarına yön verecek olan değerleri yaşamın içinde kazanır (Yeşil ve Aydın, 2007: 71).

Alanyazında yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde değerlerin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- ✓ Hem kişilerin inanç, düşünce, tutum ve davranışları arasında hem de toplumdaki bireyler arasında birleştirici unsurlardır.
- ✓ Kültürün hem öznesi hem de nesnesidir.
- ✓ Değerler doğuştan getirilmezler fakat insanın doğası değerleri kazanmaya ve özümsemeye müsaittir.
- ✓ Değerlerin, bireylerin karar verme, davranışta bulunma, olay ve durumları değerlendirme, kişiler ve eylemler karşısında tavır alma gibi süreçlerde bireye neyi, nasıl yapmasını söyleyen ölçütler olma özelliği vardır.
- ✓ Değerler kişiden kişiye değişmesine rağmen büyük oranda toplumun değerleriyle uyumlu bir halde bulunur.

2.1.1.2 Değerlerin İşlevleri

Rokeach (1973: 15-16) değerlerin 3 işlevi durumlarla ilgilenir. McLaughlin'e göre düzenleyici değerler aslında sahte değerlerdir. Çünkü bu tür değerler grup baskıları için bir uyarılma yolu olarak kişiler tarafından benimsenirler. Ama grup baskısına uyumun istenmesi kendi doğrularında diğer değerlerden daha az içselleştirilmemiş gerçek bir değer olabilir. Kişi kendisi veya bir başkası için kötü bir değere sahip olmayı istemeyeceği için öncelikle kişi bu değerleri bilişsel, sosyal ve kişisel olarak savunulabilir değerlere dönüştürmelidir.

Değerlerin ego koruyucu işlevi: Bu işleve göre tüm araç ve amaç değerler ego koruyucu işlev görürler. Ama tek başına bir değer bu amacı gerçekleştirmek için yeterli olduğu söylenemez.

Değerlerin bilgi veya kendini gerçekleştirme işlevi: Araç ve amaç değerler ister açık ister kapalı bir şekilde olsun kendini gerçekleştirme sürecine katkı sunar. Durum böyle olunca kişiler erdem, başarı algısı gibi son durumlar ile bağımsız, tutarlı ve yeterli olarak davranış biçimlerine değer verirler.

Yukarıda değerlerin özelliklerini açıklayan Fichter (2001) değerlerin işlevlerini altı maddede ifade etmiştir:

- ✓ Değerler kişilerin ve toplulukların sosyal değerlerinin belirlenmesinde bir araç, ölçüt olarak kullanılırlar. Bireyin etrafındaki kişilerin gözünde hangi konumda olduğunu bilmesine katkı sağlar.
- ✓ Değerler kişilerin dikkatini istenen, önemli, yararlı olan maddi kültür nesnelere üzerine çeker. Değerli bir nesne bireylerin gözünde her zaman en iyi olmasa da nesne sosyal olarak değerli görülüyorsa o nesne için çaba harcandığı da bir gerçektir.
- ✓ Her toplumdaki istenilen düşünme ve hareket etme yolları değerler tarafından çizilir. Değerler toplum tarafından kabul edilen davranışların şemasını çizer. Durum böyle olunca kişiler de düşünce ve hareketlerini en iyi nerede ve nasıl kullanacaklarını fark etmiş olurlar.
- ✓ Bir rehber olarak işlev gören değerler kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve o role uygun davranışlar göstermesinde yol göstericidirler.
- ✓ Değerler sosyal kontrol ve toplumsal baskıda araç olarak kullanılır. Bireyleri geleneklere uymaya yönlendirir, yararlı olan şeylerin yapılması için kişilere

cesaret verir, istenmeyen davranışları işaret eder ve onların yapılmasını engeller.

- ✓ Değerler sosyal dayanışmayı oluşturan ve onun devamlılığını sağlayan en önemli araçlar olarak işlev gösterir.

Değerlerin en önemli işlevi sosyal hayatı belirleyebilme ve biçimlendirebilmedir. Sosyal hayatta var olan hukuk, din, sanat dil gibi olgular aslında bir değer yapısının meydana gelmiş halleridir. Yani tarih içerisinde bir yer bulan her varlık alanı kendine özel yapısıyla bir değeri açığa çıkartmaktadır. Hukuk olgusunu ele alacak olursak; bu olgu hak, adalet emek gibi değerlerin çeşitli normlarla güvence altına alınıp sosyal hayatta somut bir şekilde ortaya çıkmasının ürünüdür (Aydın, 2011: 42).

Yaşamımızı derinden etkileyen değerler, her gün tecrübe ettiğimiz gerçekliğin önemli bir kısmını oluşturur. Değerler hayatımızın yapısını ve yönünü belirler. İnsanın yaşama anlamına katkıda bulunur. Değerler bazı güdülerin ortaya çıkmasında, nesnelere anlama ve düşünmemizde bize katkıda bulunurlar. Arkadaş ilişkilerimizde, eş ve iş seçimimizde, kararlarımızda kısacası hayatımızın her aşamasında rol oynarlar. Hayattan beklediğimiz iyi olan şeyler değer içeriklidir. Bize güçlü bağlılıklar oluşturur. Hatta ne için, nasıl ölmemiz gerektiğini söyler (Kilby, 1993 Akt. Özensel, 2003).

Değerler kişilerin hayat yolculuğunda birer işaret levhası görevi görür. Tehlikeli eğimlerde, kaygan zeminlerde bireylerin dikkatini bu tehlikelere çekerek kılavuzluk yapar. Değerler dikkate alınmadığı sürece olumsuzluklar kaçınılmaz olacaktır. Değerler ayrıca bireylere varlık sebeplerini hatırlatarak yakın ve uzak çevresinde yaşanan olayları anlamasına ve değerlendirmesine ölçütler sunarak katkıda bulunur. Değerler insanlara mensubiyet bilinci verir bu sayede bir olur ve beraber yürürler. Değerlerin hayatta uygulanması ne kadar güçlü olursa hedeflere ulaşma o ölçüde mümkün olacaktır (Aydın ve Gürler, 2012:5)

2.1.1.3 Değer Sınıflamaları

Değerlerle ilgili çok sayıda tanımlamanın yapılmış olması değer sınıflandırma çalışmalarında da etkisini göstermiştir (Aslan, 2011:5). Değerler; işlevsellikleri, zorlayıcılık durumları, değer alanları, yönelimleri, veya değerler sisteminin oluşumu

gibi farklı sınıflandırmalar yapılmıştır (Keskin, 2016). Farklı bilimsel disiplinlerden kuramcıların değerlere yaklaşımı ve sınıflama çalışmaları şu şekildedir:

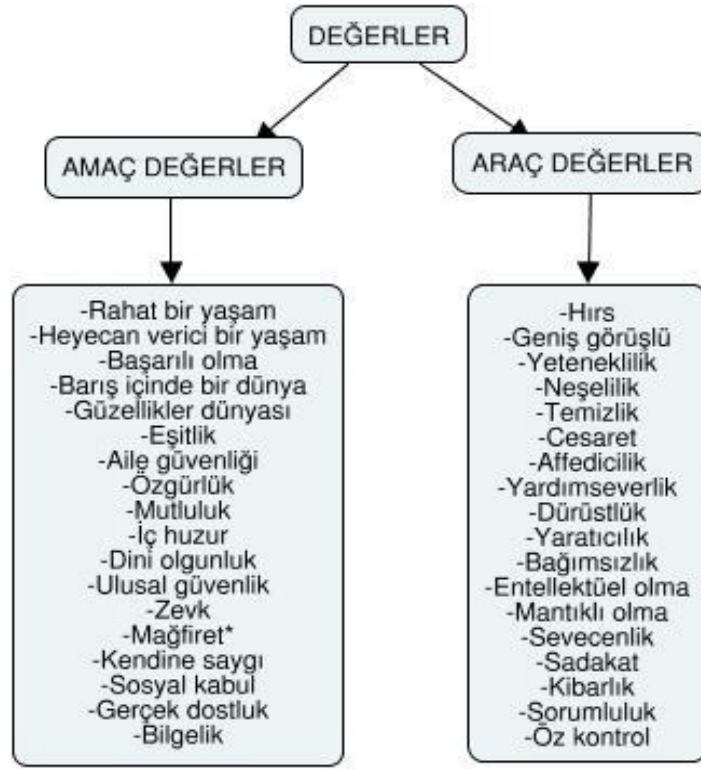
Ülkemizde değerler felsefesi alanında önemli çalışmalar yapmış olan Hilmi Ziya Ülken (2001) değerleri üç sınıfa ayırır:

İçkin değerler, doğal unsurları ve içerik özelliği üstün olan değerlerdir. Bunlar teknik, sanat ve bilgi değerleridir. Teknikte madde, sanatta duyular ve duygular, bilgi de ise kavramlar özü oluşturur. Fakat bunların ortak özelliği bilinç verilerine dayanmalarındır. Bu değerlerde temeli oluşturan bilinç verileri, özne ile aşkın nesne arasında ilişki kurma görevi üstlenirler. Sanat eserlerine bakıldığında ilk bakışta maddi yapılar olarak görülebilirler. Fakat bu eserlerin arkasında aşkın bir obje vardır. Bu ilk bakışta görülmez ama sanat eserine karşı duygu ve duyular aşkın nesneye götüren içkin değerler olarak ortaya çıkar.

Aşkın değerler, kişinin “başkası” ile ve “başka alem” ile ilişkisine aittir (Yıldırım, 2015:81). Aşkın değerlerde bilinç ve duyu verileri artık bir araçtır. Bir insanın diğer bir insanla ilişkileri yazılı bir sözleşmeye, vefa duygusuna veya gençlik ve aile hatıralarına sadık kalmasına dayanmış olabilir. Bunlar bilinç ve duyu verileridir, araçlardır. Asıl önemli olan benle başkası arasındaki bağlantıdır. Bu bağlantı bir aşkınlık ilişkisidir. Bu sebeple ahlaki olan aşkın bir değer alanıdır. Esas olan dini ve ahlaki sahada aşkınlıktır. Bundan dolayı bu iki değere aşkın değerler denilmektedir.

Normatif değerler, aslında birer değer değildir. Diğer bütün değerlerin ölçüleri ve değişim örnekleridir. Bu değerlerin görevi değerleri birbiriyle kıyaslamak ve ölçmektir. Bu ölçü değerler iktisadi, dilsel ve hukuksal alanın değerleridir.

Milton Rokeach 1967 yılında değerler ve değerler sistemini ölçmek amacıyla hazırladığı envanterinde değerleri, birkaç yıllık bir araştırma sonucu, her birinde 18 değer bulunan iki kategoride sınıflandırmıştır. Rokeach 36 değeri amaç (terminal) ve araç (instrumental) değerler olmak üzere kategorize etmiştir (Rokeach, 1973: 27; Çalışkur, A. ve Aslan, E. 2013). Amaç değerler; kişiler tarafından arzu edilen, istenen temel değerleri içerir. Araç değerler ise temel değerlere ulaşmayı sağlayan davranış ve erdemleri içermektedir (Sapsağlam, 2015: 13). Rokeach (1973: 28) değer sınıflaması Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Rokeach değer sınıflaması

Değerlerin ölçülmesinde bazı eksiklikler vardı. Bu eksiklikleri gidermeyi hedefleyen en geniş çalışma Schwartz ve Bilsky (1987) tarafından başlatılmıştır. Rokeach'ın hazırladığı değerler listesine farklı bir kuramsal bakış açısıyla yaklaşan Schwartz ve Bilsky insan değerlerinin bazı temel boyutlar yardımıyla incelenebileceğini fark etmişlerdir. Takip eden yıllarda Schwartz (1992) Rokeach'ın hazırladığı değer listesi esas alınarak 56 değer listesi oluşturmuştur. Bu 56 değer 30'u amaç değerlerden, 26'sı araç değerlerden oluşmaktaydı. Türkiye'nin de dahil olduğu 54 ülkeden 44 bin kişiden veri toplandı. Bu 44 bin kişinin büyük çoğunluğunu öğretmenler ve üniversite öğrencileri oluşturmaktaydı. Schwartz araştırmanın sonunda bu 56 değeri güdüsel açıdan 10 farklı temel tipe ayırmıştır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000; Bacanlı, 1999: 599). Aşağıdaki tabloda Schwartz değer sınıflaması bulunmaktadır:

Tablo 1. Schwartz değer sınıflaması

Açıklama	Değerler	Kaynaklar
Güç (power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerine denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, Toplumdaki görüntümü koruyabilmek (insanlar tarafından benimsenmek)a	Etkileşim Grup
Başarı (achievement): toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, Yetkin olmak, Hırslı olmak, Sözü geçen biri olmak (Zeki olmak)	Etkileşim Grup
Hazcılık (hedonism): bireysel zevke, hazza yönelim	Zevk, Hayattan tat almak	Organizma
Uyarılım (stimulation): heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, Değişken bir hayat yaşamak, Heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak	Organizma
Özyönelim (self-direction): düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, Merak duyabilmek, Özgür olmak, Kendi amaçlarını seçebilmek, Bağımsız olmak (Kendine saygısı olmak)	Organizma Etkileşim
Evrenselcilik (universalizm): anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, Erdemli olmak, Toplumsal adalet, Eşitlik, Dünyada barış istemek, Güzelliklerle dolu bir dünya, Doğayla bütünlük içinde olmak, Çevreyi korumak (İç uyum)	Grup b Organizma
İyilikseverlik (benevolence): kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsaver olmak, Dürüst olmak, Bağışlayıcı olmak, Sadık olmak, Sorumluluk sahibi olmak (Gerçek arkadaşlık, Olgun sevgi, Manevi bir hayat, Anlamlı bir hayat)	Organizma Etkileşim Grup
Geleneksellik (tradition): kültürel ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, Dindar olmak, Hayatın bana verdiklerini kabullenmek, Geleneklere saygılı olmak, İlimli olmak (Dünyevi işlerden el ayak çekmek)	Grup

Açıklama	Değerler	Kaynaklar
Uyma (conformity): başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması	Kibarlık, İtaatkâr olmak, Anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, Kendini denetleyebilmek	Etkileşim Grup
Güvenlik (security): toplumun, var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, Toplumsal düzenin sürmesini istemek, Temiz olmak, Aile güvenliği, İyiliğe karşılık vermek (Bağlılık duygusu, Sağlıklı olmak)	Organizma Etkileşim Grup

Not: Organizma: Biyolojik organizma olarak bireylerin evrensel gereksinimleri;

Etkileşim: uyumlu bir toplumsal etkileşimin evrensel nitelikteki ön şartları;

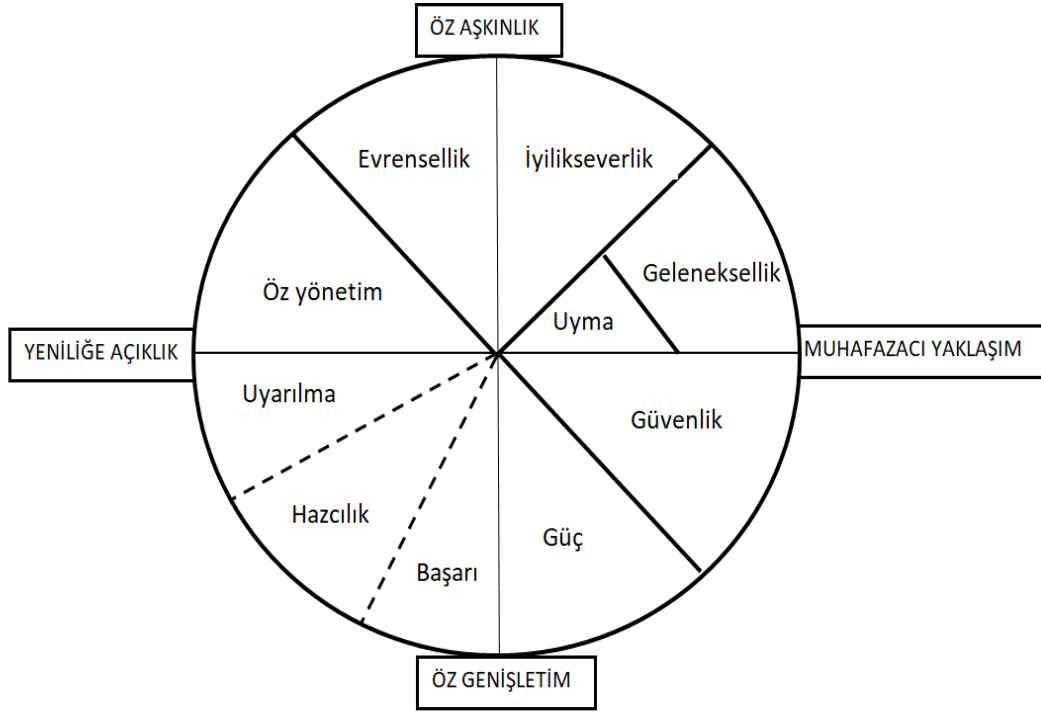
Grup: grupların sorunsuz işlev göstermesi ve varlığını sürdürebilmesi için evrensel gereklilikler.

a. Kültürler arası karşılaştırmalarda tutarlı sonuçlar vermediği saptanan değerler parantez içeri-sinde belirtilmiştir.

b. İnsanların asıl gruplarının dışındaki insanlarla ilişkiye geçtikleri, gruplar arası karşılıklı bağımlılığı kabul ettikleri ve doğal kaynakların kısıtlı olduğunun farkına vardıkları zaman ortaya çıktığı varsayılır.

Kaynak:Schwartz (1994) aktaran: Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000); Schwartz, 2006

Schwartz daha sonraki araştırmalarında yukarıda belirtilen 10 değer tipinin, bireylerin değerlere önem verme sıralamasından yola çıkarak birbirinden bağımsız olarak değil; bütüncül bir şekilde ilişki halinde bulunduğunu söylemiştir. Schwartz'a göre değerler arasında ilişki vardır ve değerler birbiriyle etkileşime girerek bir üst değeri oluşturmaktadır (Gümüş, 2009: 18). Schwartz değerleri zıtlık ve uyumluluk durumlarını göz önüne alarak iki ana boyut üzerine gruplandırmıştır. Bunlar, 'Yeniliğe açıklık-Muhafazacı Yaklaşım ve Öz aşkınlık ve Öz Genişletim'tir. Çember etrafında her iki yönde, iki değer birbirine ne kadar yakınsa, temel motivasyonları o kadar çoktur (Schwartz, 2006). Schwartz'ın değerler arasındaki ilişkileri gösteren şeması Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2. Değerler Arasındaki İlişkileri Gösteren Yapısal Model (Schwartz, 2006)

Değerlerin dairesel düzenlemesi güdüleyici bir sürekliliği temsil eder. Mesela başarı değerini arzulamak iyilikseverlik değerini arzulamakla çelişki oluşturabilir. Çünkü kişinin kendisi için başarı araması, ihtiyacı olan birinin refahını arttırmaya yönelik davranışlarda bulunmasına engel teşkil edebilir. Bununla birlikte, başarı değerlerinin peşinde koşma, güç değerlerinin peşinde olma ile uyumlu olabilir. Çünkü kişi başarıya ulaşırken sosyal konumunu arttırmaya ve diğerleri üzerinde otorite kurmaya yönelik eylemlerde bulunacaktır. Sosyal konumu artırma ve başkaları üzerinde otorite kurma davranışları güç değerinin yansımalarıdır (Schwartz, 2006).

Psikolojide ilk değer testi uygulaması Spranger (1928) tarafından yapılmıştır. Spranger uygulama yaptığı kişilerin sahip olduğu değerlerinden yola çıkarak şahsiyet tiplerine ayırmaya çalışmış ve tüm kişilerin altı temel değer tipinden birine girebileceğini savunmuştur (Güngör, 1993:84). Spranger değer sınıflaması Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Spranger değer sınıflaması

1.Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.
2. Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
3. Estetik Değer	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
4. Sosyal Değer	Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir, bencil değildir.
5. Politik Değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
6. Dini Değer	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi hazları feda eder.

Kaynak: Akbaş, 2004:56 Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi

Graves (1970), değer sınıflamalarına farklı bir yöntemle yaklaşarak değerleri varoluşçu bir bakış açısıyla kademeli bir sistem içerisinde incelemiştir. Her seviyenin kendine özgü değerleri vardır ve bu değerleri denge durumunda kazanan bireyler bir üst değer seviyesine geçerler. Kişiler her seviyenin gerektirdiği varoluş problemlerini çözdükçe karşılıklarına yeni seviyenin problemleri çıkacaktır. Ortaya çıkan bu problemler aslında bireyin varoluşuna aittir. Kişi içinde bulunduğu varoluş

seviyesine uygun davranışlar ve değerler sistemi geliştirecektir (Aktaran Karababa,2015:12).

Graves(1970) varoluş düzeylerini aşamalı bir sistem içerisinde yedi aşamada sınıflandırmıştır:

- ✓ Tepkisel Var Olma: Burada bireyin öncelikli hedefi temel fizyolojik ihtiyaçlarını gidermektir. Bu seviyede acıyı ortadan kaldıran şey değerdir.
- ✓ Geleneksel Var Olma: Bu düzeyde bilinçsiz bir var olma çabası vardır. Bu var olma çabasının sonucu olarak güvenlik bir değer olarak bu seviyede ön plana çıkar.
- ✓ Ben Merkezli Var Olma: Kişi, bu seviyede, benliğinin farkına varır. Birey var oluş için başkaları üzerinde egemenlik kurmaya çalışır. Mülkiyet, asil davranma bu seviyenin değerleri olarak ortaya çıkar.
- ✓ Özverili Var Olma: Birey burada evreni tehdit edici bir varlık olarak görür ve onunla mücadele etmesi gerektiğine inanır. Dünyanın geçici zevkleri değil ölümden sonraki yaşam önemlidir. Tanrının belirlediği değerler ön plandadır.
- ✓ Materyalist Var Olma: Kişi kendini dünyanın efendisi olarak görme eğilimindedir. Bilimsellik, objektiflik, rekabetçilik, şöhret, sahip olma gibi değerler ön plandadır.
- ✓ Toplumsal Var Olma: Kişi diğerleriyle vardır. Toplum önemlidir ve saygınlık, hoşgörü gibi değerler baskındır.
- ✓ Varoluş: Bu seviyede değer sistemleri gerçekliğe dayalı olarak vardır. Toplumun çıkarı, bağımsızlık, farklılıklara saygı gibi değerler ön plandadır (Karababa, 2015: 12).

Bir sosyolog olan Joseph H. Fichter (2001), değer sınıflamaları yapmış olan psikologların aksine, değerleri sosyal kişilik, toplum ve kültür temelinde ele almış ve sınıflandırmıştır. Fichter değerlerin bu üç temelle iç içe ve çakışık olduğunu söylemektedir. Fichter'e (2001: 148-149) göre değerler şu şekilde sınıflandırılabilir:

- ✓ *Zorlayıcılık Derecelerine Göre Değerler:* Burada değerler sosyal kişiliği etkileme derecesine göre ele alınır. Kişinin bilinçli olarak kabul edip içselleştirdiği değerleri içerir. Neyin yapıp neyin yapılmayacağını söyleyen değerler vardır. Toplum yurtseverlik, tek eşlilik gibi değerleri ölçüt olarak işaret eder.

- ✓ *Süreklilik Gösteren Ortaklaşa İşlevlerine Göre:* Kişi ve gruplar arasında iş birliğinin sağlanması ve işlerin yürütülmesinde bazı değerler diğerlerinden daha üstündür. Bu değerler kamu refahı ve toplumun sürekliliği için neyin istendiğine işaret eder. İş birliği, özümseme ve uyarlanma gibi değerler bu grupta yer alır.
- ✓ *Kurumsal İşlevlerine Göre:* Değerlerin en anlamlı sınıflandırmasıdır. Kurumların temelinde bulunan değerlerdir. Değerlerin kurumsallaşmasını da ifade eder.

Ülkemizde yapılan değer sınıflama yaklaşımlarına baktığımızda sınırlı sayıda çalışma karşımıza çıkmaktadır (Keskin, 2016). Bu çalışmalardan bir tanesi Acat ve Aslan (2012) tarafından yapılmıştır. Acat ve Aslan 59 değerden oluşan “Yaşayan Değerler Tablosu” oluşturarak 1726 aile ve 575 öğretmen ile uygulama yapmıştır. Katılımcılardan 59 değeri hayatlarındaki önem sırasına göre puanlamaları istenmiştir. Yapılan analizler neticesinde 5 değer sınıfı ortaya çıkmıştır. Bu sınıflama şu şekildedir:

- ✓ *Muhafazakâr-Geleneksel Değerler:* Sorumluluk, dürüstlük, Allah’a inanma, büyüklere saygı, dindar, güvenilir, iffetli/namuslu olma, aileye bağlı olma gibi değerler.
- ✓ *Ulusal-Milli Değerler:* Vatansever, milliyetçilik, Türk kültürüne sahip çıkma, ulusal simgelere duyarlı olma gibi değerler.
- ✓ *Öze Dönük-Kişisel Değerler:* Farklı olabilme, özsaygı, öz kontrol, tefekkür etme, bağımsız olma, açık fikirli olma gibi değerler.
- ✓ *Sosyal-Toplumsal Değerler:* Titiz, misafirperver, tutumlu, esnek, bağışlayıcı olma, alçak gönüllü, minnettarlık, kibar, ağırbaşlı olma, duygusal, merhametli ve cömertlik gibi değerler.
- ✓ *Bilimsel-Yenilikçi Değerler:* Azimli, eleştiriye açık olma, akılcı, disiplinli, kararlı, çalışkan, yaratıcı, yenilikçi, işbirliğine açık olma, araştırmacı olma gibi değerler.

Özen (2015) yaptığı çalışmasında Türk kültürüne özgü bir değer sınıflaması yapmayı amaçlamıştır. Özen yaptığı çalışmasında üç kuşak annelerin çocuklarında görmek istedikleri değerlerden yola çıkarak değerleri kategorize etmiş ve 6 değer tipine ulaşmıştır. Bunlar; Toplumsal, Geleneksel, Bireysel, Kariyer/Bilimsel, Demokratik ve Ekonomik değer tipleridir. Özen araştırması kapsamında üç kuşak anneler

tarafından en çok önemsenen, üzerinde fikir birliğine varılan ilk on değer olarak; saygılı olma, dürüst olma, inançlı olma, çalışkan olma, ahlaklı olma, aileye bağlı olma, insanları sevme, başarılı olma, statü sahibi olma ve yardımsever olma değerlerini belirlenmiştir.

Ülkemizde yapılan bir diğer değer sınıflama yaklaşımı Keskin (2016) tarafından yapılmıştır. Keskin de çalışmasında Türkiye'ye özel bir değer sınıflamasına ulaşmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda Spranger değer sınıflaması esas alınmıştır. Bu sınıflamaya ek olarak Güngör'ün ahlaki değerler kategorisi ve Keskin tarafından evrensel değerler kategorisi eklenmiştir. Keskin, tüm ilköğretim programlarını incelemiş ve bu programlarda bulunan 63 değer tespit etmiştir. İlköğretimde çalışan 30 sınıf ve sosyal bilgiler öğretmeninden bu 63 değeri 7 kategori altına sınıflandırması istenmiştir. Çalışma sonucunda öğretmenlerin değerleri çoğunlukla doğru yerleştirdiği görülmüştür. Keskin (2016) bu çalışmanın sonuçlarından yola çıkarak Türkiye'ye özgü bir değer sınıflamasının yapılabileceğini önerisini sunmuştur.

Son olarak 12 değer envanteri (Bernthal, 1962; Scott,1965; England, 1967;Rokeach, 1973;Kahle, Poulos, & Sukhdial, 1988; Ravlin & Meglino, 1987; Bird & Waters, 1987; McDonald & Gandz, 1991; Schwartz, 1994; Crace & Brown, 1995; Jurkiewicz & Giacalone, 2004; Friedman et al., 2006) üzerinde meta-analiz yapan Cheng ve Fleischmann'ın (2010) değer kategorilerine yer verilmiştir. Cheng ve Fleischmann, 12 değer envanterini, altta yatan yapıları ve analiz seviyesi temelinde karşılaştırmıştır. Cheng ve Fleischmann yaptıkları meta-analiz sonucunda 16 değer kategorisine ulaşmıştır. Bu değerler: özgürlük, yardımseverlik, başarı, dürüstlük, öz saygı, geniş fikirli, yaratıcılık, eşitlik, akıllılık, sorumluluk, sosyal uyum, sağlıklı olma, yeterlilik, adalet, güvenlik, maneviyat şeklinde ortaya çıkmıştır.

2.1.2 Değerler Eğitimi

İlahi dinlerde ilk insan olarak kabul edilen Hz. Adem aynı zamanda bir peygamberdir. Peygamberlerin görevi Allah'tan aldıkları ilahi mesajları çeşitli yöntem ve vasıtalarla insanlara iletmektir. İlahi mesajların büyük çoğunluğunu ise ahlaki değer ve öğretilerden oluşmaktadır. O halde şu rahatlıkla söylenebilir ki peygamberler ahlak ve değer öğretmenlerdir. Bu yargıdan yola çıkarak değerler

eğitiminin ilk insanla başladığı söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında, değerler eğitimi insanlık tarihinin her döneminde, kişilerin ve toplumların yoğun çaba harcadığı uğraşlar olarak var olagelmiştir.

Eğitim tarihine baktığımızda eğitimciler arasında en çok tartışılan meselelerin başında ‘eğitimin amacı ne olmalıdır?’ sorusunun cevabı gelmektedir. Bu sorunun çözülmesi için üç farklı eğitim hedefi vurgulanmıştır. Bunlar; insanın zihnini, duygu ve iradesini, ve bedenini eğitmektir. Eğitimin en önemli görevleri arasında bireyin akıl yürütme gücünü, düşünme kabiliyetini ve bedenini eğitmek olsa da eğitimin asıl hedefi bu olmamalı. Çünkü sadece zihin eğitimi vermek insanı daha bilgili ve kurnaz hale getirebilir (Çamdibi, 2014: 39). Konunun önemini belirtmesi açısından Kerschenstainer (1977: 8) “eğitimin gayesi ne olmalıdır?” sorusuna eğitim tarihindeki en büyük eğitim bilimcilerin “ahlaki karakter” cevabını verdiğini bildirmiştir. Bu bağlamda eğitimin öncelik amacının değerler eğitimi olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Toplumun ferdi olan öğrencilerin okulda öğrendikleri veya öğrenemedikleri her şey toplumun varlığını, sürekliliğini ve niteliğini etkilediği için toplumlar açısından eğitim sisteminin önemi büyüktür. Eğitim sisteminin toplumsal açıdan öncelikli ve önemli görevleri vardır. Bu görevler toplumun kültürel dokusunu korumak ve bu dokuyu gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır. Bunun gerçekleşmesi için eğitim sistemi aracılığıyla gelecek nesillere bir bütün halinde bilgi, beceri ve ahlaki değerlerin kazandırılması gerekmektedir (Cihan, 2014: 431). İnsan değerlerini doğuştan getirmediği için değerler öğretilir ve öğrenilebilir olgulardır. Değerlerin sonradan öğrenilmiş olduğunu gösteren önemli kanıtlardan birisi değerlerin, her toplumda değişik şekillerde ortaya çıkmasıdır (Aydın, 2010: 16). Bu sebeple öğrenim çağındaki her kişiye uygun ahlaki kararlar ve davranışlar göstermesine yardımcı olacak değerleri ve becerileri kazandırmak kaçınılmaz olarak okulların temel görevleri arasındadır (Ekşi, 2003). Bu bilgiler ışığında, değerler eğitimi, değerler ve/veya değerleri geliştirme veya gerçekleştirme süreci konusunda öğretim için açık bir girişimdir (İşcan, 2007: 30; Superka ve Johnson, 1975;VIII).

Bu bilgiler doğrultusunda, değerler eğitimi, güçlü bir iradeye sahip, değerleri davranış haline getirmiş, duygu, düşünce, beden bütünlüğünü sağlıklı bir biçimde kurabilmiş, akli ve vicdanı hür, taklitçi değil eleştirel bir ahlaka sahip, her konuda sorumluluk sahibi bireyler yetiştirebilmek için aklın ve vicdanın kabul ettiği, toplum

tarafından kabul görmüş değerlerin, çeşitli yöntem ve tekniklerle, bireylere kazandırılma sürecidir denilebilir.

Değerler eğitimi manevi, ahlaki, sosyal ve kültürel gelişim; karakter eğitimi, erdem eğitimi, tutumların ve davranışların geliştirilmesi gibi çok bir geniş terimi kapsar ve pratikte ise sıklıkla yurttaşlık ve ahlaki değerler eğitimi üzerinde yoğunlaştığı görülür (Halstead ve Taylor, 2000: 169).

Değerler eğitimi adlandırması bölgelere ve ülkelere göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, Amerika'da karakter eğitimi olarak ortaya çıkan değerler eğitimi, İngiltere'de değer eğitimi, Avrupa Birliği alanyazının da ise daha çok vatandaşlık eğitimi şeklinde yer almaktadır (Meydan, 2012: 103). Ülkemizde ise genel olarak değerler eğitimi kavramının benimsendiği söylenebilir.

2.1.2.1 Neden Değerler Eğitimi?

İnsanlar çeşitli değerlere dayanarak davranışlarda bulunduğu için davranışları anlamının yolu değerleri anlatmaktan geçmektedir. Değerlerin davranışların çıkış noktası olduğu söylenilebilir. Bunun yanı sıra değerlerin sosyal kontrol aracı olma özelliği değerlerin anlaşılmasının ve araştırılmasının önemini arttırmaktadır. Dünyanın tamamında yaşanan davranış bozuklukları ve toplumsal sorunların temelinde, değerlerin erozyona uğraması ve bireyler tarafından içselleştirilememesi gösterilebilir. Değerlerin toplum ve insan davranışları üzerinde büyük bir etkisinin olması, değerlerin öğretimini de gerekli kılmaktadır (Okumuş, 2010).

Köylü (2010) küresel çapta değerler eğitimine olan ihtiyaca dikkati çekmek için bütün bir dünyayı tehdit eden bazı ahlaki sorunlar üzerinde durmuştur. Köylü bu sorunları etki ettiği alanın büyüklüğüne göre 3 ana başlık altında toplamıştır. Bu başlıklar 'Bireysel Nitelikli Ahlaki Sorunlar, Sosyal Nitelikli Ahlaki Sorunlar ve Küresel Nitelikli Ahlaki Sorunlar' şeklinde oluşturulmuştur.

-Bireysel Nitelikli Ahlaki Sorunlar: Köylü (2010)'ye göre günümüz dünyasında gençler daha önce hiç sahip olmadıkları kadar barınma, eğitim, beslenme ve sağlık şartlarına sahiptirler. Günümüz dünyası gençlere birçok açıdan kolaylıklar sunmasına rağmen birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu başlık altında irdelenecek olan sorunlar özellikle gençleri tehdit eden sorunlar olmuştur.

Şiddet ve cinayet; günümüzde ırkçılık ve şiddet olaylarının arttığı bilinen bir gerçektir. Dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biri olan Amerika’da 1965-1975 yılları arasında cinayet oranları diğer yıllara oranla %200 artmıştır (Lickona, 1992 akt. Köylü, 2010).

Cinsel yolla bulaşan hastalıklar; evlilik öncesi cinsel ilişkinin pek çok zararı olduğu bilinmektedir. Fakat bu zararların belki de en önemlisi cinsel yolla bulaşan hastalıklar olmuştur. ABD’de her yıl 2,5 milyon kişinin cinsel yollarla bulaşan hastalıklara yakalandığı bilinmektedir (Clouse 1991, Akt. Köylü, 2010). Bundan daha kötüsü ise her yıl bu sayının artması olmuştur. Bu durum özellikle gençleri tehdit etmekte olup cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanan kişilerin %75’inin 14-25 yaş arası gençlerin oluşturduğu tespit edilmiştir.

İntihar; günümüz insanlarının en büyük sorunlarından bir tanesi de bir kurtuluş yolu olarak görülen intihardır. Yine ABD’de yapılan bir araştırmada son 30 yıl içinde intihar oranlarının %300 arttığı tespit edilmiştir. Her yıl 500 bin genç intihara teşebbüs etmiştir (Lickona, 1992). Ülkemizde ise Türkiye Psikiyatri Derneği’nden (2014) yapılan açıklamaya göre intihar oranları son 40 yılda %50 artmıştır (WEB3).

Alkol ve uyuşturucu kullanımı; dünya gençliğini tehdit eden bir diğer sorun alkol ve uyuşturucu kullanımı olmuştur. ABD eğitim bakanlığı bugün çocuklar ve gençler için en büyük tehdidin uyuşturucu kullanımı olduğunu açıklamıştır (Lickona, 1992). Ülkemizde ise alkol ve uyuşturucu madde kullanım yaşı 10’a kadar inmiştir (WEB4).

Dışlanmışlık ve yalnızlık; günümüzde gençleri bekleyen en sorunlardan bir diğeri dışlanmışlık ve yalnızlıktır. En başta aileden dışlanmak üzere toplum tarafından dışlanan çocuklar daha fazla cinsel istismara maruz kalmaktadırlar (Köylü, 2010) Bunun yanı sıra aileden ve toplumdaki dışlanan çocukların ve gençlerin ihtiyaçları olan ilgiyi akran çete grupları ve terör örgütlerinde aradıkları bugün herkesin bildiği bir gerçek haline gelmiştir.

Sosyal Nitelikli Ahlaki Sorunlar: Sosyal nitelikli ahlaki sorunların başında geleneksel aile yapısının yok oluşu gelmektedir (Köylü, 2010). İçinde yaşadığımız çağ hız ve haz çağı olarak tanımlanabilir. Hız ve haz çağına ait küresel değerler en çok aile yapısını tehdit etmektedir. Problem çözme becerileri kazanamamış ve değerlerden uzaklaşmış aile bireyleri sorunlardan çıkış yolu olarak boşanmayı tercih etmektedirler. Bu durum aile birliğini sonlandırarak en çok çocukları etkilemiştir.

Aile ikliminden uzak büyüyen çocuklar yeteri kadar sevgi ve merhamet alamadıkları için çeşitli davranış bozuklukları geliştirmişlerdir. Bu durum bütün bir toplumu tehdit etmektedir.

Yabancılaşma; çağımızın en büyük sorunlarından bir tanesi de hiç şüphesiz topluma ve kendine yabancılaşmadır. Küresel değerleri milli ve manevi değerleri silip süpürdüğü bir çağda özellikle gençler değer çatışmaları yaşamakta ve olumlu bir kimlik geliştirememektedirler.

Küresel Nitelikli Ahlaki Sorunlar: Bu sorunların başında savaş, çatışma ve şiddet gelmektedir. Günümüzde bu konunun önemiyle ilgili en çarpıcı sonuçlardan birini Eckhardt (1993) vermiştir. Onun hesaplamalarına göre MÖ. 3000 yılından beri savaşlarda ölen insanların yaklaşık %73'ü 20.yüzyılda ölmüştür (akt. Köylü, 2010).

Sosyo-ekonomik adaletsizlik; küresel ölçekteki bir diğer ahlaki sorundur. Dünyada pek çok alanda büyük gelişmeler kaydedilirken sosyal adalet ve gelir dağılımı konusunda tersi yaşanmakta, uçurum giderek açılmaktadır (Köylü, 2010). Kapitalizm ve sömürgecilik bu durumun en büyük sebeplerinden birkaçıdır.

Ekolojik denge ve çevre kirliliği; dünyadaki endüstri kuruluşları her yıl dünyaya binlerce ton atık ve kirli hava bırakmaktadırlar. Bu durum havayı, toprağı ve suyu kirletmekte dolayısıyla dünyada yaşayan bütün canlı türlerini tehdit etmektedir. Sadece son 100 yılda bu kirlenmelerden dolayı 30 bin bitki türü yok olmuştur. Bugün kirlenmeden dolayı ozon tabakasının incilmesi neticesinde ortaya çıkan küresel ısınma dünyanın en büyük tehditlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Köylü, 2010). Tüm bu sorunlardan yola çıkarak var olan durumun bu şekilde devam edemeyeceği söylenebilir.

Okulların bireyi, toplumu ve yaşadığımız gezegeni tehdit eden bu sorunlara seyirci kalmaları beklenemez. Okullar bu tehditlere ve sorunlara karşı gençlerin ve toplumun değerlerini geliştirmeye gücü ölçüsünde bulunmalıdır (Meydan, 2014: 95). Son yıllarda, eğitimciler, hükümetler ve toplum tarafından okullarında değer öğretimi için artan bir talep vardır (Etherington, 2013). Ateş (2013: 123) bu sorunların üstesinden etkili yapılacak değerler eğitimiyle üstesinden gelinebileceğini söyler. Singh (2011) değerler eğitimi uygulamaları yapan kurumların genel niteliklerinde artış olduğu tespit etmiştir. İşcan (2015) uyguladığı değerler eğitimi programının öğrencilere olumlu nitelikte değer ve davranış özellikleri kazandırdığını tespit etmiştir. Günümüz

insanı kendi elleriyle oluşturduğu sorunların üstesinden yine kendi yöntemleriyle yapacağı değerler eğitimi sayesinde kurtulabilecektir.

2.1.2.2 Değerler eğitimi yaklaşımları

Değerler eğitiminin okullarda nasıl yapılacağına dair farklı yaklaşımlar alanyazında yer almaktadır. Değer öğretimi yaklaşımları aşağıda kısaca açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1.2.2.1 Değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımı (telkin)

Bu yaklaşımın amacı istenilen bazı değerlerin aşılması ve içselleştirilmelerinin sağlanmasıdır (Superka ve Johnson, 1975: 6). Bu yaklaşımın temelinde yetişkin insanların çocuklara iyi alışkanlıklar edinmelerini sağlama, onlara ahlaki değerleri kazandırma ve davranışlarını şekillendirme konusunda yardım etme inancı vardır (Halstead ve Taylor, 2000: 181).

Bu amaçlara ulaşmak için buluş yoluyla öğretme, öğüt verme, model olma, canlandırma, oyunlar, taklit, olumlu ve olumsuz pekiştirme, yapılan hataları düzeltip doğrusunu gösterme gibi yollar bu yöntemde sıklıkla kullanılır (Meydan, 2014: 99). Telkin yaklaşımı değerler eğitiminde en çok başvurulan yaklaşımlardan biridir (Doğanay, 2006; akt. Sapsağlam, 2015)

2.1.2.2.2 Değer analizi yaklaşımı

Değer analizi yaklaşımının amacı, öğrencilerin değer sorunları ile uğraşırken mantıksal düşünme ve bilimsel araştırma süreçlerini kullanmalarına yardımcı olmaktır. Bu yaklaşım akılcılık üzerine kurulmuştur. Değer analizi öncelikle kişisel olmayan ahlaki ikilemlerden ziyade temelde toplumsal değer sorunlarını ele alır (Superka ve Johnson, 1975: 24).

Jerrold Coombs ve Milton Meux' a göre bu yaklaşımın 3 temel amacı vardır.

- İrdelenmekte olan değerler hakkında en gerçekçi kararları almaları noktasında öğrencilere yardımcı olmak.
- Öğrencilere değer kararlarını verirken gerçekçi olmalarını sağlayacak yetenekleri geliştirme noktasında yardımcı olmak.

- Öğrencilere grup içerisindeki değer çatışmalarının nasıl çözüleceği konusunda yardım etmek (Akt. Yazıcı, 2006).

Bu yaklaşımda öğrencilere değerlere doğrudan uymasını söylemek yerine neden değerlere uygun yaşanmalı konusu irdelenir. Önemli olan bilimsel süreç becerilerini kullanarak değer problemlerine yaklaşmaktır. Bu yönüyle değer analizi yaklaşımı birçok eğitimci tarafından yararlı görülmüştür (Akbaş, 2008:14-15).

2.1.2.2.3 Değer açıklama (belirginleştirme) yaklaşımı

Değer açıklama yaklaşımı, Allport, Maslow, Rogers gibi insancıl psikolojiyi savunan ve geliştiren teorisyenlerin düşüncelerinin uygulamaya konulmasından doğmuştur. Bu yaklaşımın temele aldığı odak nokta öğrencilerin davranışlarını sorgulamaları ve değerlerini açıklamaları amacıyla akılcı düşünmeyi ve duygusal farkındalığı kullanmalarına yardım etmektir. Bu yaklaşımda öğrenciler, kendi değerlerini ve değerler arasındaki ilişkileri tanımlamaya ve anlamaya, kişisel değer çatışmalarını çözmeye, değerlerini başkalarıyla paylaşmaya ve kendi değer tercihlerine göre hareket etmeye teşvik edilirler. Bu yaklaşımda değerlerin özelliklerinden çok bireylerin değerleri öğrenme yolu önemlidir. Değer açıklama yaklaşımında öğretmen önemlidir ve en önemli rolü öğrencilerin değerlerini keşfetmelerini ve açıklamalarını sağlamak için destek vermek; öğrencileri sorularla yönlendirmek ve onları etkili bir biçimde dinlemektir (Keskin, 2008; Superka ve Johnson, 1975: 30; Sapsağlam, 2015; Akbaş, 2008).

Kirschenbaum (2000), değer belirginleştirme sürecinde 4 basamak olduğu belirtmiştir. İlk olarak değerlerle ilgili bir konu veya aile, arkadaşlık, çalışma, sağlık, uyuşturucu kullanımı, boş vakit gibi ahlaki bir problem seçilir. Bu konuların seçimini öğrenciler de yapabilir. Daha sonra öğretmen sorularla ve etkinliklere öğrencilerin seçilen konu hakkında düşünmesine, konuşmasına, yazmasına ve okumasına yardımcı olur. Ardından öğretmen etkinlik ve tartışmalar sırasında herkesin fikrini özgürce söyleyebileceği bir ortam sağlar. Son olarak ise değer edinme süreçleri kullanılarak değerlerin açıklanması beklenir (Kirschenbaum, 2000: 5-6).

Değer açıklama süreci 7 kriter ve 3 basamaktan oluşan bir süreçtir. Aşağıda bu basamak süreçler verilmiştir (Leming, 1999; Doğanay, 2006).

I. Seçme

- Öğrencilerin özgürce seçim yapmalarını teşvik etme.
- Alternatif seçenekler oluşturmaya yardımcı olma.
- Öğrencilere alternatiflerin olası sonuçları üzerinde düşünmeleri sağlanarak alternatifleri

Değerlendirmede onlara yardımcı olma.

II. Ödüllendirme

- Öğrencileri neyin ödüllendirilip korunduğu konusunda düşünmeye özendirme.
- Seçeneklerini başkalarının onaylaması için fırsatlar sunma.

III. Davranma (Harekete Geçme)

- Çocukları seçimleriyle tutarlı yaşama ve davranmaya özendirme.
- Öğrencilere bundan sonraki hayatlarında bu davranışın tekrarlanması için yardımcı olma (akt. Aladağ, 2009, 30).

2.1.2.2.4 Ahlaki muhakeme yaklaşımı

Bu yaklaşımın teorisyeni Kohlberg'tir. Kohlberg öğrenciler direkt değer telkin etmekten ziyade ahlaki akıl yürütme becerilerini temele alarak; muhakeme yaparak ve eleştirel düşünerek değerleri kazandırmaya çalışmanın önemli olduğunu vurgulamıştır (Sapsağlam, 2010: 28). Bu yaklaşımın en önemli amacı öğrencilerin davranışlarına yön verecek ahlaki standartlar geliştirmelerini yardımcı olmaktır (Akbaş, 2008).

Bu yaklaşımda öğrencilere örnek olaylar verilerek başlanılır. Daha sonra grup çalışmasıyla ahlaki ikilemler oluşturulur ve öğrencilerin bu çerçevede düşünmeleri, tartışmaları ve sağlıklı bir yargıya varmaları sağlanır. Önemli olan varılan yargı değil, öğrencilerin karara ulaşıncaya kadar neleri düşündüğü ve konuştuğudur (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016).

2.1.2.2.5 Eylem/davranış yoluyla öğrenme yaklaşımı

Eylem/Davranış yoluyla öğrenme yaklaşımı, Jones (1971) ve Newmann (1972) tarafından geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda öğrencilerin yaparak,

yaşayarak öğrenmelerine katkı sunacak sosyal etkinliklerin geliştirilmesine odaklanılmıştır. Eylem yoluyla öğrenme yaklaşımının en önemli özelliği öğrencilere kendi değerleri üzerinde eylemde bulunmasına fırsat vermektir. Bu doğrultuda öğrencilere değer geliştirme sürecinde sahip oldukları değerlerin etkilerini görebilmeleri noktasında yardımcı olmak gerekmektedir. Bunun için hem sınıf içi hem de sınıf dışı etkinliklere önem verilir (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016; Aladağ, 2009).

2.1.3 Hayat Bilgisi Dersi ve Yapısı

İnsan doğduğu günden, hatta anne karnından (Ogden, 2016), itibaren öğrenme sürecine giren bir varlıktır. Bu öğrenme sürecinin şekli ve hızı çeşitli dönemlerde değişse de değişmeyen şey insanın sürekli öğrenme faaliyeti içerisinde olmasıdır. İnsan bu öğrenme sürecini gerçekleştirebilecek bilişsel ve duygusal donanımlarla yaratılmıştır. İnsanın öğrenme süreci ilk olarak ailesinde başlar. Ailesinde ve yakın çevresinde öğrendiği bilgi, beceri ve değerler hayatının temelini oluşturur. Okullar ilk çağlardan itibaren çocukların ailelerinden aldıkları temel eğitimi geliştirmek ve tamamlamak amacıyla hizmet vermişlerdir. Okulların verdiği formal eğitimin ilk basamağını okul öncesi kurumları ve ilkokullar oluşturmaktadır. İlkokulların bu kadar önemli olması eğitimin bu kademesinde okutulan dersleri de aynı ölçüde önemli kılmaktadır. Eğitimin ilk kademesinde okutulan en önemli derslerden biri hayat bilgisi dersidir.

Hayat bilgisi dersi çocuğun kendini tanıması ve bilmesi amacıyla onun anlayışı göz önüne alınarak; fen bilimleri, sosyal bilimler, sanat, düşünce ve değerlerle içeriği meydana getirilen, küreselleşmiş dünyada öncelikle iyi bir fert, ardından ulusal bir vatandaş ve en sonunda dünya vatandaşı olma özellikleri kazandıran, toplu öğretim anlayışından yola çıkarak çocuklara hayatın bilgisini kazandırmaya çalışan ilk derstir (Tay, 2017: 6).

En basit ve kısa şekilde hayat bilgisi dersinin amacı çocuklara hayatlarının her anında gerekli olacak temel yaşam becerilerini ve bilgilerini öğrenmelerine ve olumlu kişisel nitelikleri geliştirmelerine yardımcı olmaktır (MEB, 2009: 8).

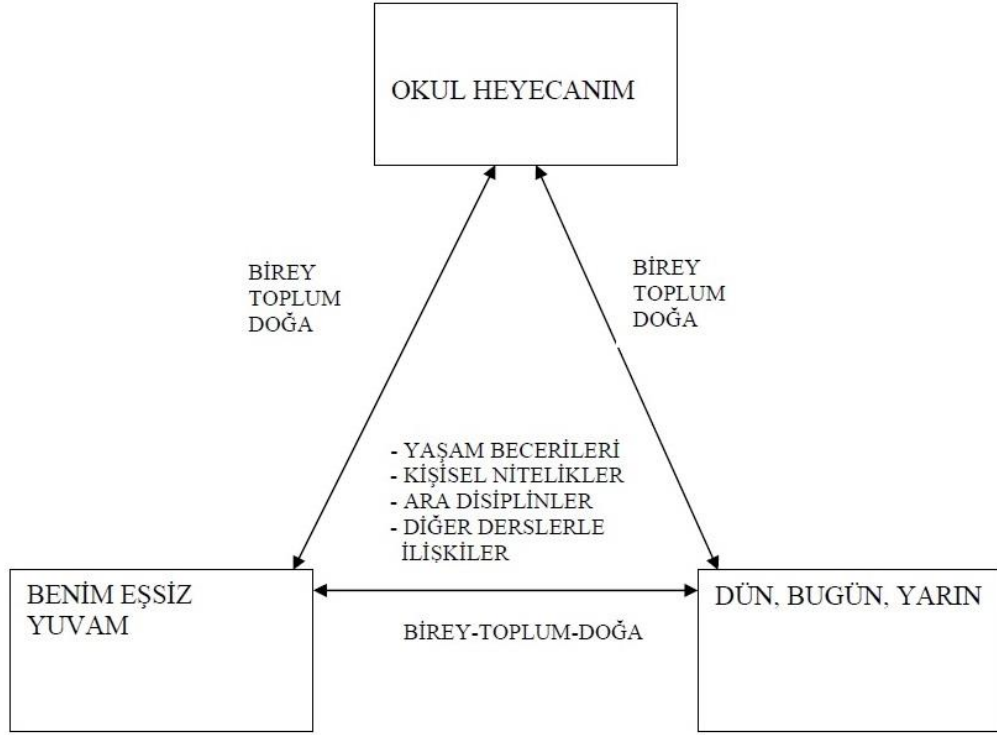
Hayat bilgisi dersi aracılığıyla öğrenciler, nesne, olay ve olgularla karşılaşarak algılama yeteneklerini geliştirir; sosyal, kişisel ve kültürel yönden geliştikleri için

doğal ve toplumsal yaşama uyum sağlayabilirler. Bunun yanı sıra oğrenciler toplumun da ihtiyaçları göz önüne alınarak belirli bilgi, beceri, tutum kazandıkları için hayata ve çevrelerine dair düşünce ve algılarını geliştirme olanağı bulurlar (Deveci, 2008)

Toplumsal, doğal, sanatsal ve düşünsel olay ve olguların işlendiği hayat bilgisi dersinde çocuk, içinde bulunduğu olay ve olguları bilir, anlar, yorumlar, analiz eder, değerlendirme yaparak yeni çözüm yolları önerir. Bu sayede problem çözme, kendini tanıma, yaratıcı düşünme, topluma uyum sağlama gibi beceri ve özelliklerin temeli hayat bilgisi dersinde atılır (Gündüz, 2014: 12).

Sosyal bilgiler, fen ve teknoloji, din kültürü ve ahlak bilgisi gibi derslerin temelini hayat bilgisi dersi oluşturmaktadır. Bu dersler içinde yer alan birçok konu, beceri ve değerler somutlaştırma ve yaşamla ilişkilendirme yöntemiyle hayat bilgisi dersinde oğrencilere sunulmaktadır (Şimşek, 2013).

Bu çalışmanın esas alındığı Hayat Bilgisi Ders Programı (2009) 2 temel yapıdan oluşmaktadır. Programın ilk kısmında hayat bilgisi dersinin vizyonu, misyonu, ilkeleri, program aracılığıyla geliştirilmesi hedeflenen beceri ve kişisel nitelikler, temalar, oğretmen rolü ve yapılacak olan etkinliklerle ilgili örneklerle ilgili bilgiler verilmiştir. Programın ikinci kısmında ise 1.2.3. sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı verilmiştir. Programın temel yapısı aşağdaki şekilde verilmiştir (MEB, 2009).

Şekil 3. Hayat bilgisi dersinin temel yapısı (MEB, 2009: 11)

Programda öğrenme öğretme süreci, strateji, yöntem-teknik seçimi, olumlu bir sınıf iklimi oluşturulması, öğrenme-öğretme uygulamalarında dikkat edilmesi gerekenler ve sınıf içi etkinlikler yapılırken öğretmenlerin dikkat etmesi gereken hususlar açısından detaylı olarak açıklanmıştır. Aşağıda programın uygulanması sırasında öğretmenlerin dikkat etmesi gereken noktalar verilmiştir (MEB, 2009: 75)

- Öğrenci özerkliğini ve girişimlerini destekleyiniz.
- Öğretimde çeşitli ortam ve materyallerin yanı sıra verileri ve birincil bilgi kaynaklarını kullanınız.
- Öğrenmeyi toplumsal deneyimler sağlayacak şekilde organize ediniz.
- Bir öğrenme görevini oluştururken gerçek yaşamda karşılaşılan düzeyde karmaşık olmasına dikkat ediniz.
- Bir öğrenme görevini oluştururken “belirlemek”, “karşılaştırmak”, “sınıflamak”, “çözümlmek”, “oluşturmak” gibi üst düzey bilişsel etkinlikleri gerektiren görevlere ağırlık veriniz.
- Bir öğrenme görevi oluştururken doğrudan parçalara ayırmak yerine öncelikle bütüncül olarak tasarlayınız.
- Öğrenenlere açık uçlu, düşündürücü, anlamlı ve derinliği olan sorular sorunuz. Onları konuyu araştırmaları için destekleyiniz. Aynı zamanda öğrencilere kendi arkadaşlarına sorular sormaya yönlendiriniz.
- Öğretim sırasında öğrenme döngüsü modeli (keşfetme, kavramı tanıma, uygulama) kullanarak öğrencilerin doğal merakını besleyiniz.
- Öğrenci tepkilerine göre dersi yönlendiriniz. Gerekli olduğunda öğretim stratejilerini ve içeriği değiştiriniz.
- Öğrencilerin ilgilerini çekecek sorunlar ortaya atınız.

- Öğrencilerin hem sizinle hem diğer öğrencilerle etkileşimini destekleyiniz.
- Öğrencilerin yaptıkları hataları anlamaları için geri bildirim kullanınız.
- Öğrencilere bir soru yönelttiğinizde olası bir yanıt üzerinde düşünmeleri için yeterince bekleme süresi tanıyınız.
- Öğrencilere sunulan bilgiler arasında bağlantı kurabilmeleri ve çeşitli görüşleri birbirleriyle karşılaştırabilmeleri için zaman veriniz.
- Öğrencilerin başarısını öğrenme bağlamına göre değerlendiriniz.”

Programda öğretmenlerin uygulama sürecinde dikkat etmesi gereken noktaların programın da felsefesini oluşturan yapılandırmacı anlayışa uygun olduğu görülmektedir.

2.1.3.1 Hayat Bilgisi Dersinde Değerler (Kişisel Nitelik) Eğitimi

Günümüz dünyasında sadece bilgiye sahip olmanın tek başına yeterli olmadığı bunun yanında ahlaklı, değerlerle kuşanmış bireylere de ihtiyaç vardır. Bunun sağlanabilmesi için programlarda bilginin yanında değerlerin öğretilmesini de önemli kılmaktadır (Yaşaroğlu, 2013). Değerler eylemlerimize ve davranışlarımıza yön veren standartlardır. Erken yaşta toplumsal değerlerle bütünleşik, aileden gelen olumlu değerleri geliştiren, etkili bir değerler eğitimi çocukların doğru ve istenilen davranışlar geliştirmesine büyük katkı sağlayacaktır. Değerler eğitimi disiplinler arası bağlamda yapılabilir ancak ilkokulda değerler eğitiminin en etkili verileceği derslerden birisi, ders yapısı ve içeriği itibarıyla hayat bilgisi dersidir.

Uzun yıllardır hayat bilgisi dersi içerisinde değerler örtük program aracılığı ile verilmiştir. Ancak 2005 yılından itibaren planlı ve doğrudan değerler eğitimi yapılması tavsiye edilmiştir (Ulusoy, 2017: 332). Bu duruma uygun olarak sosyal bilgiler dersinde kazandırılmaya çalışılan değerler, hayat bilgisi programında kişisel nitelikler olarak ifade edilmiştir (Şimşek, 2013). Aşağıda 2009 Hayat Bilgisi Dersi Öğretimde Programı'nda geliştirilmeye çalışılan kişisel nitelikler (değerlere) ve bu kişisel niteliklere ilişkin alt davranışlar ve özellikler verilmiştir.

“ÖZ SAYGI

- Kendini ve duygularını fark etme
- Kişisel bakımını yapma
- Kendi farklılığını fark etme
- Geçmişini öğrenme
- Kendisiyle barışık olma
- Etik değerleri bilme ve hayatında bunlara önem verme
- Görev ve sorumluluklarını bilme ve yardımlaşma
- Kuralların gerekliliğini bilme
- Hata yapabileceğini kabul etme
- Kişisel eşyalarını özenli kullanma
- Büyüdükçe değiştiğini fark etme

- Kendisinin ve arkadaşlarının değerli olduğunu kabul etme

ÖZ GÜVEN

- Güçlü ve zayıf yönlerini tanıma
- Ailesini tanıma ve onlarla işbirliği yapma
- Kurallara neden gerek duyulduğunu bilme
- Hatalardan ders çıkarma
- Gerektiğinde büyüklerinden yardım alma
- Ailede alınan kararlara katılma
- Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilme
- Etkili “hayır” deme
- Zaman içinde, duygu ve düşüncelerinde meydana gelen değişikliklerle ilgili çıkarımda bulunma
- Kendisini ve ailesini ilgilendiren kararlarda görüşünü bildirme
- Haksızlığa uğradığında, bunu sorgulama
- Doğadaki karşılıklı bağımlılığı kavrama

TOPLUMSALLIK

- Beslenmek için gerekli araç ve gereçleri kullanma
- Görgü kurallarını uygulama
- Arkadaş edinme ve onlara duygularını söyleme
- Kurallara uymanın sonuçlarını kavrama
- Başkalarının eşyalarını izin alarak kullanma
- Arkadaşlarıyla oyun oynamak ve eğlenmek için gerekeni yapma
- Grup bilinci oluşturma ve grubunun çıkarlarını koruma
- Arkadaşlarına cesaret verme

SABIR

- Oyun oynarken uygun davranışlarda bulunma
- Eğlenmek için uygun zamanı bekleme
- Etkili dinleme
- İsteklerini erteleme
- Amaç belirleme
- Hata yapmanın doğal olduğunu kabul etme
- Duygularını kontrol etme

HOŞGÖRÜ

- Arkadaşları ile iyi ilişkiler geliştirme
- Arkadaşlarıyla oynarken uygun davranışlarda bulunma
- Bireysel ve grup çalışmalarında olumlu değerleri gözetme
- Konuşanı dinleme
- Hataları doğal karşılama
- Farklılıkları kabul etme
- Herkesin değerli olduğunu kabul etme
- Sorunlara farklı çözümler önerme
- Duygularını uygun bir dille ifade etme
- Görevlerini yerine getirmekten mutluluk duyma

SEVGİ

- Kendini sevme
- Ailesini ve akrabalarını sevme
- Arkadaşlarını ve başkalarını sevme
- Arkadaşlarıyla ilişkilerinde sevgi duygusunu temel alarak onlarla iyi ilişkiler geliştirme
- Okulda karşılaştığı kişilere ve durumlara sevgiyle yaklaşma
- Başkalarıyla farklılıklarının doğal olduğunu kabul etme
- Millî ve dinî bayramlarda sevgi duygusunu açığa vurma
- Yaşadığı yerleşim birimini ve vatanını sevme
- Ülkesini sevme
- İnsanları sevme
- Doğayı sevme

SAYGI

- Kendine saygı duyma
- Arkadaşlarına saygı duyma
- Okulu ve sınıfı ile ilgili kurallara uyma
- Öğretmenine karşı saygılı olma
- Çevresindeki insanlara karşı saygılı olma
- Ailesine saygılı olma
- Kişisel eşyalarına ve başkalarının eşyalarına saygı gösterme
- Doğaya saygı duyma
- Dünyadaki insanlara saygı duyma

- *Türk Bayrağı'na, İstiklâl Marşı'na, Atatürk'e ve Türk büyüklerine saygı duyma*

BARIŞ

- *Sorunları fark etme*
- *Çözüm yollarını fark etme*
- *Karşılaştığı sorunlarda sorun çözme becerilerini kullanma*
- *Millî ve dinî bayramları kutlama*
- *Toplumsal paylaşımlarla yaşama*
- *Dayanışma içerisinde olma*
- *Benzerlik ve farklılıkların doğal olduğunu bilme*

YARDIMSEVERLİK

- *Kulüp ve diğer grup çalışmalarında arkadaşlarına yardım etme*
- *Aile bireyelerine yardımda bulunma*
- *Okulla ilgili sorunları çözerken arkadaşlarına ve başkalarına yardım etme*
- *Doğal afetlere uğrayanlara yardım etme*
- *Kaza ve acil durumlarda başkalarına yardım etme*

DOĞRULUK

- *Etik davranışların farkında olma*
- *Trafikteki doğru ve yanlış davranışları ayırt etme*
- *İlişkilerinde olumlu değerleri gözetme*
- *Yanlı davranışların farkında olma*
- *Yanlılık içermeyen davranışlar sergileme*
- *Ön yargısız davranma*

DÜRÜSTLÜK

- *Arkadaşlarının sergilediği davranışların etik olup olmadığını fark etme*
- *Ailesinde ve akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark etme*
- *Kendisinin ve arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark etme*
- *Arkadaşlarıyla ilişkilerinde olumlu değerleri gözetme*
- *Başkalarına ön yargısız davranma*
- *Başkalarının duyarlılıklarına saygı gösterme*
- *Kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve görüşlerini çekinmeden ve olduğu gibi ifade etme*

ADALET

- *Kurallara katılma*
- *Kurallara uyma*
- *Etik değerleri ve davranışları fark etme*
- *Görev paylaşımına katılma ve üzerine düşen görevi yapma*
- *Türk milletinin sahip olduğu hak ve hürriyetleri araştırma*
- *Başkalarının duyarlılıklarına saygı gösterme*
- *Kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve görüşlerini ifade etme*
- *Kazanmanın ve kaybetmenin doğal olduğunu kabul etme*
- *Görev dağılımının adil olup olmadığını sorgulama*

YENİLİĞE AÇIKLIK

- *Bilgi edinebilmek için uygun sorular sorma, resimli kaynaklardan yararlanma*
- *Geçmişten günümüze olan yenilikleri ve değişiklikleri araştırma.*
- *Geleceği hayal etme ve tasarlama*
- *Yeni fikirler üretme*
- *İş birliği yapma*
- *Problem çözme*
- *Karar alınırken görüş bildirme ve karar sürecine katılma*
- *Amaç belirleme*
- *Yenilikleri deneme cesareti gösterme*
- *Yenilikleri denemekten zevk alma*
- *Teknolojik bir ürün tasarlama*

VATANSEVERLİK

- *Türk Bayrağı'na ve İstiklâl Marşı'na saygı gösterme*
- *Şeref Köşesi'ni tanıma*
- *Millî bayramlara coşkuyla katılma*
- *Millî bayramları kutlamak için alternatifler üretme*
- *Yaşadığı yerleşim birimini ve vatanını yuva olarak görme*
- *Türkiye'mizin bir bütün olduğunun farkında olma*
- *Atatürk'ün ulusal bir lider olduğunu kabul etme ve saygı gösterme*
- *Millî bayram günlerimizle geçmişte yaşanan tarihi olaylar arasında bağ kurma*
- *Cumhuriyetimizi korumak, güçlendirmek ve geliştirmek için yapılması gerekenleri belirleme*
- *Yaşadığı yerleşim birimindeki değişiklikleri belirleme*
- *Müzelerden yararlanma*

- *Üzerine düşen sorumlulukları yerine getirme*
- **KÜLTÜREL DEĞERLERİ KORUMA ve GELİŞTİRME**
- *Türk Bayrağı 'nı ve İstiklâl Marşı 'nı bir değer olarak kabul etme*
- *Millî bayramları kutlama*
- *Dini bayramları kutlama*
- *Yaşadığı yerleşim birimini bir yuva olarak kabul etme*
- *Ülkesini bir yuva olarak kabul etme*
- *Cumhuriyetimizi korumak, güçlendirmek ve geliştirme.” (MEB, 2009: 33-36)*

Yukarıda da görüldüğü üzere 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda 15 kişisel nitelik ve bu kişisel niteliklere ait toplamda 134 davranış ve özellik bulunmaktadır.

Araştırmalar hayat bilgisi dersinde yapılan değerler eğitimi uygulamalarının olumlu ve etkili sonuçlar verdiğini göstermektedir. Uzunkol (2014) 3.sınıf hayat bilgisi dersinde saygı ve sorumluluk temelli yapılandığı değerler programının öğrencilerinin sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerinin artmasına katkı sağladığını tespit etmiştir. Gündüz (2014) 3.sınıf hayat bilgisi dersinde sorumluluk değerinin proje tabanlı öğretiminin çocuklarının akademik başarılarına ve sorumluluk değeri tutum puanlarını arttırmada etkisi olduğunu saptamıştır. Orhan (2013) hayat bilgisi programının karakter eğitime katkısını araştırmak için öğretmenlerle görüşmeler yapmış ve programın karakter eğitimi özellikleri taşıdığı öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Uzunkol (2014) hayat bilgisinde dersinde yapılan değerler eğitime yönelik yapılan deneysel araştırmaların yeterli olmadığını söyler. Hem bu alanda uygulamalı çalışmaların az olması hem de daha önce yapılan bu ve buna benzer çalışmalardan olumlu sonuçların alınması, hayat bilgisi dersinde değerler ve karakter eğitimi uygulamalarının gerekli olduğu gerçeğini önümüze koymaktadır.

2.1.3.2 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Yapısı ve Değer Öğretimi

2018 Hayat bilgisi dersi öğretim programı 2 temel kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda Milli Eğitim Bakanlığı öğretim programları hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler, programların içerdiği; amaçlar, programların perspektifleri, değerler, yetkinlikler, ölçme değerlendirme yaklaşımları ve program hazırlama süreci hakkında verilmiştir. Programın ikinci temel kısmında ise, hayat bilgisi dersinin özel amaçları, programın becerileri, programı uygularken dikkat edilecek hususlar, Hayat Bilgisi Öğretimi Programı'nın yapısı ve 1. 2. 3. Sınıflara ait kazanımlar ve açıklamalarına yer verilmiştir.

2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın temel amacı, “*temel yaşam becerilerine sahip, kendini tanıyan, sağlıklı ve güvenli bir yaşam süren, yaşadığı toplumun değerlerini özümseyen, doğaya ve çevreye duyarlı, araştıran, üreten ve ülkesini seven bireyler yetiştirmektir*” (MEB, 2018: 8)

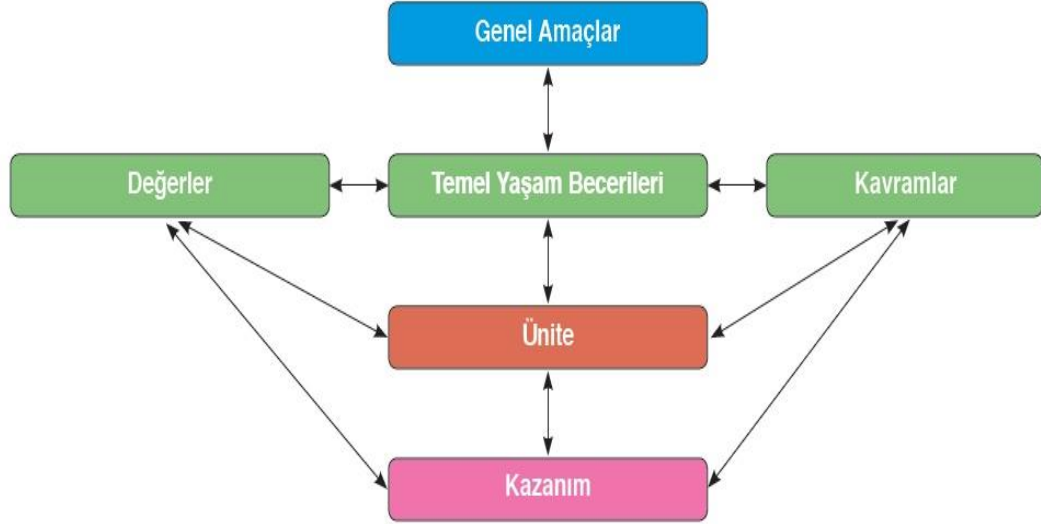
2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçları ve kazanımları şu şekil sıralanmıştır;

“ 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı çerçevesinde öğrenciler;

1. Kendini ve yaşadığı çevreyi tanır.
2. Aile ve toplumun temel değerlerine sahip olur.
3. Millî, manevi ve insani değerleri yaşantısal hâle getirir.
4. Kişisel gelişimini sağlamak için yapması gerekenlerin farkında olur.
5. Kişisel bakım becerilerini geliştirir.
6. Sağlıklı ve güvenli yaşam sürme bilinci edinir.
7. Sosyal katılım becerisi kazanır.
8. Zamanı ve mekânı algılama becerisi edinir.
9. Kaynakları verimli kullanma becerisi geliştirir.
10. Öğrenmeyi öğrenme becerisi kazanır.
11. Temel düzeyde bilimsel süreç becerilerini kazanır.
12. Ülkesini sever, tarihî ve kültürel değerlerini yaşatmaya istekli olur.
13. Doğaya ve çevreye karşı duyarlı olur.
14. Bilgi ve iletişim teknolojilerini amacına uygun olarak kullanır.” (MEB, 2018: 8)

Köksal 2018 programının büyük ölçüde aynen uygulamaya konduğu taslağını incelediği araştırmasında, programın amaçlarının mecazlardan, büyük ve idealize edilmiş fikirlerden uzak, somut ve basit bir şekilde ifade edildiğinden bahseder (Köksal, 2017: 83).

Hayat bilgisi programının genel amaçları doğrultusunda program yapısı, temel yaşam becerileri, değerler, kavramlar ile ünite ve kazanımlar bağlamında yapılandırılmıştır. 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın yapısı Şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 4. 2018 Hayat Bilgisi Öğretimi Programı yapısı (MEB, 2018)

Şekil 4’te görüldüğü üzere program bütün yapı unsurlarının birbirleriyle ilişkili olacak şekilde yapılandırılmıştır. Değerler ve kavramlar tüm kazanım, ünite ve temel yaşam becerilerinin içerisinde yer almıştır. 2018 Hayat Bilgisi Öğretimi Programı, bu çalışmada temel alınan 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programı’ndaki gibi temalardan değil daha özelleştirilmiş ünite temelli yaklaşımla oluşturulmuştur. 2018 Hayat Bilgisi Öğretimi Programı’nda yer alan üniteler şu şekildedir; “Okulumuzda Hayat”, “Evimizde Hayat”, “Sağlıklı Hayat”, “Güvenli Hayat”, “Ülkemizde Hayat” ile “Doğada Hayat”.

2018 Hayat Bilgisi Öğretimi Programı’nda, 2009 programında olduğu gibi programın uygulanması sırasında dikkat edilecek hususlar noktasında bilgilendirmeler yapılmıştır. Aşağıda programın uygulanması sırasında dikkat edilecek olan hususlar verilmiştir (MEB, 2018: 9).

- “1. Dersin işlenişinde okul içi ve okul dışı uygulamalar yapmaya özen gösterilmelidir. Özellikle ilgili kazanımlarda sözlü tarih, yerel tarih, müze gezileri, doğa eğitimi, resmi kurum ve kuruluşlarla özel kurum ve kuruluşları tanıma gibi okul dışı uygulamalar önemsenmeli ve bu doğrultuda önceden planlanan öğrenci merkezli etkinlikler gerçekleştirilmelidir.
2. Okul içi ve okul dışı uygulamalarda öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinışsel gelişimleri ile bireysel farklılıkları dikkate alınmalıdır.
3. Kazanımlar doğrultusunda yapılacak etkinliklerle okul ve yaşam arasında bağlantı kurulmasına özen gösterilmelidir.
4. Öğrencilerin çevrelerinde bulunan canlı ve cansız varlıkları etik konulara dikkat ederek öğretim materyali olarak kullanmalarına imkân tanınmalıdır.
5. Özellikle öğrencilerin araştırma yapmaları beklenen çalışmalarda, araştırma sonuçlarını afiş, poster, pano, broşür, gazete, tablo, grafik vb. materyaller kullanarak sınıfta arkadaşları ile paylaşması desteklenmelidir.

6. Doğa içerikli kazanımlarda basit düzeyde deneyler yaptırılabilir.
7. Öğretim Programı'nda yer alan bazı kazanımlar, belirli gün ve haftalara denk gelen zaman dilimlerinde işlenmelidir. Örneğin 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'na denk gelen gün ve haftada, Hayat Bilgisi Dersi 1. Sınıf Öğretim Programı "Ülkemizde Hayat" ünitesi 1.5.6. "Bayram, kutlama ve törenlere katılmaya istekli olur." kazanımı ile ilgili konular işlenebilir.
8. Üçüncü sınıfa kadar milli bayramlar vb. konular işlenirken öğrenciler henüz 1000'den büyük sayıları okumayı ve yazmayı öğrenmedikleri için ders kitabında tarihler, rakam veya yazı ile verilmemelidir. Dersin işlenişinde öğretmen, bu tarihleri sözel olarak belirtebilir.
9. Program uygulanırken özel gereksinimi olan öğrenciler için gereken esneklik gösterilmeli, öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda etkinlikler hazırlanmalı ve planlamalar yapılmalıdır.
10. Program uygulanırken öğrencilerin değerleri kazanmasına özen gösterilmeli, tüm kazanımlar ilgili değerlerle eşleştirilmeli ve örtük program anlayışından hareketle dersler işlenmelidir.
11. Öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun olarak kazanımlar için gerekli temel yaşam becerilerinin geliştirilmesine önem verilmeli ve etkinlikler bu anlayışla hazırlanmalıdır."(MEB, 2018: 9)

Yukarıda da görüldüğü üzere programın uygulanması sırasında dikkat edilecek olan hususların büyük ölçüde yapılandırmacı eğitim anlayışının ilkeleriyle benzerlik gösterdiği söylenebilir. 2018 Hayat Bilgisi Öğretimi Programı'nda uygulama sırasında dikkat edilecek noktaların 2009 Hayat Bilgisi Öğretimi Programı'nda yer alan öğretmenlerin dikkat etmesi gereken noktalarla benzerlikler ve farklılıklar taşıdığı söylenebilir. Özellikle 2009 programında vurgulanmayan okul dışı etkinliklerin önemsenmesi, çevrelerinde bulunan canlı ve cansız maddeleri etik kurallara dikkat ederek öğretim materyali olarak kullanma, araştırma sonuçlarının sunulmasında çeşitli tekniklerden yararlanma, değerlerin tüm kazanımlarla ilişkilendirilmesi ve örtük program aracılığıyla verilmesi gibi hususların 2018 programında dikkate alındığı söylenebilir.

2.1.3.2.1 2018 Hayat bilgisi öğretimi programında değer eğitimi

2009 Hayat Bilgisi Öğretimi Programı'nda kişisel nitelik olarak ifade edilen değerler 2018 Hayat Bilgisi Öğretimi Programı'nda "değerlerimiz" başlığı altında sunulmuştur. Bu başlık sadece hayat bilgisi programına özel olarak ayrılmış bir başlık değil 2018 programlarının tamamında yer alan kısımdır.

Değerler öğretim programlarının bakış açısını ortaya koyan ilkeler toplamıdır. Bir toplumun geleceği kendini sadece akademik anlamda belirli bazı bilgi ve becerilerle donatan bireylere değil bu bilgi ve becerileri değerler süzgecinden geçirip olgun bir ahlaki karaktere sahip bireylere bağlıdır. Eğitim sistemi yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilecek bir güce sahip olması gerekir.

Eğitim sistemleri değerleri kazandırma noktasındaki işlevlerini öğretim programları aracılığıyla yapar. Bu doğrultuda öğretim programlarının ruhu olan değerler ayrı bir ders, program, ünite gibi düşünülmemiş, aksine programların tüm birimlerinde yerini almıştır (MEB, 2018: 4).

2018 Hayat Bilgisi Öğretimi Programı 2017 yılında taslak olarak yayınlanmış aile, öğretmen ve akademisyenlerin görüşüne sunulmuştur. 2017 yılında yayınlanan taslak programda yer alan değerler şu şekildedir;

<i>1. Adalet</i>	<i>14. Kültürel Mirasa Duyarlılık</i>
<i>2. Aile birliğine önem verme</i>	<i>15. Merhamet</i>
<i>3. Bağımsızlık</i>	<i>16. Misafirperverlik</i>
<i>4. Bilimsellik</i>	<i>17. Özgüven</i>
<i>5. Çalışkanlık</i>	<i>18. Paylaşma</i>
<i>6. Dayanışma</i>	<i>19. Sabır</i>
<i>7. Doğal Çevreye Duyarlılık</i>	<i>20. Saygı</i>
<i>8. Doğruluk</i>	<i>21. Sevgi</i>
<i>9. Dostluk</i>	<i>22. Sorumluluk</i>
<i>10. Dürüstlük</i>	<i>23. Vatanseverlik</i>
<i>11. Estetik</i>	<i>24. Vefalı olma</i>
<i>12. Güven</i>	<i>25. Vicdanlı olma</i>
<i>13. Hoşgörü</i>	<i>26. Yardımseverlik” (MEB, 2017: 5)</i>

2017 Hayat Bilgisi Taslak Öğretimi Programı’nda değerlerin isim isim ve kapsamı geniş bir şekilde sunulduğu görülebilir. 2009 Hayat Bilgisi Öğretimi Programı’nda 15 olan kişisel nitelik sayısı 2017 taslak programda 26’ya çıkmıştır. Fakat 2017 taslak programının son hali olan 2018 Hayat Bilgisi Öğretimi Programı’nda değerler “*kök değerler*” şeklinde sunulmuş ve taslak programda 26 olan değer sayısı 10’a düşürülmüştür. Bu kök değerler; “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” tir. Program aracılığıyla bu kök değerlerin eğitim süreci boyunca hem kendi başlarına hem de ilişkili oldukları alt değerlerle birlikte ele alınması amaçlanmıştır. Fakat kök değerlerin hangi alt değerlerle ilişkilendirilebileceğine dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bu noktada, örnek olarak “*estetik*” veya “*aile birliğine önem verme*” değerlerinin hangi kök değerlerin alt değeridir?’ sorusu sorulabilir. Programın bu noktada muğlak bir ifade kullandığı söylenebilir. Bunun yanı sıra değerlerin “kök değer” “alt değer” şeklinde ayrılması kök değerlerin dışındaki değerlere verilen önemin azalması riskini taşımakta olduğu söylenebilir.

2009 Hayat Bilgisi Öğretimi Programı'nda her bir beceri ve kişisel nitelik ilgili kazanımlarla ilişkilendirilmesi rağmen 2018 Hayat Bilgisi Öğretimi Programı'nda böyle bir ilişkilendirilmeye gidilmemiş sadece bazı noktalarda açıklamalara gidilerek bu konu öğretmenlerin inisiyatifine bırakılmıştır. Aşağıda 2009 programında kazanım-beceri-kişisel nitelik ilişkilendirmesine örnek verilmiştir.

KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
B.3.37. Kişisel eşyalarını ve başkalarının eşyalarını özenli kullanmadığında ortaya çıkan sorunları çözer.	<p>Özenli Kullanım</p> <p>Öğrencilere çeşitli eşya ve kişi rolleri verilir. Özensiz kullanım sonucu ortaya çıkan sorunları canlandırmaları istenir. Sorun çözme basamaklarını uygulayarak, sorunları çözmeleri sağlanır.</p>	<p>Problem Çözme becerisini geliştirmeye yöneliktir.</p> <p>Saygı üzerinde durulacaktır.</p> <p>Rehberlik ve Psikolojik Danışma (13.b)</p> <p>B.3.37 numaralı kazanım yazılı sunum ile değerlendirilebilir.</p>

Resim 1. Kazanım-beceri kişisel nitelik ilişkilendirmesi örneği

2.1.4 Aile Birliğine Önem Verme

Aile, insanın doğup büyüdüğü, hayata dair ilk becerilerini ve sevgi, saygı, merhamet, paylaşma, yardımlaşma gibi değerlerini kazandığı yer; öncelikle duyuşsal ardından bilişsel ve bedensel zekasını geliştirdiği bir okul; yeryüzünün ilk kurumu ve nesillerin güvencesidir. Ailenin sahip olduğu bu özellikler, aileyi ve bireylerini diğer kurum ve kişilerden özel kılmaya fazlasıyla yetmektedir.

İnsan yavrularının diğer canlılara göre çok daha uzun ve zahmetli yetişmesi aile kurumuna önem kazandıran unsurların başında gelmektedir. Fakat aileyi önemli kılan bu etmen sadece bebeklik ve çocukluk dönemine özel değil, hayatın her döneminde karşılaşılan bir durumdur. Bu noktada ailenin temel işlevleri incelendiğinde ne başta biyolojik görev gelir. Bedenen, ruhen ve aklen sağlıklı nesillerin devamını sağlayan aile kurumunun bu işlevine bağlıdır. Ailenin bir diğer önemli işlevi ise sahip oldukları çocukların psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Yeni doğan bir bebeğin biyolojik ihtiyaçları kadar sağlıklı bir karakter geliştirebilmesi için psikolojik ihtiyaçları da önemlidir. Bu ihtiyacın karşılandığı en uygun ortam ise aile ortamıdır. Ailenin göstermeyeceği sevgi ve şefkat ihtiyacının başka hiçbir şekilde telafi edilemeyeceği psikologların üzerinde birleştiği bir durumdur. Olumlu bir benlik saygısının geliştiği ortam da ailedir. Aileler çocuklarının düşüncelerine değer vererek, onları dinleyerek olumlu bir benlik algısı

geliştirmelerine katkı sağlarlar. Ailenin kültürel taşıyıcılık ve eğiticilik işlevleri de aileyi özel kılan durumlardır. Aile hem değerleri koruyan hem de onları yeni nesillere aktaran ve bu değerler çerçevesinde çocuklarını eğitmeye çalışan bir kurumdur (Köylü, 2016: 107-109).

Fakat toplumsal değişme, sanayileşme, modernleşme, tüketim kültürünün artması, şehirleşme gibi etkenler geleneksel aile yapısının bozulmasına, ailenin işlevlerini kaybetmesine ve aile birliğinin zedelenmesine neden olmaktadır (Bayer, 2013). Şentürk (2008) aile kurumuna yönelik güncel riskleri belirlemiş ve bu risklerin; boşanma oranlarındaki artış, tek ebeveynli ailelerdeki artış, evliliğe karşı çıkış ve evliliği erteleme, çocuk yapmama eğilimi, eşcinsel evlilikler, nikâhsız birlikteliklerdeki artış olduğunu ifade etmiştir.

Türkiye’de boşanma sayısı, 2007-2015 yılları arasında bir önceki yıllara göre sürekli bir artış göstermiştir. 2016 yılında boşanma sayısı bir önceki yıla göre düşmüş ama 2017 yılında tekrardan yükselmeye başlamıştır. Ailelerin boşanma sebeplerinin başında ise geçimsizlik gelmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2018, WEB5). Dünyada boşanma oranları 1960 yılından 2017 yılına kadar %251 artmıştır (WEB6). Boşanma yoluyla aile birliğinin parçalanması en çok çocukları etkilemektedir. Bu etkilerin başında çocuklarda suça yönelme, benlik saygısı düşüklüğü, okul başarısının düşmesi, korku ve kaygı, evlilik konusunda olumsuz düşüncelerin ortaya çıkması gelmektedir. Bunun yanı sıra boşanma olaylarının artması beraberinde tek ebeveynli ailelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Şentürk, 2008). Bunun yanı sıra son 5 yıl içerisinde (2013-2017) erkeklerin ve kadınların evlilik yaş ortalamalarında sürekli bir artış meydana gelmiştir (TÜİK, 2018).

Şahin ve Gültekin’in (2014) toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politikalar üreten, refah seviyesi yüksek 4 ülke üzerinde yaptıkları araştırmalarda, İzlanda, Norveç, Finlandiya ve İsveç’te 1960’dan beri evlilik hızının sürekli düştüğü, boşanma oranlarının ise sürekli arttığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra bu ülkelerde evlilik dışı çocuklarının çok yaygın olduğu ve sayılarında her geçen yıl bir artış olduğu görülmüştür.

Tüm bu oranlar ve istatistikler bizlere büyük bir tehlikenin karşısında olduğumuzu haber vermektedir. Bu durum karşısında tedbir almak vicdan sahibi her insanın göz ardı edemeyeceği bir durumdur.

2.1.3.1 Bir Değer Olarak ‘Aile Birliğine Önem Verme’

Ailenin varlığını devam ettirebilmesi, aile değerlerini benimsemek ve onları korumakla mümkün olabilir. Türkiye’de ailenin hala çok önemli bir yeri olduğu, güven merkezi olarak işlevini devam ettirdiği, “Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması” sonuçlarına göre anlaşılmaktadır (Coşkun Keskin, 2012). Hem dünyada ve ülkemizde aile kurumuna olan tehditlerin ve risklerin artması hem de Türkiye’de ailenin hala çok önemli bir değer olması, ‘Aile birliğine önem verme’ değerinin öğretim programlarında yer almasının gerekçeleri olarak belirtilebilir. Türkiye eğitim tarihi içerisinde farklı isimlerle aileyle ilgili çalışmalar yapılmış hatta ‘Aile bilgisi’ isimli bir ders 1936, 1948 programlarında yerini almıştır (Coşkun Keskin, 2012). Yiğittir (2010), 3-8.sınıflar arasında öğrenim gören öğrenci ailelerinin okullarda kazandırılmasını istediği değerler üzerine araştırma yapmış ve ailelerin okullarda en çok aile birliğine önem verme değerinin kazandırılmasını arzuladıkları sonucuna varmıştır. Tay ve Yıldırım (2009) 4. ve 5.sınıf öğrencisi aileleriyle yaptığı çalışmada, ailelerin vatanseverlik, dürüstlük, aile birliğine önem verme gibi değerleri öncelikli değerler olarak ifade ettikleri saptanmıştır.

‘Aile birliğine önem verme’ değerinin aynı isimle programlarda yerini alması, 2005 yılında gerçekleştirilen program değişikliğinde olmuştur. ‘Aile birliğine önem verme’ değeri 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda ve 2005 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda verilmesi gereken değerler listesi arasında yerini almıştır (MEB, 2010). 2005 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda aile ile ilgili birçok kazanıma yer verilmesine rağmen programda geliştirilmesi hedeflenen kişisel nitelikler arasında yer almamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı 2017 yılında programların sadeleştirilmesi anlayışıyla hareket ederek öğretim programlarında değişikliğe giderek öncelikle taslak programlar yayınlamıştır. 2017 yılında yayınlanan taslak öğretim programlarının tamamında aile birliğine ‘Aile birliğine önem verme’ değeri yer almıştır. Fakat programların son hali 2018 yılında yayınlanmış ve ‘Aile birliğine önem verme’ değeri hayat bilgisi programında geliştirilmesi gereken değerler listesinden çıkarılmıştır (MEB, 2018). ‘Aile birliğine önem verme’ değeri, 2018 programları içerisinde sadece Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı içerisinde yer almıştır. Ülkemizde aile kurumunun çok önemli bir konuma sahip olmasından dolayı ‘Aile birliğine önem verme’ değerinin Hayat Bilgisi

Öğretim Programı'nda yer almaması program için ciddi bir eksiklik olarak görülebilir.

'*Aile birliğine önem verme*' değerinin hem bu çalışmada kullanılan 2009 hayat bilgisi programında hem de 2018 hayat bilgisi programında yer almamasına rağmen tema ve üniteler içerisinde yer alan kazanımlarda aileyle ilişkili kazanımlarına yer verilmiştir. 2009 ve 2018 programlarında içerisinde aile geçen veya aile değerleriyle ilişkilendirilebilecek kazanım sayıları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. 2009-2018 programlarındaki aile ile ilgili kazanımlar¹

Program yılı	Sınıf	Kazanım Sayısı
2009	1.sınıf	11
	2.sınıf	11
	3.sınıf	13
Toplam		35
2018	1.sınıf	3
	2.sınıf	6
	3.sınıf	4
Toplam		13

Tablo 4'te görüldüğü üzere, 2018 programında aile ve değerleriyle ilişkilendirilebilecek kazanım sayısında 2009 programına kıyasla ciddi bir azalma olmuştur. Bu durumun aile ve değerleri üzerindeki etkilerinin yıllar içerisinde ortaya çıkacağı söylenebilir.

2.1.5 Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü

Aile anne, baba ve çocuklardan meydana gelen, insanların sadece biyolojik ihtiyaçlarının görüldüğü bir kurum değildir. Aile, bunun yanı sıra, davranış, duyuş ve

¹ Aile ve değerleriyle ilişkilendirilebilecek kazanımlar EK 4'te verilmiştir.

bilişin oluşturduğu karakterin edinildiği sosyal bir kurumdur. Özellikle ailelerin kurucusu ve idarecisi olan ebeveynler sahip oldukları tüm değer, davranış ve tutumları bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde çocuklarına aktarırlar (Akarsu, 2015: 33). Ailenin değerleri ve kültürü aktarıcı işlevi aileyi değerler eğitiminin en önemli paydaşlarından biri kılmaktadır.

Aile değerler eğitiminin başladığı yerdir. Çocuk ilk değerler eğitimini ailede almaya başlar. Bu eğitim, çocuğun kişilik gelişiminin değer sistemi oluşumunun ve toplumsallaşmasının temelini atıldığı gelişim dönemi olarak kritik dönemlere denk gelir. Bu sebeple ailenin gerek gelişimin kritik döneminde gerekse okul yıllarında vereceği eğitim veya tutumlar çocuğun kişilik ve davranışlarını yönlendirecek olan değerlerin oluşumunda büyük katkı sağlayacaktır. Doğru yapılmayan değerler eğitimi ise çocuğun gelecekteki mutsuzluk ve uyumsuz olmasına sebep olabilecektir. Ailede değerler eğitiminin temelini anne baba tutumları oluşturur. Anne baba tutumları çocuğun model alması sonucu taklit edilir ve özdeşleşme yoluyla çocuk tarafından benimsenir. Bu sebeple anne babaların çocuklarıyla iletişim ve ilişki biçimleriyle tutumları çocukların ahlaki gelişimlerine büyük etki yapmaktadır. Bundan dolayı aile içerisinde oluşturulacak olumlu atmosfer çocukların karakter gelişimlerine katkı sağlayacaktır (Ayдын ve Gürler, 2014; Katılmış, 2010).

Köylü (2016), ailede sağlıklı bir değerler eğitiminin ilke ve prensipleri hakkında şunları söyler;

- Mutlu ve huzurlu bir aile ortamı oluşturulmalıdır.
- Çocuğun gelişim özelliklerine dikkat edilmelidir.
- Dengeli bir disiplin uygulanmalıdır.
- Çocuğa iyi örnek ve model olunmalıdır.
- Aile bireyleriyle birlikte hareket edilmelidir.
- Değerlere ilişkin bilgi verilmelidir.
- Çocuklar olumsuz çevre şartlarından korunmalıdır.

Aile değerler eğitiminin başlangıcı okullar ise tamamlayıcısı rolündedir. Okullar çocukların değerler eğitimini alamadığı bazı durumlarda değerler eğitiminde başlangıç rolünü üstlenebilir. Hangi şartlarda olursa olsun okullarda yapılan değerler eğitiminin aile ile işbirliği içinde yapılması gerekmektedir. Okulda verilen değerler eğitimiyle ailesinde gördüğü değerlerin çatışma içerisinde olduğunu gören çocuklar

bu süreçten yararlanamaz hatta olumsuz etkilenebilir. Bu sebeple öğretmenlerin ve okul idarelerinin değerler eğitimi uygulamaları hakkında aileleri bilgilendirmesi ve işin içine katması çok önemli bir noktadır. Okullarda yapılan eğitiminin amacı çocuklarda olumlu, istendik davranışların geliştirilmesini sağlamaktır. Okulda verilen eğitim sadece okulla sınırlı kalmamalı aile ortamı içerisinde de sergilenmesi sağlanmalıdır. Bu etkileşimi en güzel etkili bir şekilde sağlayacak olan etkinlik ise değerler eğitimidir.

2.2 İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Müstakil olarak aile birliğine önem verme değeriyle ilgili sadece bir çalışmaya rastlanılmıştır. Bu sebeple bu bölümde özelde hayat bilgisi dersinde etkinlik temelli değerler ve karakter eğitimiyle ilgili çalışmalara; genelde ise diğer derslerle ilgili yapılan değerler eğitimi çalışmalarına yer verilmiştir. Özellikle deneysel çalışmalar ve eylem araştırmaları irdelenmiştir.

2.2.1 Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar

Aile birliğine önem verme değerinin işlendiği tek çalışma olan Gümüş'ün (2016) doktora tezinde, 4.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde, kontrol grubuna karma yöntemle dayalı etkinliklerle Türk büyüklerine saygı, aile birliğine önem verme ve vatanseverlik değerleri kazandırılmaya çalışılmıştır. Nicel ve nitel veri toplama araçlarının birlikte kullanıldığı araştırmada, nicel veriler araştırmacı tarafından geliştirilen tutum ölçeği aracılığıyla elde edilmiştir. Gümüş 14 haftayı kapsayan ve içerisinde cümle tamamlama ve tahmin yürütme, örnek olay çalışması, hikaye yorumlama, görsel yorumlama gibi etkinlik çeşitleri olan çalışmasında, adı geçen değerleri öğretmeye ve farkındalık oluşturmaya çalışmıştır. Araştırma sonucunda deney grubunun Türk büyüklerine saygı, aile birliğine önem verme ve vatanseverlik tutum puanlarında bir artış gözlemlenmiştir ve deney grubu lehine son test tutum puanlarında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Gümüş bu çalışma sonucunda öğrencilerin kültürel değerlerine sahip çıkmaya çalışan ve ailelerinin geçmiş yaşamlarını merak eden bireyler olduklarını tespit etmiştir.

Uzunkol (2014) doktora tezinde, hayat bilgisi dersinde uygulanan saygı ve sorumluluk temelli değerler eğitimi programının 3. Sınıf öğrencilerinin empati düzeylerine, sosyal problem çözme becerilerine ve öz saygılarına etkisini deneysel desenle incelemiştir. Uzunkol çalışmasında nicel ve nitel yöntemleri bir arada kullanmıştır. Araştırmanın nitel kısmında, değerler eğitimi programının uygulanmasına yönelik deney grubunda bulunan öğrencilerin görüşlerini almıştır. Uzunkol öncelikle alanyazın taraması yapmış ve çalışmada işlenecek olan değerlerin saygı ve sorumluluk olmasına karar vermiştir. Daha sonra sınıf öğretmenleriyle ihtiyaç analizi çalışması yapmış ve bu doğrultuda amaçları belirlemiştir. Belirlenen amaçlardan yola çıkarak Uzunkol, 8 haftalık süreci kapsayan saygı ve sorumluluk temelli değerler eğitimi programında, örnek olaylardan faydalanmış ve değer öğretimi yaklaşımlarından değer analizi yöntemini kullanmıştır. Araştırma sonucunda saygı ve sorumluluk değerlerini temele olan değerler eğitimi programının deney grubu öğrencilerinin sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerinin artmasına katkı sağladığı tespit edilmiştir. Çalışmada öğrenciler özellikle problem çözme becerilerini kazandıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra öğrenciler uygulama sürecinden sonra kişilerle daha iyi ilişki geliştirebildiklerini ve kişisel sorumluluklarını yerine getirmede daha dikkatli olduklarını belirtmişlerdir.

Gündüz (2014) doktora tezinde, 3.sınıf öğrencilerine hayat bilgisi dersinde sorumluluk değerini proje tabanlı öğrenme yaklaşımıyla öğretmek, bu yaklaşımın öğrencilerin akademik başarısına ve sorumluluk tutumlarına etkisini incelemiştir. Çalışmada deneysel desen kullanılmıştır. Gündüz, çalışılacak kazanımları belirledikten sonra veri toplama araçlarını geliştirmiştir. Yapılacak olan projelere öğrencilerle birlikte karar verilmiştir. 8 hafta 32 ders saatini ve 3 proje yapımı kapsayan sürecin sonunda öğrencilerin başarıların arttığı ve öz bakım ve görev bilinci tutum puanlarında bir artış olduğu belirlenmiştir.

Özyurt (2015) doktora tezinde, okul temelli yaklaşımın 3. ve 4. sınıf değerler eğitimi programının geliştirmesine etkisini incelenmiştir. Özyurt program geliştirme öncesinde yaptığı ihtiyaç analizi sonucunda okul ve öğrencilerin gereksinimlerini merkeze alan bir değerler eğitimi programına ihtiyaç duyulduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmada işlenecek olan değerler, değer anketiyle belirlenmiştir. Özyurt tarafından geliştirilen değerler eğitimi programı değerlerin öğretiminde etkinlik temelli bir yaklaşımı esas alarak hazırlanmıştır. Bu programda belirlenen değerler, drama, soru-

cevap, örnek olay, beyin fırtınası, anlatım gibi yöntem ve tekniklerle geliştirilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucuna göre değerler eğitimi programının okul temelli yaklaşımla geliştirilmesi programın amaçlarına ulaşmasına katkı sağlamıştır. Bunun yanı sıra aile ve öğretmen görüşlerine göre, öğrencilerin azimli olma değerinin tüm kazanımlarına, tasarruflu olma değerinin ise bazı kazanımlarına ulaştığı tespit edilmiştir.

Tonga (2016) ailelerle değerler eğitimi üzerine yaptığı çalışmasında, aile üyelerinin değerlere karşı farkındalıklarını arttırmak ve değerleri davranışa dönüştürme konusunda aile üyelerine yardımcı olmayı amaçlamıştır. Bu amaca ulaşabilmek için, eylem araştırmasıyla yapılan çalışmada, çeşitli etkinliklerden oluşan 24 aylık bir süreci kapsayan değerler eğitimi programı uygulanmıştır. Her ay uygulanmak ve gündem oluşturabilmek amacıyla aile üyelerinin ihtiyaçları göz önüne alınarak bir değer seçilmiş ve bu değerlerin 4 alt boyutu kullanılarak “*değer kitapçıkları*” hazırlanmıştır. Bu çalışmaya 10 aile katılmış ve 25 kişiden veriler toplanmıştır. Ailelerin ihtiyaçları ve görüşleri dikkate alınarak belirlenen değerler ve yapılacak olan etkinliklerle ilgili bir rehber hazırlanmıştır. Ailelerin her hafta belirledikleri bir günde diğer aile üleriyle bir araya gelip bireylerin o hafta belirlenen değerle ilgili gözlem ve görüşlerini anlatması sağlanmıştır. Bunun yanı sıra çalışmaya katılan bütün ailelerin her hafta Cuma günü bir araya gelmeleri sağlanmıştır. Tonga bu çalışmaya katılımcı olarak kendi ailesiyle katılmış ve diğer ailelerinin yaptığı aile toplantılarına zaman zaman katılmaya çalışmıştır. Ailelerle yapılan görüşmeler, gözlemler ve dokümanlar aracılığıyla toplanan verilerin sonuçlarına göre 3 tema tespit edilmiştir. Bunlar; ahlaki gelişim, iletişim becerilerinin gelişimi ve dindarlık olmuştur. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların ahlaki gelişimlerinde bir farkındalık oluşmuş ve değerleri öğrenmeye ve davranışa dönüştürmeye isteklilik meydana gelmiştir. Bunun yanı sıra kendileriyle, aileleriyle ve diğer kişilerle iletişimlerinde gelişme olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar çoğunlukla İslam ile değerleri ilişkilendirmiş ve daha güçlü dini inançları olan katılımcıların değerleri davranışa dönüştürmede daha istekli oldukları görülmüştür.

Orhan (2013) hayat bilgisi dersi programının karakter eğitimine katkısını araştırdığı çalışmasında öğretmenlerle görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmeler neticesinde öğretmenlerin hayat bilgisi dersinde kişisel nitelikleri kazandırmaya çalışmanın karakter eğitimi özellikleri taşıdığını belirttikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra bu

çalışmada, öğretmenlerin hayat bilgisi dersi programında yer alan kişisel nitelikleri öğretmek için okul içi ve dışında daha çok uygulamalı etkinliklere yer verilmesi gerektiğini düşündükleri tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin karakter eğitiminde öğretmenin, okul idaresinin, ailenin, kitle iletişim araçlarının, din öğretiminin rolünün çok önemli olduğunu vurguladıkları anlaşılmıştır.

İşcan (2007) doktora tezinde, ilkokul düzeyinde iyilikseverlik ve evrensellik değerlerini kazandırmaya yönelik geliştirilen değerler eğitimi programının, öğrencilerin, değerlerle ilgili bilişsel, duyuşsal boyutuna ve değerleri göstermesine yönelik etkisini incelemiştir. Araştırma deneysel yöntemle yürütülmüştür. İşcan tarafından hazırlanan program ilkokul 4.sınıf derslerinden olan Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji dersleriyle bütünleşik bir biçimde geliştirilmiştir. Geliştirilen değerler eğitimi programı 17 haftalık bir süreci kapsayacak şekilde oluşturulmuştur. Bu süreçte deney grubuna değerler eğitimi programı uygulanırken kontrol grubuna herhangi bir uygulama yapılmamıştır. Değerler eğitimi programında değerler işlenirken hikaye tamamlama, hikaye yazma, drama, tartışma, soru-cevap, grup çalışması yapma, çizgi film analizi gibi etkinlikler kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre deney grubunun değerlerle ilgili bilişsel davranışları edinme seviyelerinin kontrol grubuna göre anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise deney grubu öğrencilerinin kontrol grubuna göre daha çok olumlu nitelikte değer özellikleri ve davranışları göstermesi olmuştur. Ayrıca öğrencilerin değerlere ilişkin puanları ile programın uygulandığı ders başarı puanları arasında orta düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Ersoy (2013) yüksek lisans tezinde, uygulamadaki eğitim ihtiyaçlarını tespit ederek bu ihtiyaçların neden olduğu sorunları çözebilmek amacıyla bir karakter eğitimi programı hazırlamaya çalışmıştır. Eylem araştırması modelini kullandığı çalışmada Ersoy, öncelikle eğitimdeki ihtiyaçları saptamış, ardından sosyal bilgiler dersiyle bütünleşik aile katılımlı bir karakter eğitimi programı hazırlamıştır. Ersoy kendi gözlemleri ve aile beklentilerine göre dürüstlük ve farklılıklara saygı değerlerini programın temeline almış ve bu değerlerin geçtiği ünitelere göre programı şekillendirmiştir. Sosyal bilgiler dersindeki 2 ünite kapsamında uygulanan karakter eğitimi programı sonuçlarına göre; programın öğrencilerin akademik başarılarına katkı sağladığı görülmüştür. Bunun yanı sıra program değer kazanımına etki yapmış, öğrencilerin araştırmacı tarafından geliştirilen farklılıklara saygı ve

dürüstlük ölçeklerinden aldıkları son test puanlarında bir artış gözlemlenmiştir. Ayrıca çalışmaya katılan aileler aile eğitimi sayesinde bilgilendiklerini belirtmişlerdir. Süreç sonunda program aileler, öğretmenler, akademisyenler, okul idarecileri ve öğrenciler tarafından değerlendirilmiş ve programın uygulamada başarılı olduğu sonucuna varılmıştır.

Katılmış (2010) doktora tezinde, 7.sınıf sosyal bilgiler dersinde bilimsellik, adil olma ve barış değerlerini kazandırabilmek amacıyla bir karakter eğitimi programı geliştirmiştir. Yarı yapılandırılmış deneysel desenle yapılan çalışmada programın etkini ölçmek amacıyla her bir değer için kullanılan ölçekler araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Bunun yanı sıra deney grubundan 8 öğrenciyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılmış'ın örnek olay, işbirlikli öğretim, problem çözme, beyin fırtınası, ahlaki ikilem, tartışma gibi yöntem teknikleri kullandığı programı her hafta 3 saat olacak şekilde toplamda 13 hafta 39 saat sürmüştür. Çalışma sonucuna göre, karakter eğitimi programının öğrencilerin akademik başarısını arttırdığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra karakter eğitimi programının öğrencilerin bilimsellik, adil olma ve barış değerleri ön test- son test puanlarını anlamlı bir biçimde arttırdığı görülmüştür.

Aydın (2016) çalışmasında, 3.sınıf hayat bilgisi dersi programındaki kişisel niteliklerin kazanılma düzeyini ölçmeyi hedeflemiştir. Araştırmada öğretim programında yer alan 15 kişisel niteliği ölçmek amacıyla "*Hayat Bilgisi Kişisel Nitelikler Ölçeği*" ölçeği araştırmacı tarafından geliştirilmiş ve 475 ilkokul 3.sınıf öğrencisine uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre araştırmaya katılan 475 öğrencinin programda yer alan 15 kişisel niteliği kazanma düzeyleri en yüksek puana yakın bulunmuştur.

Erikli (2016) yüksek lisans tezinde, okul öncesi dönemdeki öğrencilerin için hazırladığı değerler eğitimi programının etkisini ölçmeye çalışmıştır. Deneysel desenli ön test son test gruplu modelin uygulandığı çalışmada, okul öncesi öğrencilerine saygı, sorumluluk, dürüstlük, işbirliği, paylaşım ve arkadaşlık değerleri öğretilmeye çalışılmıştır. Uygulama haftada 3 gün olmak üzere toplamda 6 hafta gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, değerler eğitimi programının öğrencilerinin saygı, dürüstlük, işbirliği, paylaşım ve arkadaşlık değerleriyle ilgili puanlarında anlamlı ölçüde bir artış sağladığı tespit edilmiştir.

Sever (2015) yüksek lisans tezinde, aile ve öğretmen görüşlerine göre hayat bilgisi 3.sınıf programında yer alan değerlerin kazandırılma sürecini incelemiştir. Bu çalışmada, 169 sınıf öğretmeni ve 16 öğrenci ailesinden oluşan çalışma grubuna araştırmacı tarafından geliştirilen “*Hayat Bilgisi Ders Programındaki Değerlerin Kazandırılması Sürecine İlişkin Görüşler Anketi*” uygulanmıştır. Bunun yanı sıra çalışma grubuna konuyla ilgili görüşlerini almak için yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanmıştır. Araştırma bulgularına göre öğretmenler, değerlerin programda yeteri kadar yer aldığını düşünmektedir. Çalışmanın bir diğer sonucu ise öğretmen ve ailelerin değerlerin kazandırılma düzeylerini yeterli düzeyde bulmadıkları olmuştur. Öğretmenlere göre öğrencilerin günlük yaşamda en az sergiledikleri değerlerin sabır, özsaygı ve barış olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada öğretmenlerin görüşlerine göre değer eğitimi süreçlerini en çok etkileyen faktörlerin ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, arkadaş, sınıf, okul ortamı ve çevre olduğu anlaşılmıştır. Aileler bu faktörlere medya faktörünü de eklenişlerdir.

Eryılmaz (2016) yüksek lisans tezinde, 3.sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde yaptıkları değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerini karma yaklaşıma göre almıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 176 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Araştırma sonucunda sınıf öğretmenlerinin değer öğretimi sürecinde herhangi bir yaklaşıma bağlı kalmadan model olma, telkin gibi değer öğretimi yaklaşımlarını kullandığı bunun yanı sıra örnek olay, doğrudan anlatım, soru cevap gibi yöntem ve teknikleri sık sık kullandıkları tespit edilmiştir. Çalışmanın bir diğer bulgusu da sınıf öğretmenlerinin değer öğretimi yaklaşımları konusunda yeterli bilgi düzeyine sahip olmadıkları olmuştur.

Yiğittir (2010) çalışmasında, 3-8.sınıflar arasında öğrenim gören öğrenci ailelerinin okullarda kazandırılmasını istediği değerler üzerine araştırma yapmıştır. Araştırmaya 317 ilköğretim öğrenci ailesi katılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre ailelerin okullarda en çok aile birliğine önem verme, bayrağa ve İstiklal Marşı'na saygı, çalışkanlık, cesaret, dürüstlük gibi değerlerin kazandırılmasını arzulamakta olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca, ailelerin okullarda kazandırılmasını arzuladığı değerler ile sosyal bilgiler dersinde doğrudan verilmesi hedeflenen değerlerin birbiriyle örtüştüğü anlaşılmıştır.

Kaya, Günay ve Aydın (2016) tarafından yapılan bir çalışmada, okul öncesi öğrencilerine drama yöntemiyle yapılan değerler eğitiminin öğrencilerin farkındalık

düzelelerine etkisi ölçölmeye çalışılmıştır. Yarı deneysel desene göre yapılan çalışmada, deney grubuna dramalarla değerler eğitimi uygulamaları yapılmıştır. Yapılan uygulamanın etkisini ölçebilmek amacıyla ‘Değerlere İlişkin Resimli Kartlar Testi’ uygulanmıştır. Bunun yanı sıra ailelere ‘Aile Davranış Değerlendirme Formu’ uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre değerler eğitiminin drama yöntemiyle işlenmesi deney grubunun farkındalıklarını anlamlı ölçüde arttırdığı tespit edilmiştir. Ayrıca ‘Aile Davranış Değerlendirme Formu’ aracılığıyla elde edilen sonuçlara göre deney grubu lehine bir artış gözlemlenmiştir. Yani aileler drama yöntemiyle yapılan değerler eğitiminin çocuklarının davranışları üzerinde olumlu bir etki yaptığını düşünmüştür.

2.2.2 Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Yurt dışında yapılan araştırmalar incelendiğinde “Aile birliğine önem verme” değeriyle ilgili çalışmalara denk gelinmemiştir. Hatta yurt dışında belirlenen değer setleri arasında “Aile birliğine önem verme” diye bir değer olmadığı söylenebilir. Bu sebeple bu başlık altında daha çok değerler eğitimi uygulamalarının etkisi ve değerler eğitimi paydaşlarının değerler eğitimi hakkındaki görüşleriyle ilgili çalışmalara yer verilmiştir.

Singh (2011), yaptığı çalışmasında değerler eğitiminin açık bir şekilde uygulandığı kurumların genel çerçevesini vermeyi ve değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilerin başarılarına etkilerini analiz etmeyi amaçlamıştır. Anketler yoluyla veri sağlanan çalışmada Yeni Zelanda’da değerler eğitimi uygulamaları yapan kurumların genel niteliklerinde artış olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada Avusturalya’da uygulanan bir diğer değerler eğitimi projesi de, değerler eğitimi uygulamaları ile kaliteli eğitim arasındaki ilişkiyi çıkarabilmek amacıyla incelenmiştir. Araştırma sonuçları değerler eğitiminin öğrenme ortamı, kültürü, tutarlılığını ve kapsayıcılığını etkilediğini göstermiştir. Bunun sıra değerler eğitiminin öğrencilerin kendi aralarındaki ve öğretmenleriyle olan ilişkilerini güçlendirerek öğrencilerin sosyal gelişimlerini teşvik ettiği anlaşılmıştır.

Gill ve Jaswal (2017) yaptıkları çalışmada 5-7 yaş arası çocuklara uygulanan öğretim değerleri programının etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Çalışma 450 öğrenciyle yürütülmüştür. Araştırmacılar tarafından geliştirilen öğretim değerleri programı

belirlenen 11 evrensel değeri telkin etmeyi hedeflemiştir. Bunu gerçekleştirmek amacıyla hikayeler, şarkılar, tartişma ve sanat teknikleri kullanılmıştır. Çalışmada ilgili verileri toplamak için sosyo demografik özellikleri almayı sağlayan form ve ğretim değerleri anketi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre hem deney hem de kontrol grubundaki öğrencilerin her yaş seviyesindeki puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğunu tespit edilmiştir. Cinsiyete göre ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Green (2011) doktora tezinde, eyalet yasama organı tarafından günde 10 dakika karakter eğitimi yapılması gereken Alabama'daki liselerde karakter eğitiminin uygulanıp uygulanmadığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Bunun yanı sıra bu çalışmada, liselerde uygulanan karakter eğitiminin öğretmenlere, okul yöneticilerine ve öğrencilere göre etkili olup olmadığını belirleyebilmeyi amaçlamıştır. Çalışma ayrıca, karakter eğitimi uygulamalarının hangi alanlarda çalıştığı ve iyileştirme nerileri hakkında da bilgi sağlamıştır. Araştırmanın alışma grubunu 2 devlet lisesindeki idareciler, öğretmenler ve öğrenciler oluşturmuştur. Karma metotla yapılan bu çalışmada veriler var olan karakter eğitimi uygulamaları hakkında idareci, ğretmen ve öğrencilerin görüşlerini alabilmek amacıyla açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşan ğrenci anketleri ve idareci ve öğretmenlerle yapılan görüşmeler olmuştur. Bu çalışmanın sonuçları, karakter eğitiminin uygulanmasının birçok yolu olduğunu ve okullardaki çoğu insanın karakter eğitimi programlarına ihtiyaç olduğunu kabul ettiğini açıklamıştır. Bunun yanı sıra katılımcılar ortak olarak, karakter eğitimi uygulamalarının akademik çalışmalar kadar hayati bir öneme sahip olduğunu vurgulamıştır. Green bu çalışma sonuçlarının karakter eğitimi programlarının etkililiğini arttırmak için politikacılara, idarecilere ve eğitimcilere bilgi sağlayabileceğini söylemiştir.

Jonhson (2014) alışmasında kırsal bir okul bölgesinde eğitim vermekte olan ilk, orta ve lise ğretmenlerinin 10 yıldan fazladır uygulanan karakter eğitimi hakkındaki algılarını incelemeyi amaçlamıştır. Öğretmenlerin var olan karakter programlarının önemi, etkinliği ve pratiğine ilişkin algılarını öğrenebilmek amacıyla Dykes tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Çalışmaya 394 ğretmen katılmıştır. Bu çalışmada öğretmenlerin karakter eğitiminin önemi, etkisi, uygulanmasına ve bunun yanı sıra eğitimcilere programı devam ettirebilmek amacıyla kaynak ve hazırlık sağlanmasına dair algılarını belirleyebilmek amacıyla nitel araştırma yöntemleri

kullanılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre öğretmenlerin, karakter eğitiminin ilkököl, ortaokul ve lise öğrencilerinin karakter gelişimi için çok önemli olduğunu düşündükleri anlaşılmıştır. Birçok öğretmen karakter eğitimi aracılığı ile öğrencilerine olumlu bir etki yapabileceğine inanmaktadır. Çalışmanın bir diğer bulgusu ise öğretmenlerin günlük eğitimleri sırasında karakter eğitimi uygulamalarına yer vermekte olduğu ve öğrencilerine karakter eğitimi uygulamaları için fırsatlar tanıdıkları olmuştur. Çalışmada birçok öğretmenin, karakter eğitim programının daha fazla parasal destek, müfredat kaynakları, eğitim ve okul bölgesi rehberliği ile daha etkili olabileceğine inanmakta olduğu tespit edilmiştir.

Koh, Camiré, Regina, ve Soon (2017) yaptıkları çalışmalarında, antrenör ve öğretmenler için hazırlanan fiziksel eğitim ve spor derslerine entegre edilen bütünlük, esneklik, bağlılık ve saygı değerlerini içeren programı değerlendirmeye çalışmışlardır. Öğretmen ve antrenörler bu programa katıldıktan sonra veriler toplanmaya başlamıştır. Çalışmanın 3 temel sorusu vardır; “Öğretmenler ve antrenörler, değerler eğitim programına katılımlarından bu yana nasıl değerler öğrettiler? Öğretmen ve antrenörler programın öğretimi sırasında hangi zorluklarla karşılaştılar? Öğrenci ve sporcular gerek program uygulanırken gerekse program sonrası değerler eğitimi programına katılan antrenör ve öğretmenlerinden değerleri nasıl öğrendiler?” araştırmanın çalışma grubunu 2 antrenör, 1 öğretmen, 12 sporcu ve 3 aile oluşturmuştur. Araştırma sonucunda öğretmen ve antrenörler değerler eğitimi programı aracılığıyla, değerleri öğretim noktasında kendilerini daha donanımlı hissettiklerini ve sporculara değerleri kazandırma noktasında daha istekli olduklarını belirtmişlerdir. Çalışmanın 2.sorusuna göre, öğretmen değerleri tanımlamanın ve basitleştirmenin zorluklarını yaşadıklarını ifade etmiştir. Bir diğer karşılaşılan zorluk ise değerler eğitimi programı almayan okul personelinin bu eğitimin önemine inanmamaları olmuştur. Çalışmanın bir diğer sorusuna göre öğrenciler programda yer alan değerleri içselleştirdikleri ve hayatlarına transfer edebildiklerine dair görüşlerde bulunmuşlardır.

Grinage (2005) doktora tezinde, karakter eğitimini programlarının Teksas'ta ilköğretim öğrencilerinin okuldan uzaklaştırma oranlarına etkisi olup olmayacağını araştırmıştır. Karakter eğitimini doğrudan uygulayan okullar, dolaylı olarak uygulayan okullar ve hiç karakter eğitimi uygulamayan 135 devlet okulundan veriler toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre hangi tip karakter eğitimi uygulanırsa

uygulansın karakter eğitiminin okullardan uzaklaştırma üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı ortaya çıkarılmıştır.

Soriano, Franco ve Sleeter (2011) çalışmalarında, değerler eğitimi programının İspanya'da yaşayan Roman ergenlerin öz saygınlık, benlik kavramı ve kendini gerçekleştirme duyguları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Deneysel desenle yapılan çalışmada deney grubuna değerler eğitimi programı uygulanmış kontrol grubuna ise herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Çalışmaya 29 Roman genci katılmıştır. Tasarlanan değerler eğitimi programı Roman kültürüne uygun olarak hazırlanmıştır. Hazırlanan değerler eğitimi programı 6 ay boyunca uygulanmıştır. Bu değerler eğitimi programının amacı, gençlerin sağlıklı, dengeli, çatışmadan uzak ve iyi niyetli olmalarını sağlayacak saygı, sorumluluk ve gözlem değerlerini gençlerin eğitimine dahil etmektir. Bu programın içeriği, boş zaman ve boş zamanın uygun kullanımı, duygulanım, yaşam projesi kurma, sosyal kaygı ve sorunlarla yüzleşmek için yapıcı bir tutum geliştirmeye odaklanmaktadır. Çalışmada yapılan istatistiksel analizler, incelenen değişkenler üzerinde deneysel ve kontrol grupları arasında anlamlı farklılıklar olduğunu göstermiştir.

2.3 ALANYAZIN TARAMASI SONUCU

Değerler düşüncelerimize, davranışlarımıza, istek ve arzularımıza yön veren standartlardır. Bu doğrultuda değerlerin kültür ve topluma yön verme, ortak mutluluğun korunması sağlama, bireyler tarafından istenilme, davranışlara rehberlik etme ve toplumu birleştirme gibi özellik ve işlevleri vardır. Ülkemizde ve dünyada çeşitli değer sınıflamaları yapılmış ve değerler sınıflandırmalara göre açıklanmaya çalışılmıştır. Bu sınıflamaların bölgeden bölgeye, kültürden kültüre değiştiği söylenebilir. Ülkemizde değer sınıflamasıyla ilgili çalışmaların yetersiz olduğu görülmüştür.

İnsan değerlerini doğuştan getirmediği için istenilen olumlu değerlerin formal ve informal yapılması gerekmektedir. Değerlerin yeni nesillere aktarılma sürecine güncel alanyazında değerler eğitimi adı verilmektedir. Değerler ve karakter eğitimi uygulamaları özellikle sanayileşme dönemiyle başlamış 2. Dünya Savaşı'ndan sonra hız kazanmıştır. Araştırmalar savaşların psikolojik tahribatları, aile birliğinin

zedelenmesi, sosyal adaletsizler, şiddet ve bunalımın artmasından dolayı değerler eğitimi yapılması gerektiğini göstermiştir. Değerler eğitimi yapılırken çeşitli yaklaşımlar tespit edilmiş ve uygulanması tavsiye edilmiştir. Bu yaklaşımlar telkin, değer açıklama, değer analizi ve ahlaki muhakeme gibi yaklaşımlardır.

Okulların verdiği formal eğitimin ilk basamağını okul öncesi kurumları ve ilkokullar oluşturmaktadır. İlkokulların bu kadar önemli olması eğitimin bu kademesinde okutulan dersleri de aynı ölçüde önemli kılmaktadır. Bundan dolayı eğitimin ilk kademesinde okutulan derslerin en önemlilerinden bir tanesi de hayat bilgisi dersidir. Bu ders aracılığı ile öğrencilere hayatları boyunca kullanacakları ve hayatlarında rehber olabilecek beceri ve değerlerin öğretilmesi hedeflenir.

Hayat bilgisi dersinin öğrencilere kazandırmayı hedeflediği değerlerin başında ‘Aile birliğine önem verme’ değeri gelmektedir. Var olan hayat bilgisi programında bu isimde bir değer olmamasına rağmen kazanımlar içerisinde ailede işbirliği, sorumluluk, nezaket, saygı gibi değerlere yer verilmiştir. Yapılan araştırmalar aile kurumunun büyük bir tehdit altında olduğunu göstermiştir. Özelde hayat bilgisi dersinde genelde ise okullarda verilecek sağlıklı değerler eğitiminin aile birliğine katkı sağlayacağı ve aile kurumuna yönelen tehditlerin savuşturulmasında önemli rol oynayacağı düşünülmektedir. Zira ailelerin okullarda çocuklarına en çok ‘Aile birliğine önem verme’ değerinin öğretilmesini istediği konusunda yapılan çalışmalar tespit edilmiştir.

‘Aile birliğine önem verme’ değeriyle ilgili etkinlik temelli olarak yapılan sadece bir çalışma tespit edilebilmiştir. Bu çalışma aracılığıyla öğrencilerin ailenin önemine daha çok vardığı sonucuna ulaşılmıştır. Ülkemizde ve dünyada etkinlik temelli değerler eğitimi uygulamalarıyla yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde ise, bu çalışmaların akademik başarının artması, değerler ve becerilerin sergilenmesi, olumlu tutumların geliştirilmesi, olumlu davranış değişikliği noktasında etki sağladığı görülmüştür. Yapılan çalışmalar bu açıardan değerlendirildiğinde değerler eğitimi uygulamalarının etkinlik temelli yapılmasının önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Ülkemizde değerler eğitimiyle ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde etkinlik temelli değerler eğitimi uygulamalarının yetersiz olduğu görülebilir. Ülkemizde değerler eğitimiyle ilgili çalışmaların daha çok edebi eserlerde var olan değerlerin incelenmesi üzerine olduğu görülmüştür.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, uygulama süreci, verilerin analizi gibi konularda bilgiler verilmiştir.

3.1 ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden eylem araştırması ile yapılmıştır. Değerler neyin doğru neyin yanlış olduğu hakkında fikir veren, davranışlara yol gösteren inançlardır. Bu bağlamda değerlerin değişmesi ve geliştirilmesi bazen davranışların ve tutumların değişmesi ve geliştirilmesinden daha zor olabilir. Bu sebeple değerlerin geliştirilmesi ve sergilenmesi yoğun bir emeği, özveriyi, gözlem ve planlamayı gerektiren uzun bir süreçtir. Bu değişim ve dönüşüm için öncelikle olumsuz davranışların ve sorunların altında yatan değerlerin tespit edilmesi ardından bu değerlerin iyi planlanmış eylemlerle değiştirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple bu çalışmada var olan olumlu durumun devamı ve var olan sorunların çözümü için eylem araştırması modeli tercih edilmiştir.

Eylem araştırması, herhangi bir kurumda çalışan, alanıyla ilgili uygulamanın bizzat içinde olan alan uzmanı tarafından veya bir araştırmacı ile beraber var olan bir sorunu veya uygulamada ortaya çıkmış sorunları anlamaya ve çözmeye yönelik sistemli olarak veri elde etmeyi ve verileri analiz etmeyi içeren bir araştırma yaklaşımıdır. (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 307)

Öncelikle görüşmeler ve gözlemler olmak üzere, anketler yoluyla toplanan ve ölçülebilen verilerin kullanıldığı gözlem, yansıtma ve eylemden oluşan bir döngü olan eylem araştırmaları özellikle eğitim alanında uygulamayı geliştirmeye yönelik bir nitel araştırma yöntemidir (Glesne, 2015: 31).

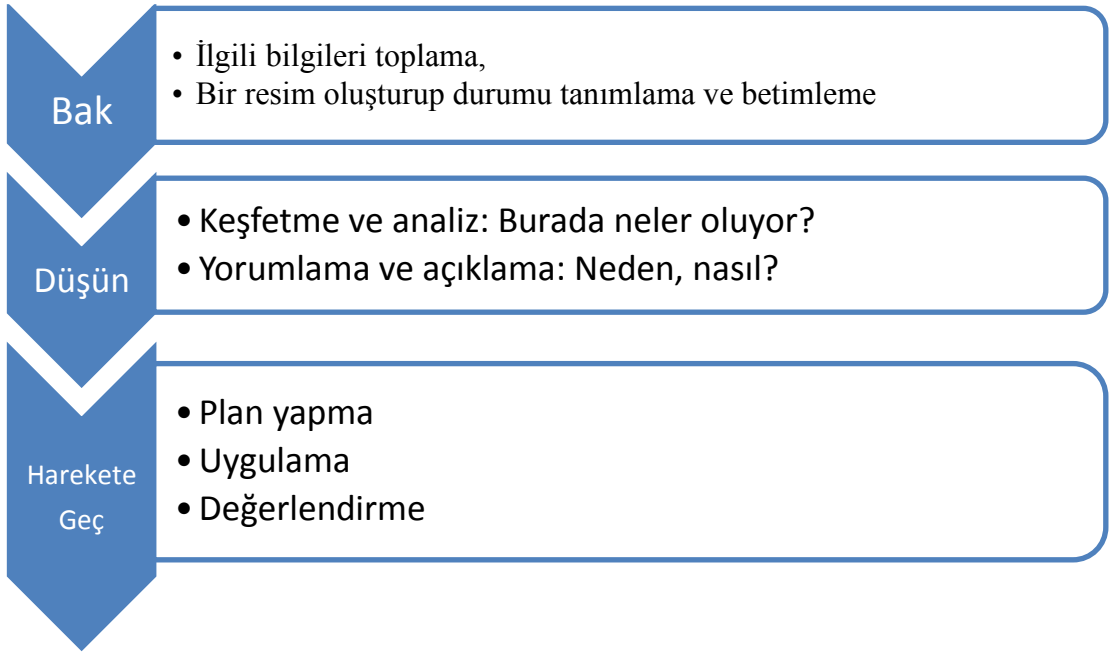
Eylem araştırması insanların günlük yaşamda karşılaştığı problemlere etkili çözümler bulmayı sağlayan sistematik bir araştırma yaklaşımıdır. Eylem araştırması, tüm bağlamlara uygulanabilecek genelleştirilebilir açıklamaları arayan geleneksel deneysel/bilimsel araştırmaların aksine, özel durumlara ve yerel çözümlere odaklanır. Eylem araştırmaları hayatta karşılaşılan karmaşık yapıları ve durumları daha anlamlı ve doyurucu bir hale getirmek için kişilere yardımcı olur (Stringer, 2007: 1).

Eylem araştırması, eğitim için düşünüldüğünde, öğretimin kalitesini anlayabilmek ve geliştirebilmek; ayrıca öğretmenlerin kendi gözlemlerini ve uygulamalarını veya ortaya çıkmış bir sorunu ve bir eylemin olası yönünü incelemeleri için sistemli, planlanmış ve diğerleriyle paylaşılabilen bir yoldur (Johnson, 2015: 19).

Yukarıda verilmiş tanımlardan da yola çıkarak eylem araştırmasının özelliklerinin şu şekilde sıralanabilir: Eylem araştırmaları;

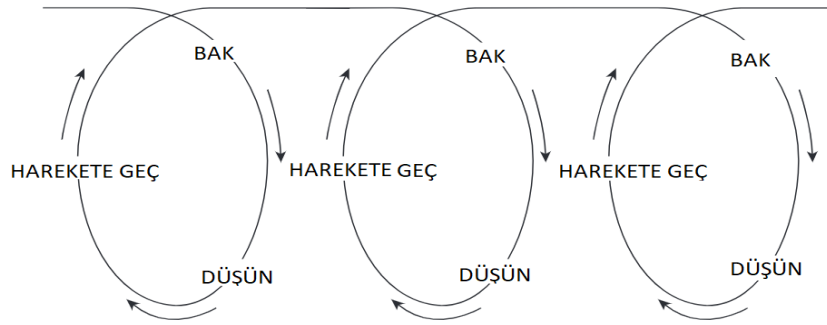
- ✓ Pratik, döngüsel, problem çözmeye yönelik, sistematik, işbirlikçi, esnek,
- ✓ Öğrenme ve değişim odaklı,
- ✓ Öğretmenleri sürekli geliştiren ve onları öğrenen bireyler kılan,
- ✓ İyi bir planlama isteyen,
- ✓ Nicel bir araştırma olmayan,
- ✓ Amacı genellemek, bir sonuca ulaşmak değil anlama olan,
- ✓ Uygulayıcının kendisinin veri toplama aracı olduğu bir araştırma yöntemi türüdür (Patton, 1990: 157; Mcniff, 2004: 12-15; Yıldırım ve Şimşek, 2016: 307; Johnson, 2015: 20-22; Özden ve Durdu, 2016: 21-22; Derince ve Özgen, 2017: 148).

Eylem araştırmasının nasıl yapılması gerektiğine dair süreçlerle ilgili birçok model öne sürülmüştür (Duban, 2008: 65). Stringer (2007: 8) en temel seviyede eylem araştırması süreçlerini '*bak, düşün, harekete geç*' şeklinde açıklar. Bu sürecin detayları şu şekildedir:

Şekil 5. Stringer'in eylem araştırması basamakları (Stringer, 2007)

Stringer'e göre eylem araştırmalarında araştırmacılar, ana aşamaların her birinde çalıştıkça, faaliyetlerinin ayrıntılarını sürekli bir gözlem, yansıtma ve eylem süreci aracılığıyla inceleme imkânı bulurlar. Stringer (2007) bahsettiği döngüsel süreci aşağıdaki şekilde açıklar.

Şekil 6. Stringer'in eylem araştırması döngüsü (Stringer, 2007)

Şekil 6'da da görüldüğü üzere, eylem araştırması, araştırmacıların işlemin gidişatına adım adım ilerlemelerini sağlayan düzenli bir etkinlik değildir. Bu özelliği itibariyle esnek ve döngüsel bir yapıya sahiptir.

“Neden eylem eylem araştırması?” sorusuna Sagor (2000: 9) öğretimi profesyonelleştirmek, öğretmen motivasyon ve etkisini arttırmak, standartlara dayalı bir sistemde başarıya ulaşmak için yanıtlarını verir. Cohen ve arkadaşları (2002) eylem araştırmasının kullanım alanları arasında eğitim yöntemlerini ve öğretim stratejilerini geliştirmek ve değiştirmek, öğrencilerin olumlu tutumlarını teşvik etmek, davranışlarında ve değer sistemlerinde değişim sağlayabilmek veya okuldaki yönetsel etkililiği arttırmak olarak ifade etmişlerdir. (Cohen, Manion ve Morrison, 2002).

Johnson’a (2015) göre ise eylem araştırmaları, eğitimde en iyi uygulamayı belirleyebilmek ve eğitim araştırmalarıyla öğretim uygulamaları arasındaki boşluğu doldurabilmek amacıyla kullanılır.

Bu araştırma, eylem araştırması süreci basamaklarının ilki olan gözlemlerle başlamıştır. Gözlemlerden sonra var olan durum betimlemek ve sorunları tespit etmek için öğrenci ve ailelerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda eylem araştırmasının harekete geçme basamağına geçilmiş ve eylem planı hazırlanmıştır. Eylem planı, eylem araştırmasının en önemli özelliklerinden olan *‘problem çözmeye yönelik olma’* ilkesinde hareketle, gözlemler ve görüşmeler sonucunda tespit edilen sorunların çözümüne odaklanarak hazırlanmıştır. Eylem planı tekrar gözden geçirildikten sonra uygulama aşamasına geçilmiş ve uygulamanın sonunda değerlendirme süreci başlamıştır. Eylem araştırmaları esnek bir yapıya sahip olduğu için uygulamada ortaya çıkan güçlükler değerlendirilmiş ve bazı etkinliklerde değişikliğe gidilmiştir. Araştırmacı eylem araştırması sürecinde danışmanıyla sürekli işbirliği içinde hareket etmiştir. Çalışmada yapılan bu işlemlerin eylem araştırması özelliklerini ve süreçlerini yansıttığı söylenebilir.

3.1.1 Eylem Araştırmasında Araştırmacının Rolü

Eylem araştırması temelde öğretmenlerin kendi derslerinde karşılarına çıkan sorunları çözmek amacıyla yaptıkları çalışmalarını sistematik ve döngüsel bir bakış açısıyla ele alan bir yöntemdir. Bundan dolayı birçok kaynakta öğretmen araştırması olarak da ifade edilir. Eylem araştırmasında araştırmacının birden çok rolü olabilir. Bu roller: dersi yürütücü, etkin katılımcı gözlemci, eylem planını yürütücü, kodlayıcı, gözlemci, veri toplama araçlarını geliştirici, veriyi toplayıcı, analiz edici

şeklinde ifade edilebilir. Eylem araştırmalarında araştırmacının en önemli rolü ise değişimi sağlamaktır. Bundan dolayı eylem araştırmalarında araştırmacı bütün bu rolleri sağlıklı bir şekilde yürütebilecek düzeyde eğitime sahip olmalıdır. (Uzun, 2016: 26; Ay, 2010: 58). Bu araştırmada, araştırmacı 5 yıllık sınıf öğretmenliği deneyimine sahiptir. Yüksek lisans eğitiminde ‘Değerler Eğitiminde Etkinlik ve Materyal Geliştirme’ dersini almış olması eylem planında yer alan etkinlikleri geliştirirken araştırmacıya büyük yarar sağlamıştır. Gebze Milli Eğitim Müdürlüğü’nün değerler eğitimiyle ilgili bazı projelerinin (İyilikte Yarışan Sınıflar gibi) yürütücüleri arasında yer almıştır. Değerler eğitimi alanında çalışmalar yapan araştırmacı olarak, Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2016 yılında düzenlediği 5 günlük içerik geliştirme çalıştayına davet edilmiştir. Araştırmacı teze başlamadan önce eylem araştırmasıyla yöntemiyle yapılan bir araştırmaya katılmıştır. Tüm bu eğitimler ve deneyimler aracılığıyla araştırmacı eylem planı öncesi ve sonrasını iyi planlamaya çalışmış uygulama süreci boyunca olaylara ve olgulara nesnel yaklaşmaya çalışmıştır. Eylem planının daha başarılı olabilmesi için görüşmeler ve okumalar yapmıştır. Veri analizi sürecinde danışmanıya düzenli görüşmeler yapmış ve verilerin analizini paylaşmıştır.

3.1.2 Araştırma Ortamı

Araştırmanın uygulamaya koşulduğu ortam, araştırmanın sonuçlarını etkileyen faktörlerden biri olduğu için bu durum araştırma ortamının betimlenmesini önemli kılmaktadır (Ay, 2010: 62).

Bu araştırma Kocaeli ilinin Gebze ilçesinde bulunan bir ilkokulda uygulanmıştır. Bu okul 37 derslikli büyük bir okuldur. Araştırmanın gerçekteştirildiği sınıf projeksiyon cihazı ve bilgisayar gibi teknolojik olanaklara sahip bir sınıftır. Araştırmacı yapılandırmacı ve işbirlikli bir sınıf ortamı kurabilmek amacıyla öğrencileri gruplar halinde sıralara yerleştirmiştir. Gruplar belirlenirken homojen olmasına dikkat edilmiş, 5-6 kişi oturacak şekilde oluşturulmuştur. Sınıfın ortası drama ve diğer değerler eğitimi etkinliklerinin yapılmasına olanak verecek şekilde boş bırakılmıştır. Ayrıca sınıfta öğrencilerin etkinlikler kapsamında yaptıkları çalışmaları sergilemeye olanak veren panolar bulunmaktadır. Sınıf yerleşim planı EK 2’de verilmiştir.

3.2 ÇALIŞMA GRUBU

Çalışmada araştırmacı sınıf öğretmeni olduğundan kendi sınıfı ve eylem öncesi üzerlerinde gözlemlerin yapıldığı, problemlerin belirlendiği çalışma grubunun aynı olduğu için çalışma grubunun seçiminde *kolay ulaşılabilir durum örnekleme* yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem çoğu zaman araştırmacının diğer örnekleme yöntemlerini kullanarak çalışma grubunu belirleyemediği durumlarda kullanır. Bundan dolayı bu yöntemde, araştırmacı verileri kolayca toplayacağı birey ve grupları tercih eder (Yıldırım ve Şimşek, 2016:123; Sönmez ve Alacapınar, 2014: 142). Bunun yanı sıra, eylem araştırmaları öğretmenlerin kendi sınıflarında araştırma yapmalarına olanak sağladığından (Johnson, 2014, s. 25), araştırmanın araştırmacının kendi sınıfında yapılması uygun görülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu Kocaeli-Gebze’de bir devlet ilkokulunda eğitim görmekte olan 26 3. sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Eylem planını oluşturabilmek için çalışma grubunun aileleriyle görüşmeler yapılmış ve bazı etkinliklere katılımları sağlanmıştır. Katılımcıların 11’i kız 15 ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Çalışmanın yapıldığı okul alt sosyoekonomik özelliklere sahiptir. Öğrenci ailelerinin nispeten ilgisiz olduğu araştırmacı öğretmen tarafından tespit edilmiştir. Öğrenciler kodlanırken her birine sıra numarası verilmiş ve sıra numarasından önce cinsiyeti yazılmıştır. Örnek olarak sıra numarası 15 olan kız öğrenci ‘K15’ şeklinde kodlanmıştır. Öğrenci aileleri ise, ailesi oldukları öğrencilerin sahip oldukları numaralarının başına ‘V’ getirilerek kodlanmıştır. Aile anne ise ‘V’ kodundan sonra ‘A’ baba ise ‘B’ her ikisi birden görüş bildirdiyse ‘AB’ şeklinde kodlanmıştır. Örnek olarak sıra numarası 3 olan öğrencinin annesi için ‘VA3’ kodu kullanılmıştır. Öğrencilere ait demografik bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilere ait demografik bilgiler

Özellikler	f	Toplam	
Cinsi -yet	Kız	11	26
	Erkek	15	
Kardeş sayısı	2	11	
	3	10	
	4	3	
	5	2	
Anne baba hayatta olma durumu	Anne sağ	26	
	Anne vefat etmiş	-	
	Baba sağ	25	
	Baba vefat etmiş	1	
Anne baba beraber olma durumu	Berberer	25	
	Boşanmış	-	
Baba meslek	İşçi	19	
	Esnaf	4	
	Memur	2	
Anne meslek	Ev hanımı	25	
	Memur	1	

3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma nitel araştırma tekniklerine uygun olarak desenlendiği için, nitel araştırmanın doğasına uygun veri toplama araçları kullanılmıştır. Eylem araştırmalarında araştırmacı tek bir veri toplama türüne güvenmemelidir (Johnson, 2015: 80) Buradan yola çıkılarak bu gözlem, görüşme, dokümanlar, el yapımı ürünlerden oluşan veri toplama araçları kullanılmıştır.

Katılımlı Gözlem: Mills'e (2003) göre araştırmacı öğretimi yürüten ve öğretime dair verileri toplayan kişi konumunda ise 'etkin katılımcı gözlemci' olarak tanımlanır (aktaran Duban, 2008). Bu çalışmada araştırmacı hem uygulamayı yürüten hem de

uygulamaya dair verileri topladığı için etkin katılımcı gözlemci durumundadır. Gözlem esnasında ortamdaki etkileşimi daha detaylı bir şekilde görebilmek amacıyla video kayıtları yapılmıştır. Uygulama süreci boyunca toplam 20 ders saati video kaydı yapılmıştır. Ardından video kayıtları detaylı bir şekilde izlenmiş ve yazıya aktarılmıştır.

Dokümanlar (etkinlik formları ve öğrenci yazıları/ödevleri): Öğrenci tutumları, motivasyonları, algıları ve tepkileri konusunda önemli bir veri kaynağı olduğu için (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 312) ve araştırma sorularına yönelik önemli bilgiler sağladığı için öğrenci yazıları ve ödevleri bu çalışmada önemli bir veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda nitel araştırmalarda öğrenci yazıları, ödevleri, etkinlik formları gibi dokümanların incelenmesi, gözlem ve görüşmenin yanında, veri çeşitlemesi sağlayacak bundan dolayı çalışmanın geçerliliğinin artmasına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda etkinliklerde kullanılan 500'e yakın doküman analiz edilmiştir.

Görüşme: Görüşme, araştırmaların sağlam bir şekilde yapılandırılması açısından önemlidir. Böylece araştırma konusuyla ilgili olarak dışsal gerçekler ve içsel deneyimler ortaya konulabilir (Silverman 2005: 122 aktaran Coşkun Keskin, 2007). Eylem planı uygulamaya başlanmadan önce var olan durumun betimlenmesi ve problemlerin tespiti için öğrenci ve aileleriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Belirlenen her uygulama teması ile ilgili öğrenci ve ailelerle görüşmeler yapılmıştır.

El yapımı ürünler: Öğrenme-öğretme sürecinde veya bu süreç sonucunda ortaya çıkan nesnelere olarak tanımlayabileceğimiz el yapımı ürünler eylem araştırmalarında kullanılan bir diğer veri toplama aracıdır. Portfolyolar, örnek ders planları, pano için hazırlanan eserler, öğrencilerin yaptığı materyaller el yapımı ürünler içerisinde değerlendirilebilir (Lodico, Spaulding ve Voegtle, 2006: 133). Araştırmada etkinlikler çerçevesinde öğrenciler tarafından yapılan 'Aile Treni' el yapımı ürünü veri toplama aracı olarak kullanılmış ve bu doğrultuda analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra istasyon tekniği aracılığı ile elde edilen resimler, şiirler, sloganlar, hikâye ve bilgi yazısı panolarda sergilenmiş ve veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

3.4 VERİLERİN TOPLANMASI

Verilerin toplanması, gözlem, alanyazın tarama, durumun betimlenmesi, eylem planı ve etkinliklerin hazırlanması, uygulama ve verilerin toplanması süreçlerini içermektedir.

3.4.1 Gözlem

Bu araştırma araştırmacının 3 yıldır derslerine girdiği öğrencilerini ve öğrenci ailelerini gözlemlemesi ve gözlem sonucu çıkarımları neticesinde doğmuştur. Araştırmacının öğrenci ve aileleri üzerinde yaptığı gözlemlerinin temelini, öğrencilerde var olan bazı olumsuz tutumlar ve davranış sorunları oluşturmuştur. Araştırmacı öğrencilerin olumsuz tutum ve davranış sorunlarının aileyle, okulla, arkadaşlarla, öğretmenle ilişkilerinde ortaya çıktığını gözlemlemiştir. Araştırmacı, bu sorunların altında yatan sebebin bazı becerilerin yeterince öğrenilememesi ve sergilenememesi, bunun yanı sıra öğrencilerin sahip olduğu bazı değer problemleri olduğunu düşünmüştür. Araştırmacının öğrencileri üzerinde yaptığı gözlemler ve informal görüşmeler sonucunda araştırmacı tarafından, öğrencilerin anne baba ve kardeşleriyle yaşadığı sorunların öğrencileri üzdüğü ve etkilediği tespit edilmiştir. Araştırmacının gözlemlerine göre öğrencilerin aileleriyle yaşadığı sorunların başında anne ve babaları tarafından ihmal edilme ve kardeşler arasındaki geçimsizlik gelmiştir. Araştırmacı bu gözlemlerini danışmanıya paylaşmış ve araştırma konusu ortaya çıkmıştır.

3.4.2 Alanyazın Tarama

Araştırma konusuna karar verildikten sonra alanyazın taraması yapılmış ve bu konuyla ilgili en iyi çalışma alanın hayat bilgisi dersi üzerinde olacağına karar verilmiştir. Hayat bilgisi dersi programı incelenmiş ve aileyle ilgili kazanımlar tespit edilmiştir. Bu kazanımların en çok benim eşsiz yuvam teması içerisinde toplandığı görülmüştür. *'Benim Eşsiz Yuvam'* teması kapsamında bulunan 45 kazanım

incelenmiş ve 13 kazanımın araştırma konusu olan aileyle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ardından bu 13 kazanım içerisinde aile birliğine önem verme ve bu değerlerin alt değeri olabilecek değerleri içeren 9 kazanım belirlenmiş ve çalışma bu 9 kazanım etrafından yapılandırılmıştır. Bu belirleme işlemi yapılırken özellikle değerlerle ilgili olanlar seçilmiştir. Seçilen kazanımlar içerisindeki değerlerden bir çatı oluşturulmuş ve bu çatı değerinin altında alt değerler tespit edilmiştir. Çatı değerinin aile birliğine önem verme değeri olmasına karar verilmiştir. Alt değerlerin ise, ailede saygı, ailede sorumluluk, ailede işbirliği, ailede tasarruflu olma, ailede hoşgörü, ailede uyumlu olma, ailede sevgi, ailede adalet olmasına karar verilmiştir. Çalışmada işlenmeye çalışılan değerler aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 7. Çatı değer ve alt değerler

3.4.3 Durumun Betimlenmesi

Eylem planını oluşturabilmek amacıyla kazanımlardan yola çıkarak var olan durumun betimlenmesi ve sorunların tespit edilebilmesi amacıyla her uygulama teması öncesini kapsayacak şekilde öğrenci ve ailelerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler yapıldıktan sonra araştırmacı ve danışmanı tarafından genel durum betimlenmiş, sorunlar tespit edilmeye çalışılmış ardından bu doğrultuda eylem planı hazırlanmıştır. Öğrenci ve ailelerle yapılan görüşme soruları EK 1’de verilmiştir.

3.4.4 Eylem Planı ve Etkinliklerin Hazırlanması

Var olan durum betimlenip ve problemler tespit edildikten sonra var olan iyi durumun korunması ve geliştirilmesi; problemlerin ise çözümlenmesine katkı sağlayabilmek amacıyla eylem planı oluşturulmuştur. Eylem planı çerçevesinde uygulanacak etkinlikler ilgili alanyazın taraması yapılmıştır. Eylem planı 9 kazanım etrafında 20 ders saatini içeren 26 ana etkinliği kapsamıştır. Ana etkinliklerden 8 tanesi aile katılımı da olan sınıf dışı etkinliklerden oluşturulmuştur. Eylem planı kapsamında uygulanacak olan etkinlikler, araştırmacı ve danışmanı tarafından geliştirilmiştir. Daha önce uygulanmış ve olumlu sonuçlar alınmış olan etkinliklerden de faydalanılmıştır. Etkinlikler geliştirilirken kazanımla ve kazanımın hedeflediği değer ve becerilerle uygun olmasına ve eylem planı öncesinde tespit edilmiş olan sorunların çözümlerine katkı sağlayacak şekilde oluşturmasına dikkat edilmiştir. Hatta bazı etkinliklerde hangi öğrenci hangi sorunu yaşıyorsa o sorunun çözümüne yönelik etkinlikler tasarlanmıştır. Etkinliklerin işbirliği temelli ve yapılandırmacı eğitim felsefesi anlayışına uygun olarak tasarlanmasına dikkat edilmiştir. Etkinlikler uygulanmaya başlamadan önce etkinliklerin uygulama tarihleriyle ilgili planlama yapılmış bu plana uyulmuştur. Öncelikle konuyla ilgili desteklerini almak ve etkinliklerle ilgili bilgilendirme amaçlı aile toplantısı yapılmıştır. Gerekli izinler alındıktan sonra etkinlikler uygulanmaya başlamıştır.

3.4.5 Uygulama

Etkinliklerin uygulanmasına başlamadan önce uygulamalara dönük öğrencilere bilgiler verilmiştir. Bilgiler verildikten sonra sınıf işbirlikli eğitim ortamına uygun olacak şekilde düzenlenmiştir. Uygulama için belirlenen kazanımın dışında bir kazanım pilot olarak uygulanmış olumlu ve eksik yönler tespit edilmeye çalışılmıştır. Etkinliklerin uygulanmasına 25.04.2017 tarihinde başlanmıştır. 4 haftalık bir uygulama sürecinden sonra etkinliklerin uygulamasına 24.05.2017 tarihinde son verilmiştir. Bu tarihler içerisinde planlanan tüm etkinlikler uygulanabilmiştir. Uygulama yaparken değer öğretimi yaklaşımlarından telkin yöntemi, değer açıklama yöntemi, değer analizi yöntemi ve eylem ve gözlem yoluyla değer öğretimi yaklaşımları kullanılmıştır. Süreç içerisinde çıkan aksaklıklar tespit edilmiş ve çözmeye çalışılmıştır. Uygulama süreci boyunca yapılan etkinlikler tablosu aşağıda verilmiştir.

Tablo 6. Kazanım, etkinlik, tarih tablosu

No	Uygulama Teması	Kazanım	Tarih-Saat	Etkinlikler	Etkinlik türü
1.	Aile Geçmişine Yolculuk	B.3.7. Aile büyüklerinden hayatta olanların çocukluğunu araştırır.	25.04.2017 3 ders saati	Geçmişle Röportaj Eskiden-Şimdi	SD* Sİ*
2.	Ailem Özel Bir Çevre-Ailede İletişim	B.3.3. Aile üyeleri ile arasındaki iletişim biçimi ile diğer kişilerle olan ilişki ve iletişim biçimi arasındaki farkı ayırt ederek ailenin özel bir yer çevre olduğunu kavrar.	03.05.2017 3 ders saati	Karıştır elleri oyunu Drama Burak'ın Hatası	Sİ Sİ Sİ
3.	Aile İçinde Sorun Çözme	B.3.17. Aile içinde çıkabilecek anlaşmazlıkları çözmek için, sorun çözme becerisini kullanır.	09.05.2017 2 ders saati	Sorunlarımızı Çözüyoruz Drama Beni İkna Et	Sİ Sİ Sİ
4.	Aile İçinde İşbirliği Ve Sorumluluk	B.3.19. Ailede kararlar alınırken görüş bildirir ve kendisinin üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretmek bunları uygular. B.3.20. Aile içinde görev dağılımının adil olup olmadığını sorgular.	10.05.2017 2 ders saati	Erkam'ın Sorunları Kim Ne İş Yapar Aile Treni Neler Hissettim? Görev Gözlem Kağıdı	Sİ Sİ SD SD SD
5.	Aile Bütçesi	B.3.25. Kaynakları bilinçli olarak tüketmenin aile bütçesine katkısını açıklayan çeşitli etkinliklerde bulunur.	12.05.2017 3 ders saati	Kelime İlişkilendirme Testi Aile Bütçesi İstasyonu Tasarruf Yapıyorum Bütçemi Koruyorum	Sİ Sİ SD
6.	Aile İçinde Haklara Saygı	B.3.28. Ailesinde ve yakın çevresinde (akrabaları, komşuları, vb.) birbirlerinin haklarına ne ölçüde saygı gösterildiğini gözlemler.	16.05.2017 3 ders saati	Beyin Fırtınası Hakkım Var Ama Haklara Saygı Gözlem Formu	Sİ Sİ SD
7.	Ailede Olumlu Tepki Yaratan Görgü Kuralları	B.3.30. Ailesi ve yakın çevresiyle olan ilişkilerinde olumlu tepkiler yaratan ve görgü kurallarına uyan davranışlar gösterir.	24.05.2017 2 ders saati	Yankı Tepesi Oyunu Aferin-Hayır Oyunu Drama Görgü Kuralları Kampanyası	Sİ Sİ Sİ SD
8.	Aile İle Kaliteli Vakit Geçirme	B.3.34. Ailesiyle birlikte eğlenmenin aile bireylerine katkılarını açıklar, bunun için planlar yapar ve planlarıyla alakalı düşüncelerini etkili biçimde sunar.	17.05.2017 2 ders	Sürpriz Eğlence Tasarlıyorum Ailemle Eğleniyorum	Sİ Sİ SD

*SD: Sınıf Dışı Etkinlikler; *Sİ: Sınıf İçi Etkinlikler

Tablo 6’da görüldüğü üzere, 4 haftalık süreç içerisinde 26 sınıf ve ev içi etkinliği kapsayan etkinlik yapılmıştır. Süreç içerisinde verilerin toplandığı 26 ana etkinlik aşağıda kısaca özetlenmiştir.

“*Aile geçmişine yolculuk*” uygulama temasında yer alan “*Geçmişle röportaj*” adlı etkinlikte, öğrencilerden aile büyüklerinden biriyle geçmişteki aile, okul ve oyun hayatına dair soruları içeren röportaj yapmaları istenmiştir. “*Eskiden-Şimdi*” etkinliğinde ise aile büyükleriyle geçmişteki okul, aile ve oyun hayatına dair röportajlardan yola çıkarak şimdiki okul, aile ve oyun hayatı hakkında karşılaştırmalar ve çıkarımlar yapmaları istenmiştir. Ardından grupların tahtaya gelerek çalışmalarının sunumlarını yapmaları istenmiştir.

“*Ailem özel bir çevre-Ailede iletişim*” uygulama teması kapsamında yapılan “*Karıştır elleri oyunu*” etkinliğinde öğrenciler 2 gruba bölünüp her iki gruba da aynı anda aile üyeleri ve diğer kişilerle olan iletişim ve ilişki biçimlerinin nasıl olduğuna dair sorular sorulmuştur. Soruyu doğru bilen öğrenci karşı gruptan bir öğrenciyi eleme hakkı kazanmıştır. En çok öğrenciyi eleyen grup oyunu kazanmıştır. Daha sonra aile bireyleriyle olan ilişki ve iletişim şekillerinin diğer kişilerle olan ilişki ve iletişim şekline farklı olduğunu içselleştirebilmeleri için aile bireyleriyle ve diğer kişilerle olan iletişim ilişki biçimlerinin canlandırılmasını içeren “*Drama*” etkinliği yapılmıştır. Drama etkinliğinin ardından “*Burak’ın Hatası*” başlıklı hikâye tamamlama etkinliğinde öğrencilerden hikâyeyi iletişim becerilerine dikkat ederek ve ailenin özel bir çevre olduğunu anlatacak şekilde hikâyeyi tamamlamaları istenmiştir.

“*Aile İçinde Sorun Çözme*” uygulama temasındaki etkinliklerin ilki olan “*Sorunlarımızı Çözüyoruz*” başlıklı etkinlikte öğrencilerin bir sorun belirleyip bu sorunu problem çözme basamaklarına uygun olarak çözmeleri istenmiştir. Ardından belirledikleri sorun ve çözüm yollarını “*Drama*” etkinliğiyle canlandırmaları istenmiştir. Son olarak “*Beni İkna Et*” başlıklı oyunda her öğrenciden aile bireyleriyle yaşadıkları bir sorunu kutunun içine atmaları istenmiş. Öğretmen rastgele bir kağıt çekmiş ve kağıttaki sorunun sahibi öğrenci tahtaya gelmiştir. Gruplardan tahtadaki öğrencinin sorununa el uygun çözüm yolunu bulmaları istenmiştir. Sorunun sahibi öğrenci en çok hangi grubun çözüm yolunu beğendiye o gruba puan verilmiştir.

“Aile içinde işbirliği ve sorumluluk” uygulama teması kapsamında yapılan “Erkam’ın Sorunları” başlıklı etkinlikte örnek olay çözümlemesi yapılmıştır. Daha sonra öğrencilerden aile bireylerinin ev içerisinde hangi görevleri olduğunu “Kim Ne İş Yapar” etkinlik kâğıdına yazmaları istenmiştir. “Aile Treni” etkinliğinde ise öğrencilerden evdeki sorumlulukların ve işbirliğinin yeniden düzenlenmesi için bir aile toplantısı yapmaları istenmiştir. Aile toplantısı sonrası aile bireylerinden her birinin aldığı görevleri, aile üyesine ait vagona yazarak bir aile treni oluşturmaları istenmiştir. “Aile Treni” etkinliği sırasında aile bireylerinin ve öğrencilerin neler hissettikleri “Neler Hissettim” başlıklı etkinlik formuna yazmaları istenmiştir. Son olarak “Görev Gözlem Kâğıdı” etkinliğinde öğrencilerden aile bireylerinin işbirliği çerçevesinde sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini 1 hafta boyunca gözlemlenmeleri istenmiştir.

“Aile bütçesi” uygulama temasının öncelikle öğrencilerden ‘aile bütçesi’ denilince akıllarına ne geldiklerini yazmaları istenen “Kelime İlişkilendirme Testi” etkinliği yapılmıştır. “Aile Bütçesi İstasyonu” etkinliğinde ise öğrencilerden istasyon tekniği aracılığıyla aile bütçesi konusunda resim, şiir, slogan, bilgilendirme yazısı ve hikâye gibi ürünler üretmeleri istenmiştir. “Tasarruf Yapıyorum Bütçemi Koruyorum” etkinliğinde ise öğrencilerden evlerine gelen en son elektrik faturasını getirmeleri istenmiş ardından bir ay boyunca elektrik tasarrufu yaparak en son gelen faturaya kıyasla miktar azaltılmaya çalışılmıştır.

“Aile içinde haklara saygı” uygulama temasındaki “Beyin Fırtınası” etkinliğinde öğrencilerden ‘hak’ denilince akıllarına neler geldiğine dair beyin fırtınası yapılmıştır. “Hakkım Var Ama” başlıklı etkinlikte cümle tamamlama çalışması yapılmıştır. “Haklara Saygı Gözlem Formu” etkinliğinde ise öğrencilerden 1 hafta boyunca aile üyelerinin birbirlerinin haklarına saygısızlık yapıp yapmadıklarını gözlemlenmeleri istenmiştir.

“Ailede olumlu tepki yaratan görgü kuralları” uygulama teması kapsamında oynanan “Yankı Tepesi” oyununda tahtaya çıkan iki öğrenciden birinden karşısındakine olumlu veya olumsuz bir söz söylemesi karşındaki öğrencinin ise söylenen sözü aynen tekrar etmesi istenmiştir. Ardından “Aferin-Hayır” isimli oyunda öğrencilerden öğretmenleri tarafından söylenen görgü kurallarına uymayan davranışlara hayır demesi; görgü kurallarına uyan davranışlara ise aferin demeleri istenmiştir. “Drama” etkinliğinde ise öğrencilerden görgü kurallarına uymayan

durumları canlandırmaları istenmiş ardından sınıf tarafından bu davranışların tespit edilmesi istenmiştir. Son olarak “Görgü Kuralları Kampanyası” etkinliğinde öğrencilerden 1 hafta boyunca özellikle sorun yaşadıkları bir kişiye gidip her gün olumlu tepki yaratan ve görgü kurallarına uyan davranışlarda bulunmaları istenmiştir. Bunun yanı sıra bu süreç içerisinde her gün yaşadıklarını ve karşısındaki kişilerin ne tepki verdiklerini yazmaları istenmiştir.

“Aileme eğleniyorum” uygulama temasındaki “Sürpriz” isimli etkinlikte örnek olay çözümlemesi yapılmıştır. “Eğlence Tasarlıyoruz” başlıklı etkinlikte ise öğrencilerden aile içinde herhangi bir aile eğlencesi düzenlenmesi durumunda hangi etkinliklerin yapılabileceğine dair etkinlik üretmeleri istenmiştir. Üretilen etkinliklerin ardından her öğrenciden tasarlanan etkinliklerin arasında kendi aile eğlencesini planlaması sağlanmıştır. “Aileme Eğleniyorum” etkinliğinde öğrencilerden planlarını belirledikleri bir tarihte uygulamaları istenmiştir. Aile eğlencesi sonrasında aile ve öğrencilerden etkinliğe dair görüşlerini yazmaları rica edilmiştir.

3.4.6 Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları

Lincoln ve Guba (1985) nitel çalışmaların kalitesini arttırmak için bazı stratejilerin kullanılabilmesini belirtmiş ve bu stratejileri, nicel araştırmalarda değer ölçütleri olarak kullanılan “geçerlik” ve “güvenirlik” kavramları yerine, nitel araştırmaya daha uygun kavramlar olan “inandırıcılık (iç geçerlik)”, “aktarılabirlik (dış geçerlik)”, “tutarlık (iç güvenilirlik)” ve “teyit edilebilirlik (dış güvenilirlik)” kavramlarını kullanarak açıklamıştır (Aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2016: 277). Bu araştırmanın geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları bu stratejiler etrafından değerlendirilmiştir.

İnandırıcılık (iç geçerlik); inandırıcılığın sağlanabilmesi için araştırmacı, süreçlerin birbirleri ile tutarlı olmasına, verileri nesnel bir şekilde toplamaya, elde ettiği bulguların gerçekliğine, benzer ortamlarda sonuçların geçerli olabilmesine dikkat etmelidir. Nitel araştırmalarda inandırıcılığın artırılması için bir takım stratejiler vardır. Bu stratejiler uzun süreli etkileşim, derinlik odaklı veri toplama, çeşitleme, uzman incelemesi ve katılımcı teyidi şeklinde belirtilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 277). Bu çalışmada araştırmacı çalışmaya başlamadan önce 2.5 yıldan fazla, çalışmaya başladıktan sonra ise 1.5 ay boyunca çalışma grubuyla etkileşimde

bulunmuştur. Bu süreçte, çalışma grubu araştırmacı tarafından iyi bir şekilde tanınmıştır. Çalışma grubunun da aynı şekilde araştırmacıyı iyi tanıdığı düşünülmektedir. Bundan dolayı katılımcı grubu gerek görüşmeler sırasında gerekse etkinliklerin uygulanması ve etkinlik formlarının yapılması sırasında çok rahat bir şekilde çalışmaya katılmıştır. Araştırmacı da katılımcıları yakından tanıdığı için daha nesnel gözlemler ve yorumlar yapma olanağı bulmuştur. Araştırmacı uygulama süreci boyunca olay ve olgulara katılımcıların ve ailelerin bakış açısıyla bakmaya çalışmış ve bu sayede anlamlı örüntüler ve bu örüntülere dayalı olarak yorumlamalar ve açıklamalar yapmıştır. Bundan dolayı derinlik odaklı veri toplamaya çalışarak çalışmanın inandırıcılığını arttırmaya çalışmıştır. Çalışmada, inandırıcılığı arttırmak için kullanılan bir diğer strateji olan çeşitleme stratejisine uygun olarak, farklı farklı veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırmacı, etkin katılımcı gözlemci, görüşme, dokümanlar ve video kayıtlarıyla verilerini toplanmıştır. Çalışmanın inandırıcılığını arttırmak için uzman incelemesi yapılmış, araştırmacı tarafından yapılan bütün yorumlar, açıklamalar, kodlamalar, kategoriler değerler eğitimi alanında uzman ve eylem araştırması süreçlerini yakından bilen tez danışmanı tarafından okunmuş, yorumlanmış ve geri dönütler verilmiştir. Bunun yanı sıra araştırmacı, veri analizi sürecinde eylem araştırması süreçlerini iyi bilen uzmanlarla görüşmeler yapmıştır.

Aktarılabirlik (dış geçerlik); araştırmayı okuyan kişilerin benzer süreçlere ve ortamlara karşı bir anlayış oluşturmasını ve kendi çalışmalarına daha tecrübeli ve bilinçli yaklaşımlarını sağlayan değer ölçütüdür. Nitel araştırmalarda dış geçerliliği sağlamak için ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme yapılması gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 282) Aynı şekilde Miles ve Huberman da (2015: 279) dış geçerliğin sağlanması için örneklemin, ortamın, ve süreçlerin başka araştırmacıların rahatça anlayabileceği ve karşılaştırma yapabileceği şekilde tanımlanmış olması gerektiğini söyler. Bu doğrultuda bu çalışmanın katılımcı grubu, çalışmanın gerçekleştirildiği ortam betimlenmiştir (bkz. Tablo 5; EK 2). Bunun yanı sıra uygulama süreci ve bu süreçte yapılan etkinlikler ayrıntılı bir şekilde açıklanmış ve çalışma içerisinde etkinlikler formları ve ders planları paylaşılmıştır. Katılımcılar amaçlı örnekleme yoluyla belirlenmiş ve katılımcıların demografik bilgileri paylaşılmıştır. Ayrıca tüm uygulama süreci video ile kayıt altına alınmıştır.

Tutarlık (iç güvenirlilik); nitel araştırmanın doğasında olan olay ve olguların değişkenliğini kabul ederek bu değişkenliği araştırmaya tutarlı bir şekilde yansıtılabilmeyi içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 283). Miles ve Huberman da (2015) nitel araştırmalarda iç güvenirliliğin sağlanması için araştırmacının araştırma sorularını açık bir şekilde ifade etmesini ve araştırma sonuçlarının verilerle uyumlu olmasını, verilerin analizi sırasındaki gerçek dışı verilerin, yanlış anlaşılmalardan gözden geçirilmesini tavsiye eder. Bu doğrultuda bu çalışmada, araştırma soruları ve problem durumu açıkça belirtilmiştir. Ayrıca araştırmanın sonuçlarının verilerle uyumlu olduğu gözlemlenmiştir. Araştırma süreci boyunca tez danışmanı ile beraber kodlamalar ve temalar sürekli kontrol edilmiştir ve veriler arasında tutarsızlıklar tespit edildiği zaman veriler tekrardan gözden geçirilmiş ve bazı veriler çıkarılmıştır.

Teyit edilebilirlik (dış güvenirlilik); konusunda araştırmacının alabileceği en önemli önlem; araştırmada yürüttüğü aşamaları ayrıntılı bir şekilde belirtmesi ve kendi konumu ve verilere nesnel yaklaşımı konusunda ayrıntılı bilgi vermesidir (Yıldırım ve Şimşek 2015: 275). Miles ve Huberman da (2015) nitel araştırmalarda dış güvenirliliğin sağlanması için araştırmacının ham verilerinin başkalarının okuyabileceği şekilde saklanmasını, araştırmacının izlediği yöntem ve süreçleri ayrıntılı bir şekilde tanımlanmasını, veri analizi süreçlerinin anlatılmasını tavsiye eder. Bu doğrultuda araştırmanın ham verileri dikkatli bir şekilde dosyalanıp muhafaza edilmiştir. Ham verilerden elde edilen kodlamalar ve kategorize etme çalışmaları ayrıntılı bir biçimde saklanmıştır. Ayrıca çalışma içerisinde katılımcı kendi konumu ve yaklaşımları hakkında detaylı bilgilendirmeler yapmıştır.

3.4.7 Araştırma Sürecinde Karşılaşılan Zorluklar

Araştırma sürecinde çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Bunların ilki aile birliğine önem verme değeri ile ilgili çalışmaların azlığı olmuştur. Çalışılan araştırmaların ise çok kapsamlı olmadığı görülmüştür. Yurt dışında “*Aile birliğine önem verme*” isminde bir değer tanımlanmamış olması bu konuda çalışma yapabilmeyi ve bu değerle ilgili etkinlikler hazırlayabilmeyi zorlaştırmıştır.

Araştırmanın etkinlik ve eylem planını geliştirme aşamasında araştırmacının çocuğunun doğması araştırmada karşılaşılan bir diğer zorluk olmuştur. Bunun yanı

sıra araştırmacının bebeğinde sürekli kontrol ve izleme gerektiren alerji hastalığının teşhis edilmesi eylem planının uygulanması sürecinde araştırmacıyı zorlamıştır.

Verileri toplama sürecinde de bazı zorluklarla karşılaşılmıştır. Bazı ailelerin değerler eğitimi sürecine olan ilgisizliği ve aile katılımı gerektiren etkinliklerdeki pasif tavırları hem öğrencileri hem de araştırmacıyı yavaşlatmıştır. Bu sorunla ilgili ailelerle görüşme yoluna gidilip sorunlar çözülmeye çalışılmıştır.

Veri toplama sürecinde karşılaşılan bir diğer zorluk ise kamera kayıtları sırasında olmuştur. Çalışmada dersleri videoya alabilmek için araştırmacının cep telefonu kamerası kullanılmıştır. Özellikle ilk oturumlarda kamera hafızasının dolmasının fark edilememesi sebebiyle veri kayıpları yaşanmıştır. Kaybolan verilerin etkinliklerin uygulama kısmı olması ve analiz sürecine dahil edilmeyecek yerler olması nedeniyle dersler tekrar edilmemiştir.

3.4.8 Araştırmacının Kendine Yönelik Eleştirileri

Araştırmacının uygulama sürecinde kendine yönelik bazı eleştirileri olmuştur. Bunların ilki eylem planının zamanlamasıyla ilgilidir. Eylem planındaki olası sarkmalar dikkate alınmadığı için öğrencilerle ve ailelerle yapılacak olan son görüşmeler gerçekteştirilememiştir. Bunun yanı sıra “*Tasarruf Yapıyorum Bütçemi Koruyorum*” etkinliği planlanırken olası sarkmalar dikkate alınmamış ve bu etkinlikle ilgili veriler internet yoluyla toplanmak zorunda kalınmıştır. Bu durum veri kayıplarına yol açmıştır.

“*Aile İçinde Haklara Saygı*” uygulama teması etkinliklerine geçilmeden önce ailelerle yapılan görüşmede konu ile ilgili sorular sorulması unutulmuştur. Bu durum veri kayıplarına yol açmıştır. Bunun yanı sıra “*Ailede Olumlu Tepki Yaratan Görgü Kuralları*” etkinliğinde öğrenci ve ailelerle görüşmeler yaparken doğrudan görgü kurallarıyla ilgili sorular sormak yerine olumlu-olumsuz davranışlar etrafından sorular sorulduğu için konuya tam anlamıyla uygun veri toplanamamıştır.

Araştırmacının kendine yönelik bir diğer eleştirisi ise uygulama sürecinin başında tuttuğu gözlem günlük defterini yazmayı diğer etkinliklerde bırakmış olmasıdır. Bu durum veri çeşitliliğini dolayısıyla çalışmanın iç geçerliliğinin arttırılması çalışmalarında eksikliğe sebep olmuştur.

3.5 VERİLERİN ANALİZİ

Veri analizi verilerin anlamını başkalarının anlayacağı şekilde dışarıya anlatma işlemidir. Verilerin anlamını dışarıya anlatma, insanların ne söylediği, araştırmacının ne gördüğü ve okuduklarını sentezleme, indirgeme ve yorumlama gibi süreçleri içerir. Nitel araştırmaların en çok uğraştıran çalışma alanlarından birisi veri analizidir. Bu süreçte en çok tercih edilen yol verilerin analizine verileri toplarken başlamaktır (Merriam, 2013).

Etkili değişimler ve seçimler yapmak için bulguları kullanmak eylem araştırmalarının esas amaçları arasında yer alır. Bundan dolayı verilerin toplanması, yorumlanması ve analizi doğru ve inandırıcı olmalıdır (Johnson, 2015: 109).

Bu çalışmada gözlem, öğrenci yazıları/ödevleri, görüşme ve el yapımı ürünler gibi veri toplama araçlarıyla elde edilen veriler, betimsel ve içerik analiz yöntemleri ile analiz edilmiştir.

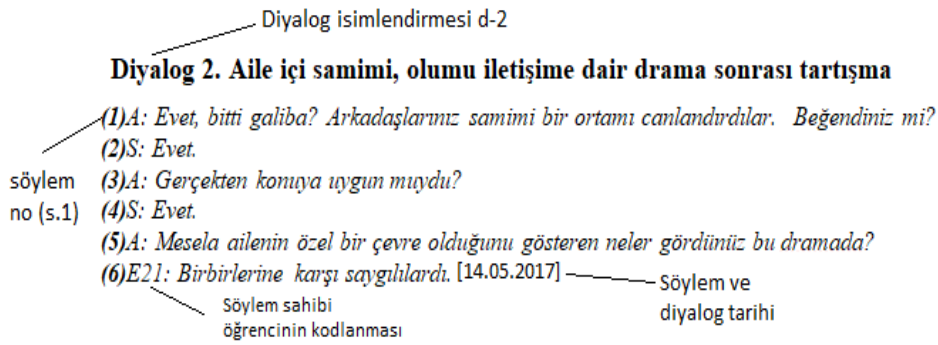
Betimsel analiz yöntemine göre toplanan veriler, araştırmacı tarafından daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizde görüşme yapılan kişilerin söyledikleri ve ifade ettikleri doğrudan alıntılar yoluyla okuyuculara sunulur. Betimsel analizin en önemli amacı elde edilen bulguları düzenlemek ve yorumlamaktır. Bu amaçla veriler öncelikle sistemli ve açık bir şekilde betimlenir ardından yapılan betimlemeler açıklanır, yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve sonuçlara ulaşılmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239-240).

Nitel araştırmalarda bir diğer analiz yöntemi olan içerik analizinde temel amaç elde edilen verileri açıklamada yardımcı olacak kavramlara ve ilişkilere ulaşabilmektir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar etrafında toplamak ve bunları okuyucuların anlayabileceği bir şekilde düzenlemeler yaparak yorumlamaktır. Bu doğrultuda yapılan aşamalar şunlardır: (1) Verilerin kodlanması, (2) temaların bulunması, (3) kodların ve temaların düzenlenmesi, (4) bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 242). Aşağıda her bir veri toplama aracına ilişkin veri analizlerinin detaylarına yer verilmiştir.

3.5.1 Gözlemlerin Analizi

Araştırma süresi boyunca toplamda 20 ders saati video kaydı yapılmıştır. Ardından gerekli görülen kısımlar detaylı bir şekilde izlenmiş ve yazıya aktarılmıştır. Video kayıtları yazıya aktarıldıktan sonra tekrar okunmuş yazım ve imla açısından düzeltmeler yapılmıştır. Video dökümlerini analiz edebilmek için ilgili kısımlar alınmış ve diyalog (d.1; d.2) olarak adlandırılmış ve sırasına göre numara verilmiştir. Diyaloglar içindeki her bir söylem de 's.1;s.2' şeklinde kodlanmıştır. Aşağıda örnek diyalog verilmiştir.

Diyaloglarda araştırmacının söylemleri 'A' olarak kodlanmıştır. Eğer söylemi sınıfın çoğunluğu söylemişse, söylem sınıfı temsilen 'S' olarak kodlanmıştır. Öğrencilerin kodlanma şekli bu araştırmanın çalışma grubu kısmında detaylı olarak anlatılmıştır. Diyaloglarda geçen öğrenci söylemleri, kazanım hedeflerine uygunlukları ve öğrencilerin davranış, tutum, algı, değer, kavram yanılgılarını açısından analiz edilmiştir. Analize tabi tutulan söylemleri belirtmek için söylemlerin altı çizilmiştir.

3.5.2 Doküman (öğrenci yazıları/ödevlerinin) Analizi

Dokümanlar, araştırma kapsamında tasarlanan etkinliklerde kullanılan çalışma yapıtları ve etkinlik formlarından oluşmaktadır. Çalışma kapsamında tasarlanan 18 etkinlikten 500'e yakın etkinlik formu analiz edilmiştir. Bu formların analizinde, etkinliğin doğasına göre betimsel veya içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Etkinlik formlarının analizinde verisi uygun olanlar öncelikle kodlanmış; kodlanmaların ardından kavramsal çerçeveye ulaşılmaya çalışılmıştır. Kavramsal çerçeveler oluşturulduktan sonra düzenlenmiş ve yorumlanmıştır. Etkinliklerden elde edilen

veriler etkinliğin tasarlandığı kazanımın hedeflediği değer ve becerilere ulaşma açısından da değerlendirilmiştir. Yapılan analizler bir alan uzmanı tarafından süreç boyunca takip edilmiş ve gerekli geri dönütler verilmiştir.

3.5.3 Görüşmelerin Analizi

Eylem planı oluşturulmadan önce var olan durumu ve sorunları anlayabilmek amacıyla öğrenci ve ailelerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle veriler okunmuş ardından önceden belirlenen kavramsal çerçevede kodlamalar ve temalar oluşturulmuştur. Her bir kod ve temanın yanına tekrar edilme sıklığı yazılmıştır. Bu doğrultuda görüşmelerden elde edilen verilerin yorumlanmış ve daha kapsayıcı bir açıklama yapabilmek adına sık sık doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Aile ve öğrenci görüşmeleri ayrı ayrı analiz edilmiş ardından karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır.

3.5.4 El Yapımı Ürünlerin Analizi

El yapımı ürünlerin analizi, ürünlerin kazanıma ve etkinliğin konusuna uygunlukları açısından yapılmıştır. El yapımı ürünler fotoğrafları çekilerek veya taranarak bulgular içerisinde verilmiştir.

3.5.5 Değerlendirme Kriterleri /Esasları

Çalışmada kazanımlardan yola çıkılarak her bir kazanım için uygulama temaları oluşturulmuştur. Bu uygulama temaları “*Aile Geçmişine Yolculuk*”, “*Aile İçinde Sorun Çözme*”, “*Ailem Özel Bir Çevre-Ailede İletişim*”, “*Aile İçinde İşbirliği Ve Sorumluluk*”, “*Aile Bütçesi*”, “*Aile İçinde Haklara Saygı*”, “*Ailede Olumlu Tepki Yaratan Görgü Kuralları*”, “*Ailemle Eğleniyorum*” şeklinde belirlendi. Verilerin analizi ve sonuçları bu temalar altında değerlendirildi. Değerlendirme kriterlerinde ise olarak kazanımın hedeflediği becerilerin, kişisel niteliklerin, değerlerin öğrenciler tarafından sergilenmesi esas alınmıştır. Bir diğer değerlendirme kriteri olarak, çalışmaların, eylem planı sürecine geçilmeden önce var olan durumun betimlenmesi ve problemlerin tespit edilmesi için yapılan aile ve öğrenci görüşmelerinde tespit edilen sorunların çözümüne katkı sağlama durumları göz önüne alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın problem cümlesi, alt problemler ve uygulama temalarına göre yapılan nitel veri çözümleme teknikleriyle gerçekleştirilen analizlere dayalı bulgular verilmiştir.

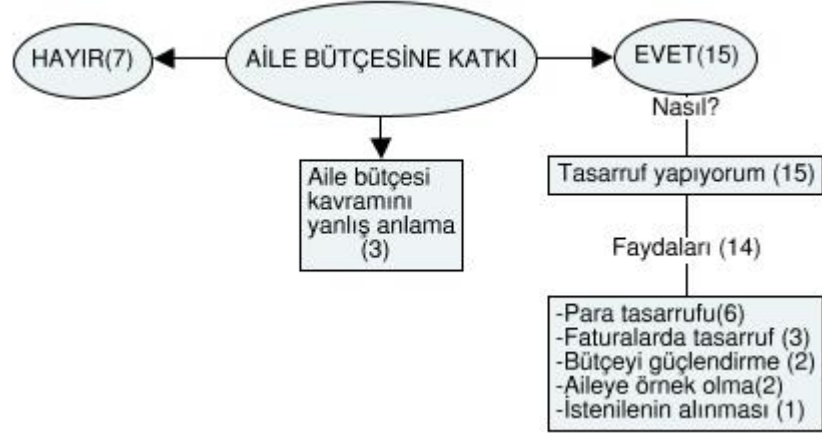
4.1 AİLE BÜTÇESİ UYGULAMA TEMASINA DAİR BULGULAR

Bu kısımda, “*Aile Bütçesi*” uygulama temasına dair betimsel bulgulara ve etkinlik bulgularına yer verilmiştir.

4.1.1 Aile Bütçesi Uygulama Temasına Dair Betimsel Bulgular

Bu başlık altındaki etkinlikler 3.sınıf Hayat Bilgisi Dersi, Benim Eşsiz Yuvam teması kazanımlarından olan ‘**B.3.25. Kaynakları bilinçli olarak tüketmenin aile bütçesine katkısını açıklayan çeşitli etkinliklerde bulunur.**’ kazanımı bağlamında yapılandırılmıştır. Bu kazanım, Hayat Bilgisi dersi programında kazandırılması hedeflenen ‘Kaynakları Etkili Kullanma (*Zaman, Para ve Materyal Kullanma ve Bilinçli Tüketici Olma*)’ becerisini geliştirmeye yöneliktir (MEB, 2009: 189). Bu kazanım ayrıca ‘*Tasarruflu Olma ve Duyarlılık*’ değerlerini kazandırmayı hedeflemektedir. Öncelikle öğrencilerin aile bütçesine katkı sunup sunmadıklarını, katkı sunuyorsa nasıl sundukları ve aile bütçesine zarar verme durumlarını tespit edebilmek amacıyla öğrenci ve ailelerle görüşülmüştür. Konu ile ilgili bulgular karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Aşağıdaki şekilde öğrenci görüşlerine göre, öğrencilerin aile bütçesine katkı sunma durumlarına dair bulgular verilmiştir.

Şekil 8. Öğrencilerin aile bütçesine katkı durumları

Şekil 8’de öğrencilerin çoğunun (15) aile bütçesine katkı sağladığı görülmektedir. Öğrencilerin bir kısmının ise (7) aile bütçesine katkı sağlamadığı tespit edilmiştir. 3 öğrencinin ise aile bütçesi kavramını yanlış anladığı bulunmuştur. Aile bütçesine katkı sağladığını belirten öğrencilerin tamamının bu katkıyı, tasarruf yaparak (15) sundukları anlaşılmıştır. Öğrencilerin tasarruf yapmalarının aile bütçesine, paranın elden gitmemesi (4), faturaların az gelmesi (3), bütçenin güçlenmesi (2), aileye örnek olunması (1) ve istenilen şeyin alınması (1) gibi faydaları olduğunu düşündükleri bulunmuştur. Öğrencilerin konuyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

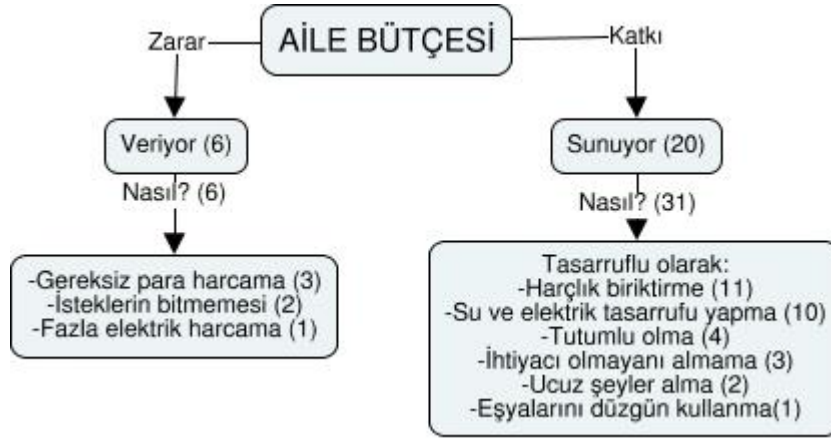
“ Kumbaramda para biriktiriyorum. [Faydası] ailem de benim yaptığımı yapıyor.” E5 “Tasarruf yapıyorum. Ayakkabıları eskimediye [yenisini] aldırمام. [Faydası] bütçeyi güçlendirmiş oluyor.” K6

“ Elektrikle ilgili katkılar ve tasarrufla ilgili katkılar sunuyorum. [Faydası] herkes bu katkılara dikkat etmeye çalışıyor.” K17

“Tasarruf yaparak katkı sunarım. Cepten daha az para gidiyor. Buna da ihtiyaç alırız.” K22

“Elektrik tasarrufu yapıyorum. Fatura az geliyor.” E23

Aşağıdaki şekilde öğrencilerin aile bütçesine katkı sunma durumlarına dair aile görüşlerini içeren bulgular verilmiştir.

Şekil 9. Öğrencilerin aile bütçesine katkı sunma durumlarına dair aile görüşleri

Şekil 9'a göre öğrencilerin çoğunluğunun (20) aile bütçesine katkı sağladığı bir kısmının ise aile bütçesine zarar verdiği (6) görülmektedir. Çocuklarının aile bütçesine katkı sağladığını belirten ailelere göre öğrenciler, harçlık biriktirerek (11), su ve elektrik tasarrufu yaparak (10), tutumlu olarak (4), ihtiyacı olmayan şeyi almayarak (3), ucuz şeyler alarak (2) ve eşyalarını düzgün kullanarak katkı sağlamaktadır. Çocuklarının aile bütçesine zarar verdiğini belirten ailelere göre öğrenciler, gereksiz para harcayarak (3), sürekli bir şeyler isteyerek (2) ve fazla elektrik harcayarak aile bütçesine zarar vermektedir. Konuyla ilgili aile görüşleri aşağıda verilmiştir.

Katkı

“Eve katkı olacağını düşünerek kumbara aldırıldı. Ona harçlık verdiğimizde harcamıyor kumbaraya atıyor.” VAB11

“Kesinlikle zarar vermiyor. Kendine herhangi bir şey alacaksa kendisi hemen fiyatına bakıyor uygunsuz alıyorsa pahalıysa almak istemiyor.” VAB23

“Elektrik, su ve doğalgaz faturalarının az gelmesini kızımıza borçluyuz. Açık olan ışıkları kapatır, suyu boşa akıtmaz.” VAB2

“Evet, çok katkısı oluyor. Lüzumsuz hiçbir şeyi bizden istemiyor hatta bizi uyarıyor. Her şeyi bütçemize uygun alıyoruz sorun etmiyor.” VAB17

Zarar

“Maalesef katkı yapmıyor. Hatta verdiğimiz paraları hemen harcar. Hiç biriktirmek gibi şeyler yapmaz. İstekleri bitmiyor.” VB1

Aldığı harçlıkları hemen harcar. Kumbarası olduğu halde para biriktirmeyi bilmiyor.” VA21

Öğrencilerin genel olarak aile bütçesi konusunda bilinçli olduğu ve aile bütçesine katkı sağladıkları söylenebilir. Aile bütçesi konusunda öğrenci ve aile söylemleri karşılaştırıldığında (bkz. şekil 8 ve şekil 9) aile ve öğrenci söylemlerinin birbirleriyle örtüştüğü söylenebilir. Aile bütçesine katkı sunduğunu belirten öğrencilerin tamamı tasarruf yaparak katkı sağladığını söylemiştir. Aynı şekilde çocuklarının aile bütçesine katkı sağladığını belirten aileler ise çocuklarının bu katkıyı, harçlık biriktirerek (11), su ve elektrik tasarrufu yaparak (10) tutumlu olarak (4) yaptıklarını yani tasarruflu olarak katkı sunduklarını belirtmişlerdir.

4.1.2 Aile Bütçesi Uygulama Temasına Dair Etkinliklere Bulguları

Var olan durumun betimlenmesinden sonra sorunları çözmek ve olumlu durumları geliştirmek amacıyla 3 ders saatini kapsayan sınıf içi ve bir aylık süreci kapsayan ev içi etkinliklerden oluşan eylem planı geliştirilmiştir. 3 ders saatini kapsayan eylem planında öncelikle, eylem planından önce aile bütçesi kavramını yanlış anlayan öğrencilerin tespit edilmesiyle; öğrencilerin aile bütçesi kavramına yükledikleri anlamları tespit edebilmek amacıyla kelime ilişkilendirme testi uygulanmıştır. Daha sonra kazanımda da hedeflenen, öğrencilerin aile bütçesiyle ilgili çeşitli etkinliklerde bulunmaları amacıyla istasyon tekniği kullanılmıştır. İstasyon tekniği aracılığıyla öğrencilerin aile bütçesiyle ilgili şiir, hikaye, slogan, aile bütçesine katkı nasıl katkı sunulabileceğine dair bilgilendirme yazısı yazmaları ve resim yapmaları istenmiştir. Ardından istasyon tekniği aracılığıyla ortaya çıkarılan ürünlerin öğrenciler tarafından sunulması sağlanmıştır. Sınıf içi etkinliklerden sonra bir aylık süreci kapsayan ‘Tasarruf Yapıyorum Bütçemi Koruyorum’ ev içi etkinliği yapılmıştır. Bu etkinlik, öğrencilere gelen en son elektrik faturasından başlayarak, diğer fatura gelene kadar, elektrikle ilgili bazı tasarruf şekillerinin uygulanmasıyla elektrik faturası miktarını azaltmayı ve bu sayede aile bütçesine katkı sunmayı hedeflemiştir.

4.1.2.1 Aile Bütçesiyle İlgili Kelime İlişkilendirme Testine Dair Bulgular

Öğrencilerin aile bütçesi kavramına ilişkin algılarını ve kavram yanlışlıklarını belirlemek amacıyla Kelime İlişkilendirme Testi uygulanmıştır. Kelime ilişkilendirme testine dair bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Aile bütçesi kelime ilişkilendirme testi bulguları

No	Tema no	Tema	Kod	Sıklık	Σ/%
1			Saygı	6	
2			Para	5	
3			Tasarruf	5	
4			İşbirliği	3	
5			Ekmek	1	28
6			Yiyecek	1	
7	1		Kuvvet	1	
8			Ailede olan para	1	%38
9			Birlik	1	
10			Mutluluk	1	
11			Katkı	1	
12			Kaç lira	1	
13			Çalışanlar	1	
14			Parayı idare etme	5	
15			Tutumlu olma	3	
16			Gerekmeyen şeyleri almamak	2	
17			Aileye yardım etme	2	18
18	2		Para harcamamak	1	
20			Beslenmek	1	%24
21			Borç yapmama	1	
23			Fazla harcamama	1	
24			Görev yapma	1	
25			Yardımlaşma	1	
26			Sevgi	3	
27			Aile sevgisi	1	
28			Ailede dürüstlük	1	
29			Aileyle vakit geçirme	1	
30			Değerlerimiz	1	
31			İnsanlık	1	15
32	3		Dürüstlük	1	
33			Hoşgörü	1	%20
34			Büyüklerim	1	
35			Tanıdığım kişiler	1	
36			Topluluk	1	
37			Yaramazlık	1	
38			Çok kişi	1	
39			Aile	8	13
40	4		Baba	2	
41			Anne	2	%18
42			Kardeş	1	
Toplam					74

Tablo 7’de görüldüğü üzere bu etkinliğe katılan 22 öğrenciden aile bütçesiyle ilgili 42 farklı söz grubuyla ilgili 74 söylemde bulunulmuştur. Bu söylemler, 4 farklı tema altında sınıflandırılmıştır. Bu temalar; bütçeyle ilgili kavram ve değerler (28), aile bütçesiyle ilgili eylemler (18), ilgisiz söylemler (15) ve aile bütçesine katkı sunan

kişiler (13) olarak belirlenmiştir. Aile bütçesiyle ilgili kavram ve değerler teması incelendiğinde 2 ve 2'nin üzerinde söylem alan kavram ve değerler sırasıyla; saygı (6), para (5), tasarruf (5) ve işbirliği (3) olmuştur. Öğrencilerin aile bütçesi denilince en çok akıllarına gelen kavram ve değer saygı (6) olmasının sebebi; harcamalar konusunda tüm aile bireylerinin birbirine saygı göstererek aile bütçesinin korunabileceğini düşünmeleri olabilir. Aile bütçesiyle ilgili eylemler teması incelendiğinde 2 ve 2'nin üzerinde söylem alan eylemlerin; tutumlu olma (3), parayı idare etme (3), gerekmeyen şeyleri almama (2) ve aileye yardım etme (2) olmuştur. Diğer bir tema olan ilgisiz söylemlerde en çok söylem alan kavramın sevgi (3) olduğu görülmektedir. Bu temadaki söylemlerle aile bütçesi arasında herhangi bir ilişki kurulamamıştır. Bu temadaki söylemler, öğrencilerin aile bütçesi hakkında kavram yanlışlarına sahip olduklarını göstermektedir. Aile bütçesiyle ilgili, aile bütçesine katkı sunan kişiler (13) teması incelendiğinde, aile (8), baba (2), anne (2) ve kardeş (1) söylemlerinin bu temada yer aldığı görülmektedir. Bu tema içerisinde yer alan aile kavramı tüm kelime ilişkilendirme testi etkilinde aile bütçesiyle ilgili en çok (8) söylemi alan kavram olmuştur. Öğrencilerin aile bütçesi kavramı konusunda orta düzeyde yeterli kavram bilgisine sahip oldukları söylenebilir. Öğrencilerin aile bütçesiyle ilgili ilgisiz görüşlerinin, %20 oranının yüksek olmadığı söylenebilir.

4.1.2.2'Aile Bütçesi İstasyonu' etkinliğine dair bulgular

'Aile Bütçesi İstasyonu' etkinliğinde öğrencilerden istasyon tekniği aracılığıyla aile bütçesiyle ilgili şiir, hikaye, resim, slogan ve bilgi yazısı gibi ürünler oluşturmaları istenmiştir. Gruplara her istasyonda çalışmalarını için 5 dakika süre verilmiştir. Gruplar sırasıyla şiir, hikaye, resim, slogan ve bilgi yazısı istasyonlarında çalışmıştır. Öğrenci gruplarının aile bütçesiyle ilgili oluşturduğu şiir çalışması aşağıda verilmiştir.

*“(1)Bir aile bütçesi kur ki,
Düzenli yaşa.
Ailen düzenli yaşasın.
Bir aile bütçesi kur ki.*

*(2)Düzenli yaşa
Ailenle devam et
Mutlu ol
Bir aile bütçesi kur ki.*

*(3) Tasarruflu ol,
Geleceğini kur ki,
Kumbaraya para at ki,
Geleceğini kazan ki.*

*(4) Tasarruflu olalım.
Parayı kazanalım.
Geleceğe
Güzel başlayalım.*

*(5) Parayı boşa harcamayalım
Ailemize
Katkı sunalım
Bütçemizi koruyalım.*

*(6) Aile bütçesini koruyalım,
Tasarruflu olalım.*

Yukarıda öğrenciler tarafından yazılan şiirde, öğrencilerin aile bütçesi yapılması durumunda düzenli bir aile yaşantısı olacağını ve aile bütçesinin mutluluk sağlayacağını vurgulayarak, aile bütçesinin önemine vurgu yaptıkları tespit edilmiştir (bkz. dörtlük 1, 2). Ayrıca 'Ailenle devam et' (bkz. dörtlük.1) vurgusuyla öğrencilerin, aile bütçesinin aile birliğini koruyacağı düşüncesinde oldukları söylenebilir. Öğrencilerin şiirde tasarruflu olma değerini sıklıkla vurguladıkları bulunmuştur (bkz. d.3, 4, 6). Bu durum, öğrencilerin aile bütçesi ve tasarruf kavramını özdeşleştirdiklerini gösterebilir. Öğrencilerin aile bütçesine dikkat edilmesi durumunda geleceğin de güzel olacağını vurgulamaları dikkat çekici bulunmuştur (bkz. d.3, 4).

Aşağıda öğrencilerin 'Aile Bütçesi İstasyonu' etkinliğinde ürettikleri hikaye ve bu hikayeye dair bulgular verilmiştir.

“(1)Metin artık aile bütçesinin çok eksildiğinin farkındaydı. (2)Bu nedenle artık aile bütçesine katkı sunmaya başladı. (3)Artık aile bütçesine herkes uyuyor ve evdeki paralar boş yere değil her zaman gerekli yerlere gidiyor ve Metin mutlu oluyor. (4)7 gün sonra ailesi artık aile bütçesine uymuyor. (5)Ve Metin'in ailesi parayı hemen bitirmişti. (6)Metin'in ailesi paraya ihtiyaç duydukları zaman bulamıyorlardı. (7)Çünkü paraları hep boş yerlere harcıyorlardı. (8)Bu sebeple para bulamıyorlardı. (9)Bu sebeple tasarruflu olmaya karar verdiler. (10)Metin'in dediği tasarrufu yapıyorlardı. (11)Metin de buna çok seviniyordu. (12)Böylece kimsenin parası boşa gitmiyor ve tasarruflu kullanıyorlardı. (13)Böylece çok mutlu yaşadılar. (14)Bir daha böyle bir şey yapmayacaklarmış. (15)Bundan sonra mutlu mutlu yaşamışlar.”

Yukarıda öğrenciler tarafından oluşturulan hikâyede konunun, parayı boşa harcamanın kötü bir şey olduğunu ve aile bütçesini olumsuz etkilediğini anlayan bir çocuğun bu durumu düzeltmeye çalışmasını anlattığı söylenebilir. Öğrencilerin bu hikâyede, bütçe yapılmasının gerekliliğine ve aile bütçesi yapmanın faydalarına vurgu yaptıkları anlaşılmıştır (bkz. cümle 3). Öğrencilerin şiiirde olduğu gibi hikâyede de tasarruflu olma değerine, bu değer gerekliliğine ve faydalarına vurgu yaptıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin, hikâyenin sonunda tasarruf yapılması sebebiyle aile bütçesinin düzelmesini ve aile bireylerinin bundan dolayı mutlu olduklarını vurgulaması; iyi oluşturulmuş bir aile bütçesinin aileye birlik ve mutluluk kazandıracağını düşündükleri söylenebilir.

Aşağıda öğrencilerin ‘Aile Bütçesi İstasyonu’ etkinliğinde ürettikleri sloganlar ve bu sloganlara dair bulgular verilmiştir.

- “(1)Biriktir biriktir para biriktir.*
(2)Harçlığını boş yere harcama kumbaraya at.
(3)Aileye fayda sunalım.
(4)İsraf etme faydasını gör.”

Yukarıda öğrenciler tarafından oluşturulan sloganların tasarruflu olma değerine vurgu yaptığı görülmektedir (bkz. slogan 1, 2, 4). Bunun yanı sıra öğrencilerin tasarruf yapmanın yollarından olan israf etmeme ve kumbarada para biriktirmeyi örnek vererek önemsedikleri anlaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin tasarruf yapmanın aile bütçesine fayda sağlayacağını vurguladıkları görülmüştür (bkz. s. 3).

Aşağıda öğrencilerin ‘Aile Bütçesi İstasyonu’ etkinliğinde ürettikleri ‘Aile bütçesine nasıl katkı sunabiliriz?’ başlıklı bilgi yazısı ve bu bilgi yazısına dair bulgular verilmiştir.

Aile bütçesine nasıl katkı sunabiliriz?

- 1. Tasarruf yaparak katkı sunarız.*
- 2. Kumbarada para biriktirerek*
- 3. Paramızı boşa harcamayarak.*
- 4. Harçlığımızı boşa harcamayarak.*
- 5. İhtiyacımız olmayan bir şeyi almayarak.*
- 6. Boşa yanan ışık ve benzerlerini söndürme.*
- 7. Çok pahalı şeyleri almayarak.*
- 8. Özel okullara gitmeyerek.*
- 9. Örgü örmek geçime [katkı sunmak].*
- 10. Fazla bir şeyler almamak.*
- 11. Abartılı kıyafetler almamak.*
- 12. Her şeyi almamak*
- 13. Zararlı yiyecek ve içecek almamak*

14. Çok oyuncak almamak.

Yukarıda öğrencilerin aile bütçesine katkı sağlamanın yollarını anlattığı bilgi yazısında, diğer istasyonlarda üretilen materyallerde olduğu gibi tasarruflu olmanın aile bütçesine katkı sağlayacağını vurguladıkları görülebilir (bkz. s.1, 2, 3, 6). Bunun yanı sıra öğrencilerin aile bütçesine katkı sunabilmek için bütçe planlaması yapmanın önemini vurguladıkları tespit edilmiştir (bkz. s.3, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14). Öğrencilerin bütçe planlamasında en çok ihtiyaç dışı harcamalara vurgu yaptığı anlaşılmıştır (bkz. s. 3, 4, 5, 11, 14). Ayrıca öğrencilerin bütçe planlamasında aşırı pahalı şeyleri ve zararlı gıdaları almayı tavsiye etmedikleri görülebilir (bkz. s. 7, 8, 14). Bunların yanı sıra öğrencilerin üretim yapmanın aile bütçesine katkı sunabileceğini düşündükleri anlaşılmıştır (bkz. s. 9). Öğrencilerin aile bütçesine katkı sağlama noktasında vurguladığı diğer bir nokta ise fiyat karşılaştırması yapma olduğu tespit edilmiştir. (bkz. s. 7)

Aşağıda öğrencilerin ‘Aile Bütçesi İstasyonu’ etkinliğinde ürettikleri resimler ve bu resimlere dair bulgular verilmiştir.

Resim 2. Aile bütçesi resim istasyonunda yapılan resim-1

Resim 1’de öğrencilerin tasarruflu olma ve üretime destek olmayı vurguladıkları görülebilir. Birinci resimde çorap örerek aile bütçesine katkı sağlamaya çalışan bir çocuk resmedilmiştir. Aşağıda öğrencilerin aile bütçesi ile ilgili yaptığı diğer resim verilmiştir.

Resim 3. Aile bütçesi resim istasyonunda yapılan resim-2

İkinci resimde ise kumbarada para biriktirerek aile bütçesine destek olmaya çalışan bir erkek çocuğu resmedilmiştir.

‘Aile Bütçesi İstasyonu’ etkinliğinde öğrenciler tarafından üretilen materyaller genel olarak değerlendirildiği zaman ‘tasarruflu olma’, ‘kaynakları etkili kullanma’, aile bütçesi yapmanın önemi’, ‘sağlam bir aile bütçesinin aile birliğine ve mutluluğuna katkı sağlayacağı’ ve ‘üretim’ konularına vurgu yapıldığı görülmüştür. Öğrencilerin bu etkinlik aracılığıyla aile bütçesi kavramını daha iyi anladıkları ve aile bütçesine katkı sunmak için neler yapabileceklerine dair fikirlerini geliştirdikleri söylenebilir.

4.1.2.3 ‘Tasarruf Yapıyorum Bütçemi Koruyorum’ Etkinliğine Dair Bulgular

‘Tasarruf Yapıyorum Bütçemi Koruyorum’ etkinliğinde öğrencilerden evlerine gelen en son elektrik faturasını sınıfa getirilmesi istenmiştir. Öğrencilerin faturalardaki tutarları not etmeleri istenmiş ve ardından evde elektrik tasarrufuyla ilgili bilgilendirilmişlerdir. Öğrencilerden 1 ay boyunca evlerinde elektrik tasarrufu yapmaları sağlanmış ve 1 ay sonunda gelecek olan elektrik faturasında düşüş sağlanması hedeflenmiştir. Bu konuda aileler de bilgilendirilmiş ve onlardan çocuklarına destek olmaları istenmiştir. Tasarruf sonrası gelecek olan faturaların gecikmesi ve etkinlik tarihinin tam olarak ayarlanmamasından dolayı okullar kapanmış ve bazı öğrenciler ve ailelerden veri alınamamıştır. Alınan veriler ise internet yoluyla etkinlik üzerinden bir süre geçtikten sonra elde edilmiştir. Verilerin etkinlik üzerinden bir süre geçtikten sonra elde edilmesi araştırmacıya öğrencilerin elektrik tasarrufu sağlamaya dönük davranışlarının devam edip etmediği hakkında da

bilgi sağlamıştır. Bu sebeple bu etkinlik, verisine ulaşılabilen ailelerden sık sık alıntılar yapılarak analiz edilmiştir. Verisine ulaşılan öğrenci ve ailelerin tamamının elektrik faturalarında bir azalma olduğu anlaşılmıştır. Konuyla ilgili VA17: “Geçen ay 103 lira gelmişken bu ay 82 lira gelmiş. 21 lira kar ettik.” ifadesinde bulunmuştur. Aşağıdaki resimde E24’ün etkinlikle ilgili aldığı notlar verilmiştir.

Aile ifadelerine göre öğrenciler elektrik tasarrufu yapmak için ‘televizyon izlenmediği zaman kapatma’, ‘televizyonu fişinden çekme’, ‘buzdolabının kapağını kapalı tutma’, ‘şarjı dolan telefonları şarjdan çıkarma’, ‘kendi odasının, banyonun ve tuvaletin ışığını kapatma’ ve ‘ev halkını tasarruf konusunda uyarma’ gibi etkinliklerde bulunmuşlardır. Konuyla ilgili aile görüşleri aşağıda verilmiştir.

“E5 siz o ödevi verdikten sonra faturaları bir dosyaya koyup takip etmeye başlamıştı. Mesela işi bittikten sonra odasının ışığını tuvalet ve banyonun ışığını kapatıyor, televizyonu izlemediği zaman kapatıyor, bilgisayar şarjdayken kesinlikle oynamıyor, tasarruf konusunda kardeşleri küçük olmasına rağmen uyarıyordu. Sürekli zamlar olduğu için faturalarda çok cüzi bir miktar fark oldu.” VA5

“Eşim ve ben tasarruf konusunda zaten son derece dikkatliyiz. Siz söyledikten sonra K22’de çok daha fazla dikkat etti. Yaptığı bazı şeyleri yapmamaya başladı. Tuvalet ışığını açık bırakmıyor, işi bitince televizyonu bilgisayarı vb. fişinden çekiyor, dolabın kapağını fazla açık tutmuyor, odasındaki ışığı işi bitince kapatıp geliyor. Daha önceden bunlarla hep ben ilgileniyordum ama artık bana pek iş düşmüyor. Artık K22 daha dikkatli davranıyor o alışkanlık olarak kaldı. Teşekkür ederiz.” VA22

“K11 sizin söylediğinizde elektriğe çok dikkat ederdi. Mutfaktan çıkarken anne ışığı kapatmamışsın der, kendi kapatırdı. Kardeşlerin elinden tableti kapatırdı. Gece özellikle tv kapatıp yatarı. Tabi ki bunları yaparken cüzi miktar azalma oldu ama kızlarımda bu alışkanlık [kaldı]. İnşallah sizin başlattığınız alışkanlığı devam ettirebilirler. Allah razı olsun sizden hocam sizin çocuğunuzu da böyle hocalar nasip etsin.” VA11

“K15 gereksiz lambaları söndürdü, fişi takılı olan şarj aletleri gibi şeyleri prizden çıkarttı. [Bu durum] bizim için maddi anlamda ve manevi anlamda yardım sağlıyor. K15’in böyle bir alışkanlığa sahip olması gurur duyucu bir şey ve her şey sizin sayenizde her şey için teşekkürler hocam.” VA15

“Azda olsa faturada fark oluyordu. Boşa yanan lambaları kapatırdı. Prizdeki şarj aletini çıkarırdı. Bazen tv izlerken bile lambayı kapatırdı

karanlıkta izlerdik. Artık pek dikkat etmiyor. Gönül isterdi ki bu senede bizim çocuklarımızı okutmuş olsaydınız.” VA21

4.2 AİLE GEÇMİŞİNE YOLCULUK UYGULAMA TEMASI BULGULARI

Bu bölümde ‘Aile Geçmişine Yolculuk Uygulama Teması’na dair nitel veri çözümleme tekniğiyle elde edilen bulgular sunulmuştur.

4.2.1 Aile Geçmişine Yolculuk Uygulama Temasına Dair Betimsel Bulgular

Bu başlık altındaki etkinlikler 3.sınıf Hayat Bilgisi dersi, ‘Benim Eşsiz Yuvam’ teması kazanımlarından olan “**B.3.7. Aile büyüklerinden hayatta olanların çocukluğunu araştırır.**” kazanımı bağlamında yapılandırılmıştır. Bu kazanım, hayat bilgisi dersi öğretim programının kazandırmayı hedeflediği “*Araştırma*” ve “*Öz Yönetim (Zamanı ve Mekânı Doğru Algılama)*” becerilerini geliştirmeye yöneliktir. Öncelikle öğrencilerin günümüz ve geçmişte yaşayan çocuklar hakkındaki algılarını öğrenebilmek amacıyla formlarla görüşme sağlanmıştır. Konu ile ilgili bulgular aşağıda sunulmuştur.

Öğrencilerin geçmiş ve günümüzde yaşayan çocuklara dair algılarını içeren bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin geçmiş ve günümüzde yaşayan çocuklara dair algıları

Geçmişte	Temalar	Günümüzde	
Çok zor yaşarlardı (4)	Maddi Açıdan(12)	Daha kolay yaşıyorlar (4)	
Tahtadan yapılmış oyuncak oynarlardı (2)		Telefonla oynuyorlar (2)	
İstedikleri şeyi alamıyorlardı (1)		İstediklerini alabiliyorlar (1)	
İnsanlar sağlıklıydı (2)		Sağlıksız yaşıyorlar (1)	
Teknoloji gelişmemişti (1)		Çocuklar zararlı şeylerle besleniyorlar (1)	
Yırtık elbise giyerlerdi (1)		Teknoloji gelişmiş (1)	
Hiçbir şey yoktu (1)		İstediklerini alabiliyorlar (1)	
Dışarıda oynarlardı (2)		Davranışlar Açısından(8)	İçeride telefonla oynuyorlar (2)
Çok çalışırlardı (1)			Telefonla oynuyorlar (1)
Her şeyi kendileri yapardı (1)			Babalarına yaptırıyorlar (1)
Elbiseleri yırtılınca dikerlerdi (1)			Elbiseleri yırtılınca yenisini alıyorlar (1)
Köylerde kendi evlerini yaparlardı (1)			Parayla satın alıp oturuyorlar (1)
Oyuncaklarını kendi yaparlardı (1)	Satın alıyorlar (1)		
Yemekleri kendi yaparlardı (1)	Elektronik oyuncaklar oynuyorlar (1)		
Küçük ev ve okullarda yaşarlardı (3)	Çocuklar zenginliğe alışmış (1)		
Hava güzeldi (1)	Çevre Açısından (5)	Evler ve okullar çok güzel (3)	
Gaz lambaları ile yaşıyorlardı (1)		Hava kirli (1) Hasta çok (1)	
		Lambalarla yaşıyorlar (1)	

Tablo 8’de öğrencilerin geçmiş ve günümüzde yaşayan çocuklara dair algılarının maddi açı (12), davranışlar açısı (8) ve yaşanan çevre (5) etrafında toplandığı görülmüştür. Öğrencilerin eskiden çocukların daha zor yaşadıklarını (4) şimdiki çocukların ise daha kolay yaşadıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Öğrenciler eskiden oyuncakların tahtadan (2), şimdi ise telefon gibi teknolojik aletlerden olduğunu belirtmiştir. Öğrenciler geçmişte ve şimdi yaşayan çocukları davranışlar açısından karşılaştırdıklarında eskiden çocukların dışarıda oynadıklarını; kendi işlerini kendilerinin gördüklerinden bahsetmişlerdir. Şimdiki çocukların ise evin içinde telefonla oynadığını, işlerini kendilerinin yapmak yerine başkalarına yaptırdıklarını ya da satın aldıklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler eskiden çocukların küçük evlerde, gaz lambalarıyla yaşadıklarını ve havanın temiz olduğunu

belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra şimdiki evlerin daha güzel ama havanın kirli olduğunu söylemişlerdir. Öğrencilerin geçmişte yaşayan çocukların şartlarıyla günümüzde yaşayan çocukların şartlarını doğru bir şekilde gözlemleyip analiz edebildikleri söylenebilir.

4.2.2 Aile Geçmişine Yolculuk Uygulama Temasına Dair Etkinlik Bulguları

Öğrencilerin geçmişte ve günümüzde yaşayan çocukların hayatlarına dair algıları öğrenildikten sonra kazanımın hedeflerine varabilmek amacıyla 3 ders saatini kapsayan eylem planı geliştirilmiştir. Eylem planı ev içi ve sınıf içi etkinliklerden oluşturulmuştur. Öncelikle öğrencilerden aile büyüklerinden biriyle geçmişteki yaşantısına dair röportaj yapması istenmiştir. Röportaj sırasında söylenenleri “Geçmişle Röportaj” başlıklı etkinlik formuna yazmaları istenmiştir. Ertesi gün yapılan röportajlardan örneklerin sınıfta sunumu yapılmış ardından grup üyesi öğrencilerin yaptıkları röportajları grup arkadaşlarına okumuşlardır. Daha sonra aile büyükleriyle yapılan röportajlardan yola çıkarak geçmişteki oyun hayatını, okul hayatı ve aile hayatıyla günümüzde oyun hayatı, okul hayatı ve aile hayatını hakkında karşılaştırmalar yapmaları istenmiştir. Bu karşılaştırmaları “Eskiden-Şimdi” başlıklı etkinlik formuna yazmaları istenmiştir. Etkinlik sonunda tüm gruplara çalışmalar hakkında sunum yaptırılmıştır. Konu ile ilgili bulgular aşağıda verilmiştir.

4.2.2.1 “Geçmişle Röportaj” Ve “Eskiden-Şimdi” Etkinliklerine Dair Bulgular

Bu etkinliğin amacı öğrencilere kazanımın hedeflerinden olan “*Zamanı ve Mekanı Doğru Algılama*” becerisinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve öğrencilerin geçmişteki yaşayan insanların yaşantılarını ve değerlerini daha iyi anlamalarını sağlayabilmektir. Konu ile ilgili bulgular aşağıda verilmiştir.

Oyun hayatı değerlendirme: Öğrencilere, geçmişte yaşayan kişilerin oyun ve oyuncaklarının nasıl olduğuna dair fikirlerini almak için ‘*çocukken oynadığınız oyunlar nasıldı?*’ ve ‘*Çocukken hangi oyuncaklarla oynardınız?*’ sorularının sorulması sağlanmıştır. Öğrencilerin röportaj yaptığı kişilerin genellikle saklambaç, yakar top, körebe, beş taş, çelik çomak gibi oyunları oynadıklarını tespit edilmiştir. Konuyla ilgili “*İp atlar, beştaş oynardık... Yani köy oyunları. Eskiden top,*

bilgisayar, televizyon, bisiklet yoktu.” (K27, Anneanesi) *“En çok yakar top oynardık. Hava kararınca da saklambaç oynardık.”* (K22, Annesi) *“Şimdiki gibi internet oyunları yoktu. Bahçemizde oynardık. Körebe, saklambaç, ip atlama gibi oyunları oynardık.”* (E5, Annesi) söylem örnekleri verilebilir.

Röportaj yapılan aile büyüklerinin geçmişteki oyuncaklara dair ifadeleri ise genellikle ya oyuncakların ‘hiç olmadığı’ ya da ‘çok az olduğu’ şeklinde olduğu anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra aile büyükleri, var olan oyuncakların çoğunun kendileri tarafından yapıldığını ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili *“Oyuncağımız hiç olmadı. Bezlerden bebek yaparak, çalılardan ev yaparak eğlenirdik.”* (E13, Annesi) *“Çamurdan araba yapardık.”* (E4, Babası) *“Ben çocukken fakir olduğumuz için hiç oyuncuğım olmadı ama taştan bebek yapardık, cam kırıklarından tabak yapardık.”* (E23, Annesi) söylem örnekleri verilebilir.

Öğrenci gruplarından, röportaj yaptıkları kişilerin ifadelerinden yola çıkarak geçmişteki oyun ve oyuncaklarla ilgili çıkarım yapmaları istenmiştir. Genel olarak grupların röportaj yaptıkları kişilerinin görüşlerinden yola çıkarak doğru çıkarımlarda buldukları söylenebilir. Öğrencilerin geçmişteki oyunların dışarıda, beraberce oynandığını tespit ettikleri görülmüştür. Konuyla ilgili olarak *“Tahtadan ve taştan oyuncaklar yaparak oynarlar.”* (1.grup) *“Eskiden oyunları dışarıda oynarlarmış. Yastıktan bebek yapıp evde oynarlarmış. Eskiden topla dışarıda oyun oynarlarmış.”* (2.grup) *“Misket, körebe, saklambaç, futbol, çamlak-çömlek(çelik çomak) bunları dışarıda oynuyorlar. Oyuncakları eskiden herkes kendi yapar.”*(4.grup) *“Oyuncaklarını kendileri yaparlarmış.”* (5.grup)

Daha sonra öğrenci gruplarından kendi deneyimlerinden yola çıkarak şimdiki oyun ve oyuncaklarla ilgili çıkarım yapmaları istenmiştir. Grupların kendi zamanlarındaki oyun ve oyuncakları iyi gözlemledikleri söylenebilir. Konuyla ilgili *“Evde elektronik aletlerle oynuyorlar. Çocuklar dışarı çıkarsa futbol, ebelemeç genellikle bilindik oyunları oynuyorlar.”* (1.grup) *“Şimdi evde tabletle, telefonla, bilgisayarla oyun oynuyorlar.”*(2.grup) söylemleri verilebilir. Öğrencilerin şimdiki çocukların özellikle telefon ve tabletle oynamalarını vurgulamaları bu konuda sıkıntı gördüklerinden dolayı olabilir.

Bunun yanı sıra öğrencilerin eskiden oynanan oyun ve oyuncaklarla şimdi oynanan oyun ve oyuncakları iyi ayırt ettikleri söylenebilir. Örnek olarak: *“Oyuncakları*

eskiden herkes kendi yapar... Şimdiki oyuncaklar fabrikada yapılır.” (4.grup) söylemi verilebilir. Öğrencilerin şimdi oynanan oyun ve oyuncaklarla ilgili yazdıklarına bakıldığı zaman bir sitem ve şikayetin olduğunu söylenebilir. Örnek olarak: *“Şimdiki çocuklar hiç dışarı çıkmıyorlar hep evde elektronik aletlerle oynuyorlar.”* (1.grup) *“Eskiden oyunları dışarıda oynarlarmış... Şimdi evde tabletle, telefonla, bilgisayarla oyun oynuyorlar... Evde saçma oyunlar oynuyorlar.”* (2.grup) *“Çelik çomak dışarda hep beraber oynanırdı.9 taş beraber oynanır...(şimdi) Bilgisayardan tek başına oynarlar.”* (3.grup) söylemleri gösterilebilir.

Aile hayatı değerlendirme: Öğrencilere röportaj yaptığı kişilerin geçmişteki aile hayatına dair görüşlerini almak için ‘*Çocukken aile iletişiminiz nasıldı?*’ ve ‘*Çocukken insanlar nasıl vakit geçiriyordu?*’ sorularını sormaları sağlanmıştır. Öğrencilerin röportaj yaptığı kişiler aile içerisinde saygının çok önemli olduğunu sıklıkla vurguladıkları tespit edilmiştir. *“Eskiden saygı, sevgi vardı... Babamız ne deseydi onu dinlerdik sözünden çıkmazdık.”* (E10, Babası) *“Anne ve babamızın sözünden çıkmazdık... Saygı ve sevgi vardı.”* (E16, Anne-Babası) *“Büyükler küçüklere sevgi gösterir; küçüklere de büyüklere saygı gösterirdi.”* (K2, Babaannesi) *“Onlar yemek yemeden yiyemezdik...”* (E13, Annesi)

Bunun yanı sıra röportaj yapılan kişilerin geçmişte aile üyelerinin sohbet ederek vakit geçirdiğini sıklıkla vurguladıkları görülmüştür. Konuyla ilgili olarak *“Bir arada konuşurduk.”* (E21, Annesi) *“Sohbet ederdik.”* (K20, Babası) *“Sohbet ederek (vakit geçirirdik)”* (E7, Annesi) *“Herkes bir araya gelir, sohbet edilirdi, oturulurdu. Şimdi herkesin elinde bir telefon...”* (K12, Babası) *“ O zaman tv yoktu herkes beraber sohbet ederdi.”* (E25, Anneannesi) söylem örnekleri verilebilir.

Röportaj yapılan kişilere ‘*Ailenizle nasıl vakit geçiriyordunuz?*’ sorusuna verilen cevaplar arasında *“çalışarak, herkes kendi işine bakardı”* cevabının sıklıkla yer aldığı tespit edilmiştir. Konuyla ilgili olarak *“Tarlada, dağda geneli iş güçle uğraşırlardı.”* (E3, Annesi) *“ Anne babayla bağa bahçeye giderdik.”* (K28, Annesi) *“Benim çocukluğumdaki insanlar bağda, bahçede, tarlada ve dağda zamanlarını geçirirdi.”* (E23, Annesi) söylem örnekleri verilebilir.

Röportaj yapılan kişilerden sadece birinin aile içi olumsuz iletişime örnek verdiği anlaşılmıştır: *“Sürekli çalıştıkları sinirli olurlar bu yüzden iletişim kolay olmazdı.”* (E23, Annesi)

Öğrenci grupları, aile büyükleriyle onların çocukluğuna dair röportajlarını yaptıktan sonra, gruplara *‘Geçmişte yaşayan insanların aile hayatı nasıl olabilir?’* sorusu yöneltilmiştir. Grupların geçmişteki aile hayatına dair tespitleri, röportaj yaptıkları kişilerin anlattıklarıyla genel olarak örtüştüğü tespit edilmiştir. Neredeyse tüm grupların geçmişteki aile hayatında saygının çok önemli bir yer kapladığının farkına vardığı anlaşılmıştır. Örnek olarak, *“Eskiden babaların sözünü dinlerlerdi.”* (1.grup) *“Eskiden herkes birbirini dinliyordu.”* (4.grup) *“Eskiden anne ve babadan saygıyı kusur etmezlermiş.”* (5.grup) *“Herkes büyüklere saygı duyar.”* (3.grup) söylemleri gösterilebilir. Bunun yanı sıra grupların, geçmişte aile bireyleri arasındaki sohbet ve beraberce vakit geçirme kültürünün aile birliğine olan katkısının farkına varabildikleri görülmüştür. Konuyla ilgili olarak, *“Eskiden elektronik aletler olmadığı için ya sohbet ederlerdi veya dışarıda oyun oynarlardı.”* (1.grup) *“Sohbet ederek(vakit geçirirlerdi).”* (2.grup) *“Bir odada elektrik gidince gölge oyunu oynarlarmış.”* (4.grup) *Herkes kendi evinde toplanıp sohbet eder.”* (3.grup) söylem örnekleri verilebilir. *‘Ailenizle nasıl vakit geçiriyordunuz?’* sorusuna, röportaj yapılan kişilerin sıklıkla tarlada, bahçede, evde çalışılırdı cevabını verdikleri tespit edilmişti. Bu cevaplardan yola çıkılarak çalışkanlık değerinin vurgulandığını söylenebilir. Fakat gruplardan biri hariç diğer grupların bu değerle ilgili söylemlerde bulunmadıkları görülmüştür. Bu grubun söylemi *“Tarla biçerek, dantel yaparak, hayvan besleyerek, temizlik yaparak (vakit geçirirlerdi).”* (2.grup) şeklindedir.

Daha sonra öğrenci gruplarından kendi yaşam ve tecrübelerinden yola çıkarak günümüzdeki aile içi iletişim ve vakit geçirme hakkında çıkarımlarda bulunmalarını istenmiştir. Grupların günümüz aile hayatına dair yaptıkları tespitlerden yola çıkarak, kendi ailelerinde ve başka ailelerde çok iyi gözlem yaptıkları söylenebilir. Çıkarımların geneli incelendiğinde grupların, günümüz aile içi iletişiminden ve vakit geçirme tarzından memnun olmadıklarını söylenebilir. Konuyla ilgili olarak, *“Şimdi aile hayatında neredeyse herkes birbirini unutmuş, şöyle unutmuş: Herkes elektronik aletlerle oynuyorlar ve bunun sonucunda hiç kimse iletişim kuramıyorlar.”* (1.grup) *“Şimdi erkekler kafede pişti, okey oynayarak televizyon izleyerek. Telefon oynayarak. Kavga filmleri izleyerek. Evlenme programı izleyerek (vakit geçiriyorlar).”* (2.grup) *“Artık aileler televizyondan (dolayı) kimseyle konuşmuyorlar.”* (3.grup) *“Anneler, babalar artık çocuklarıyla ilgilenme yerine tablet, telefon, televizyon(a) bakarlar ve hiç sohbet etmezler.”* (4.grup) *“Aileyle vakit*

geçirmiyorlar.” (5.grup) Kitle iletişim araçlarının aileleri olumsuz etkilediğini tüm gruplar fark ettiği görülebilir. Tüm grupların bu sorunu sitem dolu ifadelerle anlattıkları görülmüştür.

Grupların günümüzdeki aile hayatına dair tespit ettiği bir diğer sorun da; geçmişin aksine, aile bireylerinin birbirlerine olan saygısının azalması olmuştur. Grupların bu sorunu, *“Herkes artık büyükleri dinlemez. Büyükler sofraya oturmadan çocuklar yemek yemeye başlar.”* (3.grup) *“Hiç kimse söz dinlemiyor... Fazla saygı yapmıyorlar.”* (5.grup) ifadeleriyle anlattığı görülmüştür.

Grupların geçmişteki aile hayatına dair olumlu çıkarımları günümüzdeki aile hayatına geldiğinde olumsuz bir hal aldığı görülebilir. Grupların ailede saygının azalması ve kitle iletişim araçları yüzünden aile içi iletişimin zayıflamasından dolayı duydukları rahatsızlıkları güzel bir şekilde ifade ettikleri söylenebilir.

Okul hayatı değerlendirme: Öğrencilere, aile büyüklerinden geçmişteki okul hayatına dair bilgi edinmeleri için ‘*Çocukken öğretmenler, öğrenciler nasıldı, dersler nasıl işlenirdi?*’ sorusunu sormaları sağlanmıştır. Röportaj yapılan aile büyüklerinin kendi zamanlarındaki okul hayatından örnek verirken en çok öğretmenlerin disiplinli olması ve onların sert kişiliklerinden bahsettikleri görülmüştür. Konuyla ilgili olarak, *“Çok disiplinli ve serttiler.”* (K12, Babası) *“Çocukken öğretmenler sertti, disiplinliydi, cezalandırma vardı. Öğrenciler öğretmenlerden korkardı.”* (E18, Annesi) *“Dersler disiplinli giderdi. Öğrenciler öğretmenleri görünce korkardı.”* (E23, Annesi) *“Öğretmenler çok sinirliydi, çok korkardık.”* (K22, Annesi) söylem örnekleri verilebilir.

Yukarıda ifadelerine yer verilen kişilerin aksine geçmişte öğretmenlerin iyi, merhametli ve cana yakın olduğunu vurgulayanlar da olduğu tespit edilmiştir. Konuyla ilgili olarak, *“Çocukken öğretmenler çok tatlıydı.”* (K17, Dedesi) *“Öğretmenler iyiydi.”* (K27, Annesi) *“Teneffüste öğretmenler bizimle beraber oyun oynardı.”* (E24, Babası) *“Ben öğretmenlerimle arkadaş gibiydim.”* (E7, Annesi) *“Öğretmenlerimiz bize anne baba şefkatiyle yaklaşırdı.”* (E9, Babası) söylem örnekleri verilebilir.

Röportaj yapılan kişilerin geçmişteki okul hayatına dair en çok tekrarladığı konulardan birisinin de öğrencilerin öğretmenlerini dinlemesi olduğu tespit edilmiştir. Örnek olarak *“Öğrencilerin bir hedefi vardı, öğretmeni dinlerlerdi.”*

(E23, Annesi) “*Öğrenciler öğretmeni dinlerdi.*” (E21, Annesi) “*Dersler çok sessiz geçiyordu.*” (K22, Annesi) söylemleri gösterilebilir.

Röportaj yapılan aile büyüklerinin eskiden okullarda teknolojinin olmamasını olumsuz bir durum olarak anlattıkları görülmüştür. Konuyla ilgili olarak, “*Çocukken öğretmenler zor şartlar altında oldular. Yani teknolojiden yoksun...*” (E4, Babası) “*Şu zamana göre teknolojinin imkanları yoktu... Öğrencilerin öğrenim durumu biraz zor geçiyordu*” (K15, Babası) “*Akıllı tahta yoktu. Tahtayı tebeşir ile yazardık.*” (E16, Anne-Babası) söylem örnekleri verilebilir.

Röportaj yapılan aile büyüklerinin kendi zamanlarındaki derslerin basit olduğunu da vurguladığı tespit edilmiştir. Örnek olarak, “*Dersler şimdiki gibi çok ayrıntılı olmuyordu. Araştırma ödevleri yoktu.*” (E5, Annesi) “*(Dersler) kolaydı.*” (E14, Babaannesi) “*Dersler çok basitti.*” (E13, Annesi) söylemleri gösterilebilir.

Röportaj yapılan aile büyüklerinden iki kişi okula hiç gitmediklerini belirttikleri tespit edilmiştir. Bu yüzden konuyla ilgili soruya cevap vermemişlerdir.

Öğrenci grupları, aile büyükleriyle onların çocukluğuna dair röportajlarını yaptıktan sonra, gruplara ‘*Geçmişte yaşayan insanların okul hayatı nasıl olabilir?*’ sorusu soruldu. Aile büyüklerinin belirttiği gibi grupların da geçmişteki öğretmenlerden korkulduğunu ve sert olduklarını belirttikleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, grupların geçmişte öğrencilerin daha saygılı olduğu çıkarımında buldukları anlaşılmıştır. Konuyla ilgili olarak, “*Eskiden çocuklar öğretmenlerden hem korkarlar hem de utanırlarmış. Çünkü o zaman saygı vardı.*” (1.grup) “*Eskiden öğretmenler çocukları çok döverlerdi.*” (3.grup) “*Öğretmenlerinden çok korkarlarmış. Saygı gösterirlermiş.*” (5.grup) söylem örnekleri verilebilir. Derslerin ve ödevlerin kolay olduğunu bir grup dile getirmiştir: “*Ödevler, dersler çok kolaydı.*” (3.grup). Röportaj yapılan kişilerin eskiden okullarda teknolojinin olmadığı çok kez vurgulanmasına rağmen sadece bir grubun dikkatini çektiği görülmüştür: “*Eskiden projeksiyon yoktu.*” (2.grup). Bir grubun röportaj yapılan kişilerin belirtmemesine rağmen eskiden öğretmenlerin çok ödev verdiğini söylediği tespit edilmiştir: “*Eskiden öğretmenler çocuklara çok ödev verirmiş.*” (1.grup).

Daha sonra öğrenci gruplarından kendi yaşam ve tecrübelerinden yola çıkarak günümüzdeki okul hayatı, öğretmen-öğrenci ilişkileri ve derslerin işlenişi hakkında çıkarımlarda bulunmalarını istenmiştir. Grupların en çok şimdiki öğrencilerin

öğretmenlerine saygı göstermediğini belirttikleri anlaşılmıştır. Örnek olarak, “*Şimdiki çocuklar öğretmenlerine hiç saygılı olmuyorlar.*” (1.grup) “*Öğretmenlere saygı ve korku yok.*” (5.grup) söylemleri gösterilebilir. Grupların ayrıca günümüzde teknolojinin varlığından söz ettikleri görülmüştür. Konu ile ilgili olarak, “*Şimdi projeksiyon var.*” (2.grup) “*Artık projeksiyon sayesinde daha iyi ders yapıyoruz.*” (3.grup) görüşlerinden örnekler verilebilir. Bir grubun da artık derslerin daha zor olduğunu ifade ettikleri anlaşılmıştır: “*Şimdi ödevler daha zor.*” (3.grup) Grupların günümüzdeki okul hayatına dair tespitlerinden yola çıkarak, yaşadıkları zamanı iyi gözlemlediklerini söylenebilir.

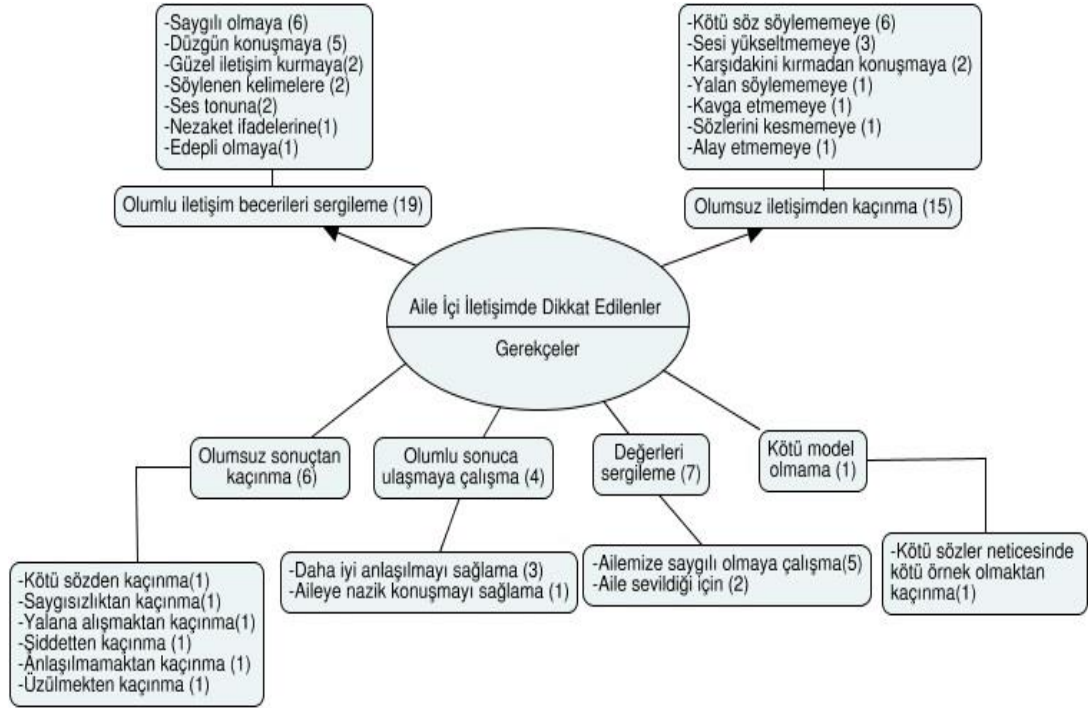
4.3 AİLEM ÖZEL BİR ÇEVRE-AİLEDE İLETİŞİM UYGULAMA TEMASINA DAİR BULGULAR

Bu bölümde ‘Ailem Özel Bir Çevre-Ailede İletişim’ uygulama temasına dair nitel veri çözümleme teknikleriyle elde edilen bulgular sunulmuştur.

4.3.1 Ailede İletişim- Aile Özel Bir Çevre Uygulama Temasına Dair Betimsel Bulgular

‘Ailede İletişim- Aile Özel Bir Çevre’ etkinlikleri ‘B.3.3. Aile üyeleri ile arasındaki iletişim biçimi ile diğer kişilerle olan ilişki ve iletişim biçimi arasındaki farkı ayırt ederek ailenin özel bir yer çevre olduğunu kavrar.’ kazanımı bağlamında yapılandırılmıştır. Bu kazanım, Hayat Bilgisi dersi programında kazandırılması hedeflenen ‘Saygı’ değeri ve bu değer alt hedefi olan ‘Ailesine Saygılı Olma’ değerini kazandırmayı hedeflemektedir. Ayrıca bu kazanım, ‘Sevgi’ değeri ve bu değer alt hedefi olan ‘Ailesini ve Akrabalarını Sevme’ değerini kazandırmayı hedeflemektedir. Bunun yanında bu kazanım, Hayat Bilgisi dersi programında kazandırılması hedeflenen ‘İletişim’ becerilerini kazandırmayı hedeflemektedir (MEB, 2009: 185). Öncelikle aile bireyleri arasındaki iletişimin nasıl olduğunu anlayabilmek amacıyla geliştirilen formlar aile ve öğrencilere uygulanmıştır. Ardından formlardan elde edilen bulgular karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Aşağıdaki şekilde öğrencilerin aile bireyleriyle iletişim kurarken nelere dikkat ettiğine dair görüşlerini ve gerekçelerini içeren bulgular verilmiştir.

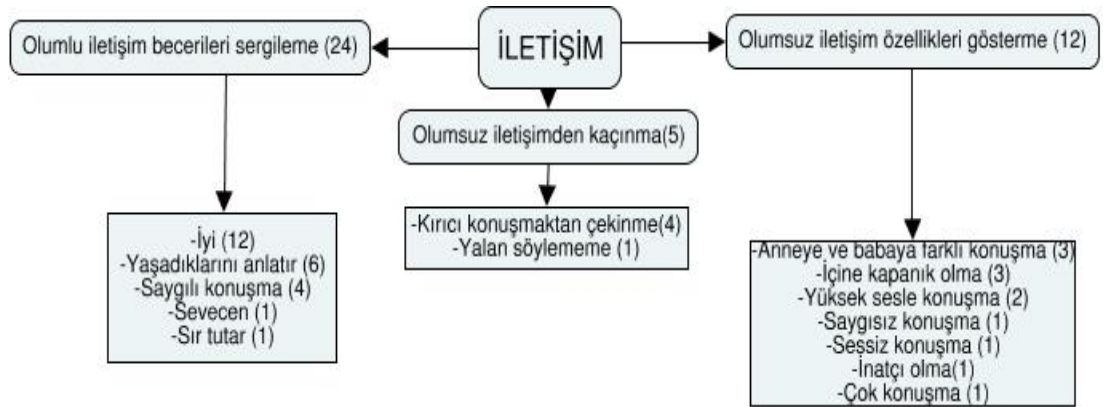
Şekil 10. Öğrencilerin aile içi iletişimde dikkat ettiği durumlar ve gerekçeleri

Şekil 10'a göre öğrencilerin aile bireyleriyle iletişim kurarken olumlu iletişim becerileri geliştirmeye (19) ve olumsuz iletişimden kaçınmaya (15) çalıştıkları görülebilir. Aile bireyleri ile iletişim kurarken olumlu iletişim becerileri sergilemeye (19) çalışan öğrencilerin saygılı olmaya (6), düzgün konuşmaya (5), güzel iletişim kurmaya (2), söylenen kelimelere (2), ses tonuna (2), nezaket ifadelerine (1) ve edepli olmaya (1) dikkat ettikleri söylenebilir. Aile bireyleri ile iletişim kurarken olumsuz iletişimden kaçınmaya (15) çalışan öğrencilerin kötü söz söylememeye (6), sesi yükseltmemeye (3), karşdakini kırmadan konuşmaya (2), yalan söylememeye (1), kavga etmemeye (1), sözlerini kesmemeye (1) ve alay etmemeye dikkat ettikleri söylenebilir. Aile bireyleriyle iletişim kurarken olumlu iletişim becerileri sergilemeye (19) ve olumsuz iletişimden kaçınmaya (15) çalışan öğrencilerin gerekçeleri incelendiği zaman; değerleri sergilemeye çalışma (7), olumsuz sonuçtan kaçınma (6), olumlu sonuca ulaşmaya çalışma (4) ve kötü model olmamaya çalışma (1) gibi gerekçelerin olduğu görülebilir. Öğrencilerin ailelerine saygı (5) ve sevgi (2) gibi değerleri sergilemeye çalıştıkları için onlarla olan iletişimlerine dikkat ettikleri

söylenbilir. Bunun yanı sıra, öğrencilerin kötü sözden (1), saygısızlıktan (1), yalana alışmaktan (1), şiddetten (1), anlaşılmamaktan (1) ve üzülmekten kaçınma gerekçeleriyle aile bireyleri ile iletişimlerine dikkat ettikleri görülebilir. Yine öğrencilerin daha iyi anlaşılmaya (3) ve aileyle nazik konuşmaya çalıştıkları için yani, olumlu sonuca ulaşmaya çalıştıkları için aileleri ile iletişimlerine dikkat ettikleri söylenebilir. Buna ek olarak öğrencilerin diğer aile bireyelerine kötü örnek olmamak için kötü sözler konuşmaktan kaçınarak (1) aile bireyleri ile iletişim kurdukları görülebilir. Konuyla ilgili söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

Olumlu iletişim becerileri sergileme	<p><i>“Sesimi yükseltmemeye, sözlerini kesmemeye dikkat ediyorum. Yoksa saygısızlık yapmış olurum.” K17</i></p> <p><i>“Ailedeki bireylerle iletişim kurarken düzgün konuşmaya dikkat ederim. Çünkü dikkat edersem beni daha iyi anlarlar.” E14</i></p> <p><i>“Aileme sevgimi, saygımı göstermeye dikkat ediyorum. Çünkü aile bireyelerimi çok seviyorum.” K28</i></p>
Olumsuz iletişimden kaçınma	<p><i>“Yalan söylememeye ve kötü söz söylememeye dikkat ederim. Çünkü yalancı olursak yalancılığa alışırsız. Kötü söz söylemeyelim ki dayak da yemeyelim.” E4</i></p> <p><i>“Bağırarak konuşmamalıyız. Orta sesle konuşmalıyız. Çünkü öğretmenimiz büyüklere saygı göstermeyi öğretti.” E10</i></p>

Aşağıdaki şekilde ailelerin, öğrencilerin aile bireyleriyle iletişim kurarken dikkat ettiği veya etmediği durumlara dair görüşlerini içeren bulgulara yer verilmiştir

Şekil 11. Ailelere göre öğrencilerin aile bireyleri ile iletişim durumları

Şekil 11’de ailelere göre öğrencilerin olumlu iletişim becerileri sergileyerek (24) ve olumsuz iletişimden kaçınarak (5) aile bireyleriyle iletişimlerine dikkat ettikleri söylenebilir. Ailelere göre öğrencilerin aile bireyleriyle iletişim kurarken olumsuz iletişim özellikleri (12) gösterdikleri durumlar da olduğu söylenebilir. Ailelere göre öğrencilerin aile bireyleriyle iletişiminin iyi (12), yaşadıklarını paylaşımcı (6), saygılı (4), sevecen (1) ve sır tutucu gibi özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Bunu yanı sıra, öğrencilerin aile bireyleriyle iletişim kurarken kırıncı konuşmaktan (4) ve yalan söylemekten kaçındığı (1) anlaşılmıştır. Ailelere göre Öğrencilerin gösterdiği olumsuz iletişim özelliklerinin anne babaya farklı konuşma (3), içe kapanık olma (3), yüksek sesle konuşma (2), saygısız olma (1), sessiz konuşma (1), inatçı olma (1) ve çok konuşma (1) olduğu tespit edilmiştir. Ailelerin genel olarak çocuklarının aile bireyleriyle olan iletişimlerini olumlu gördükleri söylenebilir. Konuyla ilgili söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

Olumlu iletişim özellikleri gösterme	<p>“Çocuğumun benimle ve babasıyla iletişimi çok iyidir. Bize karşı saygısız davranışı, hareketi yok.” VAB24</p> <p>“Çok saygılı. Bizi üzmetten ve kırmaktan çok korkuyor. Konuşmalarına dikkat eder.” VAB14</p> <p>“Benimle her konuda konuşur. Ona hem anne hem de arkadaş olmaya çalışıyorum elimden geldiği kadar.” VA27</p>
Olumsuz iletişimden kaçınma	<p>“Kişileri kırmamak için kızdırmamak için kendine çok ama çok dikkat ediyor.” VAB15</p>
Olumsuz iletişim	<p>“İletişimde sadece korktuğu için bizimle iletişime geçiyor. Daha çok kendi dünyasında yaşamak istiyor.” VAB4</p> <p>“Benimle iletişimi iyidir (anne). Babasıyla pek iyi değil.” VA21</p>

4.3.2 Ailede İletişim- Aile Özel Bir Çevre Uygulama Temasına Dair Etkinlik Bulguları

Yukarıda yapılan durum tespitlerinde görüldüğü üzere öğrencilerin aile bireyleri ile iletişim kurarken olumlu bir iletişim sağlamaya çalıştıkları anlaşılmıştır. Ailelere göre ise öğrencilerin bir kısmının olumsuz iletişim becerileri gösterdiği tespit edilmiştir. Durum tespitlerinden yola çıkarak var olan olumlu geliştirmek ve aile ile iletişim problemlerini çözmek amacıyla 3 ders saatini kapsayan sınıf içi

etkinliklerden oluşan eylem planı geliştirilmiştir. İlk olarak ailenin özel bir çevre olduğu ve aile bireyleriyle iletişimin diğer kişilerle olan iletişimden farklı olduğunu vurgulamak amacıyla 'Karıştır Elleri' isimli oyun oynatılmıştır. Ardından konuyu derinleştirmek amacıyla doğaçlama drama yaptırılmıştır. Son olarak, aile bireylerine karşı olumsuz iletişim özellikleri gösteren bir çocuğun anlatıldığı 'Burak'ın Hatası' isimli hikaye okunmuş ve hikaye tamamlama çalışması yapılmıştır. Konuyla ilgili bulgular aşağıda sunulmuştur.

4.3.2.1 'Karıştır Elleri' Oyununa Dair Bulgular

'Karıştır Elleri' isimli oyunda öğrenciler 2 gruba bölünüp her iki gruba da aynı anda aile üyeleri ve diğer kişilerle olan iletişim ve ilişki biçimlerinin nasıl olduğuna dair sorular sorulmuştur. Soruyu doğru bilen öğrenci karşı gruptan bir öğrenciyi eleme hakkı kazanmıştır. Konuyla ilgili bazı sorular şu şekildedir: 'Öğretmeninizden kalem isteyeceksiniz nasıl istersiniz?' 'Kardeşinizden kalem isteyeceksiniz nasıl istersiniz?' 'Acıktığın zaman kendi evinde ne yaparsın başkasının evinde ne yaparsın?' Aşağıda karıştır elleri oyunu sonrası öğrenci değerlendirmelerini içeren diyalog verilmiştir.

Diyalog 1. 'Karıştır Elleri' isimli oyun sonrası öğrenci değerlendirmesi

- (1)AÖ: Şimdi mesela buradan bir tane örnek soru seçiyorum hemen. Annene nasıl olduğunu soracaksın nasıl sorarsın? Bu soruyu kim cevaplamıştı? K15 Sen cevaplamıştın değil mi? Ne cevap verdin hatırlıyorsun değil mi?
- (2)K15: Anneciğim kendini nasıl hissediyorsun? Nasılsın?
- (3)Okul müdürünün nasıl olduğunu soracaksın nasıl sorarsın Bunu kim cevaplamıştı?E22 sen cevaplamıştın değil mi, sen ne cevap vermiştin?
- (4)E22: Sayın okul müdürüm nasılsınız?
- (5)AÖ: Evet, şimdi gelin bu soruları karşılaştıralım. K15 annesine 'Kendini nasıl hissediyorsun?' diye sormuştu. K22 ise okul müdürüne 'Sayın müdürüm nasılsınız?' diye sormuştu. Sizce aradaki farklar nelerdir? Evet, E14 sen cevap ver.
- (6)E14: Annesine annem diyor fakat okul müdürüne sayın müdürüm diyor.
- (7)AÖ: Evet, bu burada dursun açıklamaya daha sonra geçeceğim. Başka cevap vermek isteyen var mı? E22:
- (8)E22: Annesine daha samimi davranıyor müdüre ise daha saygılı davranıyor.
- (9)AÖ: Acıktığımızda evinizde ne yaparsınız?
- (10)K20: Anneciğim çok acıktım bana yemek hazırlar mısınız?
- (11)AÖ: Başka?
- (12)K27: Evde yiyecek varsa atıştırmalık gider yerim.
- (13)AÖ: Yani evde yiyecek varsa gidip yersin değil mi? Başka?
- (14)E18: Acıktığım zaman dolapta yemek yerim.
- (15)AÖ: Pekala, başkasının evinde ne yaparsınız? Dolabı açıp her şeyi süpürür müsünüz? (öğrenciler gülüşür)

(16)E19: Evin sahibine derim ki 'abla benim karnım acıktı yiyecek bir şeyler varsa yiyebilir miyim?'

(17)AÖ: Evet, başka nasıl olabilir.

(18)E5: İzin alarak.

(19)AÖ: İzin alarak değil mi? Kendi evinizde izine gerek var mı yok.

(20)E14: Açlıktan ölene kadar beklerim.

Diyalog 1'de de görüldüğü üzere, 'Karıştır Elleri' isimli oyundan sonra aile üyeleri ve diğer kişilerle olan iletişim ve ilişki biçimleri arasındaki farklar sorulmuş ve öğrencilerden bu farkı ayırt edebilecek cevaplar alınmıştır (bkz. s. 6, 8, 10, 12, 16, 18, 20). Bu durum öğrencilerin aile üyeleri ve diğer kişilerle olan ilişki ve iletişim biçimlerinin farklı olduğunu kavrayabildiklerini gösterebilir.

4.3.2.2 Drama Etkinliğine Dair Bulgular

Drama etkinliğinde ailenin özel bir çevre olduğunu anlamak ve aile içi olumlu iletişimde sergilenmesi gereken becerileri göstermek için öncelikle sınıf 4 gruba bölünmüştür ve 2 grubun aile içi, samimi iletişimi gösteren canlandırmalarını sergilemeleri sağlanmıştır. 2 grubun ise diğer kişilerle olan resmi iletişim ve ilişki biçimlerini canlandırmaları sağlanmıştır. Canlandırmaların ardından tüm öğrencilerden izledikleri canlandırmalarda, tespit ettikleri aile içi olumlu ve samimi iletişimi gösteren diyalogları söylemeleri istenmiştir. Aynı şekilde öğrencilerden diğer kişilerle olan resmi iletişimi gösteren diyalogları da söylemeleri istenmiştir. Ardından aralarındaki farkları bularak ailenin özel bir çevre olduğunu anlamaları sağlanmaya çalışılmıştır. Aşağıda birinci grubun drama diyalogu verilmiştir.

Diyalog 2. Aile içi samimi, olumlu iletişim drama

(Baba işten eve gelir. Anne yemek hazırlar ve beraberce yemek yemeye başlarlar. Evin kızını yemek yerken öksürük tutar.)

(1) Ö1 (Anne rolünde): Gel bir lavaboya gidelim kızım.

(Anne ve kızı lavaboya gidip tekrar geri gelirler. Kız hızla yemek yemeye devam eder.)

(2) Ö1: Yavaş ye kızım boğulacaksın.

(Kız okula gitmek için hazırlanır annesine ve babasına sarılır.)

(3) Ö1: Allah'a emanet ol kızım. Derslerine iyi çalış ve kimseden kopya çekme.

(Kız okuldan gelir)

(4) Ö2: (annesine sarılarak) Anne sınavdan 100 aldım.

(5) Ö1: Tebrik ederim kızım!

(Sonra öğle yemeğine geçerler. Sonra akşam olur.)

(6) Ö2: (Sarılarak) İyi geceler anne, iyi geceler baba. (kız uyumaya gider.)

Diyalog 2’de de görüldüğü üzere, öğrencilerin aile bireyleriyle samimi ve olumlu ilişki ve iletişim kurmayı başarılı bir şekilde canlandırdıkları söylenebilir. Söylem 3’te annenin kızına iyi dileklerde bulunması, söylem 4’te kızın annesine sarılarak sevincini paylaşması, söylem 5’te annenin kızını tebrik etmesi ve söylem 6’da kızın anne ve babasına sarılarak iyi dileklerde bulunması bu durumun göstergesi olabilir. Aşağıdaki diyalogda drama sonrası öğrenci değerlendirmeleri verilmiştir.

Diyalog 3. Aile içi samimi, olumlu iletişime dair drama sonrası tartışma

(1)A: *Evet, bitti galiba? Arkadaşlarınız samimi bir ortamı canlandırdılar. Beğendiniz mi?*

(2)S: *Evet.*

(3)A: *Gerçekten konuya uygun muydu?*

(4)S: *Evet.*

(5)A: *Mesela ailenin özel bir çevre olduğunu gösteren neler gördünüz bu dramada?*

(6)E21: *Birbirlerine karşı saygılılardı.*

(7)E18: *Birbirlerine saygılı konuşuyorlardı.*

(8)A: *Yani saygılı derken nasıl konuşuyorlardı örnek verebilir misin?*

(9)E25: *Birbirlerine karşı nasılsın iyi misin diye konuşuyorlardı.*

(10)E24: *Annesi kopya çekmemesi söyledi.*

Diyalog 3’te öğrenci yorumlarına göre canlandırılan oyunun aile içi samimi ve olumlu iletişimi gösteren konuyla uygun olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra aile bireylerinin birbirleriyle iletişim kurarken saygılı olduklarının öğrenci görüşlerine (bkz. söylem 5-6) yansıdığı söylenebilir. Öğrencilerin, drama diyalog 1’de geçen (bkz. söylem 4 ve 6) aile ile samimi ilişki biçimlerini ise konuyla ilgili örnek vermede gözden kaçırdıkları söylenebilir. Aşağıda ikinci grubun canlandırdığı dramanın diyalogları verilmiştir.

Diyalog 4. Aile dışında resmi iletişime dair drama

(Bir kız okul müdürü ile konuşuyor.)

(1)Ö1: *Nasılsınız müdürüm?*

(2)Ö2: *İyiyim sen nasılsın?*

(3)Ö1: *İyiyim ben de müdürüm. Kaç yaşındasınız müdürüm?*

(4)Ö2: *35.*

Diyalog 4'te canlandırmayı yapan öğrencilerin aile ile samimi konuşmalarla, diğer kişilerle olan resmi bir konuşmayı doğru bir şekilde ayırt edip canlandırdıkları söylenebilir (bkz. s.1 ve s.3). Aşağıda drama sonrası öğrenci yorumlarını içeren diyalog verilmiştir.

Diyalog 5. Aile dışında resmi iletişime dair drama sonrası tartışma

- (1)A: *Birazcık daha uzun olabilirdi. Ama önemli değil teşekkür ediyoruz arkadaşlarınıza. Buradaki resmi konuşma örnekleri nelerdir?*
- (2)Ö1: *Birbirlerine nasılsınız diye sordular.*
- (3)Ö2: *Müdürüm diye seslendi.*
- (4)Ö3: *Müdüre saygılı konuştu.*
- (5)Ö4: *Kibar konuştular.*
- (6)A: *Bir soru daha sormuştu. Onu nasıl sormuştu peki?*
- (7)Ö5: *Kaç yaşındasınız?*
- (8)A: *Daha resmi bir ifade ile sormuştu değil mi? Mesela sen babana yaşını soracaksın nasıl sorarsın?*
- (9)Ö5: *Baba kaç yaşındasın?*
- (10)A: *Ama müdüre sorarken 'Sayın müdürüm kaç yaşındasınız?' diye sorarız. Ailemizin özel bir çevre olduğunu anladık mı?*
- (11)S: *Öğretmenim çok güzelmiş.*

Diyalog 5'te drama sonrası öğrenci yorumlarına göre, öğrencilerin diğer kişilerle olan resmi konuşma öğelerini doğru bir şekilde belirleyebildikleri söylenebilir (bkz. s.2, s.3, s.4, s.7). Söylem 9'un ise, öğrencilerin aile bireyleri ve diğer kişilerle nasıl konuşulması gerektiğine dair farkları doğru bir şekilde ayırt edildiğini göstermektedir. Öğrencilerin aile dışındaki kişilerle konuşulurken daha resmi bir şekilde konuşulduğunu fark ettikleri söylenebilir. Aşağıda üçüncü grubun aile içi samimi ve olumlu iletişimi içeren drama diyalogları verilmiştir.

Diyalog 6. Aile içi samimi, olumlu iletişim drama-2

- (Bir kız annesine seslenir):
- (1)Ö1: *Anneciğim nasılsın iyi misin?*
- (2)Ö2: *İyiyim kızım çok şükür, sen nasılsın?*
- (3)Ö1: *Ben de iyiyim anneciğim. Teşekkür ederim. Anneciğim benim karnım çok acıktı. Bana yemek hazırlayabilir misin?*
- (4)Ö2: *Tamam kızım hazırlarım.*
- (5)Ö1: *Teşekkürler anneciğim.*
- (Anne yemek hazırlar kızda yemeği yer.)
- (6)Ö1: *Eline sağlık anneciğim teşekkür ederim.*
- (7)Ö2: *Bir şey değil kızım.*
- (8)Ö1: *Anneciğim, ben okula gidiyorum.*
- (9)Ö2: *İyi dersler kızım sana. (Birbirlerine sarılırlar.)*

Diyalog 6’da öğrencilerin aile içinde samimi ve olumlu iletişimi doğru bir şekilde canlandırdıkları söylenebilir (bkz. s.1, s.2, s.3, s.5, s.6, s.9). Dramada geçen bütün söylemlerde saygılı, samimi ve olumlu iletişim örnekleri görülebilir. Aşağıda drama sonrası öğrenci yorumlarını içeren diyaloglar verilmiştir.

Diyalog 7. Aile içi samimi, olumlu iletişime dair drama sonrası tartışma-2

- (1)A: *Evet, tamamdır, teşekkür ediyoruz arkadaşlarınıza. Aynı şekilde burada da ailenin özel bir çevre olduğunu kanıtlayan konuşmaları söylüyorsunuz.*
- (2)E4: Saygılıydılar.
- (3)K6: *Evinde çok mutluydular.*
- (4)E14: Kız anneciğim diye konuşuyordu.
- (5)A: *Evet, çok güzel. Siz benimle ‘öğretmenciğim’ diye konuşmuyorsunuz değil mi? Ama Annenize ‘anneciğim’ diyorsunuz. Başka?*
- (6)E7: *Kibar konuşuyorlardı.*
- (7)K28: *Birbirlerine yardım ediyorlardı.*
- (8)K17: Birbirlerine sevgilerini rahat bir şekilde gösteriyorlardı.
- (9)A: *Değil mi? Mesela yemek istedi annesi de hemen ‘tamam’ dedi.*

Diyalog 7’de drama sonrası öğrenci yorumlarına göre, öğrencilerin aile bireyleri ile olumlu ve samimi bir iletişim kurdukları ve öğrencilerin bu diyalogları doğru bir şekilde tespit ettikleri söylenebilir. Söylem 2’de ifade edilen ‘*Saygılıydılar*’ ve söylem 4’te ifade edilen ‘*Kız anneciğim diye konuşuyordu*’ ve söylem 8’de ifade edilen ‘*Birbirlerine sevgilerini rahat bir şekilde gösteriyorlardı.*’ diyalogları bu durumun göstergesi olabilir. Aşağıda dördüncü grubun diğer kişilerle olan resmi iletişimini gösteren drama diyalogları verilmiştir.

Diyalog 8. Aile dışında resmi iletişim drama-2

- (Sınıf ortamını canlandırıyorlar. Bir kız çocuğu sınıftan içeriye girer ve öğretmenine seslenir):
- (1)Ö1: Günaydın öğretmenim, nasılsınız?
- (2)Ö2: *İyiym sen nasılsın?*
- (3)Ö1: *Ben de iyiym öğretmenim teşekkür ederim.*
- (4)Ö2: *Ödevlerini yaptın mı kızım?*
- (5)Ö1: *Evet, yaptım öğretmenim.*
- (6)Ö2: *İyi aferin kızım sana.*
- (Akşam olur çocuk eve gider fakat ailesi evde yoktur bunun üzerine komşusunun evine gider.)
- (7)Ö1: Annemgil evde yoklar birazcık sizde kalabilir miyim?

- (8)Ö3: *Eh gel bakalım birazcık sohbet ederiz.*
(Komşu kızın babasını arar ve babasının işinin olduğunu öğrenir, bunu kızına söyler):
- (9)Ö3: *Babanın birazcık işi varmış. Bu akşam gelemeyecekmiş sen bizde kalacaksın.*
(Uyurlar uyanırlar):
- (10)Ö3: *Evet, şimdi okula gitme zamanı geldi. Allah'a emanet ol Allah zihin açıklığı versin. (Kız okula gelir.):*
- (11)Ö1: Hayırlı sabahlar öğretmenim.
- (12)Ö2: *Hayırlı sabahlar kızım.*
- (13)Ö1: *Ödevimi yaptım öğretmenim.*
- (14)Ö2: *Aferin kızım.*

Diyalog 8’de canlandırmayı yapan öğrencilerin, aile ile samimi konuşmalarla, diğer kişilerle olan resmi bir konuşmayı doğru bir şekilde ayırt edip, canlandırdıkları söylenebilir (bkz. s.1, s.7, s.11).

Diyalog 9. Aile dışında resmi iletişime dair drama sonrası tartışma-2

- (1)A: *Tamam, teşekkür ediyoruz arkadaşlarınıza. Şimdi burada resmi konuşma örneklerini söylüyoruz.*
- (2)Ö1: Öğretmenine nasılsınız diye konuştu.
- (3)Ö2: *‘Öğretmenim ödevlerimi açtım’ filan dedi.*
- (4)Ö3: Saygılı konuştular.
- (5)Ö4: *Öğretmenine hayırlı sabahlar dedi.*
- (6)A: *Biz samimi olduğumuz insanlara da hayırlı sabahlar diyoruz değil mi? Başka?*
- (7)Ö5: Komşularına nazik davrandı.
- (8)A: *Evet, daha saygılı daha nazik davrandı değil mi? Ne dedi komşusuna kapıyı çaldığında?*
- (9)K20: ‘Anneler gelene kadar siz de durabilir miyim?’ dedi.
- (10)A: *Değil mi yani? Böyle bir saygı ifadesi var.*

Diyalog 9’da drama sonrası öğrenci yorumlarına göre öğrencilerin diğer kişilerle olan resmi iletişim ve ilişki biçimlerini aileyle olan samimi iletişim ve ilişki biçimlerinden doğru bir şekilde ayırt edip ifade ettikleri söylenebilir (s.2, s.4, s.7, s.9).

4.3.2.3 ‘Burak’ın Hatası’ Hikâye Tamamlama Etkinliğine Dair Bulgular

Bu etkinliğin amacı, kazanımın hedeflediği ‘İletişim’ becerisinin; ‘Sevgi’ ve ‘Saygı’ değerlerinin sergilenmesine katkı sağlamaktır. Ayrıca aile ile olan iletişimle diğer kişilerle olan iletişimin öğrenciler tarafından ayırt edilip edilmediğini tespit etmektir. Hikâye, annesi, sözünün dinlenilmesine daha layık iken, annesinin söylediklerini

dinlemeyen ve ona karşı, samimiyetini istismar ederek, olumsuz ve saygısız konuşan fakat öğretmeni bir şey dediği zaman onu hemen dinleyen bir çocuk olan Burak'ın hatasını anlatmaktadır (bkz. Örnek olay 1). Annesi öğretmeninden yardım ister ve hikâye burada yarım bırakılır ve öğrenciler tarafından tamamlanması istenir. Hikâyenin burada yarım bırakılmasının amacı öğrencilerin kendilerini öğretmenin yerine koyup uygun tavsiye ve davranışlarda bulunmalarını sağlamaktır. Ardından bu tavsiyelerin ve davranışların bulgularını içeren analizler Şekil 3'te verilmiştir. Yarım bırakılan hikâye şu şekildedir:

Örnek olay 1. Burak'ın Hatası

BURAK'IN HATASI

Nurgül Hanım ve oğlu Burak her hafta pazartesi günü yaptıkları gibi markete alışverişe gitmişlerdi. Burak son haftalarda annesinin sözünü hiç dinlemiyordu. Hazır markete gitmişken oğlunun canının istediği bir şeyi alarak onu sevindirmek istiyordu. Çünkü son günleri araları baya bozuktu. Nurgül Hanım Burak'a istediği bir şeyi alıp gelebileceğini söyledi. Burak tüketilmesi doktorlar tarafından tavsiye edilmeyen şekerlerden birini alıp gelmişti. Annesi alamayacağını söyledi fakat Burak sürekli itiraz ediyordu. Burak annesi istediğini almayınca önce ona bağırdı ve küserek marketten dışarı çıkıp bekledi. Annesi bu duruma çok üzüldü. Çünkü Burak çoğu zaman annesinin sözünü dinlemiyordu. Yarın ki aile toplantısında bu durumu öğretmenine açıp ondan yardım isteyecekti.

Ertesi gün

Nurgül Hanım ve Burak hazırlanıp okula doğru yola çıktılar. Okula vardıklarında Burak annesinin yanından ayrılarak kantine doğru gitti Nurgül Hanım'da öğretmeniyle görüşmek üzere yanına gitti. Tam öğretmeniyle konuşmaya başlamışlardı ki Burak çıkageldi. Elinde dün annesinin almasına izin vermediği şekerlerden vardır. Tam annesi müdahale edecekti ki öğretmen araya girdi:

- Burak elindeki o şekerlerde nedir? Bunların zararlı olduğunu bilmiyor musun?
- Haklısınız öğretmenim hemen çöpe atıyorum!

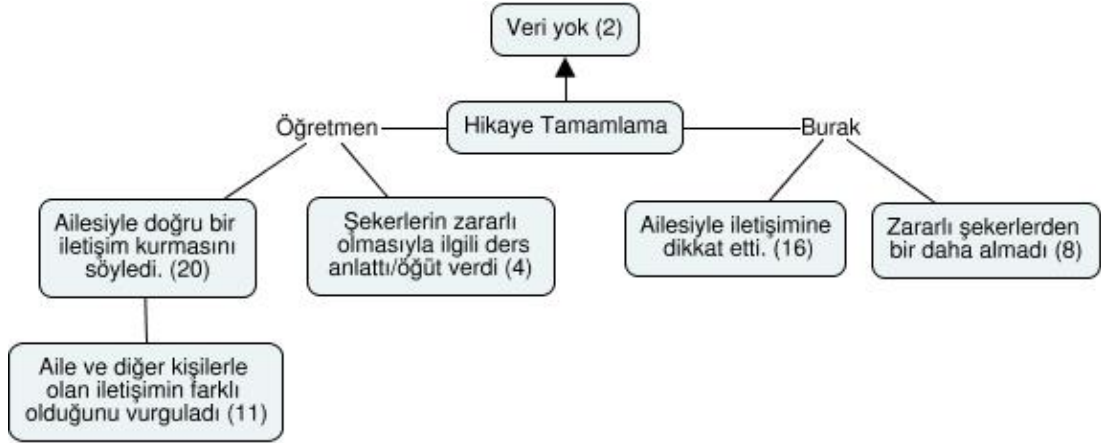
Nurgül Hanım Burak'la öğretmeni arasında geçen diyalogu şaşkınlıkla dinledi. Çünkü aynı şekerler için Burak'la kavga etmişlerdi. Şaşkınlık içerisinde öğretmenine dönüp:

- Dün aynı şekerleri yememesi konusunda uyardım fakat bana bağırdı. Siz söylediniz hemen bıraktı. Bu nasıl oluyor anlamadım! Aslında anne ve babanın da sözünü dinlemesi gerekmez mi?

Öğretmen Hakan Bey meseleyi hemen anladı. 'Ben Burak'la konuşurum' deyip Nurgül Hanım'ı evine yolcu etti. Derse girdi:.....

Aşağıdaki şekilde "Burak'ın Hatası" isimli hikaye tamamlama etkinliğine dair bulgular verilmiştir.

Şekil 12. ‘Burak’ın Hatası’ hikaye tamamlama bulguları

Şekil 12’ye göre, hikâye tamamlamada öğrencilerin öğretmenin bakış açısıyla, Burak’ın ailesiyle doğru bir iletişim kurması gerektiğini söylediği (20) ve şekerlerin zararlı olmasıyla ilgili ders anlatarak, öğüt verdiği (4) tespit edilmiştir. Öğretmenin bakış açısıyla Burak’ın ailesiyle doğru bir iletişim kurmasını söyleyen öğrencilerden 11’inin, Burak’ın ailesi ve diğer kişilerle olan iletişiminin farklı olduğunu vurgulayarak hikayesini devam ettirdiği anlaşılmıştır. Öğrencilerinin hikayelerinin sonuç kısmını “*Burak ailesiyle iletişimine dikkat etti*” (16) ve “*zararlı şekerlerden bir daha almadı*” (8) şeklinde oluşturdukları tespit edilmiştir. Öğrencilerin çoğunluğunun kazanımın hedefi olan “*ailesi ve diğer kişilerle olan iletişimin farklı olduğunu kavramayı*” yeterince kazanamadığı söylenebilir. Öğrencilerden sadece 11’inin hikayesini aile ve diğer kişilerle olan iletişimin farklı olduğunu vurgulayacak şekilde devam ettirmesi bu durumun göstergesi olabilir.

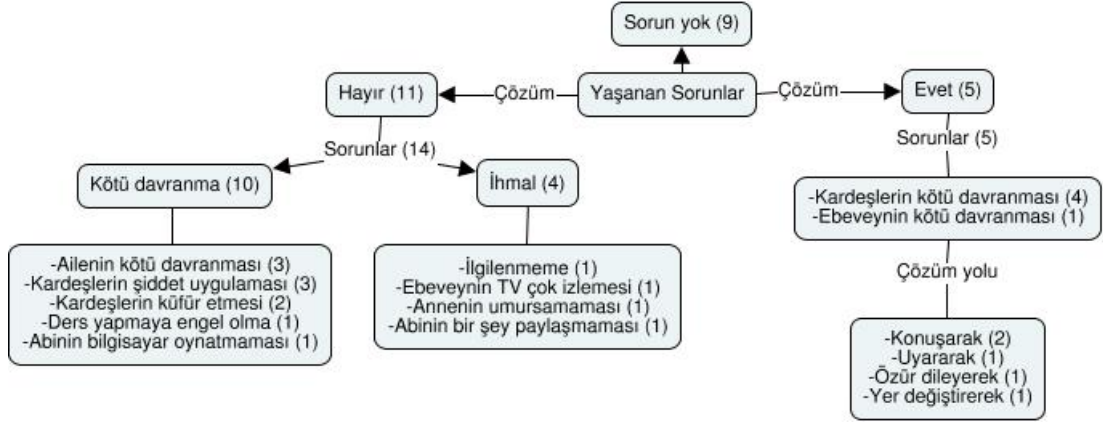
4.4 AİLE İÇİNDE SORUN ÇÖZME UYGULAMA TEMASINA DAİR BULGULAR

Bu bölümde ‘Aile İçinde Sorun Çözme’ uygulama temasına dair betimsel bulgulara ve etkinlik bulguları sunulmuştur.

4.4.1 Aile İçinde Sorun Çözme Uygulama Temasına Dair Betimsel Bulgular

Bu başlık altındaki 'Aile İçinde Sorun Çözme' etkinlikleri 3.sınıf Hayat Bilgisi dersi, Benim Eşsiz Yuvam teması kazanımlarından olan 'B.3.17. Aile içinde çıkabilecek anlaşmazlıkları çözmek için, sorun çözme becerisini kullanır.' kazanımı bağlamında yapılandırılmıştır. Bu kazanım, 3.sınıf Hayat Bilgisi dersi programında kazandırılması hedeflenen 'Problem Çözme' becerisini geliştirmeye yöneliktir (MEB, 2009: 187). Öncelikle öğrencilerin aile bireyleriyle ve ailelerin öğrencilerle yaşadıkları sorunları tespit edebilmek amacıyla öğrenci ve ailelerle görüşülmüştür. Görüşmelerden elde edilen bulgular karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Öğrencilerin aile bireyleriyle yaşadıkları sorunları ve çözüm yollarını içeren bulgular Şekil 13'te yer almaktadır.

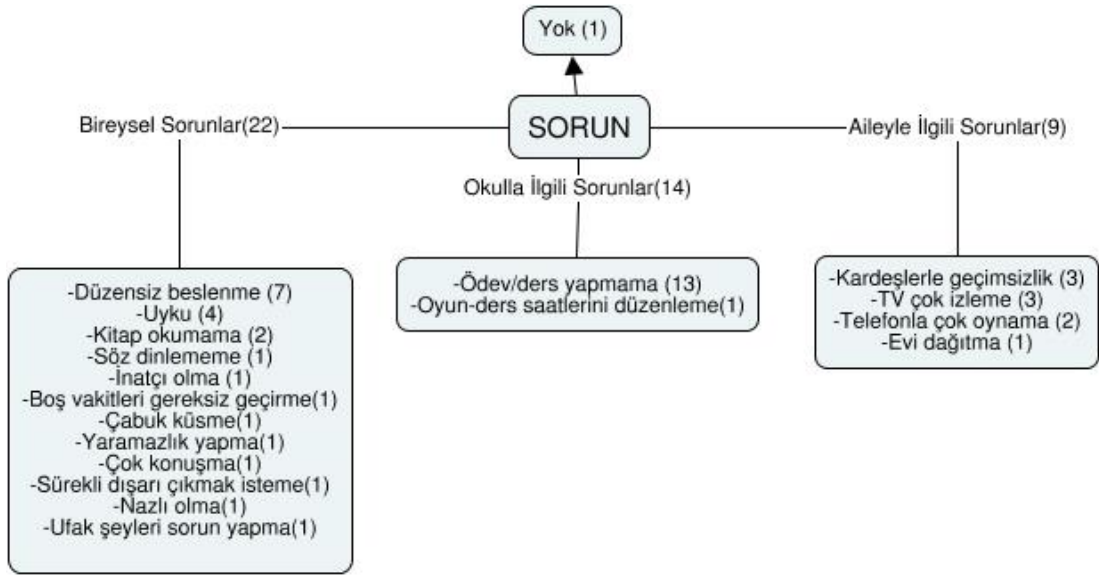
Şekil 13. Öğrencilerin aile bireyleriyle yaşadığı sorunlar ve çözüm yolları

Şekil 13'e göre öğrencilerin çoğunluğu (16) aile bireyleriyle sorun yaşamıştır. Öğrencilerin 9'u ise aile bireyleriyle sorun yaşamadıklarını ifade etmiştir. Aile bireyleriyle sorun yaşadığını ifade eden öğrencilerden 11'i bu sorunları çözmek için herhangi bir girişimde bulunmadığını dolayısıyla sorunları çözemediğini belirtmiştir. Aile bireyleriyle sorun yaşadığını ifade eden öğrencilerden 5'i ise yaşadığı sorunlarını çeşitli yollarla çözdüklerini ifade etmişlerdir. Aile bireyleriyle yaşadığı sorunları çözemediğini belirten öğrencilerin, aile bireyleri tarafından kötü davranış görme (10) ve ihmal edilme (4) gibi sorunları yaşadıkları tespit edilmiştir. Aile bireyleri tarafından kötü davranış gören öğrenciler, ailenin kötü davranması (3), kardeşlerin dövmesi (3), kardeşlerin küfür etmesi (2), kardeşlerin ders yapmaya engel olması (1) ve abinin bilgisayar oynatması (1) gibi davranışlarla karşılaştıklarını

ifade etmişlerdir. Aile bireyleri tarafından ihmal edilen öğrenciler ise ilgi görmeme (1), anne babanın televizyon karşısında çok vakit geçirmesi (1), annenin umursamaması (1) ve abinin hiçbir şey paylaşmaması (1) şeklinde davranışlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Aile bireyleriyle yaşadıkları sorunları çözebildiğini ifade eden öğrenciler, kardeşleri tarafından kötü davranış (4) ve anne babaları tarafından kötü davranış (1) gördüklerini ifade etmişlerdir. Aile bireyleriyle yaşadıkları sorunları çözebildiklerini ifade eden öğrencilerin sorunlarını, konuşarak (2), özür dileyerek (1), uyararak (1) ve yer değiştirerek çözdükleri tespit edilmiştir. Aile bireyleriyle sorun yaşayıp da sorunlarını çözebilen öğrencilerin (5) sayılarının az olduğu söylenebilir. Aile bireyleriyle yaşadıkları sorunları çözebildiğini ifade eden öğrencilerin bu sorunları olumlu yollara çözdükleri görülebilir. Ayrıca aile bireyleriyle sorunlarını çözebilen öğrencilerin (5) tamamının kadın öğrencilerden oluştuğu tespit edilmiştir. Aile bireyleriyle yaşanan sorunların çoğunun kardeşlerle yaşandığı söylenebilir. Öğrencilerin aile bireyleriyle yaşadıkları sorunları çözmede genel olarak yetersiz kaldıkları söylenebilir. Konuyla ilgili söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

Sorunlarını çözeme- yenler	<i>“Abime bir şey yapmadan beni dövmesi. Abimle her şeyi paylaşmama rağmen o benimle hiçbir şey paylaşmıyor. Abim bilgisayar oynarken beni hiç oynatmıyor.” E23</i> <i>“Anneme bir şey söylüyorum annem bakmıyor.” E24</i> <i>“Kardeşim bana vuruyor ve küfür ediyor” E14</i> <i>“Ablamla hep kavga ediyoruz ve suç ikimize kalıyor... Ona özür dileyip, ona hediyeler alıyorum.” K15</i> <i>“Onlar [ailem] bazen iyi bazen kötü davranıyorlar... Onları toparladım, onların hepsini uyararak sorunları çözdüm.” K12</i>
Sorunlarını çözebilenler	

Aşağıdaki şekilde çocuklarıyla sorun yaşadığını ifade eden ailelerin görüşlerini içeren bulgular verilmiştir.

Şekil 14. Ailelerin çocuklarıyla yaşadıkları sorunlar

Şekil 14’te de görüldüğü üzere, aileler, çocuklarıyla bireysel (22), okulla ilgili (14) ve aileyle ilgili (9) sorunlar yaşamaktadırlar. Ailelerin çocuklarıyla yaşadıkları sorunlar toplamda 45 söylem ile ifade edilmiştir. Çocuğuyla sorun yaşamadığını belirten sadece bir aile tespit edilmiştir. Aile ifadelerine göre öğrencilerin bireysel sorunlarının düzensiz beslenme (7), uyku sorunu (4), kitap okumama (2), söz dinlememe (1), inatçı olma (1), boş vakitlerini gereksiz geçirme (1), çabuk küsme (1), yaramazlık yapma (1), çok konuşma (1), sürekli dışarı çıkmayı isteme (1), nazlı olma (1) ve ufak şeyleri sorun yapma (1) şeklinde olduğu anlaşılmıştır. Aile ifadelerine göre öğrencilerin okulla ilgili sorunlarının ödev/ders yapmama (13) ve oyun-ders saatlerini ayarlayamama olduğu görülmüştür. Aile ifadelerine göre öğrencilerin aileleri ile ilgili sorunlarının kardeşlerle geçimsizlik (3), televizyon çok izleme (3), telefonla çok oynama (2) ve evi dağıtma şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Konuyla ilgili söylem örnekleri aşağıda verilmiştir. Ailelerin çocuklarıyla en çok yaşadığı sorunların ödev/ders yapmama (13), düzensiz beslenme (7) ve uyku sorunu (4) olduğu görülmektedir. Ailelerin çocuklarıyla yaşadıkları sorunlar incelendiğinde ailelerin çocuklarıyla düzen ve disiplinle ilgili sorunlar yaşadığı yorumu yapılabilir.

Bireysel
Sorunlar

“Yemek yemiyor, dersine çalışmıyor ve etrafı çok dağıtıyor.” VB1
 “Fazla söz tutmaması, zorla ve isteksiz yemek yemesi. İnatçı ve dediğini yaptırdığı için bazı sorunlar yaşıyoruz.” VA3
 “Geç uyuma ve beslenmede düzensizlik.” VAB20

Okulla İlgili
Sorunlar

“Ders yapmaya yapıyor ama bizi çileden çıkartana kadar uğraşiyor.” VAB7

“K11’le genelde dersten kaynaklanıyor. Her akşam 12’ye kadar ders sürer mi? Bizimki sürüyor.” VAB11

“Ödevini yapıyor ama zorla oturuyor.” VAB18

“Ödevini hemen oturup yapmıyor. İsteksiz olduğu için saatler sürüyor. 1 saatlik ödevi 2 saatte yapıyor.” VAB24

“Telefonla [çok oynaması] ve televizyon [çok izlemesi].” VA13

“Telefonu ne kadar yasaklasak da onunla oynuyor. Kitap okumayı fazla sevmiyor.” VA14

Aile ile İlgili
Sorunlar

“Televizyon çok izliyor, kitabı zorla okuyor.” VA19

“Kardeşler arasındaki geçimsizlik.” VA21

Aile içinde yaşanan sorunlarla ilgili aile ve öğrenci söylemleri karşılaştırıldığında (bkz. şekil 13 ve 14) birbiriyle örtüşen ve örtüşmeyen durumların olduğu söylenebilir. Kardeşler arasında yaşanan sorunların hem aile hem de öğrenci söylemlerine yansıdığı ifade edilebilir. Öğrencilerin aile bireyleriyle yaşadığı sorunların, genellikle kötü muamele ve ihmalden dolayı olduğu söylenebilir. Ailelerin çocuklarıyla yaşadıkları sorunların ise disiplin ve düzen kaynaklı olduğu söylenebilir. Aile bireylerinin yaşadıkları sorunlar arasında uyumsuzluk var gibi gözükse de; öğrenci ve ailelerin yaş durumları göz önüne alındığında bu durumun normal olduğu söylenebilir.

4.4.2 Aile İçinde Sorun Çözme Uygulama Temasına Dair Etkinlik Bulguları

Var olan durumun betimlenmesinden sonra sorunları çözmek ve olumlu durumları geliştirmek amacıyla 2 ders saatini kapsayan sınıf içi etkinliklerden oluşan eylem planı geliştirilmiştir. 2 ders saatini kapsayan eylem planında öncelikle, video çözümlene çalışması yapılmış ardından araştırmacı öğretmen tarafından problem çözme basamakları anlatılmış daha sonra grupların belirledikleri bir sorunu problem çözme basamaklarına uygun olarak çözmeye çalışmaları sağlanmıştır. Daha sonra gruplardan belirledikleri sorunu ve çözüm yollarını canlandırmaları istenmiştir. Son olarak ‘Beni İkna Et’ isimli oyunda her öğrencinin ailesiyle yaşadığı bir sorunu kağıda yazıp kutunun içine atması istenmiştir. Araştırmacı öğretmen tarafından kutunun içinden rastgele bir kağıt çekilip sorunun sahibi öğrenci tahtaya davet edilmiştir. Grupların sorunu çözebilmeleri ve en iyi çözüm yolunu bulabilmeleri

amacıyla aralarında yarışmaları sağlanmıştır. Etkinliklerle ilgili bulgular aşağıda verilmiştir.

4.4.2.1 Video Çözümleme Etkinliğine Dair Bulgular

Konuya dikkati çekmek ve öğrencilerin ön bilgilerini harekete geçirebilmek amacıyla annesi ve babası tarafından istekleri dikkate alınmayan, evde yalnız bırakılan ve ihmal edilen bir kız çocuğunun anlatıldığı video (<https://www.youtube.com/watch?v=YT9BZG73gMY>) öğrencilere izletilmiş ardından video üzerine çözümleme yapılmıştır. Konuyla ilgili diyalog ve bulguları aşağıda verilmiştir.

Diyalog 10. Video sonrası çözümleme

(1)AÖ: *Bu videoda hangi sorunları gördünüz? Daha doğrusu sorun var mıydı varsa eğer hangi sorunları gördünüz? K1:*

(2)K1: *Sorun vardı. Hep kadın kocasıyla ilgilendi. Kızını yatağa bıraktı, saçını okşadı ve gitti. Kendi keyfine baktı kızına bakmadı.*

(3)K11: *Sorun vardı. Babası işten gelince kızıyla hiç ilgilenmedi. Örneğin ona hiç 'günün nasıl geçti' diye sormadı. Hiçbir şey olmamış gibi de gitti.*

(4)K28: *Kızını önemsemedi. Kız annesine bir şeyler sordu. Annesi ona bir şeyler dedi, hemen gönderdi.*

(5)K15: *Kız resim yapıp annesine gösterdi ama annesi ona bir şey demedi.*

(6)K20: *Annesi ile babası bilgisayar ve tablet kullanıyordu, kızları da onların yanındaydı ama onu hiç umursamadılar.*

(7)AÖ: *Yani ortada bir umursamama sorunu var diyorsunuz değil mi? Peki siz de buna benzer sorunlar yaşıyor musunuz evinizde?*

(8)E14: *Evet.*

(9)K6: *Evet.*

(10)K28: *Hayır.*

Diyalog 10' a göre öğrencilerin videoda geçen anne ve babası tarafından ihmal gören bir çocuğun durumunu sorun olarak görüp bu sorunu doğru bir şekilde tespit edip, sorunu tanımlayabildikleri görülmüştür (bkz. s. 2, 3, 4, 5, 6). Bunun yanı sıra öğrencilerden bazılarının ailesiyle buna benzer sorunlar yaşadığını ifade ettikleri görülebilir. Söylem 3'te K11'in sorunu tespit etmekle kalmayıp sorunun ortaya çıkmaması için yapılması gereken hakkında da bilgi vermesi dikkat çekicidir.

4.4.2.2 ‘Sorunlarımızı Çözüyoruz’ Etkinliğe Dair Bulgular

Bu etkinlikte öğrencilerin gruplara bölünmesi sağlanmış ve öğrencilerden belirledikleri bir sorununun, problem çözme basamaklarına uygun bir şekilde çözüm yollarını belirlemelerinin ardından en uygun çözüm yolunu seçmeleri istenmiştir. Her 5-6 kişiden oluştuğu için her söylem 5-6 kişiyi temsil etmektedir. Konuyla ilgili bulgular aşağıda verilmiştir.

Şekil 15. Öğrencilerin belirledikleri sorunlar ve çözüm yolları

Şekil 15’te görüldüğü üzere, öğrencilerin çözüm yolları belirlemek amacıyla ihmal (2), anne baba arasındaki sorunlar (2) ve çocuğun saygısız davranması gibi sorunları belirledikleri bulunmuştur. Öğrencilerin bu sorunları, en çok aile ile konuşarak (4) daha sonra sorunu öğretmene anlatarak (2), sorunu anne babanın çözmesini bekleyerek (2), barışarak (1) ve sorunu çözmek için numara yaparak çözmeye çalıştıkları anlaşılmıştır. Öğrencilerin sorunları çözmek amacıyla belirledikleri en uygun çözüm yollarının ise öğretmenle konuşma (2), aile ile konuşma (2) ve sorunu çözmek için numara yapma şeklinde olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili 3. Grubun söylem örneği aşağıda verilmiştir.

Sorun	Çözüm Yolları	En Uygun Çözüm Yolu
“Ozan ailesiyle sorunlar yaşıyordu. Bu sorunlar ailesinin Ozan’la ilgilenmemesi. Ozan bu yüzden çok mutsuzdur.” (3.grup)	“1.Ailesinin telefonu tableti bırakıp Ozan’la ilgilenmesi. 2.Öğretmeniyle çok açık konuşması. 3.Ailesiyle konuşması.”	“Öğretmenine olayı açık açık konuşmak. Çünkü annelerimiz bizi dinlemez ama öğretmeni dinlerler.”

4.4.2.3 Drama Etkinliğine Dair Bulgular

Bu etkinlikte öğrencilerden “Sorunlarımızı Çözüyoruz” adlı etkinlik kağıdında belirledikleri sorunu ve çözüm yollarını canlandırmaları istenmiştir. Konuyla ilgili bulgular aşağıda sunulmuştur.

Diyalog 11. Sorun tespiti ve çözümüne yönelik drama-1

(İki komşu arasında geçen diyalog):

(1)K28(Anne): Nasılsın?

(2)K8: İyiyim sen nasılsın?

(3)K28: İyiyim işte evde oturuyorum. Sen neler yapıyorsun?

(4)K8: Geziyorum. Kitap okuyorum evde. Kız arkadaşlarımla örgü örüyoruz.

(5)K28: Seninki vallahi çok iyi.

(Daha sonra eve başka misafirler gelir. Evin küçük kızı çok sevinçli bir şekilde onları karşılar):

(6)K22(Kız çocuğu): Yaşasın arkadaşım gelmiş arkadaşım gelmiş.

(7)K28: Hoş geldiniz. (Diyerek misafirleri karşılar.)

(8)K22: Gel hadi resim yapalım. Şimdi bunu böyle çizeceksin bunu böyle çizeceksin.

(9) K28: Çay kahve bir şeyler ister misiniz?

(10) E16: Ben çay alayım.

(Anne çay ve kahveleri getirir. Bu esnada çocuk ve arkadaşı resim yapmaya devam ediyorlar.

(11) K22: Anne anne bak çok güzel resim yaptım!

(12) K28: Git başımdan ya işim var.

(13) K22: Baba baba gel, resmime bak.

(14) E21: Yürü git başımdan misafirlerle oturuyoruz.

(Üzgün bir şekilde babasının da yanından ayrılır.)

(15) K22: (Arkadaşına dönerek) Sen şu resmi yapmaya devam et. (Kız bu esnada tekrardan babasının yanına gider bir onu kolundan çekiştirir.):

(16) K22: Baba baba gel artık. (Babası yine gelmez. Bu sefer annesinin yanına gider.)

(17) K22: Anne sen gel.

(18) K28: Ya bırak git başımdan işim var.

(Anne ve babası komşuları ile muhabbet etmeye devam eder. Kız da arkadaşıyla resim yapmaya devam eder. Yaptığı resmi beğenir ve tekrardan annesine göstermek ister. Annesine gider, onu kolundan çekiştirir.)

(19) K22: Anneciğim geleceksin geleceksin.

(20) K28: Gelmeyeceğim git başımdan (diyerek ittirir. Kız babasına doğru gider):

(21) K22: Baba geleceksin geleceksin.

(Babası umursamaz ve yanından gönderir) kız:

(22) K22 (Arkadaşına dönerek üzgün bir şekilde): Hadi gel odamıza gidelim.

(Biz odasının köşesinde bir yere çekilir ve kendi kendine sorununu çözmeye çalışır.)

(23) K22: Annem beni hiç dinlemiyor. Acaba onunla konuşsam olur mu? Babam da dinlemiyor.

(Kız annesinin yanına gitmeye karar verir.)

(24)K22: Anneciğim seninle bir şey konuşabilir miyim?

- (25) K28: Konuşma. Hadi odana git. (Kız babasına gider.):
- (26) K22: *Baba seninle bir şey konuşabilir miyim?*
- (27) E21: Konuşma git başımdan Şu anda işim var.
(Komşular evden ayrılır.)
- (28) K22: *Misafirler gitti. Artık benimle konuşabilirsin anne.*
- (29) K28: Hayır yürü git odana!
- (30) K22: *(Kız ısrar eder.) Anne babamı da çağırayım birazcık konuşalım olur mu?*
- (31) K28: *Tamam.*
- (32) K22: *Baba hadi gel konuşacağız.*
- (33) E21: *Bu nereden çıktı şimdi?*
- (34) K22: *Siz benimle konuşmuyorsunuz. Beni çok üzüyorsunuz.*
(Kız bunları söylerken annesi bir anda oturduğu yerden kalkıp):
- (35) K28: Ben mutfağa gidiyorum.
- (36) K22 *(Annesi mutfağa gider gelir kız annesini boynuna sarılır) Anne anne.*
- (37) K28: Kızım git başımdan hadi ne konuşacaksan konuş.
- (38) K22: *Beni dinliyorsunuz değil mi?*
- (39) K28 *(Kinayeli bir şekilde): Yok yok dinlemiyoruz.*
- (40) K22 (Çok sinirli bir şekilde): Beni dinlemiyorsunuz, benimle oynamıyorsunuz, benimle hiçbir şey yapmıyorsunuz. (Kız olduğu yere çöker ve ağlamaya başlar):
- (41) K22: *Ben odama gidiyorum.*
(Aradan biraz vakit geçer ve annesi):
- (42) K28: *Ben şu kıza gidip bir bakayım.*
(Annesi odaya girer, kız annesinden sürekli kaçmaya çalışır. Annesi de odadan ayrılır. Annesi babası yaptıkları hatanın Birazcık farkına varırlar. Kızla tekrardan konuşmaya karar verirler. Kızı odaya çağırırlar.):
- (43) E21: *Evet kızım sorununu anlat.*
- (44) K22: Anneciğim babacığım, siz beni hiç dinlemiyor musunuz? Benimle ilgilenmiyorsunuz. Benimle biraz ilgilenmeye ne dersiniz?
- (45) E21: *Tamam.*
(Kız anne ve babasının boynuna sarılır ve sorunlarını çözerler.)

Diyalog 11’de de görüldüğü üzere, 1.grup öğrencileri belirledikleri ihmal sorununu (bkz. Şekil 15) canlandırmışlardır. Drama genel olarak değerlendirilecek olursa; 1.grubun belirlediği sorunun gerçek hayatta her çocuğun karşılaşılabileceği bir sorun olduğu söylenebilir. Öğrencilerin ihmal sorununu konu edinen dramalarını konuya uygun bir şekilde canlandırdıkları söylenebilir (bkz. s.12, 14, 18, 25, 27, 29, 35, 37, 40, 44). Drama, problem çözme basamaklarının kullanılması açısından değerlendirildiğinde eksik kaldığı söylenebilir. Öğrencinin sorunu çözmek için çözüm yollarını belirlerken tek bir çözüm yolu düşünmesi bu durumun göstergesi olabilir (bkz. s.23). Öğrencinin sorunu çözmek için uyguladığı çözüm yolunun ise makul ve uygulanabilir olduğu söylenebilir. Dramanın, kazanımın hedeflediği ‘Prpblem Çözme’ becerisinin sergilenmesine katkı sağlayabileceği söylenebilir.

Aşağıda 2.grubun canlandırdıkları dramada geçen söylemleri içeren bulgular yer almaktadır.

Diyalog 12. Sorun tespiti ve çözümüne yönelik drama-2

(Bir çocuk anne ve babasının yanına gider):

(1)E4: Anne benimle oyun oynar mısın?

(2)K2: İşim var git oynayamam.

(3)E4: Baba benimle oyun oynar mısın?

(4)E13: Yürü git Seninle oyun oynayamam.

(5)E4: Of ya kimse benimle oyun oynamıyor. Ben de odama gideyim Biraz düşünüyüm bari. Acaba öğretmenimle mi konuşayım? Öğretmenime söyleyebilirim sorunumu. Başka başka başka. Annemle babamla konuşabilirim Başka ne olabilir? Annemle babamın elinden tableti alabilirim. En uygunu bence öğretmenime gitmek. (Çocuk öğretmenine gider):

(6)E4: Öğretmenim.

(7)E14: Efendim.

(8)E4: Öğretmenim annemle babam benimle ilgilenmiyor da konuşabilir misiniz?

(9)E14: Tamam konuşurum.

(10)E4: Akşama görüşürüz

(11)E14: Görüşürüz

(Öğretmen çocuğun evine gider kapıyı çalar.):

(12) K2: Buyurun hocam.

(13)E14: Sizinle bir şey konuşacağım, konuşabilir miyim?

(14)K2: Buyurun söyleyin.

(15)E14: Ozan'la hiç ilgilenmiyormuşsunuz. Onunla ilgilenmenizi isteyeceğim ben sizden.

(16)K2: Tamam hocam teşekkürler.

Diyalog 12’de görüldüğü üzere, 2.grubun da ihmal sorununu canlandırdıkları görülmektedir (bkz. Şekil 15). 2.grubun canlandırdığı dramanın sürekli telefon ve tabletle oynayan anne babanın çocuklarıyla ilgilenmemesini dolayısıyla ihmal etmesini konu edinen bir drama olduğu görülebilir. Öğrencilerin anne babasıyla yaşadığı ihmal sorununu konuya uygun bir şekilde canlandırdıkları söylenebilir (bkz. s.1, 2, 3, 4). Öğrenciler tarafından canlandırılan drama, problem çözme basamaklarının uygulanması açısından değerlendirildiğinde yeterli olduğu söylenebilir. Söylem 5’te geçen, öğrenci tarafından üç farklı çözüm yolunun düşünülüp en uygun çözüm yolunun belirlenmesi bu durumun göstergesi olabilir. Dramanın, kazanımın hedeflediği ‘problem çözme’ becerisinin sergilenmesine katkı sağlayabileceği söylenebilir. Aşağıda 3.grubun dramasının söylemlerini içeren diyalog verilmiştir.

Diyalog 13. Sorun tespiti ve çözümüne yönelik drama-3

(Bir kız çocuğunun anne ve babası boşanmıştır. Kız ortada kalmıştır. Bir tarafta annesi bir tarafta babası İkisi de kız çocuklarının kendisinde kalmasını istiyor. Ertesi gün olur kız öğretmeniyle konuşmak üzere yanına gider):

(1)K11: Öğretmenim sizinle bir şey konuşabilir miyim?

(2)K17: Buyur kızım.

(3)K11: Benim bir sorunum var öğretmenim. Benim annem ve babam boşandılar. İkisi de beni yanına almak istiyor. Ama ben kime geleceğimi bilmiyorum.

(4)K17: Hımm. Bunun için birkaç tane çözüm yolu bulmak lazım. Senin fikrin ne?

(5)K11: Aklıma bir fikir geldi. Bence hasta numarası yapayım.

(6)K17: İyi fikir bence de. Peki ya baban senin için annene sürpriz yapsa.

(7)K11: Olur.

(8)K17: Başka bir tane daha bulalım.

(9)K11: Annemle konuşabilirim.

(10)K17: Bence ikisini de bir arada tutmak için hasta numarası yapsan daha iyi olur.

(11)K11: Aklıma bir fikir geldi annemle babama hasta numarası yapacağım. Onlar da beni iyileştirmek için gelecekler.

(12)K17: Tamam o zaman hasta numarası yapmaya hazırsın değil mi?

(Akşam olur saat 21.30 kız hışırmaya başlar. Annesi kızın yanına gelir.):

(13)K6: Kızım ne oldu sana.

(14)K11: Hasta oldum anneciğim.

(15)K6: Dur ben sana bir çorba yapayım.

(Kız çorbayı içer. Evde ilaç biter ve baba çağrılır. İlaç almaya gider. Baba ilaçları alıp gelir ve kıza içerirler. Kız iyileşir.) drama burada biter.

Diyalog 13'te öğrencilerin dramalarında anne babası boşanmış bir kızın ortada kalmasını konu edindikleri görülmektedir. Öğrencilerin sorunun fark edilmesi ve tanımlanması kısmını dramalarında yansıtmakta yetersiz kaldıkları söylenebilir. Anne babası boşanmış kız çocuğunun sorununu çözmek için direkt öğretmeniyle konuşmaya başlaması bu durumun göstergesi olabilir. Öğrenciler tarafından canlandırılan drama, problem çözme basamaklarının uygulanması açısından değerlendirildiğinde yeterli kabul edilebilir. Kız çocuğunun sorunu çözebilmek amacıyla öğretmeniyle fikir üretmeye çalışması ve üretilen fikirlerden en uygun olanın uygulanması bu durumun göstergesi olabilir (bkz. s. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11). Dramanın, kazanımın hedeflediği 'problem çözme' becerisinin sergilenmesine katkı sağlayabileceği söylenebilir. Aşağıda 4.grubun dramasının söylemlerini içeren diyalog verilmiştir.

Diyalog 14. Sorun tespiti ve çözümüne yönelik drama-4

(Baba işten eve gelir.)

(1)K20 (Anne): Çok yorgun görünüyorsun.

(2)E9 (Baba): Sana ne yorgun olurum olmam sana ne eğer bir daha bana karışırsan seni döverim.

(3)E24: Anne baba sizinle bir toplantı yapabilir miyim? Anne sen babama saygılı davranacaksın baba sen de anneme saygılı davranacaksın tamam mı?

Diyalog 14'te öğrencilerin anne babası kavga eden bir çocuğun sorununu çözmeye çalışmasını konu edinen bir dramayı canlandırdıkları görülebilir. Öğrenciler tarafından canlandırılan drama, problem çözme basamaklarının uygulanması açısından değerlendirildiğinde, özellikle sorunun çözümü için çözüm yolları belirleme ve en uygun çözüm yolunun uygulanması noktasında tamamen yetersiz kaldığı söylenebilir. Çocuğun çözüm yollarını belirlemeden direk anne babasıyla toplantı yapmak istemesi bu durumun göstergesi olabilir (bkz. s. 3). 4.grubun canlandırdığı dramanın, kazanımın hedeflediği 'problem çözme' becerisinin sergilenmesine katkı sağlamada yetersiz kalabileceği söylenebilir. Aşağıda 5.grubun dramasının söylemlerini içeren diyalog verilmiştir.

Diyalog 15. Sorun tespiti ve çözümüne yönelik drama-5

(1)K1(Kız): *Öf anne baba ya size en sonunda küfür edeceğim! Deli misiniz nesiniz? Sonra da bana diyorsun ki küfür neden küfür ediyorsun? Şimdi ben düşünmeye gidiyorum sakın öğretmenime söylemeyin yoksa para cezası yemek istemiyorum. (Anne ve babası öğretmen ile konuşmaya karar verir ve öğretmenine giderler. Tık tık tık):*

(2)E25 (öğretmen): *Buyurun.*

(3)E18 (Baba): *Hocam!*

(4)E25: *Ne oldu?*

(5)E18: *Hocam bizim kızımız bize çok küfür ediyor. 'Öğretmenime söylemeyin yoksa ceza yerim' diyor. Kızıyla konuşabilir misiniz?*

(6)E25: *Tamam ben onunla konuşurum. Siz evinize gidebilirsiniz.*

(Sabah olur tekrardan okula gelinir):

(7)K1: *Öğretmenim beni çağırmışsınız.*

(8)E25: *Annenle babanın şikayeti var. Annenle babana çok saygısız davranmışsun. Bir daha onlara saygısız davranma.*

(9)K1: *Ama onlar da bana deli misin nesin diyor.*

(10)E25: *Çünkü sen saygısız davranıyorsun. Saygısız davranırsan onlar da sana saygısız davranır. Bak onlara saygısız davranma onlar da sana saygısız davranmaz.*

(11)K1: *Tamam öğretmenim. (Anne babasının yanına gider.) Üf anne, üf baba.*

Diyalog 15'te anne babasına saygısız davranan bir çocuğun anne babasının sorunlarını çözmeye çalışması anlatılmaktadır. Öğrenciler tarafından canlandırılan drama, problem çözme basamaklarının uygulanması açısından değerlendirildiğinde, problem durumunun iyi bir şekilde ortaya konduğu; fakat sorunun çözümü için uygun çözüm yollarının belirlenmesi ve en uygun çözüm yolunun uygulanması

noktasında yetersiz kaldığı söylenebilir. Anne babanın sorunu kendi aralarında düşünmeden direkt olarak öğretmenden yardım istemeleri bu durumun göstergesi olabilir (bkz. s.2). 5.grubun canlandırdığı dramanın, kazanımın hedeflediği 'problem çözme' becerisinin sergilenmesine katkı sağlamada yetersiz kalabileceği söylenebilir.

4.4.2.4 'Beni İkna Et' oyununa dair bulgular

Bu oyunun amacı, öğrencilerin bir sorunla karşılaştıklarında uygun çözüm yolları belirleyebilmelerini ve çözüm yolları arasından en uygun çözüm yolunu seçebilmelerini sağlamaktır. Aşağıda, 'Beni İkna Et' isimli oyunun oynanışı ve bu oyunun oynanmasına ait söylemleri içeren örnek diyalog verilmiştir.

Diyalog 16. 'Beni İkna Et' isimli oyunun oynanması

(1)AÖ: *Şimdi oyuna anlatıyorum; herkes ailesiyle yaşadığı bir sorununu kağıda yazıp buradaki kutunun içine atıyor. Sonra bir tane gönüllü öğrenci seçeceğim. Gelip kutunun içerisinden bir sorun çekecek. Daha sonra ne yapacaksınız? O sorunun numarası kaçtı sahibi gelecek, sorunu okuyacak, daha sonra gruplar bu soruna en uygun çözüm yolunu bulmaya çalışacak. En çok hangi grubun çözüm yolunu beğenirse 10 puanı o grup alacak. Oyunun sonunda en çok puan toplayan kazanacak bu yüzden orjinal çözüm yolları bulmanız gerekecek. Tamam mı? Hazır mıyız? Gel çek bakalım bir tane. 25 kim. Gel bakalım buraya. Yalnız şuna dikkat ediyorsunuz: Ben sizin adaletinize güveniyorum. Kendi grubunuz İyi güzel bir çözüm yolu bulmadıysa onu seçmiyorsunuz tabii ki de. O yüzden adil oluyorsunuz tamam mı? Sorununu söyle.*

(2)E25: *Kardeşim bana durduk yere vuruyor.*

(3)AÖ: *Şimdi hemen çözüm yollarını düşünüyorsunuz grup olarak. Sadece bir dakikanızı var.*

(4)1. grup: *Annesine söyleyip kardeşini uyarmasını istemesi.*

(5)2. grup: *Kardeşi ile konuşup saygılı olmasını söylemesi.*

(6)3. grup: *Kardeşine bir plan kurup ona oyun oynayabilir şakacıktan.*

(7)AÖ: *Nasıl bir oyun yani?*

(8)E4: *Hani kardeşi ona vuruyor ya o da kardeşine vurabilir. Yani buna hak kazanabilir.*

(9)4. grup: *Kardeşine bir hediye al veya kendin yap.*

(10)5. grup: *Anne ve babasına anlatması.*

(11)AÖ: *Evet sence en güzel çözüm yolu hangisi?*

(12)E25: *Bence 5. grup en iyi çözüm yolunu buldu.*

(13)AÖ: *Neydi sizin çözüm yolu?*

(14)K22: *Anne ve babasıyla konuşmak.*

(15)AÖ: *Bunu diyen iki tane grup vardı. O zaman iki tane gruba da 10 puan veriyorum. 1. grupta 5. grup 10 puan aldılar. Gel çek bir tane.*

(16)E19: *23*

(17)AÖ: *23 kim. Gel bakalım E23. Sorununu oku arkadaşlarına.*

(18)E23: *Bilgisayar oynayınca sıra bana gelince abime bana ver derim abim bilgisayar vermez, bana hemen vurur.*

- (19)AÖ: *Evet E23'ün sorunu bu. Hadi bakalım E23'ün sorununu çözün, süre başladı. Belki gerçekten sorunun çözülür. Güzel bir çözüm yolu bulursan uygula bari... Süre bitti*
- (20)5. grup: *Abisi ile konuşması.*
- (21)4. grup: *Babasına söyleyip bilgisayara şifre koyması.*
- (22)3. grup: *Hani E23 öğleden sonra okula gidiyor ya E23 sabahleyin oynar abisi de E23 okula gidince oynar. Akşam olunca da beraber oynarlar.*
- (23)2. grup: *E23'ün abisine bir oyun oynayıp bilgisayarın fişini çekebilir.*
- (24)1. grup: *Abi bana vurma, beraber oynayalım diyebilir.*
- (25)E23: *Şurayı seçiyorum.*
- (26)AÖ: *Yani Bilgisayara şifre konulması. Evet, bu grubu da tebrik ediyoruz alkışlıyoruz.*

Diyalog 16'da, öğrencilerin kardeşi ve abisiyle sorun yaşayan arkadaşlarının problemlerine uygun çözüm yolları geliştirebildikleri söylenebilir. Grupların bulunduğu çözüm yollarının genel olarak uzlaşmayı hedeflediği görülebilir (bkz. s. 4, 5, 9, 10, 20, 22, 24). Bu etkinliğin, kazanımın hedeflediği 'problem çözme' becerisinin sergilenmesine katkı sağlayabileceği söylenebilir. Bunun yanı sıra, etkinliğin kazanımın hedefleri arasında olmasa da Hayat Bilgisi dersi programında kazandırılması hedeflenen 'Karar Verme' ve 'Problem Çözme' becerilerinin sergilenmesine de katkı sunabileceği söylenebilir.

4.5 AİLE İÇİNDE İŞBİRLİĞİ VE SORUMLULUK UYGULAMA TEMASINA DAİR BULGULAR

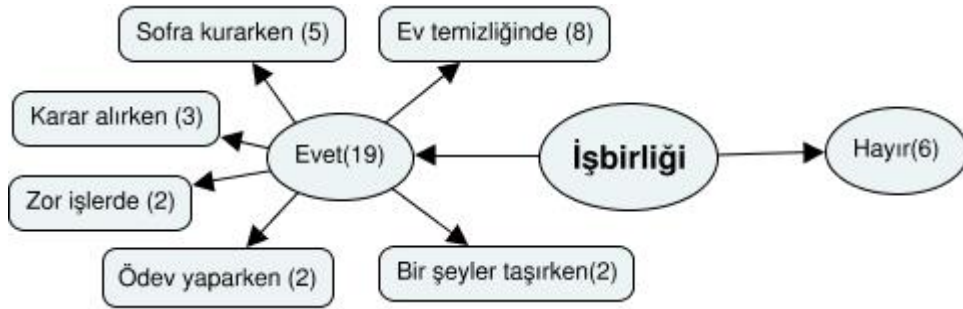
Bu bölümde Aile İçinde İşbirliği Ve Sorumluluk uygulama temasına dair betimsel bulgular ve etkinlik bulguları sunulmuştur.

4.5.1 Aile İçinde İşbirliği Ve Sorumluluk Uygulama Temasına Dair Betimsel Bulgular

Bu başlık altındaki 'Aile İçinde İşbölümü ve Sorumluluk Üstlenme' etkinlikleri **B.3.19.** *Ailede kararlar alınırken görüş bildirir ve kendisinin üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üreterek bunları uygular.* **B.3.20.** *Aile içinde görev dağılımının adil olup olmadığını sorgular.'* kazanımları bağlamında yapılandırılmıştır. Bu kazanım, Hayat Bilgisi dersi programında kazandırılması hedeflenen 'Öz saygı, öz güven ve yeniliğe açıklık' kişisel niteliklerinin

sergilenmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kazanım ayrıca, Hayat Bilgisi dersi programında kazandırılması hedeflenen ‘Öz Yönetim (Katılım, Paylaşım, İş Birliği ve Takım Çalışması Yapma), Karar Verme ve Yaratıcı Düşünme’ becerilerinin geliştirilmesini amaçlamaktadır (MEB, 2009: 187). Öncelikle öğrenci ailelerinin içinde nasıl bir işbölümü yapıldığına, öğrencilerin ev içerisinde ve dışında sorumluluğu olup olmadığına, aile içindeki iş bölümünün adil olup olmadığına, öğrencilerin ev içerisinde üstlenebileceği görevlerle ilgili fikir geliştirip geliştirmediğine ve ailede kararların nasıl alındığına dair fikirleri almak için öğrenci ve aileler ile görüşülmüştür. Konu ile ilgili bulgular karşılaştırılmalı olarak sunulmuştur.

Aşağıdaki şekilde araştırmaya katılan öğrencilerin evlerinde yapılan işbirliğine dair öğrenci görüşlerini içeren bulgular verilmiştir.

Şekil 16. Öğrencilerin evlerindeki işbirliği durumu

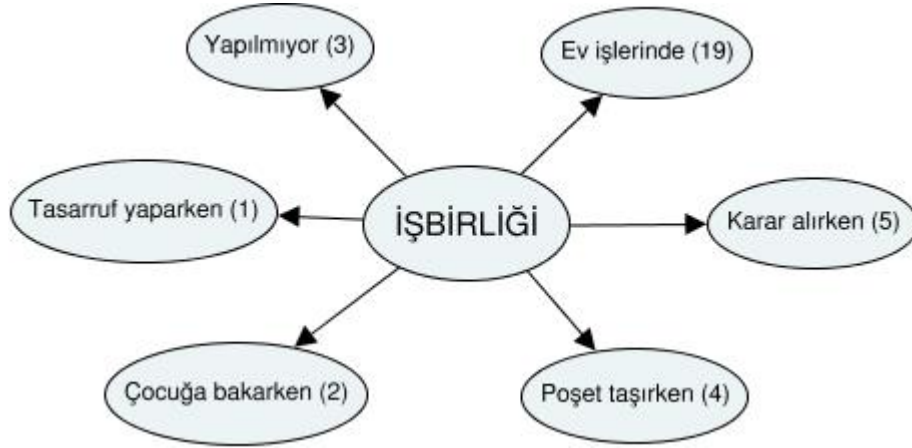
Şekil 16’da, 19 öğrenci evlerinde işbirliği yaptığını, 6 öğrenci ise evlerinde işbirliği yapılmadığını belirtmiştir. Bu öğrenciler ev temizliği (8), sofranın kurma/kaldırma (5), karar alma (3), zor işler (2) ve bir şey taşıma gibi konularda işbirliği yapmaktadırlar. Evlerinde işbirliği yapılan öğrencilerin söylemlerine dair örnekler aşağıda verilmiştir.

“Mesela gezmeye gideceğiz. Babam herkesin fikrini alıyor.” K2

“Sofrayı toplarken işbirliği yapıyoruz. Babam un torbası getirirken taşımaya yardım ediyoruz. Herkes kendine elbise alırken birbirimize söylediğimiz fikirleri toplayarak elbiseyi alırız.” E10

“Öğretmenlerin verdiği konularda ve ödevlerde işbirliği yapıyoruz.” E12

Aşağıdaki şekilde ise araştırmaya katılan öğrenci ailelerinin evlerinde hangi konularda işbirliği yapıldığına görüşlerini içeren bulgular verilmiştir.

Şekil 17. Ailelerin evlerindeki işbirliği durumu.

Şekil 17’de de görüldüğü üzere evlerinde işbirliği yapılan aile sayısı (22) evlerinde işbirliği yapılmadığını belirten ailelerden (3) daha fazla olduğu görülmektedir. 1 aile ise görüş bildirmemiştir. Ailelerin aile içerisinde ev işi yapma (19), karar alma (5), poşet taşıma (4), çocuğa bakma (2) ve tasarruf yapma gibi konularda işbirliği yaptıklarını belirttikleri görülmektedir. Konuyla ilgili söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

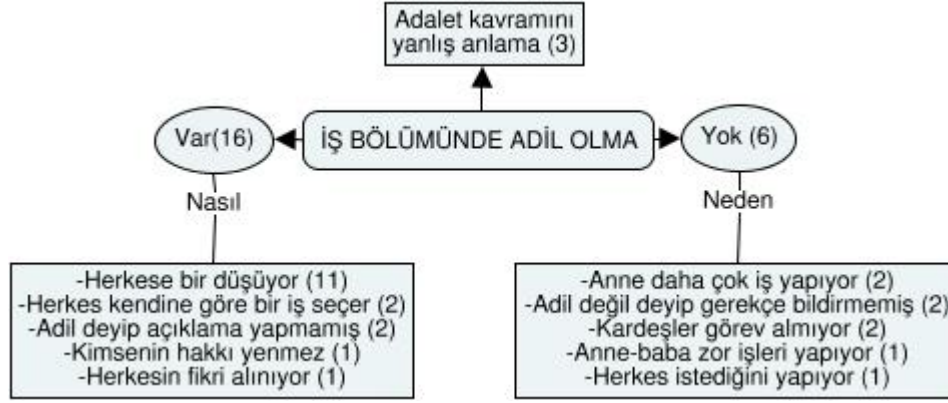
“Ailemizde işbirliği yapılıyor. Mesela ben evde yemek yaparken eşim çocuklarla oynuyor. Sofrayı kurarken ve toplarken E5 yardımcı oluyor. Odasını kendi topluyor ve düzeltiyor.” VAB5

“Evet, öncelikle ev işlerinde kesinlikle yardım ediyor. Dışardan örnek verirsek; biz soba kullanıyoruz doğal olarak odun kesmek zorunda kalıyoruz. Babası odunları kesti kızlarımda bir güzel çuvallara doldurdu. O gün çok yorulmuşlardı. Biz çok mutlu olmuştuk. Markete gittiğimizde eline poşet verdiğimizde taşıyor.” VAB11

Aile içinde işbirliği yapma konusunda öğrenci ve aile söylemleri (bkz. Şekil 16 ve 17) karşılaştırıldığında öğrenci ve aile söylemlerinin birbirleriyle örtüştüğü görülebilir. Hem ailelerin(19) hem de öğrencilerin en çok ev işlerinde (13) işbirliği yaptığı görülebilir. Bunun yanı sıra karar alırken, poşet bir şeyler taşıırken gibi konularda da örtüşme olduğu söylenebilir. Öğrenci ve ailelerin birlikte karar almayı, aile içinde yapılan işbirliği olarak görmeleri dikkat çekici bulunmuştur.

Aşağıdaki şekilde öğrencilerin evdeki işbölümünün adil olup olmadığına dair görüşlerini içeren bulgular yer almaktadır.

Şekil 18. Öğrencilerin evdeki iş bölümünün adil olup olmadığına dair görüşleri

Şekil 18'e göre öğrencilerin 16'sının aile üyeleri arasında yapılan işbölümünün adil olduğunu 6 öğrencinin ise aile üyeleri arasında yapılan işbölümünün adil olmadığını düşündükleri görülmüştür. Öte yandan 3 öğrencinin ise adalet kavramını yanlış anladığı tespit edilmiştir. Dağılımın adil olduğunu düşünen öğrencilerin herkese bir iş düştüğü (11), herkesin kendine göre bir iş seçtiği (2), kimsenin hakkının yenmediği (1) ve herkesin fikri alındığı için aile üyeleri arasında yapılan işbölümünün adil olduğunu düşündükleri söylenebilir. Öğrencilerden 2'si ise aile üyeleri arasındaki işbölümünün adil olduğunu düşündüğü belirtip nasıl olduğunu belirtmemiştir. Aile üyeleri arasındaki işbölümünün adil olmadığını (6) düşünen öğrencilerin ise anne daha çok iş yaptığı (2), kardeşlerin görev almadığı (2), anne babanın zor işleri yaptığı (1) ve herkes istediğini yaptığı için işbölümünün adil olmadığını düşündükleri söylenebilir. Öğrencilerden 2'si ise aile üyeleri arasındaki işbölümünün adil olmadığını düşündüğü belirtip, gerekçesini belirtmemiştir. Konuyla ilgili söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

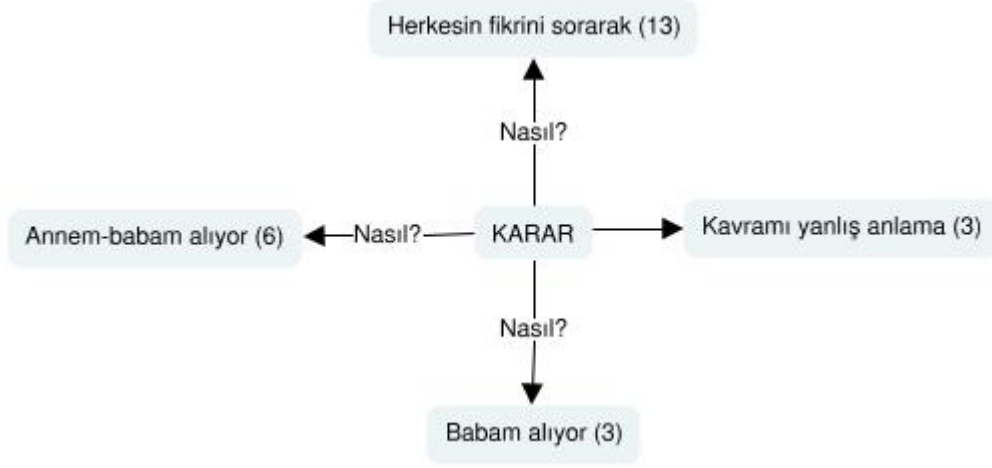
“Adil çünkü ilk başta herkese görev veriliyor. O görev o kişiye çok zor gelirse hemen başkasına sevk ediliyor. O da yapamazsa başkasına sevk ediliyor.” E10

“Adil. Evde herkes kendine göre bir iş seçer. Kendine göre olmayana seçmez.” K11

Adil değil “Adil değil çünkü kardeşlerim görev almıyor.” E5

“Adil değil çünkü ben çok iş yaparım ablam hiç yapmaz.” K6

Aşağıdaki şekilde öğrencilerin, aile içerisinde kararların nasıl alındığına dair görüşlerini içeren bulgular yer almaktadır.

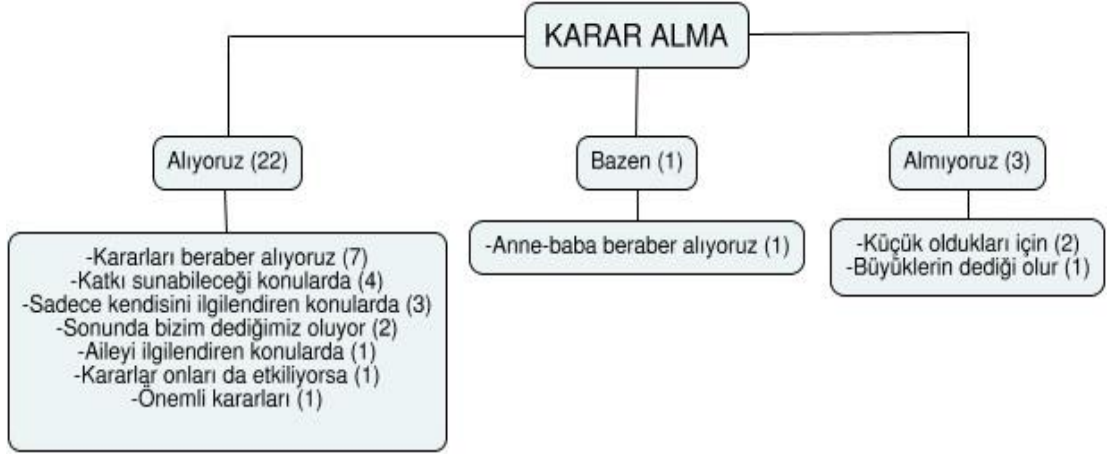

Şekil 19. Aile içinde kararların nasıl alındığına dair öğrenci görüşleri

Şekil 19'a göre çalışma grubunun aile içerisinde karar alma durumları incelendiğinde; herkesin fikrini sorarak (13), anne-baba beraber alarak (6) ve baba tek başına alarak(3) şeklinde kararların alındığı görülmektedir. 3 öğrencinin ise karar alma kavramını yanlış anladığı tespit edilmiştir. Öğrenci söylemlerine göre, aile içerisinde karar alma mekanizmasının demokratik temelli ve otoriter temelli olduğu söylenebilir. Konuyla ilgili söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

<i>Herkesin fikrini sorarak</i>	<i>"Ailemde kararlar herkesin fikri ile alınır. Mesela bir yere gidecektik kararı herkes verdi." K22</i>
<i>Annem-babam</i>	<i>"Ailemdeki karar büyükten küçüğe doğru alınıyor. Geziye çıkmak için ilk babam sonra annem sonra abim ve en ben [fikrimi] söylerim." K27</i>
<i>Baba</i>	<i>"Bir şey alınca annem ile babam karar alır." E10</i>
<i>Baba</i>	<i>"Örneğin gezmeye çıkarken babam karar veriyor. Onun isteğiyle çıkıyoruz." K6</i>

Aşağıdaki şekilde ailelerin, aile içerisinde kararların nasıl alındığına ve çocukların fikirlerini alıp almadıklarına dair görüşleri yer almaktadır.

Şekil 20. Aile içinde kararların nasıl alındığına dair aile görüşleri

Şekil 20'ye göre ailelerin büyük çoğunluğunun (22) karar alırken çocuklarının fikrini aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, çocuklarının fikrini bazen (1) ve hiç almayan (3) ailelerin de olduğu söylenebilir. 7 ailenin her koşulda kararları çocuklarıyla aldıkları tespit edilmiştir. Diğer bazı ailelerin ise şartlı olarak, katkı sunabileceği konularda (4), sadece çocukları ilgilendiren konularda (3), aileyi ilgilendiren konularda (1), kararların çocukları etkilediği durumlarda (1) ve önemli kararlarda çocuklarının fikirlerini aldığı söylenebilir. 2 ailenin ise çocukların fikirlerini alıp sonunda kendi dediklerinin olduğunu belirtmesi dikkat çekici bulunmuştur. Karar alırken çocuklarının fikirlerini almayan (3) ailelerin gerekçelerine bakıldığı zaman küçük oldukları (2) ve büyüklerin dediği olur düşüncesine sahip oldukları için çocuklarının fikirlerini almadıkları görülmektedir. Konuyla ilgili söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

Alıyoruz

“Ailemizde kararlar ortak alınıyor. Anne ve baba birbirine sormadan bir karar almıyoruz. Çocuğumuzun da fikirlerini alıyoruz. Kendini önemli hissetmesini sağlıyoruz. Bu da çocuğumuzun hoşuna gidiyor. Mutlu oluyor.” VAB5

“Bir şey alacağımız zaman bir yere gideceğimiz zaman hep birlikte konuşup karar veriyoruz. Çocukların düşünceleri bizim için önemli dinlememiz gerekiyor.” VAB7

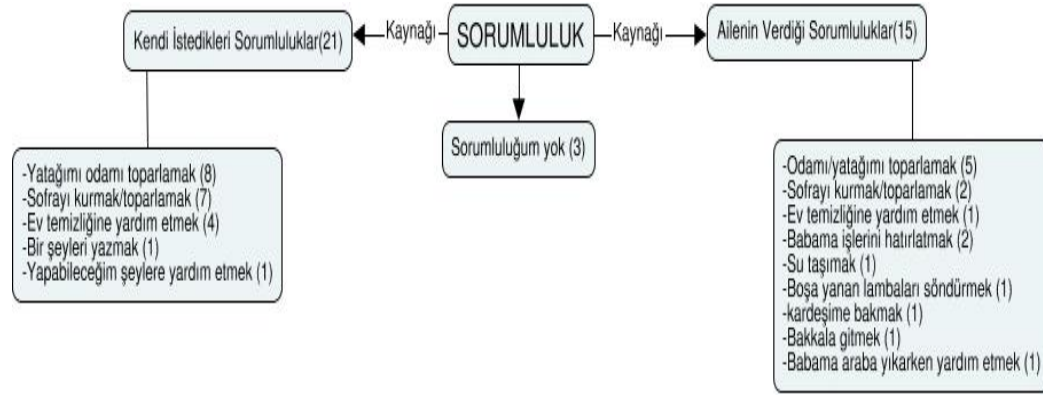
“Fikirlerini almıyoruz. Çünkü daha küçük oldukları için önemli konuları anlayamıyor.” VB12

Almıyoruz

“Ailemizde kararlar alınır ama bu genelde eşimle benim aramda olur. Doğrusunu söylemek gerekirse çocuğumuzun fikrini sormayız. Bunun sebebinin acaba o çocuktur ne bilir ne anlar gibi düşündüğümüz olabilir mi?” VAB24

Aile içinde karar almaya dair aile ve öğrenci görüşleri karşılaştırıldığında (bkz. Şekil 19 ve 20), aile içinde karar alma süreçlerinde öğrenci fikirlerinin çoğunlukla alındığı söylenebilir. Ailelerin çocuklarının fikirlerini almaları ise şartlı sebeplerden dolayı yetersiz bulunmuştur.

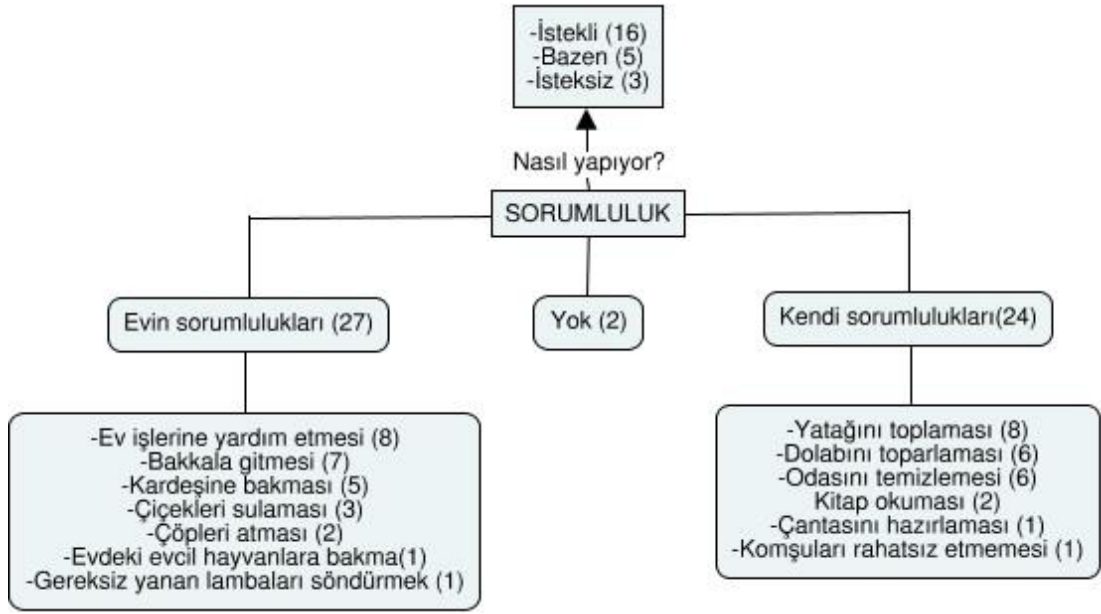
Aşağıdaki şekilde öğrencilerin aile içerisinde üstlendiği sorumluluklara dair bulgular verilmiştir.

Şekil 21. Öğrencilerin üstlendiği görevler ve kaynakları

Şekil 21'e göre, öğrencilerin üstlendiği sorumlulukların kaynaklarının farklı olduğu görülmektedir. Bu kaynakların kendileri (12) ve aileleri (10) olduğu anlaşılmıştır. 3 öğrenci ise hiç sorumluluğu olmadığını belirtmiştir. Öğrencilerin kendi istekleriyle üstlendikleri sorumlulukların (21) odayı/yatağı toplama (8), sofrayı kurma/toparlama (7), ev temizliğine yardım etme (4), bir şeyleri yazma (1) ve yapabileceği şeylere yardım etme olduğu görülebilir. Öğrencilerin aileleri tarafından verilen sorumlulukların (15) ise odayı/yatağı toplama (8), sofrayı kurma/toparlama (2), babaya işlerini hatırlatma (2), ev temizliğine yardım etme (1), su taşımak (1), boşa yanan lambaları söndürme (1), kardeşlere bakma (1), bakkala gitme (1), babaya araba yıkarken yardım etme (1) olduğu görülmektedir. Şekil 21'e göre, öğrencilerin kendi istekleriyle daha çok sorumluluk aldıkları söylenebilir. Öğrencilerin kendi istedikleri sorumluluklar ile ailelerinin verdikleri sorumlulukların birbiriyle benzer olduğu söylenebilir.

Aşağıdaki şekilde ailelere göre öğrencilerin aile içerisinde üstlendiği sorumluluklara dair bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 22. Ailelere göre öğrencilerin ev içinde üstlendiği sorumluluklar

Şekil 22’de, ailelere göre öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun ev içerisinde sorumlulukları olduğu görülebilir. Ailelere göre öğrencilerin ev içerisinde eve ait sorumlulukları (27) ve kendi sorumlulukları (24) olduğu görülmektedir. 2 aileye göre ise çocuklarının ev içerisinde üstlendikleri herhangi bir sorumluluğu olmadığı görülmüştür. Ailelere göre öğrencilerin ev işlerine yardım etmesi (8), bakkala gitmesi (7), kardeşine bakması (5), çiçekleri sulaması (3), çöpleri atması (2), evdeki evcil hayvanlara bakması (1) ve gereksiz yanan lambaları söndürmesi (1) gibi evin sorumluluklarından olan görevleri olduğu görülebilir. Yine ailelere göre öğrencilerin yatağını toplaması (8), dolabını toparlaması (6), odasını temizlemesi (6), kitap okuması (2), çantasını hazırlaması (1) ve komşuları rahatsız etmemesi (1) gibi kendi işlerinden oluşan sorumlulukları olduğu söylenebilir. Ailelere göre öğrencilerin çoğunluğu sorumluluklarını istekli (16) bir şekilde yerine getirmektedir. Sorumluluklarını bazen istekli (5) ve isteksiz (3) yerine getiren öğrencilerin de olduğu görülebilir. Konuyla ilgili aile söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Örneğin, çiçekleri sulamasını istiyoruz çiçekleri o suluyor. Ona güvendiğimiz için tek başına bakkala gönderiyoruz. Küçük alışverişler yapmasını sağlıyoruz. Çocuğumuza evde görevler verdiğimiz zaman istekle ve söylenmeden yapıyor. Ben yaparım diyor.” VAB5

“Evet. Sofra bezini sürekli silkeler. Halıları gırgırlar. Kıyafetlerini

katlar. Benimle beraber toz alır.” VAB18

“[Görevlerini] bazen istekli bazen isteksiz yapıyor. Kendisi için bir şey olursa istekli, bizim için bir şey olursa isteksiz oluyor.” VB12

*“Aşırı sorumsuz. Hiçbir görevi yerine getirmez. Ta ki kızana kadar.”
VB1*

Ev içerisinde öğrencilerin sorumluluk alma durumları aile ve öğrenci söylemlerine göre karşılaştırıldığında(bkz. Şekil 21 ve 22); söylemlerin birbiriyle örtüştüğü söylenebilir. Öğrencilerin üstlendiği sorumlulukların aile ve öğrenci söylemlerine göre hemen hemen aynı olduğu söylenebilir.

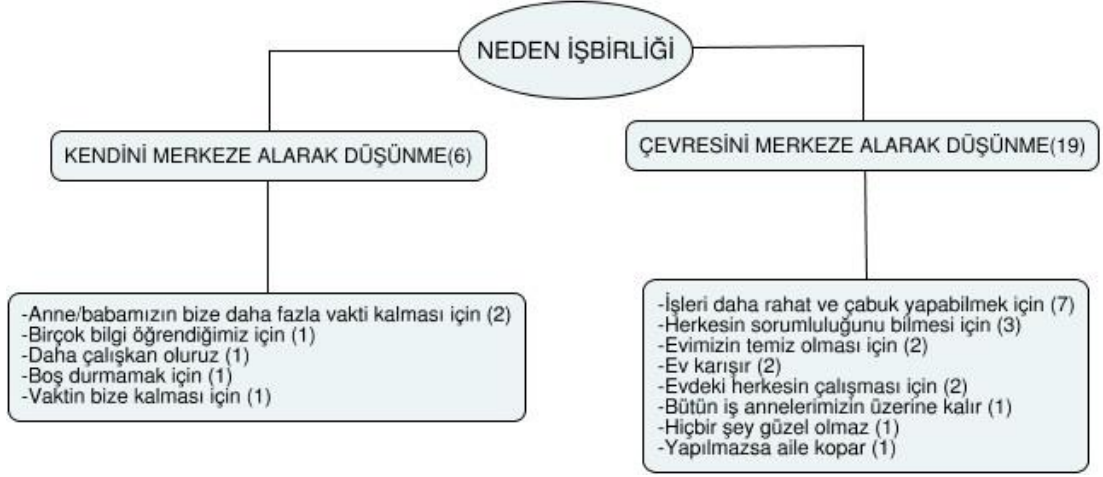
Aşağıdaki şekilde öğrencilerin aile içerisinde sorumluluk üstlenmek için yeni fikir üretme durumlarına dair bulgular verilmiştir.

Şekil 23. Öğrencilerin aile içerisinde sorumluluk üstlenmek için yeni fikir üretme durumları

Şekil 23'e göre, öğrencilerin çoğunluğunun (19) aile içerisinde üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni bir fikir üretmediği görülebilir. 6 öğrencinin ise ev işlerinde, bakkala gitmede ve ödev yapmada üstlenebileceği sorumluluklarla ilgili yeni fikirler geliştirdiği söylenebilir. Öğrencilerin ev içerisinde üstlenebileceği sorumluluklarla ilgili yeni fikirler üretmede pasif kaldıkları söylenebilir.

Aşağıdaki şekilde öğrencilerin aile içerisinde neden işbirliği yapılmasına dair görüşlerini içeren bulgular yer almaktadır.

Şekil 24. Öğrencilerin aile içerisinde neden işbirliği yapılmasına dair görüşleri

Şekil 24’de göre, öğrencilerin aile içerisinde işbirliği yapılmasının gerektiğini çevresini (19) ve kendilerini (6) merkeze alarak düşündükleri söylenebilir. Çevresini merkeze alarak düşünen öğrencilerin gerekçelerini incelendiği zaman; işlerin daha rahat ve çabuk yapılabilmesi için (7), herkesin sorumluluğunu bilmesi için (3), evin temiz olması için (2), evin karışmaması için (2), evdeki herkesin çalışması için (2), bütün işin annelerin üzerine kalmaması için (1), her şeyin güzel olması için (1) ve aile birliğini sağlamak için (1) olduğu görülebilir. Kendini merkeze alarak düşünen öğrencilerin gerekçelerine bakıldığı zaman ise anne babanın çocuğa daha çok vakit ayırması için (2), birçok bilgi öğrenebilmek için (1), daha çalışkan olabilmek için (1), boş durmamak için (1), vaktin kendilerine kalması için (1) olduğu söylenebilir. Öğrencilerin aile içinde işbirliği yapılmasında durumunda sorumluluk, çalışkanlık, aile birliğine önem verme, dayanışma, yardımlaşma gibi değerlerin kazanılacağını düşünmekte oldukları söylenebilir. Konuyla ilgili söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

Kendini merkeze alarak düşünme	“Eğer görev dağılımı yapılmazsa annelerimiz bütün görevleri üstlenirler ve bütün günleri iş yaparak geçer. Bu nedenle bizimle hiç vakit geçiremezler.” E10
	“Çünkü boş durmayıp çalışmamız için yapılmalı.” K20
Çevresini merkeze alarak düşünme	“Çünkü işler daha çabuk biter. Hem aile bireylerinin sırtından az da olsa bir yük almış oluruz.” E14

4.5.2 Aile İçinde İşbirliği Ve Sorumluluk Uygulama Temasına Etkinlik Bulguları

Yukarıda yapılan problem tespitlerinde görüldüğü üzere öğrenci ve aile görüşlerine göre ev içerisinde genel olarak işbölümü yapıldığı ve bu işbölümünün adil olduğu anlaşılmıştı. Ayrıca öğrenci ve ailelere göre aile içerisinde karar alınırken çocukların fikirlerinin alındığı fakat bunun yetersiz ve bazı konularla sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin aile içerisinde genel olarak sorumluluklarının olduğu fakat sorumluluk üstlenmek için yeni fikirler geliştirmedikleri de anlaşılmıştır. Bu durum tespitlerinden yola çıkılarak, 2 ders saatini kapsayan sınıf içi etkinlikler ve ev içi etkinliklerden oluşan eylem planı geliştirilmiştir. 2 ders saatini kapsayan eylem planında öncelikle aile toplantılarına dâhil edilmeyen, işbölümü için fikirleri alınmayan bir çocuğu konu alan bir örnek olay incelenmiş ve örnek olay çözümlenmiştir. Ardından etkinliğin yapıldığı gün itibariyle aile üyelerinin hangi görevleri olduğunu ve görevlerinin gerekçelerini etkinlik formuna yazmaları istenmiştir. Daha sonra ev ödevi olarak bir aile toplantısı düzenlemeleri istenmiş ve bu toplantıda, aile üyelerinden kimin ne iş yapacağı tartışılmış, öğrenciler tarafından yeni fikirler sunmaları istenmiştir. Adil olduğu düşünülen bir görev paylaşımı yapıldıktan sonra herkes görev alacak şekilde kartonlardan aile treni yapılması istenmiştir. Bu trenin her bir vagonunda aile üyesinin resmi ve resmin altında işbölümü içerisinde aldığı görevler yazılmıştır. Trenin lokomotif kısmına ise ailelerini anlatan değerler yazmaları istenmiştir. Aile treni ardından öğrencilere aile treni yaparken neler hissettikleri ve neler düşündükleri sorulmuştur. Aile treni araştırmacı-öğretmen tarafından kontrol edildikten sonra evde herkesin görebileceği bir yere asılması sağlanmıştır. Öğrencilerden, aile üyelerinin aile treni etkinliğinden sonra aldığı sorumlulukları bir hafta boyunca gözlemlemesi ve ‘Görev Gözlem’ etkinlik kağıdına bu gözlemleri kaydetmeleri istenmiştir. Konuyla ilgili bulgular aşağıda sunulmuştur.

4.5.2.1 ‘Erkam’ın Sorunları’ Örnek Olay Etkinliği

“*Erkam’ın Sorunları*” başlıklı örnek olay, ailenin küçüğü olduğu için aile toplantısına çağrılmayan ve işbölümü yapılırken fikri alınmayan 3.sınıf öğrencisi Erkam’ın bu durum karşısında verdiği tepki ve çözüm yolunu anlatan bir hikayeden oluşmaktadır. Bahsedilen örnek olay aşağıda verilmiştir.

Örnek olay 2. Erkam'ım Sorunları

ERKAM'IN SORUNLARI

Erkam, ailesinin en küçük bireyiydi. 3.sınıfa gidiyor ve derslerinde çok başarılıydı. Ailesi tarafından çok seviliyor ve takdir ediliyordu. Erkam ailesiyle bu kadar iyi geçinmesine rağmen bir sorunu vardı. Ailesi Erkam'ı çok küçük gördüğünden herhalde bir karar alırken onun fikirlerini sormuyorlardı. Erkam bu sorunun farkındaydı fakat bir nasıl çözeceğini bilmiyordu. Erkam bir akşam odasında ders çalışırken susadı ve su içmek için mutfığa gitti. Mutfaktan geri dönerken ablasının sesini duydu:

“Erkam küçük olduğu için ona hiçbir görev vermiyorsunuz!” Ses oturma odasından geliyordu. Belli ki yine aile içinde bir karar alıyorlar ve Erkam'ı çağırıyorlardı. Erkam duruma alışmıştı. Sessizce odasına gitti üzüntülü bir halde ders çalışmaya devam etti. Ertesi sabah kahvaltıda baba Çetin Bey konuşmaya başladı:

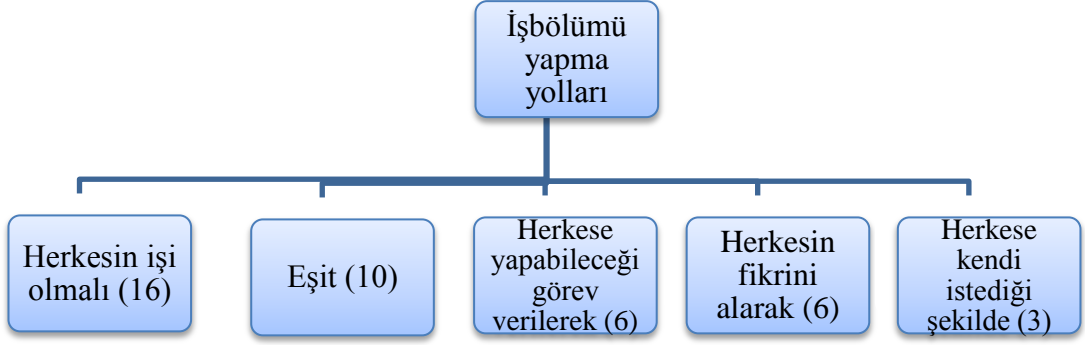
-Erkam dün ablan ve annenle konuştuk senin ev içerisinde az görev aldığını fark ettik. Bu sebeple ev içerisinde sana birkaç görev vereceğiz. Mesela artık ekmek almaya sen gideceksin. Ayrıca sofrayı kaldırırken annene yardım edeceksin. He bir de çamaşırları katlayacaksın!

Babası konuştuğu Erkam hayretler içerisinde kalıyordu. Çünkü ablasına sadece çiçekleri sulama ve boşa çalışan lamba ve elektronik eşyaları kontrol etme görevi verilmişti. O anda hiç itiraz edemedi. Sanki dili tutulmuştu. Canı sıkılmış bir vaziyette okula gitti.

Öğretmen Hayat Bilgisi dersinde sorun çözme basamaklarını anlatmıştı. Erkam'ın da ailesiyle bir sorunu vardı ve sorun çözme basamaklarını kullanarak sorununu çözebilirdi. Öncelikle sorununu tespit etmesi gerekiyordu. Sorun şuydu: evde Erkam'la ilgili karar alınırken Erkam'ın fikri sorulmamış bir de üstüne hiç de adil olmayan bir görev paylaşımı yapılmıştı. Şimdi sırada çözüm yollarını bulmak vardı. Erkam üç tane çözüm yolu buldu. Birincisi durumu öğretmenine anlatıp ondan yardım istemek. İkincisi akşam ailesiyle bir toplantı düzenleyerek sorunu onlara anlatmak. Üçüncüsü ise ailesine bir mektup yazıp içindekileri mektupta anlatmak. İkinci çözüm yolunun daha mantıklı ve işe yarar olduğunu düşündü ve akşam ailesiyle bir toplantı düzenlemeye karar verdi.

Akşam tek tek herkesi oturma odasına topladı. Ailede karar alırken ona fikrinin sorulmaması, ev içindeki görev dağılımının adil yapılmaması gibi kafasına takılan bütün sorunları ailesiyle paylaştı. Ailesi Erkam'ı sonuna kadar dinledi ve onun haklı olduğuna ikna oldular. Erkam'ın canını sıktıkları için ondan özür dilediler. Görev dağılımını daha adil yaptılar. Erkam artık hem severek yaptığı hem de gücünün yettiği çiçek sulama ve çamaşır katlama görevini aldı. Ablası da bakkala gitme ve sofrayı toplama görevini aldı. Erkam sorunun çözülmesine çok sevindi. Sorun çözme basamaklarını her sorunda uygulamaya karar verdi.

Şekil 25'te Örnek olay 2'den yola çıkarak öğrencilerin anne baba olmaları durumunda ailede nasıl bir iş bölümü yapacaklarına dair düşüncelerini içeren bulgular verilmiştir.

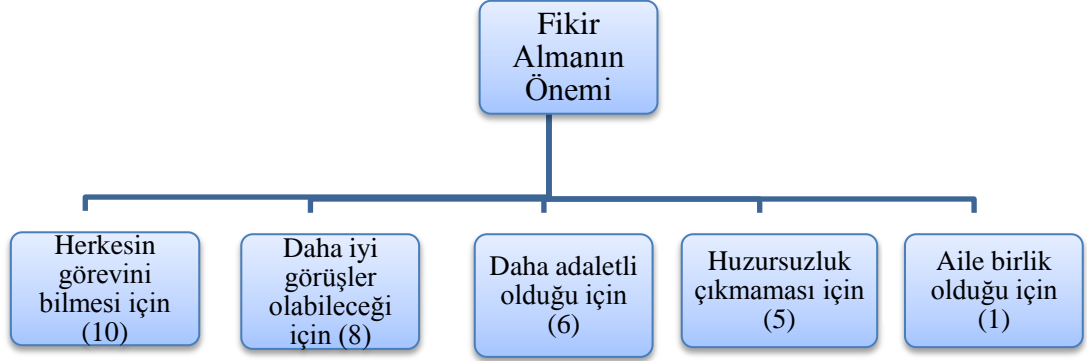

Şekil 25. Öğrencilerin nasıl bir işbölümü yapabileceklerine dair düşünceleri

Şekil 25'e göre, öğrencilerin anne baba olmaları durumunda aile içerisinde, işbölümünün, herkesin işi olmalı (16) ve herkese yapabileceği görevler verilmeli (6) diyerek adil olması; herkese kendi istediği şekilde (3) görev verilmeli diyerek hoşgörülü olması; herkesin fikrini alarak (6) görev verilmeli diyerek dayanışma içerisinde olması ve eşit olması (10) şeklinde düşündükleri tespit edilmiştir. Şekil 25'e göre öğrencilerin içinde buldukları gelişim döneminden dolayı doğal olarak adalet ve eşitlik kavramlarını birbiriyle karıştırdığı söylenebilir. Konuyla ilgili söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

	<i>"Herkes görevler verirdim. Herkesin görevlerini uygulamasını isterdim ve aile içinde hep beraber karar alınmasını söylerdim."</i>
<i>Herkesin işi olmalı</i>	<i>K12</i>
	<i>"Baba olsaydım, herkese görev verirdim. Her gün birbirlerinin görevlerini değiştirirdim."</i> E23
	<i>"Herkesin kendine özel bir işi olmalıdır."</i> K17
<i>Eşit</i>	<i>"Ben baba olsaydım herkese eşit dağılım yapardım."</i> E5
	<i>"Herkes beş tane görev verirdim."</i> K1
<i>Herkes yapabileceği görev verilerek</i>	<i>"Herkes yapabileceği görevler verirdim."</i> E9
	<i>"Küçüklere küçük iş; büyüklere büyük iş verirdim."</i> E18
	<i>"Herkesin boyuna göre iş verirdim."</i> E24
	<i>"Herkes yaşına göre görev verilmelidir."</i> E10
<i>Herkesin fikrini alarak</i>	<i>"Herkes hangi görevleri istediğini sorarak görev dağılımı yapardım."</i> E10
	<i>"Ben anne olsam kızımın sevdiği üç görevi ona sunardım."</i> K17
<i>Herkes kendi istediği şekilde</i>	<i>"Herkes kendine göre bir iş alır."</i> E11
	<i>"Herkesin kendi dediğini [verirdim]."</i> E7

Örnek olay 2'den yola çıkarak, aile içinde karar alınırken, herkesin fikrinin alınmasının neden önemli olduğuna dair öğrenci düşünceleri içeren bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 26. Öğrencilerin aile içinde karar alırken herkesin fikrini almanın önemine dair görüşleri

Şekil 26'ya göre öğrencilerin, herkesin görevini bilmesi (10), daha iyi görüşlerin olabileceği (8), daha adaletli olduğu (6), huzursuzluk çıkmaması (5) ve aile birlik olduğu (1) için ailede karar alırken herkesin fikrini sormanın önemli olduğunu düşündükleri söylenebilir. Aşağıda konuyla ilgili söylem örnekleri verilmiştir.

<i>Herkesin görevini bilmesi için</i>	<i>“Çünkü karar alınırken eğer herkes olursa hepsi görevini bilir. Ama bir kişi olmazsa hangi görevi olduğunu bilmez.” K12</i>
<i>Daha iyi görüşler olabileceği için</i>	<i>“Çünkü bizim kararlarımız büyüklerimizden daha güzel olabiliyor.” K6</i>
<i>Daha adaletli olduğu için</i>	<i>“Çünkü herkes birbirinden güzel fikir bulabilir.” E23</i>
<i>Huzursuzluk çıkmaması için</i>	<i>“Aile içerisinde herkesin fikrini söylemesi gerekir ama bir kişi söylemezse yani çağrılmazsa haksızlık olur.” K27</i>
<i>Aile birlik olduğu için</i>	<i>“Eğer biri o karardan memnun olmazsa ailede huzursuzluk çıkar.” E10</i>
	<i>“[Önemlidir] çünkü adı üstünde aile. Yani ailenin anlamı toplum...” K1</i>

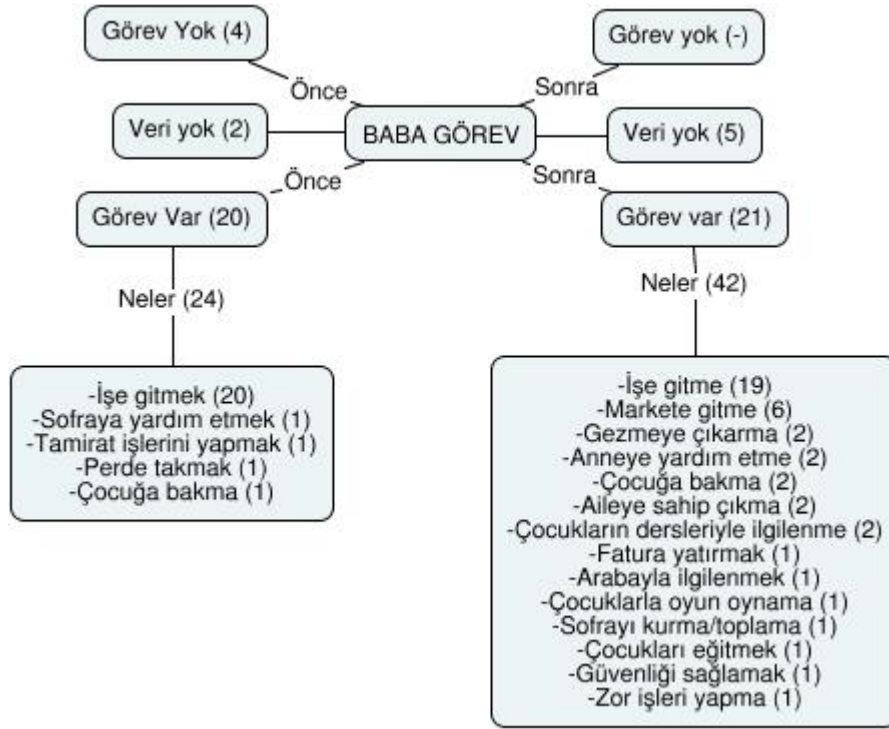
4.5.2.2 ‘Aile Treni’ Etkinliği Bulguları

Örnek olay etkinliğinin ardından aile bireylerinin hangi sorumluluklara sahip olduğunu tespit edebilmek amacıyla ‘Bizim Evde Kim, Ne İş Yapar’ etkinlik kağıdı öğrenciler tarafından yapılmıştır. Ardından ev ödevi olarak tüm aile bireylerinin katılımıyla öğrenciler tarafından aile toplantısı organize edilmiştir. Bu toplantıda

öğrencilerin öncülüğünde aile üyelerinden her birinin hangi görevleri alabileceği konuşulmuş ve sonrasında aile üyelerinin sorumlulukları ayrı ayrı vagonlara yazılmıştır. Her bir öğrencinin kendisinin ve aile bireylerinin alabileceği sorumluluklarla ilgili yeni fikirler üretmesi istenmiştir. Ardından öğrencilere ‘Aile Treni’ yapımı sırasında kendilerinin ve ailelerinin neler hissettikleri sorulmuştur. Konuyla ilgili bulgular aşağıda verilmiştir.

4.5.2.2.1 Aile treni etkinliği öncesi ve sonrasında aile bireylerinin görevlerine dair bulgular

Aşağıdaki şekilde aile üyelerinden babaların ‘Aile Treni’ etkinliği öncesi ve sonrası aldığı sorumluluklara dair bulgular verilmiştir.

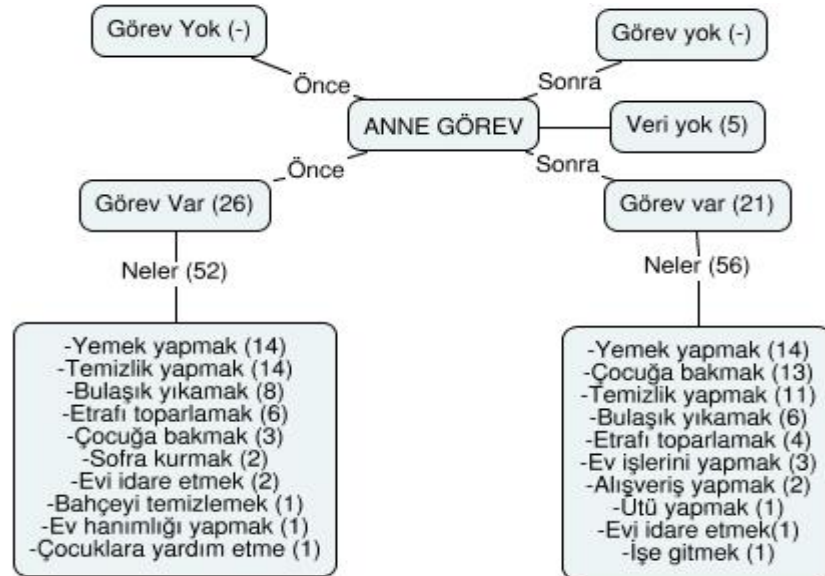

Şekil 27. ‘Aile Treni’ etkinliği öncesi ve sonrası baba sorumluluk durumları

Şekil 27’ye göre ‘Aile Treni’ etkinliğinden önce babaların çoğunluğunun (20) en az bir görevi olduğu görülmektedir. Öğrencilere göre ise 4 babanın ise aile içerisinde hiçbir görevi olmadığı anlaşılmıştır. 2 öğrenciden ise veri alınamamıştır. Aile içerisinde babasının sorumluluğu olduğu belirten öğrencilerin tamamının (20) babasının işe gitme sorumluluğu olduğunu söylediği tespit edilmiştir. Bunun dışında

sadece 4 söylem alan sorumlulukların ise, sofraya yardım etme (1), tamirat işlerini yapma (1), perde takma (1) ve çocuğa bakma (1) olduğu söylenebilir. Babaları bir işte çalıştığı halde babamın sorumluluğu yok diyen öğrencilerin böyle deme sebepleri işe gitmeyi aile içerisinde yapılan işbölümünden saymamaları olabilir. Aile toplantısı ve ‘Aile Treni’ etkinliğinden önce ve sonra babaların aldığı sorumluluklar karşılaştırıldığı zaman; etkinlik sonrası görevi olmayan hiçbir babanın kalmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, babaların aile içerisinde sorumluluğunu üstlendiği görev çeşitlerinde bir artış olduğu da görülebilir. Etkinlikten önce, babaların 24 söylemle 5 farklı sorumluluğu olmasına rağmen etkinlikten sonra, 42 söylemle 14 farklı sorumluluk üstlendikleri görülmüştür. Bu sorumlulukların işe gitme (19), markete gitme (6), gezmeye çıkarma (2), anneye yardım etme (2), çocuğa bakma (2), aileye sahip çıkma (2), çocukların dersleriyle ilgilenme (1), fatura yatırma (1), arabayla ilgilenme (1), çocuklarla oyun oynama (1), sofrayı kurma/toplama (1), çocukları eğitme (1), güvenliği sağlama (1) ve zor işleri yapma (1) olduğu görülebilir. 3 öğrenci ise ‘Aile Treni’ etkinliğini çeşitli sebeplerden dolayı uygulayamamıştır. 2 öğrenci ise ‘Aile Treni’ etkinliğini uygulamış fakat çalışma kağıdını ulaştıramamıştır.

Aşağıdaki şekilde aile üyelerinden olan annelerin ‘Aile Treni’ etkinliği öncesi ve sonrası aldığı sorumluluklara dair bulgular verilmiştir.

Şekil 28. ‘Aile Treni’ etkinliği öncesi ve sonrası anne sorumluluk durumları

Şekil 28'e göre 'Aile Treni' etkinliği öncesinde tüm öğrenci annelerin aile içerisinde sorumlulukları olduğu görülebilir. Bu sorumlulukların yemek yapma (14), temizlik yapma (14), bulaşık yıkama (8), etrafı toparlama (6), çocuğa bakma (3), sofraya kurma (2), evi idare etme (2), bahçeyi temizleme (1), ev hanımlığı yapma (1) ve çocuklara yardım etme (1) olduğu söylenebilir. Annelerin aldığı bu sorumlulukların toplamda 52 söylem aldığı görülebilir. 'Aile Treni' etkinliğinden önce ve sonra annelerin aldığı sorumluluklar karşılaştırıldığı zaman çok bir değişiklik olmadığı görülmüştür. 'Aile Treni' etkinliğinden önce olduğu gibi yine bütün annelerin sorumluluk aldığı görülmektedir. 5 öğrenciden ise veri alınamamıştır. Annelerin etkinlikten önce sorumluluğu olan 10 farklı görev alırken, etkinlikten sonra yine 10 farklı görev aldıkları görülebilir. Etkinlikten sonra alınan sorumlulukların söylem sayısının az bir artışla 56 olduğu görülebilir. Bu sorumlulukların yemek yapma (14), çocuğa bakma (13), temizlik yapma (11), bulaşık yıkama (6), etrafı toparlama (4), ev işlerini yapma (3), alışveriş yapma (2), ütü yapma (1), evi idare etme (1) ve işe gitmek olduğu tespit edilmiştir. 'Aile Treni' etkinliğinden sonra annelerin aldıkları sorumluluk çeşitlerinde sadece ütü yapma (1) ve işe gitme (1) konularında olduğu bulunmuştur.

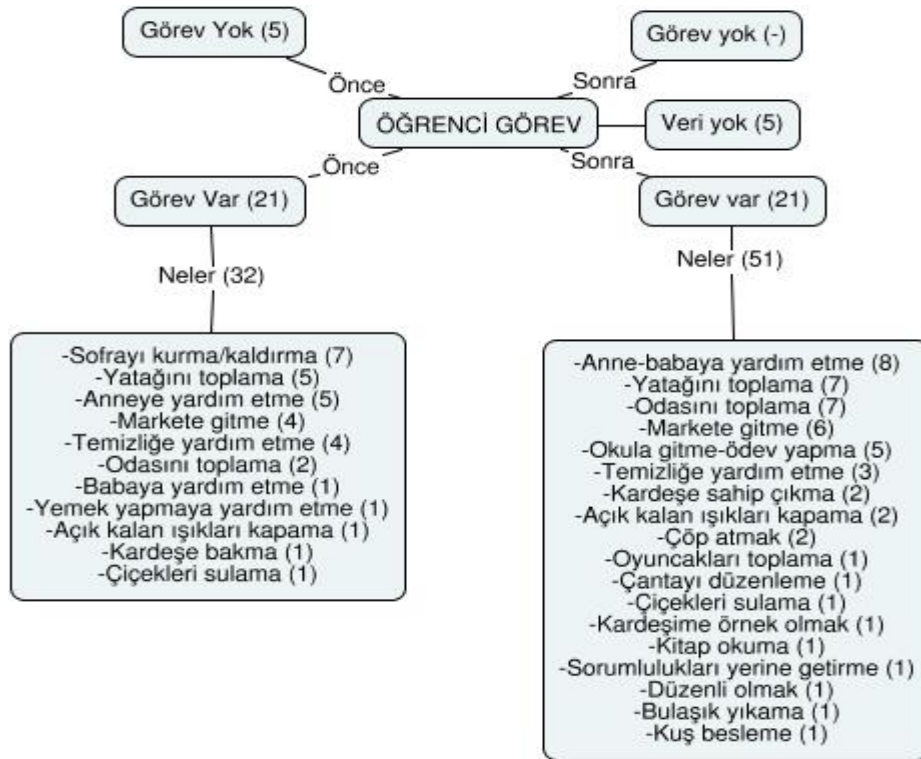
Aşağıdaki şekilde aile üyelerinden olan kardeşlerin 'Aile Treni' etkinliği öncesi ve sonrası aldığı sorumluluklara dair bulgular verilmiştir.

Şekil 29. 'Aile Treni' etkinliği öncesi ve sonrası kardeşlerin sorumluluk durumları

Şekil 29'a göre 'Aile Treni' etkinliği öncesinde öğrencilerin çoğunluğunun kardeşlerinin aile içerisinde sorumlulukları olduğu anlaşılmıştır. 7 öğrenci ise kardeşlerinin herhangi bir sorumluluğu olmadığını belirtmiştir. 'Aile Treni' etkinliğinden öncesi ve sonrasında kardeşlerin aldığı sorumluluklar karşılaştırıldığında; kardeşlerin etkinlik öncesi 11 farklı görevinin 24 söylem aldığı bulunmuştur. 'Aile Treni' etkinliğinden sonra ise kardeşlerin 15 farklı görevinin 36 söylem aldığı tespit edilmiştir. Öğrenci kardeşlerinin hem görev çeşitliliğinde hem de görevlerin sıklıklarında bir artış olduğu söylenebilir. Kardeşlerin, 'Aile Treni' etkinliği öncesinde aldıkları sorumluluklara ilaveten; oyuncaklarını toplama (5), çöp atma (3), kardeşe yardım etme (2), kıyafet katlama (1), kıyafetini kendi giyme (1), kardeşine örnek olma (1), sorumluluklarını bilme (1), büyüklere saygılı olma (1) gibi sorumlulukları olduğu anlaşılmıştır. Kardeşlerin odasını toplama (5), okuma/ödev yapma (5), markete gitme (3), yatağını toplama (2) gibi etkinliklerin sıklıklarında ise artış olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki şekilde çalışmaya katılan öğrencilerin 'Aile Treni' etkinliği öncesi ve sonrası aldığı sorumluluklara dair bulgular verilmiştir.

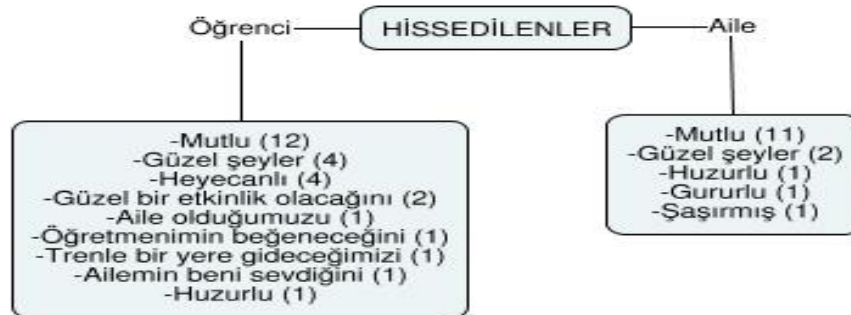
Şekil 30. 'Aile Treni' etkinliği öncesi ve sonrası öğrencilerin sorumluluk durumları

Şekil 30'a göre 'Aile Treni' etkinliği öncesinde öğrencilerin çoğunluğunun (21) aile içerisinde sorumluluğu olduğu görülebilir. 5 öğrencinin 'Aile Treni' etkinliği öncesinde herhangi bir sorumluluğu olmadığı söylenebilir. 'Aile Treni' etkinliği öncesi ve sonrasında öğrencilerin sorumluluk durumları karşılaştırıldığında; etkinlik öncesi 11 farklı görevin 32 söylem olarak öğrenciler tarafından yapıldığı anlaşılmıştır. 'Aile Treni' etkinliği sonrasında ise öğrencilerin 18 farklı görev aldığı ve bu görevlerin 51 söylemle ifade edildiği görülmüştür. 'Aile Treni' etkinliği sonrasında öğrencilerin aldığı görevlerde ve sıklıklarında ciddi bir artış olduğu söylenebilir. Öğrencilerin, 'Aile Treni' etkinliği öncesinde aldıkları sorumluluklara ilaveten; okula gitme- ödev yapma (5), kardeşe sahip çıkma (2), çöp atma (2), oyuncakları toplama (1), çantasını düzenleme (1), kardeşe örnek olma (1), kitap okuma (1), sorumluluklarını yerine getirme (1), kitap okuma (1), bulaşık yıkama (1) ve kuş besleme gibi sorumlulukları olduğu anlaşılmıştır. Öğrencilerin, anne babaya yardım etme (8), odasını toplama (7), markete gitme (6), açık kalan ışıkları kapama (2) gibi görevlerin ise sıklıklarında bir artış olduğu tespit edilmiştir. 'Aile Treni' etkinliğinden sonra tüm aile bireylerinin aldığı görev sayılarında ve sıklıklarında artış olmuştur. Bu durum 'Aile Treni' etkinliğinin aile içerisinde adil bir işbölümünün yapılmasına ve aile bireylerinin sorumluluk sahibi olmalarına katkı sağladığı söylenebilir.

4.5.2.2.2 Aile treni yapımı sırasında yaşanan duygu ve düşüncelere dair bulgular

Aşağıdaki şekilde aile treni yapımı sırasında öğrenci ve ailelerin hissettiklerine dair bulgular verilmiştir.

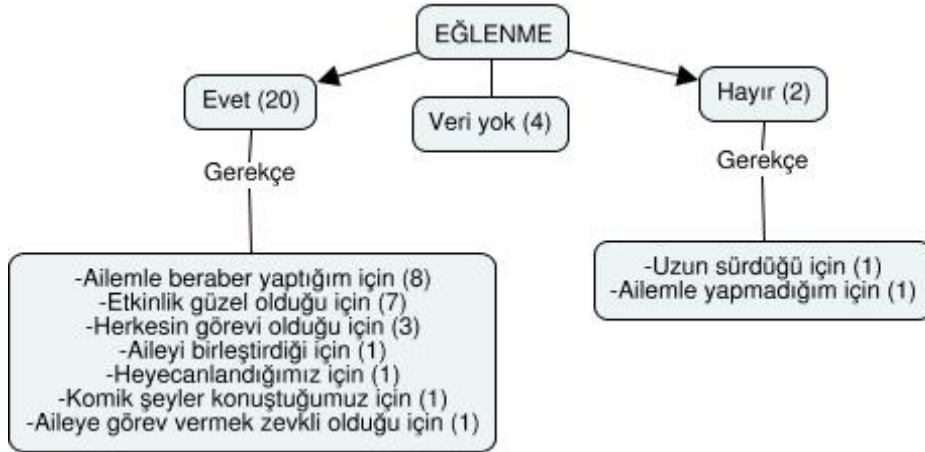
Şekil 31 'Aile Treni' yapımı sırasında öğrenci ve ailelerin hissettikleri

Şekil 31'e göre öğrencilerin 'Aile Treni' yapımı sırasında mutlu (12), güzel şeyleri (4), heyecanlı (4), güzel bir etkinlik olacağını (2), aile olduğunu (1), öğretmenin beğeneceğini (1), trenle bir yere gidileceğini (1), ailenin öğrenciyi sevdiğini (1) ve huzurlu hissettikleri anlaşılmıştır. Öğrencilerden görüş bildirenlerin ailelerinin 'Aile Treni' yapımı sırasında mutlu (11), güzel şeyleri (2), huzurlu (1), gururlu (1) ve şaşırmış hissettikleri görülebilir. Şekil 14'e göre 'Aile Treni' etkinliğini yapan tüm öğrenci ve ailelerin olumlu duygular hissettikleri söylenebilir. Konuyla ilgili söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

<i>Mutlu</i>	<i>"Yaparken mutlu oldum. Çünkü hep beraber yaptık." E25</i>
<i>Huzurlu</i>	<i>"Ailemin beni sevdiğini, mutlu, huzurlu hissettim." K28</i>
<i>Aile birliği</i>	<i>"Bizim sıkı aile olduğumuzu [hissettim]." E7</i>
	<i>"Ailemle vakit geçirdiğim için güzel hissettim." K22</i>
	<i>Ailenin hissettikleri</i>
	<i>"Ailem ilk başta mutluydu ve söyledikleri güzeldi. İyi yapmışsın dediler." E23</i>
<i>Mutlu</i>	<i>"Mutlu hissettiler ve 'aferin öğretmenine!' dediler." K20</i>
<i>Şaşırmış</i>	<i>"İlk başta biraz şaşırdılar. Sonra herkes kendini tebrik etti." E10</i>
<i>Aile birliği</i>	<i>"Benimle vakit geçirdikleri için güzel ve iyi oldu dediler" K22</i>

Aşağıdaki şekilde öğrencilerin 'Aile Treni' etkinliği sayesinde eğlenme durumları ve gerekçeleri verilmiştir.

Şekil 32 Öğrencilerin 'Aile Treni' etkinliği sayesinde eğlenme durumları ve gerekçeleri

Şekil 32'ye göre, öğrencilerin büyük çoğunluğunun (20) 'Aile Treni' etkinliği sayesinde eğlendikleri söylenebilir. 2 öğrenci ise 'Aile Treni' yapımı sırasında eğlenmediğini belirtmiştir. 4 öğrenciden ise veri alınamamıştır. Öğrencilerin eğlenme

gerekçeleri; aileyle beraber yapıldığı (8), etkinlik güzel olduğu (7), herkesin görevi olduğu (3), aileyi birleştirdiği (1), aileyi heyecanlandığı (1), komik şeyler konuşulduğu (1) ve aileye görev vermenin zevkli olduğu için (1) şeklinde belirtilmiştir. ‘Aile Treni’ etkinliğinden eğlenmeyen (2) öğrencilerin gerekçeleri ise uzun sürmesi (1) ve ailesiyle yapmaması (1) şeklindedir. Konuyla ilgili söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

Eğlenenler

“Eğlendim. Çünkü aileyle hem etkinlik yaptık hem de vakit geçirdik.” E14

“Eğlendim. Çünkü ilk defa ailemle çok güzel bir etkinlik yaptım.” K22

“Eğlendim. Çünkü aile birleşti.” K15

“Eğlendim. Çünkü hep birlikte yaptığımız için çok eğlendim.” K6

“Eğlendik. Çünkü bu etkinliği ilk defa yaptık. Bir de çok güzel bir etkinlikti.” E23

Eğlenmeyenler “Eğlenmedim. Çünkü çok uzun sürdüğü için canım sıkıldı.” E24

4.6 AİLE İÇİNDE HAKLARA SAYGI UYGULAMA TEMASINA DAİR BULGULAR

Bu kısımda, “Aile İçinde Haklara Saygı” uygulama temasına dair betimsel bulgulara ve etkinlik bulgularına yer verilmiştir.

4.6.1 “Aile İçinde Haklara Saygı” Uygulama Temasına Dair Betimsel Bulgular

Bu başlık altındaki etkinlikler ‘Benim Eşsiz Yuvam’ teması kazanımları arasında yer alan “**B.3.28. Ailesinde ve yakın çevresinde (akrabaları, komşuları, vb.) birbirlerinin haklarına ne ölçüde saygı gösterildiğini gözlemler.**” kazanımı etrafında yapılandırılmıştır. Kazanım, hayat bilgisi dersi programında öğrencilere kazandırılması gereken beceriler arasında yer alan ‘Öz Yönetim (Etik Davranma)’ becerisi ve bu becerinin alt amaçları olan ‘Başkalarının kişisel haklarına saygı gösterme’ ve ‘Toplumsal kurallara uyma’ becerilerini geliştirmeye yöneliktir. Bunun yanı sıra kazanım, “sevgi” değeri ve bu değerın alt boyutları olan “ailesini ve akrabalarını sevmeyi”, “arkadaşlarını ve başkalarını sevmeyi”; “saygı” değerini ve bu değerın alt boyutları olan “arkadaşlarına saygı duyma, okulu ve sınıfı ile ilgili

kurallara uyma, öğretmenine karşı saygılı olma, çevresindeki insanlara karşı saygılı olma, ailesine saygılı olma, kişisel eşyalarına ve başkalarının eşyalarına saygı gösterme”; “hoşgörü” değeri ve bu değerın alt boyutları olan “arkadaşları ile iyi ilişkiler geliştirme, konuşanı dinleme, herkesin değerli olduğunu kabul etme” değerlerinin ve davranışlarının sergilenmesine katkı sunmayı hedeflemektedir (MEB, 2009). Bu doğrultuda öğrenci ailelerinde, aile bireylerinin birbirlerinin haklarına ne ölçüde saygı gösterdikleri tespit edebilmek amacıyla öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır.

Öğrencilerin aile içinde gözlemediği saygısız davranışların neler olduğu Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Öğrencilerin aile içinde gözlemediği saygısız davranışlar

Temalar	Kodlar	Kimler
İstenmeyen Davranış (10)	Sürekli telefon ve tabletle ilgileniyor (2)	Baba(3)
	İşe çok erken gidiyor (1)	
	Odasını dağınık bırakır (1)	
	Çok konuşur (1)	Abla (2)
	Çok yaramaz (1)	
	Ders yaparken rahatsız ediyorlar (1)	Kardeş (2)
	Oyunda istemediğim şeyler yapıyor (1)	
	Beni anneme şikayet ediyor (1)	Abi(2)
	Çok şey istiyor (1)	Anne (1)
	Beni dövüyor (1)	
Fiziksel Şiddet (9)	Her yere saldırır (1)	
	Sürekli kavga ediyorlar (1)	Kardeş(3)
	İstedini yapmazsam beni dövüyor (2)	
	Çok kavga eder (1)	Abi(3)
	Beni dövüyor (2)	Baba(2)
	Beni sürekli dövüyor (1)	Abla(1)
Duygusal Şiddet (7)	Sürekli olumsuz eleştiri yapar(1)	
	Beni korkutur (1)	Abla(2)
	Küfreder (2)	
	Suçsuz olsam da bana kızarlar (1)	Kardeş(3)
	Bana küser (1)	Abi(1)
	İşten gelince bana kızgın olur (1)	Baba(1)
Saygısız davranış yok (2)		

Tablo 9 incelendiğinde, öğrencilerin neredeyse tamamının (23), az veya çok, haklarının çiğnendiğini ve saygısız davranışlarla karşı karşıya kaldıklarını ifade ettikleri görülebilir. 2 öğrencinin ise ailesinde saygısız davranışlar gözlemediği anlaşılmıştır. Öğrencilerin en çok ilgisizlik ve ihmal, dağınıklık, rahatsız edilme, yaramazlık gibi davranışları içeren istenmeyen davranışlardan (10) rahatsız oldukları tespit edilmiştir. İstenmeyen davranışların en çok babadan (3) geldiği görülmüştür. Çalışma grubunun en çok gözlemediği saygısız davranış olarak düşündükleri durumlardan bir tanesine de fiziksel şiddet (9) görmeleri veya fiziksel şiddeti gözlemlenmeleri olmuştur. 6 öğrenci kardeşi, abisi, babası ve ablasından şiddet gördüğünü söylemiştir. 3 öğrenci ise aile içerisinde şiddet davranışları gözlemiştir. Fiziksel şiddet davranışlarının en çok kardeş (3) ve ağabeylerde (3) gözlemlendiği anlaşılmıştır. Öğrenci söylemlerine göre çalışma grubunun annelerinde, fiziksel şiddet davranışları görülmediği tespit edilmiştir. Kazancı (2012), duygusal şiddeti de, şiddetin bir türü olarak görmektedir. Bu doğrultuda duygusal şiddet içeren 5 söylem tespit edilmiştir. Küfür etme (2), olumsuz eleştiri (1), kızma (2), küsme (1) ve korkutma (1) gibi davranışlar öğrencilerin bir kısmını rahatsız etmekte olduğu ve bu davranışları gördükleri abla (2), kardeş (3), abi (1) ve babalarını (1) eleştirmekte olduğu tespit edilmiştir. En çok duygusal şiddetin, fiziksel şiddet de olduğu gibi, kardeşlerden geldiği görülmüştür. Öğrencilerin en çok saygısız davranışlar gözlemediği kişiler incelendiğinde bu kişilerin sırasıyla kardeş (8), baba (7), abi (6), abla (5) olduğu görülmüştür. Sadece bir öğrencinin annesinde saygısız davranış gözlemlenmesi dikkat çekici bulunmuştur. Öğrencilerin kardeşlerinde en çok şiddet davranışları gösterme (3), küfretme (2) gibi olumsuz davranışlar gözlemlenmişlerdir. Babaların ise en çok çocukları yerine telefon ve tabletle ilgilenmesi (2) ve çocuklarına şiddet göstermesi(2) yönlerinden eleştirildikleri görülebilir. Öğrencilerin abilerinde en çok fiziksel şiddet davranışları (3) gösterme gibi saygısız davranışlar gözlemledikleri tespit edilmiştir. Ablaların ise en çok duygusal şiddet (2) davranışları sergilediği anlaşılmıştır. Konu ile ilgili öğrenci söylemleri aşağıda verilmiştir.

İstenmeyen Davranışlar	“Babam işten gelince hemen TV başına geçiyor.”E10
	“Babamı eleştiririm çünkü kafasını, gözünü telefondan ve televizyon ayırmıyor.”E4
	“Özellikle kardeşlerimi eleştiririm. Çünkü bazen ödevimi yanlış yapmama (sebepl oluyorlar).”K12
Fiziksel Şiddet	“Babamı eleştiririm çünkü beni dövüyor.” E16
	“Abilerimi ve babamı (eleştiririm) çünkü onlar beni dövüyor.” E21
	“Ailenin içinde abimi eleştiririm. Çünkü bir şey ister onu yapmazsam döver ve küser bu nedenle onu eleştirdim.”K22
Duygusal Şiddet	“ Kardeşimi çünkü beni hep dövüyor. Küfür ediyor.”K2
	“ Ailem içinde kardeşimi eleştiririm. Çünkü o çok küfür ediyor. Terbiyesiz hareketler yapıyor.”E14
	“Ablamı (eleştiririm). Çünkü ablam o kadar çok olumsuz eleştiri yapar ki söyle söyle bitmez.”K15

Öğrencilerin aile bireylerinin birbirlerinin haklarına saygı gösterip göstermediğine ve sebeplerine dair bulgular Şekil 33’te verilmiştir.

Şekil 33. Aile bireylerinin birbirine saygılı davranma durumları

Şekil 33’te görüş bildiren öğrencilerin olumsuz duyguları (4) ve olumsuz davranışları (4), aile içi saygısız davranışların ortaya çıkmasında etken olarak gördükleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin, anlayışsızlığı (2), kıskançlığı (1) ve sevgisizliği (1) aile içi saygısız davranışların ortaya çıkmasına sebep olan olumsuz davranışlar olarak görmekte oldukları anlaşılmıştır. Fiziksel şiddeti (3) ve yaramazlık yapmayı (1) ise aile içi saygısız davranışların ortaya çıkmasına sebep olan olumsuz davranışlardan gördükleri tespit edilmiştir. Konu ile ilgili öğrenci söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

Anlayırsızlık	<i>“Uçak alıcaz. Ama babam kartı unutmuş. Bu yüzden annem ve babam kavga eder. Ama aslında incir çekirdeğini bile doldurmaz.” K2</i>
Şiddet Görme	<i>“ Bunun sebebi çocuğun bir şeyi anlamadığı zaman dayak yemesi.” E14</i>
Sevgi Eksikliği	<i>“Kardeşlerim birbirlerini sevmedikleri için saygılı davranmıyorlar. Babamla annem ara sıra saygılı davranmıyorlar.” K11</i>
Başkalarını Rahatsız Etme	<i>“Yaramazlık yapıyor olabilirim. Kızılacak hale getirebilirim.” [K6] (Özeleştirisi var.)</i>

4.6.2 Aile İçinde Haklara Saygı Uygulama Teması Etkinlik Bulguları

Öğrencilerin aile bireyleri arasında gözlemlendiği saygısız davranışların neler olduğu ve bu davranışların sebepleri tespit edildikten sonra var olan iyi durumun korunması ve sorunların tespiti için 3 ders saatini kapsayan eylem planı oluşturulmuştur. Eylem planı sınıf içi etkinliklerden tasarlanmıştır. Bu etkinliklerin ilki olan beyin fırtınası etkinliğinde, öğrencilerin dikkatinin hak kavramına çekilmesi ve konuyla ilgili ön bilgilerinin harekete geçirilmesi amacıyla araştırmacı öğretmen tarafından tahtaya ‘hak’ yazılıp ardından öğrencilere ‘Hak, denilince aklınıza neler geliyor’ sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerden gelen cevaplar tahtaya yazılmıştır. Ardından öğrenci cevaplarına geri dönütler ve yorumlamalar yapılmıştır. Konunun pekiştirilmesi ve derinleştirilmesi amacıyla ‘*Hakkım Var Ama*’ isimli cümle tamamlama etkinliği yapılmıştır. Hak kavramının iyice anlaşıldığı öğrenci cevapları ve araştırmacı gözlemlerine göre kanaat getirildikten sonra gruplar oluşturulmuştur. Gruplara ‘*Gözlem Formum*’ isimli etkinlik kağıdı dağıtılmış ve öğrencilerden ailelerinde ve yakın çevrelerinde (okul hariç) gözledikleri haksız davranışları kimden kime, nasıl olduğu ve sebebiyle beraber yazmaları istenmiştir. Gruplar daha önce gözlemledikleri haksız davranışları ‘*Gözlem Formum*’ isimli etkinlik kağıdına yazdıktan sonra sunumlarını yapmışlar ve araştırmacı öğretmenden geri dönütler almışlardır. Kavram, konu ve etkinlikler özetlendikten sonra öğrencilerden 1 hafta boyunca aileleri ve yakın çevrelerinde (okul hariç) gözlemledikleri haksız ve saygısız davranışları ‘*Gözlem Formum*’ isimli çalışma kağıdına yazmaları istenmiştir. Bu etkinlik aracılığıyla ailesi ve yakın çevresindeki haksız ve saygısız davranışları (kendi yaptığı haksız ve saygısız davranışlar dahil) gözlemleyip fark edebilmesi ve bu davranışlardan kaçınması hedeflenmiştir. Araştırmacı öğretmen gözlem yapılan

hafta boyunca öğrencilerin yazdıklarını kontrol etmiş ve geri dönütler vermiştir. 1 haftanın sonunda gözlem formları öğrencilerden toplanmıştır.

4.6.2.1 Beyin Fırtınası Etkinliği Bulguları

Bu etkinlikte araştırmacı öğretmen tarafından tahtaya hak yazılmış ve öğrencilere ‘Hak denilince aklınıza neler geliyor?’ sorusu yöneltilmiştir. Aşağıdaki diyalogda konu ile ilgili söylemler verilmiştir.

Diyalog 17. Hak kavramı üzerine

- (1) AÖ: Evet, hak deyince aklınıza ne geliyor? Bu sefer kağıda yapmayacağız direk bana söyleyeceksiniz.
- (2) K1: İnsan hakları.
- (3) AÖ: Evet, olabilir yazalım. Başka?
- (4) K22: Cumhuriyet.
- (5) AÖ: Evet yani olabilir. Cumhuriyetle beraber bazı haklar kazandık. Cumhuriyetle beraber hangi hakları kazandık biz?
- (6) E25: Seçilme hakkı.
- (7) AÖ: Seçilme hakkı değil mi? Başka hak deyince aklınıza ne geliyor?
- (8) E4: Paylaşım.
- (9) AÖ: Neden?
- (10) E4: Yani hakkımızı savunuyoruz.
- (11) AÖ: Paylaşımın çok alakası yok sanki. Yani neden olduğunu söylersen yazarız tabii ki de.
- (12) K6: Hakkı savunma.
- (13) AÖ: Evet olabilir. Biz savunma yazalım. Haklarımızı savunmalıyız değil mi? Başka?
- (14) K17: Hayvan hakları.
- (15) AÖ: Hayvan hakları da var değil mi? Evet, başka hak deyince aklınıza ne geliyor? Hakan(araştırmacı öğretmenin ismi) geliyor mu aklınıza? (sınıf görüşür) Dersin sonunda size hak deyince aklınıza ne geliyor diye sorduğumda aklınıza tek bir kelime gelecek ama şimdi onu söylemeyeceğim. Siz ders boyunca kendiniz keşfedeceksiniz. Başka?
- (16) E21: Saygı.
- (17) AÖ: Neden?
- (18) E21: Haklara saygı duymalıyız çünkü.
- (19) AÖ: Evet, saygı çok önemli. (Başka cevap gelmeyince etkinlik sonlandırıldı.)

Diyalog 17’de görüldüğü üzere, öğrencilerin hak kavramı hakkında ön bilgilerinin yetersiz olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra bazı öğrencilerin hak kavramı

konusunda anlam yanlışlığına sahip olduğu söylenebilir (bkz. s.8, 10). Öğrencilerin hak kavramı konusunda bildiklerinin ise derslerinde ve çevrelerinde duyduklarından teşkil olduğu söylenebilir. Öğrencilerin örnek olarak insan hakları (s.2), hayvan hakları (s.14) gibi kavramları söylemeleri bu durumun göstergesi olabilir. Bir öğrencinin, araştırmacı öğretmenin dersin sonunda öğrencilerden keşfetmelerini beklediği saygı kavramını hak denilince aklına gelen kavram olarak söylemesi, kavramla ilgili doğru bir akıl yürüttüğünü gösterebilir.

4.6.2.2 ‘Hakkım Var Ama’ Etkinliği Bulguları

Bu etkinlikte öğrencilerin hem haklarını öğrenmeleri hem de haklarının sınırlarını keşfetmeleri amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ‘Hakkım Var Ama’ başlıklı cümle tamamlama etkinliği yaptırılmıştır. Konu ile ilgili bulguların yer aldığı tablolar aşağıda verilmiştir.

Tablo 10. Sınıfta ders görme hakkım var ama

f	Temalar	Kodlar
20	Ders Düzeni	Başkalarıyla konuşmayarak (8)
		Dersi bölme hakkım yok (6)
		Parmak kaldırarak (3)
		Öğretmenin dikkatini bozmayarak (1)
		Öğretmeni dinleyerek (1)
		Başkalarını rahatsız etmeyerek (1)
5	Sınıf Düzeni	Bizden sonra gelenler için temiz bırakarak (5)

Tablo 10’a göre, öğrencilerin sınıfta ders görme haklarının olduğu ama bu hakkın ders düzenini (20) ve sınıf düzenini bozmadan (5) gerçekleştirebileceğini düşündükleri anlaşılmıştır. Öğrencilerin, derste başkalarıyla konuşmanın (8), dersi bölmenin (6), parmak kaldırmamanın (3), öğretmenin dikkatini dağıtmanın (1), öğretmeni dinlememenin (1) ve başkalarını rahatsız etmenin (1) sınıftaki diğer kişilerin haklarına saygısızlık olarak gördükleri söylenebilir. Bazı öğrencilerin ise kendilerinden sonra ders göreceği kişileri düşünerek; sınıfı temiz bırakmamanın

başkalarının haklarına saygısızlık olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Öğrencilerin hedef davranışa uygun söylemler yazdıkları söylenebilir.

Tablo 11. Müzik dinlemeye hakkım var ama

Temalar	Kodlar
Saygı	Başkalarını rahatsız etmeyerek (15) Kısık sesle dinleyerek (6) Kulaklık takarak (2) Komşuları rahatsız etmeyerek (2)

Tablo 11'e göre, öğrenciler müzik dinlemeye haklarının olduğunu ama bu hakka başkalarını rahatsız etmeyerek (15), kısık sesle dinleyerek (6), kulaklık takarak (2) ve komşuları rahatsız etmeyerek (2) sahip olduklarını düşünmüşlerdir. Başkalarını (15) ve komşuları (2) rahatsız etmemek davranışın amacını; kısık sesle dinlemek (6) ve kulaklık takmak (2) ise davranışın aracını oluşturduğu söylenebilir. Öğrencilerin bu davranışları saygı değerini (25) temele alarak düşündüklerini söylenebilir. Öğrencilerin hedef davranışa uygun söylemler yazdıkları söylenebilir.

Tablo 12. Yemek yemeye hakkımız var ama...

Temalar	Kodlar
Saygı	Ağzımızda lokma varken konuşmadan (5) Kişilerin midesini bulandırmadan (5) Ağzımızı şapırdatmadan (5) Ağzımızı açmadan (4)
Yemek Tertip Ve Düzeni	Düzenli yemeliyiz (2) Temiz bir şekilde yiyerek (2) Hızlı yemeyerek (1) Tabağa çok yemek koymadan (1)

Tablo 12'ye göre, öğrencilerim yemek yemeye haklarının olduğunu ama bu hakkın başkalarına saygı göstererek (19) ve yemek tertip ve düzenine dikkat ederek (6) olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin ağızda lokma varken konuşmayı (5), kişilerin midesini bulandırmayı (5), ağızı şapırdatmayı (5) ve ağızı açmayı (4) başkalarının haklarına saygısızlık olarak gördükleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra öğrencilerin düzgün (2), temiz(2), yavaş (1) bir şekilde yemenin ve tabağa çok yemek koymamanın yemek yeme hakkının bir parçası olduğunu düşündükleri anlaşılmıştır.

Tablo 13. Derste fikrimi söyleme hakkım var ama

Temalar	Kodlar
Saygı	Parmak kaldırarak (14)
	Yüksek sesle söylemeden (4)
	Gereksiz konuşmadan (3)
	Başkasının hakkını yemeden (1)
	Düzgün konuşarak (1)
Mantıklı Olma	Kafadan sallamayarak (1)

Tablo 13'e göre, öğrencilerin derste fikirlerini söyleme haklarına sahip olduklarını ama bu hakka parmak kaldırarak (14), yüksek sesle söylemeyerek (4), gereksiz konuşmayarak (3), başkasının hakkını yemeyerek (1), düzgün konuşarak (1) ve kafadan sallamayarak sahip olduklarını düşündükleri anlaşılmıştır. 23 öğrencinin soruna saygı değeri çerçevesinden baktığı, 1 öğrencinin ise fikirleri söylerken mantıklı olmayı ön plana çıkardığı görülmüştür. 1 öğrencinin söylemi uygun konuyla ilgisiz olduğu için çıkarılmıştır. Öğrencilerin derste fikirlerini söylerken özellikle parmak kaldırmaya (14) ve ses tonlarına dikkat etmeye (4) çalıştıkları söylenebilir.

Tablo 14. Televizyon izlemeye hakkım var ama

Temalar	Kodlar
Saygı	Sesini çok açmadan (20)
	Rahatsız etmeden (2)
	Sıra bana geldiğinde (1)
Sağlık/İç Disiplin	Çok fazla izlemeyerek (2)

Tablo 14'e göre, öğrencilerin televizyon izlemeye haklarının olduğunu ama sesini çok açmadan (20), kimseyi rahatsız etmeden (2) ve sıra kendilerine geldiğinde yani başkalarının hakkına saygı göstererek (23) olduğunu düşündükleri görülmüştür. 2 öğrencinin ise sağlığını düşünerek ve öz kontrol mekanizmasını kullanarak çok fazla televizyon izlemeye hakkının olmadığını düşündüğü tespit edilmiştir.

Tablo 15. Gece kitap okumaya hakkım var ama

Temalar	Kodlar
Saygı	Sesli okumayarak (14)
	İnsanları rahatsız etmeden (5)
	Uzun süre ışık yakmadan (5)
	Anne-babayı uyandırmadan (1)

Tablo 15'e göre, öğrencilerin gece kitap okumaya haklarının olduğunu ama bu hakkın sesli okumayarak (14), insanları rahatsız etmeyerek (5), uzun süre ışık yakmayarak (4), anne-babayı uyandırmayarak (1) olduğunu düşündükleri anlaşılmıştır. Öğrencilerin gece kitap okurken başkalarının haklarına saygı göstermeyi (25) anlayabildikleri söylenebilir.

Tablo 16. Evde oyun oynamaya hakkım var ama

Temalar	Kodlar
Saygı	Çok ses çıkarmadan (16)
	Komşuları rahatsız etmeden (7)
Ev Düzeni	Evi dağıtmadan (1)
İç Disiplin	Fazla oynamadan (1)

Tablo 16'ya göre, öğrencilerin çok ses çıkarmadan (16), komşuları rahatsız etmeden (7), evi dağıtmadan (1) ve fazla oynamadan (1) ev içerisinde oyun oynama haklarının bulunduğunu düşündükleri görülmüştür. Öğrencilerin evde oyun oynarken başkalarının haklarına saygıya (23), ev düzenine (1) ve iç disipline (1) dikkat ettikleri söylenebilir.

Tablo 17. Akrabalarımın ve komşularımın evine gitme hakkım var ama

Temalar	Kodlar
Ev Sahibine Saygı	Yaramazlık yapmadan (7)
	Evi dağıtmayarak (4)
	Kimseyi rahatsız etmeden (4)
	Evi pisletmeden (2)
	Eşyalara zarar vermeden (1)
Görgü Kurallarına Uyma	Müsait zamanlarda giderek (2)
	Haber vererek (2)
	Çok geç gitmeyerek (1)
	Anne-babayla giderek (1)
	Fazla şey istemeyerek (1)

Tablo 17'ye göre öğrenciler yaramazlık yapmadan (7), evi dağıtmadan (4), kimseye rahatsız etmeden (4), evi pisletmeden (2), eşyalara zarar vermeden yani ev sahibinin haklarına saygı göstererek (18) akrabalarının ve komşularının evine gitmeye haklarının olduğunu düşünmüşlerdir. Öğrencilerin akrabalarının ve komşularının evlerine giderken müsait zamanlarda giderek(2), haber vererek (2), çok geç gitmeyerek (1), anne-babayla giderek (1), fazla şey istemeyerek (1) gidilmesi

gerektiğini düşündükleri söylenebilir. Öğrencilerin görgü kurallarının farkında oldukları söylenebilir.

Tablo 18. Birine söz verme hakkım var ama

Temalar	Kodlar
Dürüstlük/Saygı	Sözümü tutarak (22) Yalan söyleyerek (1)

Tablo 18'e göre öğrenciler sözlerini tutarak (22) ve yalan söyleyerek (1) söz verme haklarının olduğunu düşünmüşlerdir. Öğrencilerin söz verirken söz verdikleri kişiye karşı saygı duyulması ve dürüst bir şekilde hareket edilmesi gerektiğini düşündükleri söylenebilir. 1 öğrencinin söylemi konuyla alakasız olduğu için 1 öğrencinin söylemi ise anlaşılmadığı için analizden çıkarılmıştır.

Tablo 19. Kantinden alışveriş yapmaya hakkım var ama

Temalar	Kodlar
Saygı	Sıra bekleyerek (12) Başkalarını itmeyerek (2) Düzgünce alarak (1)
Aile Bütçesi/Sağlık	Zararlı şeyler almayarak (3) Çok şey almayarak (2)
Emeğe Saygı/Dürüstlük	Parasını vererek (4)

Tablo 19'a göre öğrenciler sıra bekleyerek (12), başkalarını itmeyerek (2), düzgünce alarak (1), zararlı şeyler almayarak (3), çok şey almayarak (2) ve parasını vererek kantinden alışveriş yapma haklarının olduğunu düşünmüşlerdir. Öğrencilerin kantinden alışveriş yaparken saygıya (15), aile bütçesine ve sağlığa (5), emeğe ve dürüstlüğe (4) önem verdikleri söylenebilir.

Tablo 20. Eve alınan yiyeceklerden yeme hakkım var ama

Temalar	Kodlar
Saygı	Hepsini yemeyerek (13)
	Ailenin hakkını yemeyerek (5)
	Düzgün bir şekilde yiyerek (2)
	Paylaşarak (1)
	İzin alarak (1)
Sağlık	Hızlı yemeyerek (1)
	Yıkayarak (1)

Tablo 20'ye göre öğrenciler hepsini yemeyerek (13), ailenin hakkını yemeyerek (5), düzgün bir şekilde yiyerek (2), paylaşarak (1), izin alarak (1), hızlı yemeyerek (1) ve yıkayarak eve alınan yiyeceklerden yeme haklarının olduğunu düşünmüşlerdir. Öğrenciler saygı (21) ve sağlıklı olmaya önem verme değerlerini (2) temele alarak soruyu cevapladıkları söylenebilir. 2 öğrenciden veri alınamamıştır.

Tablo 21. Evde alınan kararlarda fikrimi söyleme hakkım var ama

Temalar	Kodlar
Nezakat(Konuşma Kurallarına Uyma)	Bağırarak (4)
	İzin alarak (2)
	Hızlı konuşmadan(1)
	Sakince konuşarak (1)
	Kötü söz söyleyerek (1)
	Herkese uygun söyleyerek (1)
Saygı	Başkalarının sözünü kesmeden (3)
	Sıramı bekleyerek (1)
	Fikrimiz yapılacak diye ısrar etmeden (1)
	Fikrimin gerçekleşmesi zorunlu olmadan (1)
	Başkalarının fikrine itiraz etmeden (1)
Mantıklı Olma	Büyüklerime danışarak (1)
	Akıllı cevaplar vererek (1)
Dürüstlük	Yapılamayacak şeyleri istemeden (1)
	Başkasının fikrini çalmadan (1)

Tablo 21'e göre, öğrenciler en çok bağırmayarak (4), izin alarak (2), başkalarının sözünü kesmeyerek (3) evde alınan kararlarda fikirlerini söylemeye haklarının olduğunu düşünmüşlerdir. Öğrenciler bu hakka nezaket kurallarına dikkat ederek (10), saygı göstererek (8), mantıklı olarak (2) ve dürüst olarak sahip olabileceklerini düşünmüşlerdir.

Öğrencilerin kendi cümlelerini içeren bulgular Tablo 22'te verilmiştir.

Tablo 22. Öğrencilerin kendi cümleleri

Temalar	Kodlar	f
Saygı/ Nezaket	Telefonla oynama hakkım var ama kardeşimin hakkımı almadan	1
	Evimde top oynamaya hakkım var komşuda oynamaya hakkım yok	2
	Televizyonu kapatmaya hakkım var ama izleyenlerden izin alarak	1
	Sınıfta oynamaya hakkım var ama topla değil	1
	Sınıfta oynamaya hakkım var ama başkalarına engel olmadan	2
	Komşunun evinde konuşmaya hakkım var ama sessiz konuşarak	1
	Bilgisayarla oynamaya hakkım var ama sesini açmaya hakkım yok	1
	Bisiklet sürmeye hakkım var ama serseriler gibi değil	1
	Futbol oynamaya hakkım var ama faul yapmaya hakkım yok	2
	Yürüyüşe gitme hakkım var ama kimseyi rahatsız etmeden	2
	Şarkı söylemeye hakkım var ama bağırmayarak	1
	Sokakta oynamaya hakkım var ama arabalara yol vererek	1
	Dışarda top oynamaya hakkım var ama kimseye zarar vermeden	1
	Camiye gitme hakkım var ama kimseyi rahatsız etmeden	1
	Evde konuşmaya hakkım var ama sessiz konuşarak	1
	Silgini alma hakkım var izin alarak	1
Adalet	Telefonla oynama hakkım var ama kardeşimin hakkımı almadan	1
	Telefonla oynamaya hakkım var ama sırayla	3
Sorumluluk	Trene binmeye hakkım var ama kirlletmeye yok	1
	Oyuncaklarımla oynamaya hakkım var ama dağıtmayarak	1
	Giyinmeye hakkım var ama düzenli olarak	1
Dürüstlük	Yardım alma hakkım var ama başkasına yaptırmadan	1
	Futbol oynamaya hakkım var ama hile yapmayarak	1
Çalışkanlık	Ödev yapmaya hakkım var ama kafadan sallamaya hakkım yok	1

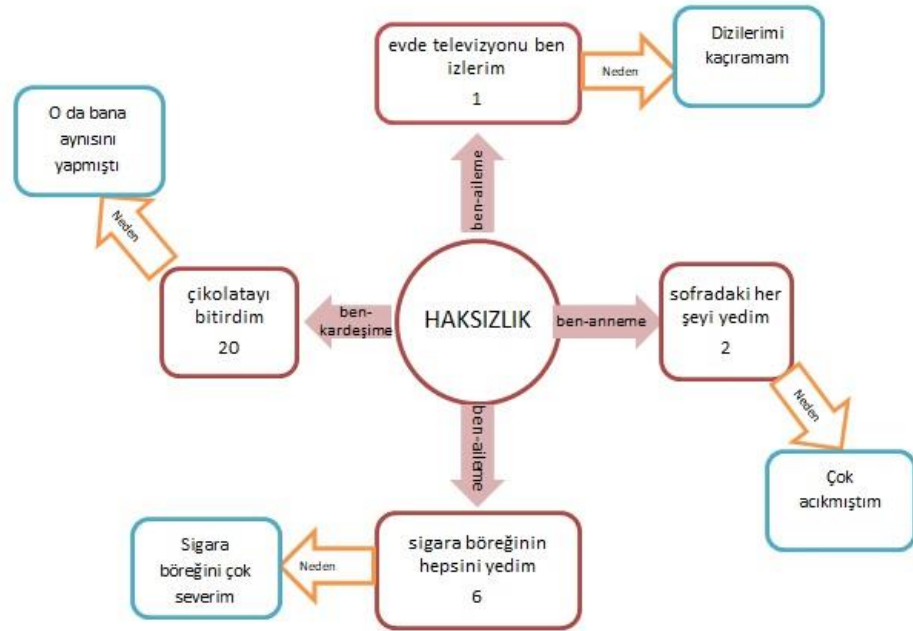
Tablo 22'ye göre öğrencilerin kendi cümleleri ile hakkım var ama cümle tamamlama etkinliğini oluşturduğu görülebilir. Öğrencilerin kendi cümlelerini oluştururken

saygı/nezaketi (19), adaleti (4), sorumluluğu (3), dürüstlüğü (2) ve çalışkanlığı (1) dikkate alarak kendi cümlelerini oluşturdukları tespit edilmiştir. Öğrencilerin hak kavramı ile saygı, nezaket, adalet, sorumluluk, dürüstlük ve çalışkanlık gibi değerleri özdeşleştirdiği söylenebilir. Öğrencilerin kendi cümleleri incelendiğinde sahip oldukları haklarının ve sınırlarının öğrenciler tarafından fark edildiği söylenebilir.

4.6.2.3 Gözlem Formu Etkinlik Bulguları

Bu etkinlikte kazanımın hedefine ulaşabilmek amacıyla öğrencilerden 1 hafta boyunca aile bireylerinin ve kendisinin diğer aile üyelerinin haklarına ne ölçüde saygılı davrandığını gözlemlemesi istenmiştir. Daha sonra öğrencilerden gözlemledikleri haksız davranışları ‘Gözlem Formum’ başlıklı etkinlik formuna yazmaları istenmiştir. Konu ile ilgili bulgular aşağıda sunulmuştur.

‘Gözlem Formum’ başlıklı etkinlik formundan elde edilen bulgulara göre öğrencilerin diğer aile bireylerine yaptığı haksız davranışlar Şekil 2’de verilmiştir.

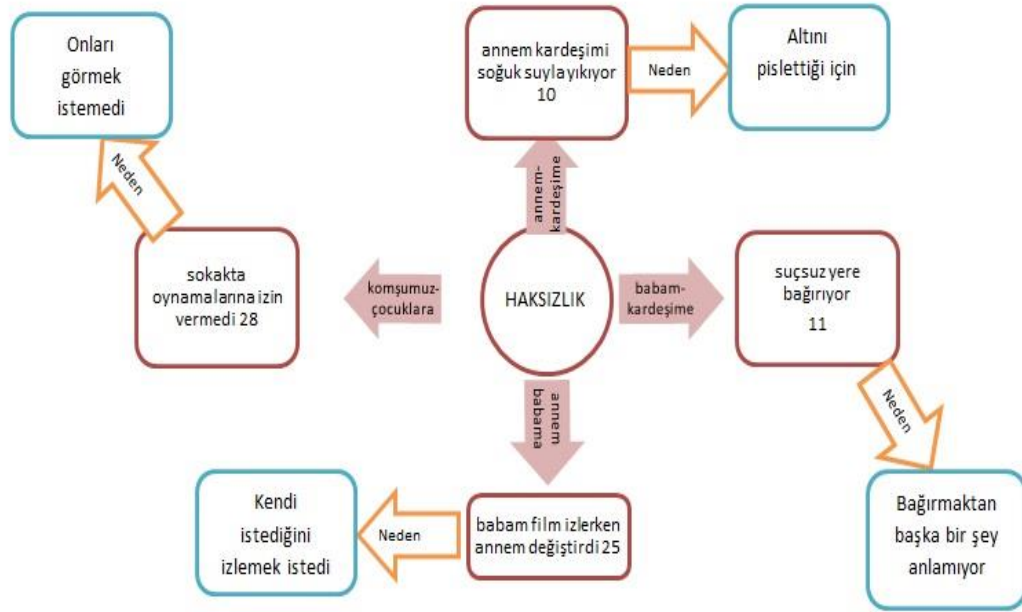
Şekil 33. Öğrencilerin diğer aile bireylerine yaptığı haksız davranışlar

Şekil 33’e göre, gözlem formlarında öğrencilerin başkalarına yaptığı haksızlık olarak sadece 4 davranış tespit edilmiştir. 2 öğrencinin aile üyelerinin tümüne, 1 öğrencinin annesine, 1 öğrencinin ise kardeşine haksızlık yaptığı görülebilir. Öğrencilerin 3’ü

diğer kişiler için de hazırlanan yemeklerden yedikleri için haksızlık yaptığını düşünmüştür. Öğrencilerden 1'i ise televizyon izleme konusunda diğer aile üyelerine haksızlık yaptığını düşünmüştür. Haksız davranışların sebepleri incelendiğinde 'O da bana aynısını yapmıştı.' [K20] şeklinde sebep bildiren öğrencinin yapılan olumsuz davranışa aynı şekilde karşılık vermek gerektiğini düşündüğü söylenebilir. Diğer öğrencilerin belirttiği sebeplerin masum sebepler olduğu söylenebilir.

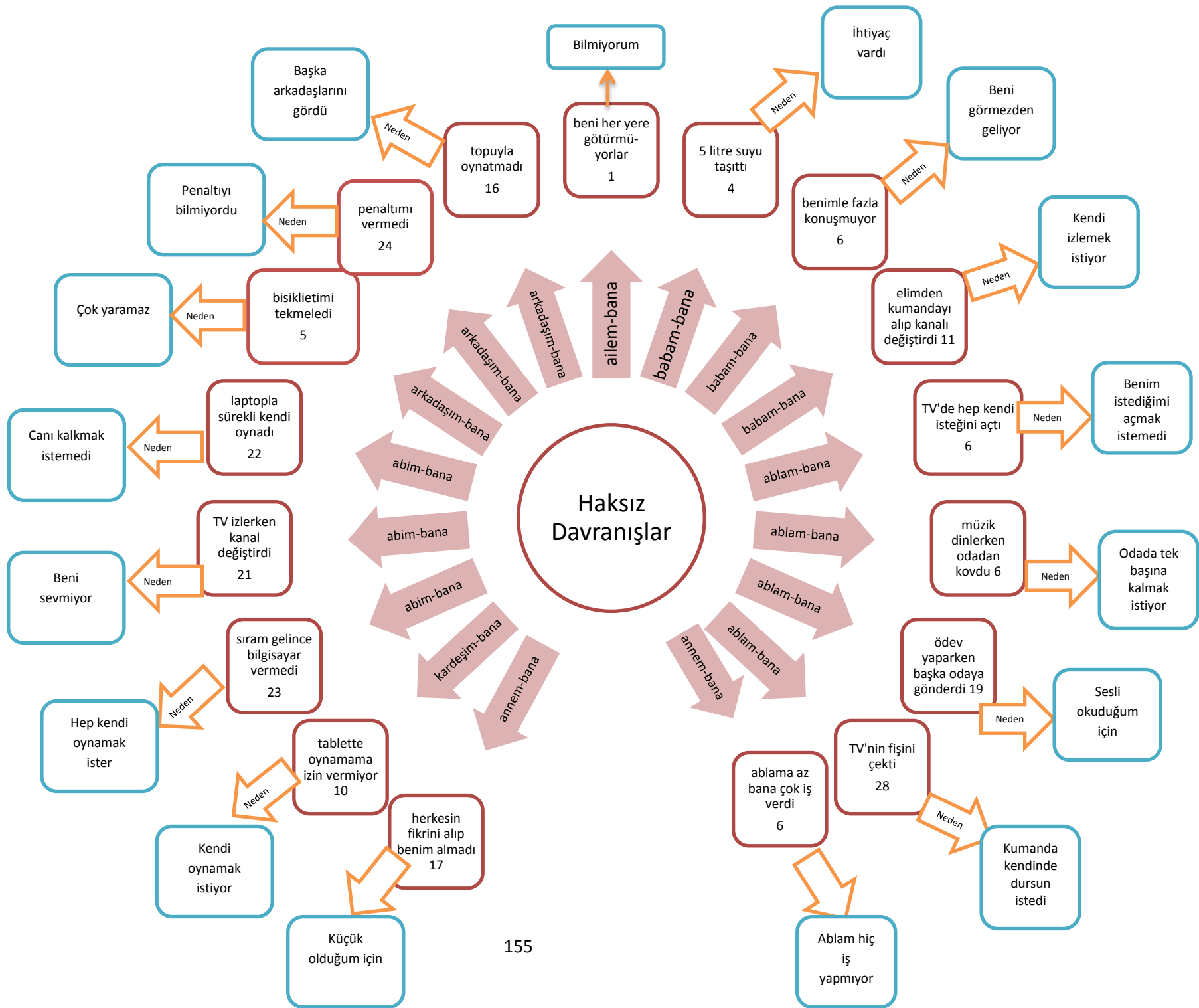
Öğrencilerin kendi dışında diğer kişilerin birbirlerine karşı yaptığı haksız davranışlara ilişkin gözlemleri Şekil 34'te verilmiştir.

Şekil 34. Öğrencilerin kendi dışında diğer kişilerin birbirlerine yaptığı saygısız davranışlara ilişkin gözlemleri

Şekil 34'e göre öğrencilerin kendi dışında gözlemledikleri haksız davranışların birbirinden farklılık gösterdiği görülebilir. Haksız davranışların sebepleri olarak ceza verme (E10, K11) bencillik (E25) ve rahatsız olma (K28) gösterilebilir. Haksız davranışların yönünün 2 öğrencide kardeşe, 1 öğrencide babaya, 1 öğrencide ise sokakta oynayan çocuklara yönelik olduğu tespit edilmiştir.

Başkaları tarafından öğrencilere yapılan haksız davranışlara dair bulgular şekil 35'te verilmiştir.

Şekil 35. Başkaları tarafından öğrencilere yapılan haksız davranışlar

Şekil 35’te öğrenci gözlemlerine dayanarak ve uygunluğu doğrulanarak başkalarının öğrencilere yaptığı 17 haksız davranış tespit edilmiştir. Haksız davranışların sırasıyla en çok abladan (4), babadan (3), abiden (3), arkadaştan (3), anneden (2) ve kardeşten (1) geldiği görülmüştür. Eylem planı oluşturulmadan önce sorulan sorularda öğrenciler haksız ve saygısız davranışlar açısından en çok kardeşlerini eleştirdiklerini (8) söyledikleri tespit edilmişti. Gözlem formunda ise en az haksız davranışın (1) kardeşlerden geldiğini görülebilir. Öğrencilere yapılan haksız davranışların en çok bilgisayar, televizyon, tablet gibi teknolojik aletlerin paylaşımı sırasında yapıldığı anlaşılmıştır. Örnek olarak ‘(Babam) Elimden kumandayı alıp değiştirdi.’ [K11] ‘(Ablam) Televizyonda hep kendi istediğini açtı.’ [K6] ‘(Ablam) Televizyonun fişini çektii.’ [K28] ‘(Kardeşim) Tablette oynamama izin vermiyor.’ [E10] ‘(Abim) Sıram gelince bilgisayar vermedi’ [E23] ‘(Abim) Televizyon izlerken kanal değiştirdi.’ [E21] ‘(Abim) Laptopla sürekli kendi oynadı.’ [K22] gibi söylemler verilebilir. Abilerden gelen haksız davranışların (3) tümünün kitle iletişim araçlarının paylaşımı sırasında gerçekleştiği dikkat çekici bulunmuştur. İlgisizlikten dolayı haksızlığa uğradığını düşünen öğrencilerin de olduğu tespit edilmiştir. Örnek olarak ‘(Ailem) Beni her yere götürmüyorlar’ [K1] ‘(Babam) Benimle fazla konuşmuyor.’ [K6] ‘(Annem) Herkesin fikrini alıp benim almadı’ [K17] gibi söylemler verilebilir. Öğrencilerin gözlemlerine göre ilgisizlik ve ihmalin sadece anne ve babadan geldiği görülmüştür. Bu söylemlere dayanarak öğrencilerin anne ve babalarından ilgi beledikleri söylenebilir. Öğrenci gözlemlerine göre arkadaşlardan gelen haksız davranışlar (3) oyun oynama esnasında meydana gelmiştir. Öğrencilere yapılan haksız davranışların sebepleri incelendiğinde, ‘bencilik’ değer sorunun ön planda olduğu söylenebilir. Örnek olarak, ‘(Babam) Kendi izlemek istiyor.’ [K11] ‘(Ablam) Odada tek başına kalmak istiyor.’ [K6] ‘(Abim) Hep kendi oynamak ister.’ [E23] ‘(Ablam) Kumanda kendinde dursun istedi.’ [K28] söylemleri verilebilir.

4.7 AİLEDE OLUMLU TEPKİ YARATAN GÖRGÜ KURALLARI UYGULAMA TEMASINA DAİR BULGULAR

Bu kısımda “Ailede Olumlu Tepki Yaratan Görgü Kuralları” uygulama temasına dair betimsel bulgular ve etkinlik bulguları sunulmuştur.

4.7.1 “Ailede Olumlu Tepki Yaratan Görgü Kuralları” Uygulama Temasına Dair Betimsel Bulgular

Bu başlık altındaki etkinlikler 3.sınıf Hayat Bilgisi dersi, ‘*Benim Eşsiz Yuvam*’ teması kazanımlarından olan ‘**B.3.30. Ailesi ve yakın çevresiyle olan ilişkilerinde olumlu tepkiler yaratan ve görgü kurallarına uyan davranışlar gösterir.**’ kazanımı bağlamında yapılandırılmıştır. Bu kazanım, Hayat Bilgisi dersi öğretim programının kazandırmayı hedeflediği ‘*Öz Yönetim (Etik Davranma)*’ becerisini geliştirmeye yöneliktir. Aynı şekilde bu kazanım, Hayat Bilgisi dersi öğretim programının kazandırmayı hedeflediği ‘*Toplumsallık*’ kişisel niteliğini geliştirmeye yöneliktir. Bu kazanım, ayrıca, hoşgörü, sevgi, saygı, aile birliğine önem verme gibi değerleri geliştirmeyi hedeflemektedir. Öncelikle öğrencilerin aile içinde, ailelerin ise öğrencilerde gözlemlediği görgü kurallarının zıttı olabilecek olumsuz davranışların neler olduğunu tespit edebilmek amacıyla aile ve öğrenci görüşleri alınmıştır. Ardından toplanan bulgular karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Aşağıdaki şekilde öğrencilerin aile içinde gözlemlediği olumsuz davranışlara dair görüşlerini içeren bulgular verilmiştir.

Şekil 36. Öğrencilere göre aile içindeki olumsuz davranışlar

Şekil 36'ya göre, öğrencilerin çoğunluğunun (15) aile içinde olumsuz davranışlar gözlemlediği; çalışmaya katılan 10 öğrencinin ise aile içinde olumsuz davranışlar gözlemlemediği görülmüştür. Öğrenci görüşlerine göre aile içindeki olumsuz davranışların olumsuz davranışlar (15) ve duygular (3) şeklinde gerçekleştiği görülebilir. Şekil 36'ya göre, öğrencilerin aile içinde gözlemlediği olumsuz davranışların anne babanın kavga etmesi (5), anne babanın kardeşi dövmesi (2), babanın kardeşlere kızması (2), kardeşlerin birbirine vurması (1), kardeşlerin birbirine kötü davranması (1), babanın anneyi dövmesi (1), ablanın kardeşe kötü örnek olması (1), abinin anneye karşı gelmesi (1), ablanın korkutucu şakalar yapması (1) olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin gözlemlediği olumsuz davranışların içerisinde fiziksel ve duygusal şiddet unsurlarının çok sayıda bulunması dikkat çekici bulunmuştur. Bu durum bu alanda çalışma yapmanın önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Öğrencilerin aile içerisinde gözlemlediği olumsuz duyguların ise annenin yorulunca kızgın olması (1), babanın işten gelince yüzünün asık olması (1), babaanneninin ayrımcılık yapması (1) şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir. Konu ile ilgili söylemler aşağıda verilmiştir.

Olumsuz davranışlar *“Evet. Kardeşlerimin birbirlerine vurduğunu gözlemliyorum. Babamın anneme kızdığını görüyorum.” K11*
“Gözlemliyorum. Bazen abim annemin dediğine karşı geliyor.” K17

Olumsuz duyular “Gözlemliyorum. Annem babam arada kavga eder.” K2
“Babam bazen işten gelince yüzü asık geliyor. Annem yorulunca çok kızgın oluyor.” E10

Aşağıdaki şekilde ailelere göre öğrencilerde bulunan olumsuz davranışlara dair bulgular verilmiştir.

Şekil 37. Ailelere göre öğrencilerdeki olumsuz davranışlar.

Şekil 37’de görüldüğü üzere, ailelerin öğrencilerde gözlemlediği olumsuz davranışların davranış sorunları (15), olumsuz kişilik özellikleri (15) ve uyumsuzluk (4) şeklinde olduğu görülmektedir. 3 aile ise çocuğunda herhangi bir olumsuz davranış gözlemlemediğini belirtmiştir. Çocuklarında olumsuz davranışlar gözlemleyen ailelerin söylemleri incelendiğinde bu davranışların, çok oyun oynama (3), yemek yememe (2), zararlı beslenme (2), söylenenleri yapmama (2), ders çalışmama (1), az uyuma (1), telefonla çok oynama (1), televizyon çok izleme (1), olumsuz davranışları örnek alma (1) ve kişisel bakımına dikkat etmeme (1) olduğu görülmektedir. Çocuklarında kişilik sorunları olduğunu ifade eden ailelerin söylemleri incelendiğinde ise bu sorunların, sinirli olma (3), kendini ifade edememe (3), sorumsuz olma (3), inatçı olma (2), dikkatsiz olma (2), kıskanç olma (1) ve takıntılı olma (1) olduğu tespit edilmiştir. Kişilik ve davranış sorunlarını bir arada içerdiği için ayrı bir tema olarak alınan uyumsuzluk temasında ise aileler çocuklarının kardeşleriyle geçinemedikleri için (5) uyumsuz olduklarını belirtmiştir. Ailelerin çocuklarında gözlemlediği olumsuz davranış ve kişilik bozukluklarının o yaş dönemindeki her çocuğun yaşayabileceği olumsuz davranışlar olduğu söylenebilir. Konuyla ilgili söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

Olumsuz davranışlar	<p><i>“Telefonla çok oynaması ve uyumaması. Kardeşlerle anlaşamaması.” VAB2</i></p> <p><i>“Fazla televizyon izliyor. Bazen kardeşiyle kavga etmesi.” VAB3</i></p> <p><i>“Oyun için çok zaman harcama. Yemek yememe. Abur cubur yemeyi çok sevme.” VAB4</i></p> <p><i>“İnternet ve sokakta gördüğü şeyleri bazen evde uyguluyor ve bizi çok kızdırıyor.” VA7</i></p>
Kişilik sorunları	<p><i>“Samimi olmak gerekirse çocuğumuzun bize karşı hiçbir olumsuz davranışı yok. Bize göre olumsuz bir şey varsa kendini fazla ifade edememesi. Biz anne ve baba olarak onu hep destekliyoruz.” VAB5</i></p> <p><i>“Dikkat dağınıklığı var. Ders konusunda biraz zorlanıyoruz.” VAB9</i></p> <p><i>“Çok sinirli. Yeri geldi mi çok agresif oluyor kardeşine karşı.” VAB14</i></p>
Uyumsuzluk	<p><i>“Kardeşiyle güzel geçinmiyor.” VAB16</i></p> <p><i>“Bir şeyi yaptırmak için birkaç kez tekrarlamak gerekiyor. Bir de kardeşleriyle anlaşamaması. Bu durumun sebebi bana göre kardeş sayısının fazla olması, babanın biraz sert davranması ve çocuklarla pek vakit geçirmemesi [olabilir].” VA21</i></p>

Öğrenciler aile içerisinde en çok fiziksel şiddet ve duygusal şiddetle ilgili olumsuz davranışlar gözlemlediklerini ifade etmelerine rağmen ailelerin çocuklarında duygusal ve fiziksel şiddetle ilgili olumsuz davranışlar gözlememelerini ifade etmeleri dikkat çekici bulunmuştur. Bu durumda ailelerin çocuklarının içinde bulunduğu durumun farkında olmadıkları söylenebilir. Aile gözlemlerine göre öğrencilerin en çok kardeşlerine karşı olumsuz davranışlarda buldukları söylenebilir. Öğrencilerin gözlemlendiği olumsuz davranış ve duyguların ise çoğunlukla anne baba arasında ve anne babadan kardeşe doğru olduğu anlaşılmıştır.

4.7.2 “Ailede Olumlu Tepki Yaratın Görgü Kuralları” Uygulama Temasına Dair Sınıf Ve Ev İçi Etkinlik Bulguları

Yapılan durum tespitlerinden sonra problemlerin çözümü, var olan olumlu durumların devamı ve kazanımın hedeflerine ulaşabilmek amacıyla 2 ders saatini kapsayan eylem planı oluşturulmuştur. 2 ders saatini kapsayan eylem planında öncelikle konuya dikkat çekmek amacıyla ‘Yankı Tepesi Oyunu’ oynatılmıştır. Daha sonra olumlu tepkiler yaratan ve görgü kurallarına uyan davranışların ne olduğunu sezdirebilmek amacıyla ‘Aferin-Hayır Oyunu’ oynatılmıştır. Ardından olumlu tepkiler yaratan ve görgü kurallarına uyan davranışları ve etkilerini

içselleştirebilmeleri amacıyla drama yapılmıştır. Son olarak öğrencilerin kendi seçimleri ya da öğretmenin tavsiyesi üzerine belirledikleri bir kişiye bir hafta boyunca olumlu tepkiler yaratan ve görgü kurallarına uyan davranışlarda bulunması sağlanmış ve bu bir haftalık süreçte günlük olarak karşıdaki kişinin tepkilerini ve davranışlarını yazmaları istenmiştir. Öğrencilere kişi seçimleri yaptırılırken, eylem planı öncesinde öğrencilerin sorun yaşadığı tespit edilen kişileri seçmeleri sağlanmıştır. Bu sayede sorunların çözümünde olumlu tepki yaratan davranışların ve görgü kurallarının olumlu etkisi hissettirilmeye çalışılmıştır.

4.7.2.1 ‘Yankı Tepesi’ Oyununa Dair Bulgular

Oyun şu şekildedir: İki öğrenci tahtaya kalkar. Öğretmen öğrencilerden birinin kulağına olumlu veya olumsuz sözler içeren cümle söyler. Diğer öğrenci arkadaşının dediğini aynen tekrar ederek karşısındakine söyler. Bu oyunun amacı, kötü söz söyleyenin kötü söz işiteceğini, olumlu tepkiler yaratan söz ve davranışların ise aynı şekilde olumlu söz ve davranışlarla karşılaşacağını öğrencilerin fark etmesini sağlamaktır. Konu ile ilgili diyalog aşağıda verilmiştir.

Diyalog 18. ‘Yankı Tepesi’ oyunu

- (1)AÖ: E14 ve E23 siz gelin bakalım. E23 sen tepesin E14 sen de söyleyen kişisin. Şimdi ben E14'e bir şeyler söyleyeceğim O da gelip E23'e söyleyecek. E23 de tekrar edecek. (Öğretmen E14'ün kulağına bir şeyler söyler.)
- (2) E14: Nasılsın kardeşim iyi misin?
- (3) E23: Nasılsın kardeşim iyi misin?
- (4) AÖ: Tamam, oturabilirsiniz. Gel K17 gel K28. Sen tepe ol. Gel K17 buraya senin söyleyeceğini söyleyeyim.
- (5) K17: Napıyon lan!
- (6) K28: Napıyon lan! (sınıf gülüşür)
- (7)AÖ: Evet oturabilirsiniz. Gel E21, gel E9.
- (8) E21: Arkadaşım geçmiş olsun, hasta olmuşsun Allah şifa versin.
- (9) E9: Arkadaşım geçmiş olsun, hasta olmuşsun Allah şifa versin.
- (10)AÖ: Evet oturabilirsiniz. Gel E7 gel E18. E18 gel sana söyleyeyim.
- (11)E18: Tüh Allah belanı versin, insan hiç böyle hasta olur mu?
- (12)E7: Tüh Allah belanı versin, insan hiç böyle hasta olur mu? (Sınıf gülüşür.)
- (13)AÖ: Şimdi burada bir şeyi fark etmeniz gerekiyordu. Acaba fark edebildiniz mi?
- (14)E25: Saygılı ve saygısız davranışlar.
- (15)AÖ: Tamam da saygılı ve saygısız davranışlar var da tam olarak keşfetmenizi istediğim şey bu değil. Birbirlerine neler demişlerdi ona odaklanın.
- (16)K28: Saygısız davranırsan cevabı da saygısız olur.
- (17)AÖ: Aynen bu işte!

Diyalog 18'e göre, öğrencilerin oyundan hoşlandıkları ve eğlendikleri söylenebilir (bkz. s.6, 12). Söylem 16'da da ifade edildiği gibi öğrencilerin oyunun amaçları arasında olan kötü söz ve davranışın kötü söz ve davranışla karşılaşacağı; olumlu söz ve davranışların ise olumlu söz ve davranışlarla karşılaşacağını durumunu fark ettikleri görülmektedir. Bu söylem oyunun amacına ulaştığının göstergesi olabilir. Aşağıda yankı tepesi oyunu sonrası öğretmenle öğrenciler arasında geçen diyalog verilmiştir.

Diyalog 19. Görgü kuralları üzerine

- (1)AÖ: *Eğer siz kaba olursanız karşınızdaki de kaba olur anladık değil mi? İşte biz bu şekilde kaba saba konuşmamaya, herkesin içerisinde dikkat etmeye, kibar, nazik uyumlu olmaya ne ediyoruz bilen var mı?*
- (2)K28: *Nezaket*
- (3)AÖ: *Evet Nezaket veya görgü kuralları diyoruz. Tahtaya yazalım nezaket ve görgü kuralları. İkisi de hemen hemen eş anlamlı fakat biz şu anda görgü kurallarını işleyeceğiz. Ne demek görgü kuralları?: Toplumun içerisinde toplumun hoşuna giden davranışlarda bulunmak. Mesela buradan yola çıkarak siz örnek verin görgü kurallarına veya görgü kurallarına aykırı durumlara.*
- (4)K14: *Öğretmenim, mesela herkes kitap okuyor. Bir tanesi böyle bağıra bağıra okuyor.*
- (5)AÖ: *Evet aynen öyle herkesin dikkatini dağıtıyor. Bu görgüsüzlüktür.*
- (6)E25: *Öğretmenim benim babam da ben ders çalışırken televizyonun sesini son ses açarak maç izliyor.*
- (7)AÖ: *Evet bu da başka bir örnek*
- (8)K11: *Mesela bütün sınıf parmak kaldırıyor bir tanesi çıkmış 'öğretmenim öğretmenim öğretmenim' diye bağırarak parmak kaldırıyor.*
- (9)AÖ: *Evet, bu da görgü kurallarına aykırı bir durumdur. Aslında toplumda birçok görgü kuralı var değil mi? Şimdi biz görgü kurallarına uyersak ne olur?*
- (10)K22: *Saygı görürüz.*
- (11)K17: *Kendimiz mutlu oluruz.*
- (12)E24: *Biz saygılı oluruz.*
- (13)AÖ: *Evet doğru başka*
- (14)K28: *Biz görgü kurallarına uyersak karşınızdaki kişi de görgü kurallarına uyararak davranır.*
- (15)AÖ: *Evet, aynen öyle!*

Diyalog 19'da araştırmacı öğretmenin görgü kurallarına örnek vermelerini istemesi üzerine öğrencilerin görgü kuralları hakkında doğru örnekler verdiği görülmüştür (bkz. s.4, 6, 8). Öğrencilerin görgü kuralları hakkında doğru örnekler vermeleri görgü kuralları kavramının öğrenciler tarafından anlaşıldığını gösterebilir. Öğrencilerin görgü kuralları hakkında verdikleri örneklerin ev ortamı, sınıf ortamı, kütüphane ortamı gibi farklı ortamlara dair örnekler olduğu görülmektedir. Bu durum

öğrencilerin görgü kurallarının toplumun var olduğu her yerde geçerli olduğunu düşündüklerini göstergesi olabilir. Öğrencilerin görgü kuralları hakkında verdiği örneklerin dikkat dağıtıcı davranışlar üzerine olması ise, öğrencilerin bu durumdan muzdarip olduklarının kanıtı niteliğindedir.

4.7.2.2 ‘Aferin-Hayır’ Oyununa Dair Bulgular

Bu oyunun amacı, öğrencilere hem görgü kuralları hakkında örnekler vermek hem de görgü kurallarına uyulduğu takdirde olumlu; görgü kurallarına uyulmadığı takdirde olumsuz tepkiler alabileceklerini fark ettirebilmektir. Araştırmacı öğretmen görgü kurallarına uyan bir davranış söylediği zaman öğrencilerin olumlu bir tepki olan *aferin* demesi; görgü kurallarına uymayan bir davranış söylediği zaman ise uyarı amacı taşıyan olumsuz bir tepki olan *hayır* demesi beklenmiştir. Oyunla ilgili diyalog aşağıda verilmiştir.

Diyalog 20. ‘Aferin-Hayır Oyunu’nun oynanışı

- (1)AÖ: *Size hem görgü kurallarına uyan davranışları hem de uymayan davranışları okuyacağım. Eğer okuduğun bir şey görgü kurallarına uygunsa olumlu bir tepki veriyorsunuz. Nedir o olumlu tepki: Aaaaaaferiiiiiiiiin diyerek sesleniyorsunuz. Eğer uymayan bir davranış okursa Haaaaayuuuuur diye bağıriyorsunuz. Evet, hazır mıyız? Çok acıktığın için anne ve babam sofraya oturmadan yemeye başladın.*
- (2)Sınıf: *hayuur!*
- (3)AÖ: *Yemeğimi yedim aniden sofradan kalktım.*
- (4)Sınıf: *Hayuuurr!*
- (5)AÖ: *Ne yapmanız lazım o zaman?*
- (6)K22: *Kim yaptıysa ona eline sağlık dememiz gerekirdi.*
- (7)AÖ: *Değil mi? Evet bu bir görgü kuralıdır. Bir anda hiçbir şey söylemeden sofradan kalkıp gitmek bu görgüsüzlüktür. Arkadaşımla 9’ da buluşmak üzere sözleştik ve tam vaktinde buluşma yerinde oldum.*
- (8) Sınıf: *Aaaaaferiiiiiiiiin!*
- (9)AÖ: *Bayramda dedemin elini öpmeden harçlık istedim.*
- (10) Sınıf: *Hayuuurrr!*
- (11)AÖ: *Tuvalete girdikten sonra tuvaleti temizleyerek çıktım.*
- (12) Sınıf: *Aaaaferriiiiiin!*
- (13)AÖ: *Etrafımda çöp kutusu olmadığı halde çöpü ve cebime koydum ve karşıma çıkan ilk çöp kutusuna attım.*
- (14) Sınıf: *Aaaferiinin!*
- (15)AÖ: *Evde ortaklaşa karar alınırken sadece kendi fikirlerinin uygulanmasını istedim.*
- (16) Sınıf: *Haaayuuurrrr!*
- (17)AÖ: *Yemek yerken ağzımı şapırdatarak yedim.*
- (18) Sınıf: *Haaayuur!*
- (19)AÖ: *Otobüste yaşlı bir amcaya yer verdin.*

- (20) Sınıf: Aaaferiinin!
(21)AÖ: Kantinde acelen olduğu için öne geçmeye çalıştın.
(22) Sınıf: Haaaayuuur!
(23)AÖ: Ama aceleniz var çocuklar öne geçmeniz lazım.
(24)[Birkaç kişi] Olsun öğretmenim.
(25)AÖ: Gördüğünüz gibi görgü kurallarına uygun davranışlarda bulunduğunuz zaman olumlu tepkiler alıyorsunuz.

Diyalog 20' de öğrencilerin görgü kurallarına uyan ve uymayan davranışlara doğru tepkiler verebildiği görülmektedir. Hatta araştırmacı öğretmenin söylem 21'de görgü kurallarına uymayan bir davranışı haklı bir sebebe dayanıyormuş gibi söylemesine rağmen öğrencilerin bu davranışın görgü kurallarına uymayan bir davranış olduğunu ifade etmelerinde ısrarcı olduğu görülmüştür. Bu durum öğrencilerin her koşulda görgü kurallarına uyulması gerektiği gerçeğini kabul ettiklerini gösterebilir.

4.7.2.3 Drama Etkinliği Bulguları

Öğrencilerin olumlu ve olumsuz tepki yaratan görgü kurallarını daha iyi anlamaları ve görgü kurallarına uymayan davranışlarda buldukları zaman sonuçları hakkında bilgi sahibi olmaları için drama etkinliği yaptırılmıştır. Drama ile ilgili konular öğrencilere önceden verilmiş ve ön hazırlık yapmaları sağlanmıştır. Konuların seçiminde öğrencilerin bulunduğu ve bulabileceği ortamlar (ev, okul, hastane, sokak, misafirin evinde) dikkate alınmıştır. Öğrencilerden her canlandırma sonunda dramada geçen görgü kurallarına uyan veya uymayan davranışları tespit etmeleri istenmiştir. Konu ile ilgili ev ortamında geçen 1. grubun canlandırması aşağıda sunulmuştur.

Diyalog 21. Ev içindeki görgü kuralları üzerine drama

[Bir kızın anne ve babası sofrayı hazırlamaktadır. Evin küçük kızı ise ayaklarını masaya atmış annesini izliyordu. Kız bir anda kimseyi beklemeden sofradan bir şeyler alıp yemeye başladı.]

- (1)K28 (anne): Kızım sofradan bir şey alma yemek saatini bekle.
(2)K22 (kız): Kes lan, yemekte iğrenmiş.(elinde tuttuğu kaşığı yere atar.)
(3)K28: Kızım kaşıkları yere atma.
(4)K22: [ablasını görür] Abla sen okula gitmeyecek miydin? Okula gitsene.
(5)K28: kızım hadi sen de kahvaltını yap da Çantamı al Okulu'na git
(6)K22: Sana ne lan (önce annesini ittirir sonra kız ayaklarını yere hızlıca vurmaya başlar.)
(7)K28: Kızım öyle yapma.

- (8)K22: *Git başımdan.*
- (9)K22: *Abla okula gitsene artık. Al şu çantayı da. (çantayı ablasına doğru fırlatır.)*
- (10)K28: *Kızım otobüsün geldi artık.*
- (11)K22: *Otobüsüm gelmiş gelsin bana ne.*
- (12)K28: *Okula git.*
- (13)K22: *Hayır.*
- (14)K28: *Okula dedim.*
- (15)K22: *Hayır, sana ne (kız tekrardan ayaklarını yere vurmaya başlar).*
- (16)K28: *Kızım alt komşunun bebeğini rahatsız etme.*
- (17)K22: *Ya bana ne ya (kendini yere atar).*
- (18)K28: *Tamam tamam okula gitme otur şuraya, al şu kitabı oku tamam mı?*
- (19)K22: *(kız kitabın üstüne bir şeyler yazar ve annesine götürür) Al anne kitabı yiyebilirsiniz.*
- (20)K28: *Kızım ne yapıyorsun sen? Hadi tekrardan odana git bakayım.*
- (21)K22: *(Pencereden dışarıya bakar ve): Offfff, ben arkadaşlarımla oynamaya gidiyorum!*
- (22)K28: *Kızım yavaş sessiz konuş.*
- (23)K22: *Sana ne ya (yine ayaklarını yere vurmaya başlar).*
- (24)K22: *(kız dışarıya gitmekten vazgeçer annesine seslenir) Anne?*
- (25)K28: *Efendim.*
- (26)K22: *Bir şey yok. Sadece bütün yaptıklarını ben yiyeceğim. Çekil şuradan. [diyerek sofraya saldırır. Her şeyi ağzına doldurmaya başlar. Annesi tekrardan kızı sürükleyerek odasına götürür. Kız da tekrardan ayağını yere vurmaya başlar.]*
- (27)K28: *Kızım hadi artık okula git.*
- (28)K22: *(O esnada tekrardan ablasını görür): Ablam niye gitmiyor bir kere.*
- (29)K28: *Kızım masanın üzerinde boya kalemlerin var bari onları topla.*
- (30)K22: *Bu mu (boya kalemlerini eline alır ve ablasının suratına doğru fırlatır)? Al abla git.*
- (31)K28: *Kızım onlar senin ablanın değil.*
- (32)K22: *Offffff.*
- (33)K28: *Bari odanı topla git yatağımı topla git.*
- (34)K22: *Şu salamları alıp odama öyle gideceğim.*
- (35)K22: *(kız odasına gider. Kısa bir süre sonra tekrardan gelir. Salamları fırlatarak) Alın yiyebilirsiniz. Ben yemeyeceğim. Anne salatalık yiyeceğim salatalık bitti mi?*
- (36)K28: *Evet bitti.*
- (37)K22: *Olsun ben kendim keseceğim. (Kız elini keser) Aaaahhh elim!*
- (38)K28: *Bak uslu durmayınca neler oluyor.*
- (39)K22: *Ben yara bandı sarayım.*
- (Kapı çalar) *tık tık tık.*
- (40)K28: *Deden geldi kızım kapıyı aç. (kız kapıyı açar)*
- (41)K28: *Kızım dedenin elini öpsene.*
- (42)K22: *Öpmeyeceğim işte. Onun yaşlı kırışık ellerini öpmeyeceğim.*
- (43)K28: *Dede gel sen şöyle otur.*
- (44)K22: *O senin baban, anne. (sınıf gülüşür)*
- (45)K28: *Dedenin elini öp bakayım kızım.*
- (46)K22: *Öpmeyeceğim işte. (kız kendini masanın üzerine atar)*
- (47)K28: *Baba gel sen şuraya otur ben sana çay getireyim.*
- (48)K22: *(kızın elinde salatalık vardır) Dedee! Sana da vereyim mi?*
- (49)K28: *Kızım dedeni rahatsız edip durma git şu odanda otur.*
- (50)K22: *Bana ne gitmeyeceğim.*
- (51)K28: *Hadi dedenin elini öp te deden gitsin.*
- (52)K22: *Bana ne öpmeyeceğim onun pis kokan ellerini.*

(53)K28: *Tamam baba. Hadi sen git.*

Diyalog 21’de 1.grubun ev içinde görgü kurallarına uymayan bir çocuğu ve yaşadıklarını konunun ruhuna uygun bir şekilde canlandırdıkları söylenebilir. Aşağıda drama sonrası öğrenci yorumları yer almıştır.

Diyalog 22. Drama sonrası tartışma-1

- (1)AÖ: *Şimdi burada görgü kurallarına uyan ve uymayan davranışları tespit etmişsinizdir. Hem de dünya kadar.*
- (2)E10: *K22 görgü kurallarına uymuyordu.*
- (3)AÖ: *Tamam da hangi görgü kuralları?*
- (4)E10: *Annesine bağırp çağırması.*
- (5)E19: *Okula gitmemesi.*
- (6)E13: *Dedesinin elini öpmemesi.*
- (7)E5: *Dedesine saygısız davranması.*
- (8)E9: *Komşunun bebeğini uyandırması.*
- (9)AÖ: *Evet aşağıya rahatsızlık vermesi. Başka?*
- (10)K6: *Yemekten sonra ağzını eliyle silmesi.*
- (11)AÖ: *Evet çok güzel. Normalde ne ile silmemiz lazım? Bir bez veya peçeteye silmemiz lazım. Bu bir görgü kuralıdır.*
- (12)E7: *Yemekleri eliyle yedi.*
- (13)AÖ: *Evet el ile yemek yemek de görgüsüzlüktür.*
- (14)K17: *Annesini ve babasını beklemedi yemek için.*
- (15)K14: *Yemekleri beğenmedi onları yerlere çarptı.*
- (16)AÖ: *Evet değil mi, beğenmese bile en azından eline sağlık diyebilirdi. Başka?*
- (17)K28: *Ablasına bağırdı.*
- (18)AÖ: *Evet ablasına bağırdı başka? Hiç görgü kuralına uyan bir davranışı yok mu bu çocuğun? Galiba yok değil mi? Evet arkadaşlarımıza teşekkür ediyoruz.*

Diyalog 22’de de görüldüğü üzere, öğrencilerin dramada geçen görgü kurallarına aykırı durumları genel olarak doğru bir şekilde belirleyebildikleri söylenebilir. Öğrencilerin büyüklere saygılı konuşmama (s.4, 7, 17), büyüklere saygılı davranmama (s.6, 14), komşuları rahatsız edecek şekilde gürültü çıkarma (s.8), yemek kurallarına uymama (s. 10, 12, 14, 15) gibi görgü kurallarına aykırı durumları belirleyebildikleri anlaşılmıştır. Buna rağmen öğrencilerin bazı davranışları görgü kurallarına aykırı olmadığı halde öyle olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Örnek olarak çocuğun okula gitmek istememesi okula karşı olumsuz bir tutumun sonucu olabileceği halde bir öğrenci bu davranışın görgü kurallarına aykırı bir davranış olarak belirtmesi gösterilebilir (bkz s.5).

Aşağıda diyalogda 2.grubun hastane ortamında geçen canlandırmalarına ait diyalog verilmiştir.

Diyalog 23. Hastanedeki görgü kuralları üzerine drama

- (1)E23: *(Bir ailenin iki çocuğu vardır Bunlar hastaneye ziyarete gidenler iki çocuk hasta ziyareti sırasında yaramazlık yaparlar koridorlarda koştururlar. Onları gören hastane görevlisi): Çocuklar koşturmayın hastalar var.*
(2)E24 *(Çocuklar koşturmaya devam ederler. O esnada bir tane hasta odasının önünden geçerler. İçeriye girip): Geçmiş olsun Allah şifa versin.*
(3)E5: *Geçmiş olsun Allah şifa versin.*
(4)K14: *(o esnada bir kız çocuğu görürler ve onu kovalamaya başlarlar.) Yeter durun kovalamayın durun.*

Diyalog 23'te öğrencilerin hastanedeki görgü kurallarının bazılarını doğru bir şekilde canlandırdıkları söylenebilir. Aşağıda drama sonrası yorumları içeren diyalog verilmiştir.

Diyalog 24. Drama sonrası tartışma-2

- (1)AÖ: *Şimdi burada görgü kurallarına uyan ve uymayan davranışları alalım çocuklar.*
(2)E19: *Öğretmenim iki kişi hasta iken iki kişi de çok sesli bağıryorlar.*
(3)AÖ: *Evet başka?*
(4)E3: *Hastalara rahatsızlık veriyorlar.*
(5)AÖ: *Evet hastanede gürültü yapılmaz diğer hastaları rahatsız etmek görgü kurallarına aykırıdır.*
(6)E10: *Hasta olanlar yatıyor. Diğerleri de ona 'geçmiş olsun' diyor, görgü kurallarına uyuyorlar.*
(7)AÖ: *Evet, görgü kurallarına uyan davranış da vardı orada.*

Diyalog 24'te öğrencilerin canlandığı kısa dramada geçen görgü kurallarına aykırı ve uyan durumların diğer öğrenciler tarafından doğru bir şekilde tespit edildiği söylenebilir. Öğrenciler hastane içinde yüksek sesle konuşulmasının ve koşturmanın görgü kurallarına aykırı davranışlar olduğunu belirleyebilmiştir. Bunun yanı sıra öğrenciler hasta yatan birilerine iyi dileklerde bulunma davranışını görgü kurallarına uyan bir davranış olarak değerlendirmiştir.

Aşağıda sokak ortamındaki görgü kurallarına dair 3.grubun draması verilmiştir.

Diyalog 25. Sokaktaki görgü kuralları üzerine drama

- (1)E4: (Çocuk yerleri tükürerek sokakta yürüyor.) Tüh tüh tüh. Of ya, canım sıkıldı! Şarkı söylersem mi acaba?(yüksek bir sesle) La la la la la.
- (2)E15: (O esnada karşıdan yaşlı ve sakat bir adam gelmektedir. Çocuk gidip adama çarpar.) Bugün çok işim var ya bir an önce gitmeliyim. Ah, çocuğum ne yapıyorsun sen dikkat etsene!
- (3)E4: Sana ne lan amca bana niye bağıryorsun ya hu!
- (4)K27: (o esnada Yaşlı bir teyze yoldan geçmektedir. Çocuk ona da çarpar.) Dikkat etsene evladım.
- (5)E4: Sus be sus Allah Allah.
- (6)K26: (o esnada annesi sokağa gelir çocuğu eve götürmeye çalışır.) Gel oğlum gel.
- (7)E4: Anne gelmeyeceğim ekmek alacağım dur.
- (8)E4: (çocuk bakkala girer.) Bakkalcı amca kolay gelsin.
- (9)E13: Sağ ol evladım.
- (10) E4: Bir tane ekmek alacağım.
- (11)E13: Al.
- (12)E4: Parasını da al hayırlı işler.
- (13)E13: Sağ ol.
- (14)K26: (Anne tekrardan çocuğu çağırır.) Oğlum geeell!
- (15)E4: Tamam ya tamam üffff ya!
- (16)E4: (Eve giderler.) Ben odama geçeceğim. (Çocuk kendi kendine düşünmeye başlar.) Acaba annemden özür dilersem mi? (Çocuk annesinin yanına gider): Anne özür diliyorum senden beni affettin mi?
- (17)K26: Tamam affettim oğlum.

Diyalog 25'e göre, öğrencilerin sokakta görgü kurallarına uyan ve uymayan davranışları doğru bir şekilde canlandırdıkları söylenebilir. Aşağıda drama sonrası öğrenci yorumlarını içeren diyalog verilmiştir.

Diyalog 26. Drama sonrası tartışma-3

- (1)AÖ: Evet öncelikle görgü kurallarına uymayan davranışları alalım neler gördünüz?
- (2)E23: Mesela yaşlı amcalara vurup geçti.
- (3)E6: Teyzelere kötü davrandı.
- (4)AÖ: Evet ona da kötü davrandı.
- (5)K20: Yerlere tüh tüh yaptı.
- (6)AÖ: Evet yerlere tükürmek çok büyük bir görgüsüzlüktür. Sakın. Özellikle küçük çocuklar çok yapar bunu. Böyle bir şeye hiç alışmayın çocuklar. Yeryüzü bize Allah'ın emanetidir.
- (7)K17: Annesi çocuğu çağırıyor çocukta gelmiyor.
- (8)AÖ: Evet annesine bağırarak konuşması değil mi? Başka?
- (9)E19: Amca buradan geçerken ona çarpıyor amca 'dikkat et' diyor o da sana ne diyor.
- (10)E18: Çok yüksek sesle bağırarak şarkı söylemesi.
- (11)AÖ: Sokaklarda çok yüksek sesle şarkı söylüyor. Belki orada kadın çocuğunu uyutmaya çalışıyor fakat o yüksek sesle şarkı söylediği için çocuğu uyandı. Şimdi görgü kurallarına uyan davranışları alalım.

(12)E3: Bakkala kolay gelsin dedi.

(13)AÖ: Evet kolay gelsin dedi değil mi? Bu bir görgü kuralıdır değil mi? Hiçbir şey demeden içeriye girmek lazım.

(14)E25: Annesinden özür diledi.

(15)E17: Bakkala hayırlı işler dedi.

Diyalog 26'da da görüldüğü üzere, öğrencilerin sokak ortamının canlandırıldığı dramada görgü kurallarına aykırı ve uyan davranışları doğru bir şekilde tespit edebildikleri söylenebilir. Öğrenciler yolda yürürken yerlere tükürmenin (s.5), yolda yürüyen insanlara çarpmanın (s.2), büyüklere karşı kaba davranmanın (s.3, 8, 9), sokakta yürürken yüksek sesle şarkı söylemenin (s.10) görgü kurallarına aykırı davranışlar olduğunu belirleyebilmişlerdir. Bunun yanı sıra öğrenciler, alışveriş için bir dükkana girildiği ve çıkıldığı zaman çalışanlara iyi dileklerde bulunmanın (s.12, 15) ve hata yapılıncaya özür dilemenin (s.14) görgü kurallarına uyan davranışlar olduğunu tespit edebilmişlerdir.

Aşağıda sınıf ortamındaki görgü kurallarına uyan veya uymayan davranışlara dair drama verilmiştir.

Diyalog 27. Sınıftaki görgü kuralları üzerine drama

(1)K17: K6!

(2)K6: Efendim!

(3)K17: Gel seninle oyun oynayalım.

(4)K6: Hayır, canım oynamak istemiyor.

(5)K17: Benimle oynamayacak mısın yani?

(6)K6: Evet, oynamayacağım.

(7)K17: Ama neden?

(8)K6: Çünkü hiç keyfim yok.

(9)K17: Keyfini kaçırın şeyin ne olduğunu öğrenebilir miyim?

(10)K6: Sana söyleyeceğim, ama sakın anneme söyleme.

(11)K17: Annen duysa ne olur ki. Hem anneler çocuklarının sıkıntılarını paylaşırlar.

(12)K6: Söylediğin doğru. yine de öğrenmesini istemiyorum zaten öğretmenime karşı mahçup oldum. bir de anneme karşı mahçup olmayayım.

(13)K17: Tamam, hadi anlat.

(14)K6: Bugün okulda bir hata yaptım.

(15)K17: Nasıl bir hata?

(16)K6: Tuvalete gitmem gerekiyordu...

(17)K17: Yoksa altına mı kaçırdın?

(18)K6: Düşündüğün şeye bak. hiç öyle bir şey yapar mıyım?

(19)K17: Özür dilerim K6. Seni yeterince dinlemediğim için hakkında yanlış düşündüm. Sonra ne oldu?

(20)K6: Sınıfın kapısını açıp tuvalete gitmek için dışarı çıktım. Öğretmenim de peşimden geldi, "K6 nereye?" deyip kolumdan yakaladı. "Şey... öğretmenim tuvalete gidecektim." dedim.

- (21)K17: *Peki, öğretmen ne dedi?*
(22)K6: *Kafana göre kapıyı açıp çıkamazsın. Tuvalet gitmek için benden izin istemeliydin. Şimdi tuvalete git, sonra da doğruca sınıfa gel. Bundan sonra da izin almayı unutma” dedi.*
(23)K17: *Ne yani? Sen izin almadın mı?*
(24)K6: *Evet, izin almadım.*
(25)K17: *Öğretmeniniz bu konuda sizleri bilgilendirmiştir sanırım.*
(26)K6: *Bir şeyler anlatıyordu ama benim aklım oyuncaklarla dolu sepetteydi. Oyuncaklarla ne zaman oynayacağım diye düşünüyordum.*
(27)K17: *Yani öğretmeninizi dinlemedin. Tuvaletten döndüğünde kapıyı çaldın mı bari?*
(28)K6: *Hayır, çalmadım.*
(29)K17: *Öğretmeninden özür diledin mi?*
(30)K6: *Hayır, özür de dilemedim. Hatalyım bu yüzden keyfim yok.*

Diyalog 27’ye göre, öğrencilerin sınıf ortamında uyulması gereken görgü kurallarını doğru bir şekilde canlandırdıkları söylenebilir. Öğrenciler bu dramada olayı canlandırmamış, yaşanan olayı diyalog şeklinde anlatarak göstermişlerdir. Aşağıda drama sonrası öğrenci yorumlarını içeren diyalog verilmiştir.

Diyalog 28. Drama sonrası tartışma-4

- (1)AÖ: *Şimdi buradaki görgü kurallarına uyan ve uymayan davranışları alalım çocuklar. Önce uymayan davranışları alalım.*
(2)E24: *Kapıyı çalmadan içeriye girmesi.*
(3)AÖ: *Evet başka. Öncelikle size bir soru: Neden kapıyı çalarak giriyoruz içeriye? Ne yani bunun amacı?*
(4)K20: *Belki sizin işiniz vardır. Belki girme dersiniz girmez belki önemli bir işiniz olabilir.*
(5)AÖ: *Evet güzel! Başka görgü kurallarına uymayan hangi davranışlar var?*
(6)E14: *Tuvalete giderken öğretmeninden izin almaması.*
(7)K26: *Öğretmeninden özür dilemedi.*
(8)AÖ: *Hata yaptı hem de özür dilemedi. Bu da görgüsüzlüktür.*
(9)K15: *Bu durumu annesine söylemedi.*
(10)K27: *Öğretmenini dinlemedi ders anlatırken.*
(11)AÖ: *Evet güzel burayı kaçırdınız. Öğretmenini neden dinlemedi? Ne yapıyordu öğretmen ders anlatırken?*
(12)E19: *Oyuncaklarını düşünüyordu.*
(13)AÖ: *Evet oyuncak dolu sepetini düşünüyordu değil mi? Peki, görgü kuralına uyan davranışlar var mı?*
(14)E10: *Arkadaşıyla kibar konuştu.*

Diyalog 28’de, öğrencilerin dramada geçen görgü kurallarına aykırı ve uyan davranışlarını doğru bir şekilde belirleyebildikleri anlaşılmıştır. Öğrenciler kapıyı

çalmadan içeri girmenin (s.2), sınıf ortamında bir yere gitmek için öğretmenden izin alınmamasını (s.6), hata yapıldığı zaman özür dilememenin (s.7), öğretmen ders anlatırken öğretmeni dinlememenin (s.10) görgü kurallarına uymayan davranışlar olduğunu belirleyebilmişlerdir. Bir öğrencinin olumsuz bir durumu anneye anlatmamayı da (s.9) görgü kurallarına uymayan bir davranış olarak görmesi öğrencilerin görgü kuralları konusunda hassasiyet sahibi olduklarını gösterebilir. Bunun yanı sıra öğrenciler kibar konuşmayı (s.14) görgü kurallarına uyan bir davranış olarak belirleyebilmişlerdir.

Aşağıda 5.grubun misafirlik ortamındaki görgü kurallarına dair canlandığı dramının diyalogu verilmiştir.

Diyalog 29. Misafirlikteki görgü kuralları üzerine drama

(Drama misafirlikte geçmektedir.) Tık tık tık.

(1)K12: (Ev sahibi): Kim o?

(2)K1: Çekil şuradan 'la lal la lal la la la (diyerek bir anda evin içine dalar ve koşuşturmaya başlar.)

(3)E25: (ev sahibi çocuk) Dursana!

(4)K1: Offf çekil!

(5)K1: (Kız babasına doğru gider ve bir anda babasının ve arkadaşının kafasına vurur.) Baba baba!

(6)E18 (baba): Kızım ne yapıyorsun?

(7)K1: Kafalarınız da davul gibiymiş.

(Evin çocuğu ona engel olmaya çalışır.)

(8)K1: Dur şimdi senin odana gideceğim.

(9)K1 (Kız odasına girer): Odanda hiç güzel değilmiş.

(10) E18 (babası seslenir): Kızım izinsiz eşyalarıyla oynama.

(11)K1: Hayır hayır hayır (diyerek evin etrafında dolaşmaya devam eder. bir anda mutfığa girer.) Buzdolabından bir şeyler yiyeceğim. Ufff, salatalıkta çürümüş! Çöpe atayım bari. Hey hey kadın, salatalığın çürümüş! Birazcık temiz olsana!

(kız evin içerisinde koşuşturup millete sataşmaya devam eder. En sonunda evin oğlu dayanamaz ve kızın babasına gelir):

(12)E25: Ya amca çok yaramaz bir kızınız var.

(O esnada kız gelir çocuğu çekiştirerek):

(13)K1: Oyuncaklarını göster bana!

(14)E18:Kızım saygılı ol.

(kız saygısız davranışları devam eder evin içindeki herkese sataşır en sonunda baba dayanamaz ve kızı eve götürmeye karar verir):

(15)E18: Kızım hadi gel gidiyoruz.

(16)K1: (Kız gelmek istemez babası onu kolundan çekiştirir kız direnir.)

Daha oyun oynayacağım ühühühühühüh!

(Annesi babasına yardım eder kızı çekiştirirler. Evin oğlu da kızın anne ve babasına yardım eder kızı arkadan ittirir.)

Diyalog 29’da öğrencilerin misafirlikte görgü kurallarına aykırı durumları konuya uygun bir şekilde canlandırdıkları söylenebilir. Drama sonrası öğrenci yorumlarını içeren diyalog aşağıda verilmiştir.

Diyalog 30. Drama sonrası tartışma-5

- (1)AÖ: Öncelikle görgü kurallarına uyan davranışlar alalım önce. Var mı?
- (2)K20: Yok.
- (3)AÖ: Evet pekala o zaman uymayan davranışları alalım.
- (4)E9: Annesine, babasına, komşuya kötü davrandı.
- (5)K6: Misafirlikte devamlı yaramazlık yaptı.
- (6)E7: Küçük çocuğa kötü davrandı.
- (7)E24: İçeriye hemen girdi, şarkı söyleyerek.
- (8)AÖ: Değil mi? İçeriye hemen daldı. Hiç böyle beklemedi ‘Buyurun’ demelerini filan.
- (9)E21: Herkesin kafasına vurdu onlara davul dedi.
- (10)E3: Herkese saygısız davrandı.
- (11)K6: Salatalık vardı onu çürük diye çöpe attı.
- (12)E14: Çocuğun odasına izinsiz girdi.
- (13)AÖ: Çocuğun odasına izinsiz girdi değil mi? Belki çocuk girmesini istemiyor. Sakın böyle davranışlarda bulunmayın.
- (14)K17: ‘Oyuncaklarıyla oynayabilir miyim’ demedi. ‘Oyuncakların nerede’ filan dedi.
- (15)K26: İzinsiz dolabı açtı.

Diyalog 30’ da da görüldüğü üzere, öğrencilerin dramada geçen görgü kurallarına uymayan davranışları doğru bir şekilde tespit edebildikleri görülmüştür. Öğrencilerin büyüklere kötü ve saygısız davranmayı (s.4, 9, 10,), küçüklere saygısız davranmayı (s.6), misafirlikte yaramazlık yapmayı (s.5), izinsiz odaya/eve girmenin, oyuncaklarla oynamanın, dolabı açmanın (s.7, 12, 14, 15) görgü kurallarına uymayan davranışlar olduğunu belirledikleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra bir öğrencinin dramadaki kız çocuğunun çürük salatalığı çöpe atmasını (s.11)görgü kurallarına aykırı bir durum olarak değerlendirmesinin sebebi evin işlerine karışması olarak değerlendirdiklerini gösterebilir. Öğrencilerin bu dramada, görgü kurallarına uyan herhangi bir davranış tespit edemedikleri görülmüştür.

Öğrencilerin canlandırdıkları dramalar genel olarak incelendiği zaman özellikle büyüklere saygı, izin alma, özür dileme gibi davranışların öğrenciler tarafından önemsendiği, bunun sonucu olarak dramalarına yansıttıkları söylenebilir. Araştırmacı

bu dramada, daha önce derse katılma noktasında çekingenlik yaşayan öğrencilerin hem canlandırma sırasında hem de canlandırma sonrası yorumlama etkinliklerinde aktif olduklarını gözlemlemiştir. Bu durum drama etkinliğinin görgü kurallarını öğretmede etkili bir yöntem olduğunu gösterebilir. Ayrıca bu etkinlik aracılığıyla öğrencilerin sokakta, evde, misafirlikte, hastanede, okulda ‘ne yapmamaları’ gerektiği konusunda bilgi sahibi oldukları söylenebilir.

4.7.2.4 ‘Görgü Kuralları Kampanyası’ Etkinliği Bulguları

Bu etkinliğin amacı, öğrencilerin derste görgü kuralları hakkında edindikleri teorik bilgileri davranışa dönüştürebilmektir. Bunun yanı sıra görgü kurallarına uyulduğu takdirde ortaya çıkacak olumlu durumları, tepkileri ve faydaları gözlemlenmelerini sağlamaktır. Etkinlik bir haftalık bir süreci kapsayacak şekilde planlanmıştır. Araştırmacı öğretmen tarafından önceden belirlenen olumlu tepki yaratan ve görgü kurallarına uyan davranışlar öğrencilere 1 hafta boyunca sergilemeleri için verildi. Öğrencilerin 1 hafta boyunca sergilemeleri istenen davranışlar öğrencilere verilirken gönüllülük esası değil, araştırmacı öğretmenin gözlem ve tespitlerine göre verilmiştir. Örnek olarak bir öğrenci kardeşiyle sorun yaşıyorsa o öğrenciye sergilemesi durumunda kardeşiyle arasını düzeltebileceği davranışlar verilmiştir. Aşağıda her bir öğrenciye 1 hafta boyunca sergilemesi istenilen davranışlar ve bu davranışların neden o öğrenciye verildiğine dair bilgileri içeren tablo verilmiştir.

Tablo 23. Öğrenci-davranış dağılımı

No	Görev	Neden bu görev verildi?
1	Her gün hizmetlilerden birine gidip kolay gelsin demek	Hizmetlileri sevmediği için
3	Her gün müdür yardımcısının odasına gidip ona kolay gelsin demek	Daha önce sorun yaşadıkları için
4	Her gün bir arkadaşına 1 teneffüs derslerinde yardım etmen	Bilgisini paylaşması için
5	Her gün rehberlik öğretmenin yanına gidip ona nasılsınız diye sormak	Utangaç biri olduğu için
6	Her gün ablana gidip ben seni çok seviyorum deyip ona sarılmak.	Ablasıyla arasının çok kötü olduğu için
7	Her gün nöbetçi öğretmene gidip kolay gelsin demek	Nöbetçi öğretmenleri çok kızdırdığı için
9	Her gün nöbetçi öğretmene gidip kolay gelsin demek	Nöbetçi öğretmenleri çok kızdırdığı için
10	Kantinci ablaya kolay gelsin abla nasıl gidiyor işler diye sormak.	Utangaç biri olduğu için
11	Her gün annene sofrayı kurarken yardım etmen. Ver anneciğim ben götürüyüm demen.	Annesiyle arasının düzelmesi için
12	Her gün anne ve babana günaydın babacığım, günaydın anneciğim bugün nasılsınız deyip onları öpmek.	Aile ilgisizliği yaşadığı için
14	Kantinci ablaya kolay gelsin abla nasıl gidiyor işler diye sormak.	Her gün alışveriş yaptığı için
15	Her gün aranın çok iyi olmadığı arkadaşınla beraber 1 teneffüs geçirmen. Hadi gel oyun oynayalım demen.	Aralarının düzelmesi için
16	Her gün rehberlik öğretmenin yanına gidip ona nasılsınız diye sormak	Utangaç biri olduğu için
17	Her gün başka sınıftan bir arkadaşına veya aranın bozuk olduğu birine şeker hediye etmen.	Farklı kişilerle kaynaşmak için
18	Her gün annene sofrayı kurarken yardım etmen. Ver anneciğim ben götürüyüm demen.	Annesi çalıştığı için
19	Kantinci ablaya kolay gelsin abla nasıl gidiyor işler diye sormak.	Her gün alışveriş yaptığı için
20	Her gün aranın çok iyi olmadığı arkadaşınla beraber 1 teneffüs geçirmen. Hadi gel oyun oynayalım demen.	Aralarının düzelmesi için
21	Her gün abine gidip ben seni çok seviyorum deyip ona sarılmak.	Abisiyle arasının çok kötü olduğu için
22	Her gün bir arkadaşına 1 teneffüs derslerinde yardım etmen	Bilgisini paylaşması için
23	Her gün abine gidip ben seni çok seviyorum deyip ona sarılmak.	Abisiyle arasının çok kötü olduğu için
24	Her gün hizmetlilerden birine gidip kolay gelsin demek	Utangaç biri olduğu için
25	Her gün bir arkadaşına 1 teneffüs derslerinde yardım etmen	Bilgisini paylaşması için
27	Her gün başka sınıftan bir arkadaşına veya aranın bozuk olduğu birine şeker hediye etmen.	Aralarının düzelmesi için
28	Her gün müdürün odasına gidip ona kolay gelsin demek.	Utangaç biri olduğu için

Tablo 23'te görüldüğü üzere araştırmacı öğretmen tarafından 11 farklı olumlu tepki yaratan ve görgü kurallarına uyan davranış belirlenmiş ve bu davranışlar bir hafta

boyunca sergilenmesi için 24 öğrenciye verilmiştir. 2 öğrenci devamsızlık yaptıkları için etkinliğine katılamamışlardır.

Araştırmacı öğretmen etkinliğinin uygulanışını anlattıktan sonra bazı öğrenciler çekindikleri durumları ifade ettiler ve etkinliği yapmak istemediler. Konu ile ilgili diyalog aşağıda verilmiştir.

Diyalog 31. ‘Görgü kuralları kampanyası’ etkinliği üzerine

(Araştırmacı öğretmen öğrencilere yapacakları etkinlikleri anlatırken öğrenciler itiraz ederler.)

(1)AÖ: Mesela bir hafta boyunca nöbetçi öğretmene gidip kolay gelsin demek.

(2)Sınıftan biri: öğretmenim ben yapamam.

(3)AÖ: Durun bir dakika çocuklar. Her gün ablana veya abine gidip onları çok Sevdiğini söyleyip onlara sarılman.

(Sınıfta bir uğultu kopar. Öğrencinin biri direkt konuşmaya başlar.)

(4)E21: Öğretmenim abim beni döver.

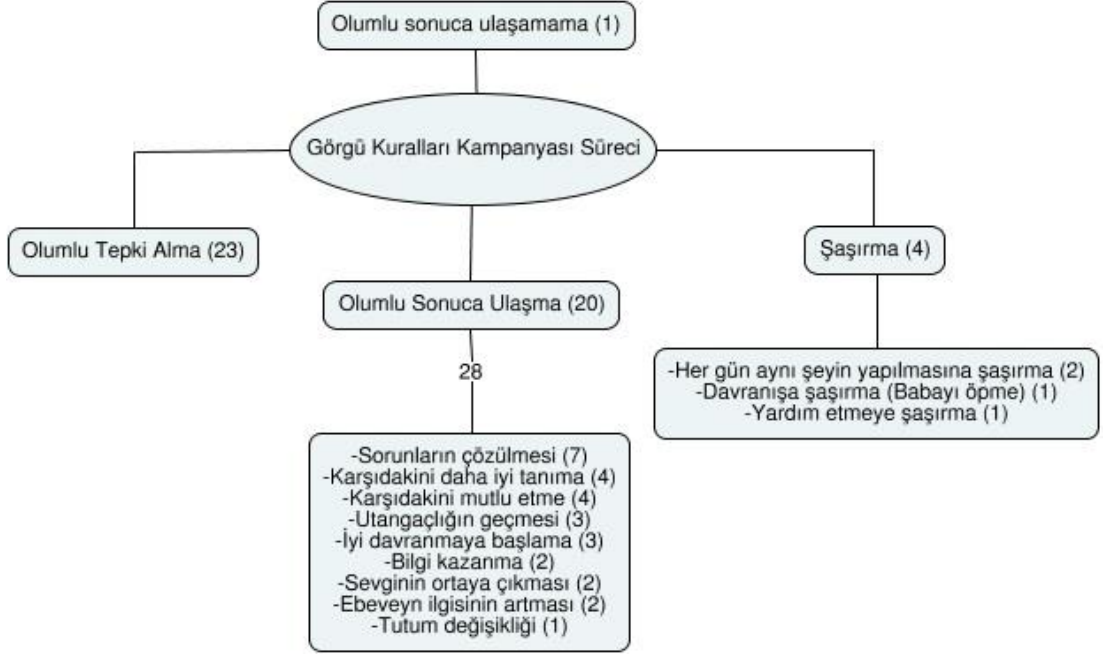
(5)AÖ: Bir dene istersen 1 haftanın sonunda abin mutlaka yumuşayacaktır.

(6)E21: Olmaz öğretmenim.

(7)AÖ: Ya sen bir dene bak gör. Bunu sana verdim. Düşünsene abine gidip sarılıyorsun: ‘Abicim ya ben seni çok seviyorum. Sen beni ne kadar sevmesen de ben seni çok seviyorum. Sen beni dövsen de ben yine de seni seviyorum. Çünkü sen benim abimsin. Abin taş değil ya! (sınıf kahkaha atar.)

Diyalog 31’de görüldüğü üzere, öğrencilerin daha öğretmen yapılacak olan etkinliği anlatırken etkinliği yapmaktan kaçındıkları görülmüştür. Öğretmen onları sakinleştirmiş yapılacak olanları daha detaylı anlatmaya çalışmıştır. Öğrencilerin etkinlikten önce daha önce yaşana gelen sorunların sebep olduğu ön yargılara sahip oldukları söylenebilir.

Öğrencilere her gün sergilemeleri istenen davranışlar verildikten sonra 1 hafta boyunca karşıdaki kişinin davranış ve tutumlarındaki değişiklikleri gözlemleyip gün gün yazmaları istenmiştir. Konu ile ilgili bulgular aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Şekil 38. ‘Görgü Kuralları Kampanyası’ etkinliği bulguları

Şekil 38’ e göre, öğrencilerin büyük çoğunluğunun ‘Görgü Kuralları Kampanyası’ etkinliği sürecinde olumlu tepki aldıkları (23) ve olumlu sonuca ulaştıkları (20) tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra 4 öğrenci etkinlik sürecinde karşısındaki kişinin şaşkınlığa uğradığını belirtmiştir. Bir öğrenci ise süreç sonunda olumlu sonuca ulaşamadığını belirtmiştir. Etkinlik sürecinde ve sonunda olumlu sonuca ulaştığını belirten öğrenciler bu durumun sorunların çözülmesi (7), karşısındaki daha iyi tanınması (4), karşısındaki mutlu olması (4), utangaçlığın geçmesi (3), karşısındaki iyi davranmaya başlaması (3), bilgi kazanılması (2), sevginin ortaya çıkması (2), ebeveynin ilgisinin artması (2) ve tutum değişikliğinin olması (1) şeklinde gerçekleştiğini belirtmiştir. Etkinlik süreci içerisinde karşısındaki kişilerin davranışlara şaşırıldığını belirten öğrenciler karşısındakilerin her gün aynı davranışın gösterilmesine (2) ve sergilenen davranışın kendisine (öpme ve yardım etme) şaşırıldıklarını belirtmişlerdir. Etkinliğin hem duygusal hem de ilişki ve iletişim becerileri açısından öğrenciler üzerinde olumlu bir etki yaptığı söylenebilir. Öğrencilerin çoğunun etkinlik sayesinde olumlu sonuca ulaştıklarını ifade etmesi ve etkinlik öncesinde sahip oldukları ön yargıların gerçekleşmemesi etkinliğin amacına ulaştığını gösterebilir. Konu ile ilgili söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

- 1.gün *"Bugün ablamı öptüm. Ablam beni odadan kovmadı. O da beni öptü."*
- 2.gün *"Yine ablamı öptüm. Ablamın tepkisi şaşkın şaşkın bakakaldı. Ama mutluydu. Artık beni sevdi."*
- 3.gün *"Hala öpmeye devam ettim. Durumu anlamaya çalıştı. Ama anlayamadı ve öptükten sonra gitti."*
- 4.gün *"Göreve devam ettim. Öperken o da beni öptü. Saçlarımı okşadı ve aramızda bir bağlantı oldu."*
- 5.gün *"Göreve devam ettim. Benim ödevlerim bittikten sonra birlikte oyun oynadık ve oyundan memnun kaldı."*
- 6.gün *"Göreve devam ettim. 'Ben seni seviyorum' dedim. O da bana 'seni seviyorum' dedi. Böylece aramız düzeldi." K6*

- 1.gün *"İşten gelince onu (babasını) öpüyorum. Böylece çok iyi anlaşıyoruz."*
- 2.gün *"Annemi okuldan gelince öpüyorum. O da bana 'derslerin nasıldı iyi miydi?' diyor."*
- 3.gün *"Bugün babam işten gelince ben onu öpmeden o beni öptü. Böylece babam da güzel şeyler"*
- 4.gün *"Annemi akşam okuldan gelince onu da öptüm. O da bana 'derslerin nasıl' diye sordu."*
- 5.gün *"Akşam yatarken ben babamı öptüm. Kardeşlerim de babamı öptü."*
- 6.gün *"Bundan sonra herkes birbirine iyi günler deyip çok iyi anlaşıyor." K12*

- 1.gün *"İlk önce şekeri verdim. Sevindi."*
- 2.gün *"Birbirimizi tanıdık."*
- 3.gün *"Ona güzler söyledim. Yüzüme güldü."*
- 4.gün *"Ona geç kaldım özür dilerim deyip üzümümü verdim. Mutlu oldu."*
- 5.gün *"Ona çok güçlü olup hep ziyaretine geleceğim dedim."*
- 6.gün *"Çok sevindi." K17*

- 1.gün *"Abimin yanına gittim. Abime dedim 'abi sen beni dövsen de ben seni seviyorum.' Abim dedi ki 'Ne istiyorsun.' 'Ben hiçbir şey istemiyorum.'" dedim. Abim de 'Bilgisayar oynamak istiyorsan izin vermeyeceğim.' dedi. 1.gün böyle geçti."*
- 2.gün *"2.gün abime ilk gün dediklerimin aynısını dedim. Abim dedi ki 'Geç bilgisayar oyna.' ben de 'sağol' dedim. O gün abim beni hiç dövmedi."*
- 3.gün *"3.gün de dedim. (abim) bana yine bilgisayar oynattı. Beni dövmedi."*
- 4.gün *"4.günde aynı şeyleri dedim. Bilgisayar oynattı. Sonra beni bilgisayardan kaldırdı. Kendisi oynadı bana kendi laptopuyla oynattı"*
- 5.gün *"5.gün daha da yumuşadığı için top oynarken beni de oynattı."*
- 6.gün *"6.günde aynı şeyleri yaptı. Abim yumuşadı." E21*

- 1.gün *"Ablanın yanına gittiğimde ona 'Hayırlı işler abla' dedim. O da bana 'kaç yaşındasın?' dedi. Bende 'dokuz yaşındayım' dedim."*
- 2.gün *"Ablanın yanına gittiğimde yine Hayırlı işler abla' dedim. O da bana dedi ki 'Sağol'. Sonra zil çaldı bana 'iyi dersler' dedi."*
- 3.gün *Kantinci ablanın yanına gittim. Çiğ köfte aldım. Sonra yine Hayırlı işler abla' dedim. O da dedi ki 'Niçin her gün yanıma gelip hayırlı işler demeye geliyorsun?' dedi. Ben de dedim ki 'Öğretmenimiz bize böyle bir ödev verdi.' E10*

Tüm günler *“İlk gün anneme yardım ede ede artık annem ‘Kızım çok teşekkürler.’ dedi. Sonra da ‘kızım bana neden yardım ediyorsun?’ dedi. Bende anneme ‘Anneciğim benim zaten sana yardım ediyorum (etmem gerekir)’ dedim. Sonraki günler annemle aram artık iyi geçiyordu. Artık her gün anneme yardım edeceğim ki aramız daha iyi olsun. En sonunda zaten çok mutlu olduk. Her gün bu görevi yapacağım.” K11*

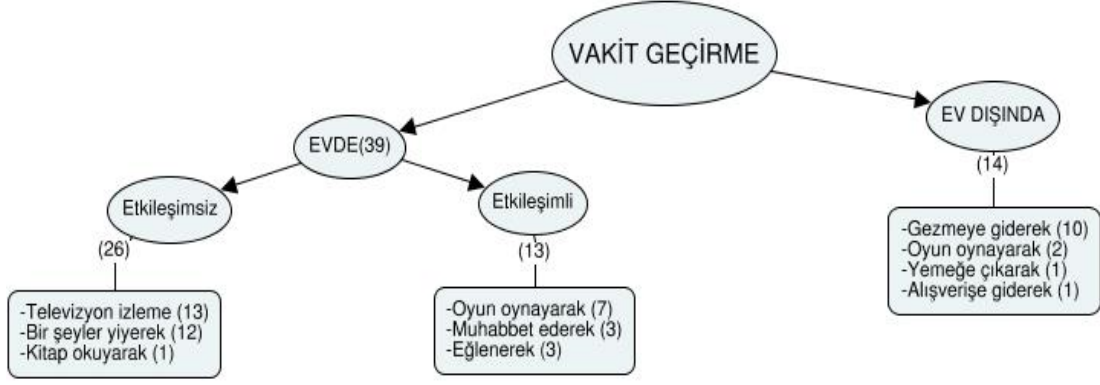
4.8 AİLE İLE KALİTELİ VAKİT GEÇİRME UYGULAMA TEMASI BULGULARI

Bu kısımda, “*Aile ile Kaliteli Vakıt Geçirme*” uygulama temasına dair betimsel bulgulara ve etkinlik bulgularına yer verilmiştir.

4.8.1 “Aile İle Kaliteli Vakıt Geçirme” Uygulama Temasına Dair Betimsel Bulgular

Ailemle eğleniyorum etkinlikleri Benim Eşsiz Yuvam teması kazanımlarının 34. üncüsü olan “*Ailesiyle birlikte eğlenmenin aile bireylerine katkılarını açıklar, bunun için planlar yapar ve planlarıyla alakalı düşüncelerini etkili biçimde sunar.*” kazanımı bağlamında yapılandırılmıştır. Kazanım, aile ile eğlenerek aile bireylerinin değer ve becerilerine ve aile birliğine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu kazanım, Hayat Bilgisi dersinde kazandırılması hedeflenen kişisel niteliklerden sevgi ve saygı değerlerinin alt hedefleri olan ‘*Ailesi ve akrabalarını sevme*’ ve ‘*Ailesine saygılı olma*’ değerlerini kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu kazanım ayrıca, Hayat Bilgisi dersi programında (MEB, 2009) kazandırılması hedeflenen ‘*Öz Yönetim (Eğlenme)*’ ve bu becerinin alt amacı olan ‘*eğlenmek için uygun kişi, zaman ve yerleri belirleme*’ becerisini ve ‘*Kaynakları Etkili Kullanma (Planlama ve Üretim)*’ becerilerini geliştirmeye yönelik hazırlanmıştır. Öncelikle çalışma grubundaki öğrencilerin aileleri ile, ailelerin de çocuklarıyla nasıl vakit geçirdiklerini tespit etmek amacıyla geliştirilen görüşme soruları hem çalışma grubuna hem de ailelere uygulanmıştır. Ardından bulgular karşılaştırılmalı olarak sunulmuştur.

Aşağıda araştırmaya katılan öğrencilerin aileleriyle nasıl vakit geçirdiklerine dair bulgular verilmiştir.

Şekil 39. Öğrencilerin aileleri ile vakit geçirme yolları

Şekil 39 incelendiğinde, öğrencilerin aileleri ile evde ve ev dışında vakit geçirdikleri görülmüştür. Öğrencilerin evde vakit geçirirlerken ebeveynleriyle hem etkileşimli hem de etkileşimsiz bir iletişim kurdukları tespit edilmiştir. Öğrencilerin aileleri ile evde (39) çoğunlukla televizyon izleyerek (13), bir şeyler yiyerek (12), veya kitap okuyarak etkileşimsiz (26) bir şekilde iletişim kurdukları anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra, birlikte oyun oynayarak (7), muhabbet ederek (3), eğlenerek (3), etkileşim (13) kurmakta oldukları saptanmıştır. Görüldüğü üzere evde aile ile etkileşim kurmadan yapılan etkinlikler (26) etkileşim kurularak yapılan etkinliklerden (13) fazladır. Konuyla ilgili söylem örnekleri aşağıda verilmiştir

		<i>"Meyve yiyerek ve televizyon izleyerek..."K6</i>
		<i>"Bazı günler meyve yiyoruz. Bazı günler herkes televizyon izliyor."E7</i>
EVDE	Etkileşimsiz	<i>"Ailemle birlikte televizyon izleyerek ve meyve yiyerek vakit geçiriyoruz."K12</i>
		<i>"İyi vakit geçiriyorum örneğin: Meyve yiyoruz, çay içiyoruz, televizyon izliyoruz."K15</i>
<hr/>		
		<i>"Oyunlar oynuyoruz. Gülüyoruz. Çok güzel vakit geçiriyoruz."E4</i>
		<i>"Ailemle eğlenceli vakit geçiriyorum. Örneğin: Babamla top oynuyorum..."E9</i>
	Etkileşimli	<i>"Önce okuldan geliyorum. Sonra konuşuyorum ve oynuyorum." K20</i>
		<i>"Konuşmalar yaparak vakit geçiriyoruz" K28</i>

Öte yandan öğrencilerin aileleri ile ev dışında (14) gezmeye giderek (10), oyun oynayarak (2), yemeğe çıkarak (1), alışverişe giderek vakit geçirdiği görülebilir. Görüldüğü üzere evde yapılan etkinliklerin (39) ev dışında yapılan etkinliklerden (14) fazla olduğu görülebilir. Konuyla ilgili söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

EV DIŞINDA

“Ailemle gezilere giderek vakit geçiririm.” K1

“Ailemle gezmeye giderek, alışveriş merkezine giderek vakit geçiriyoruz” K2

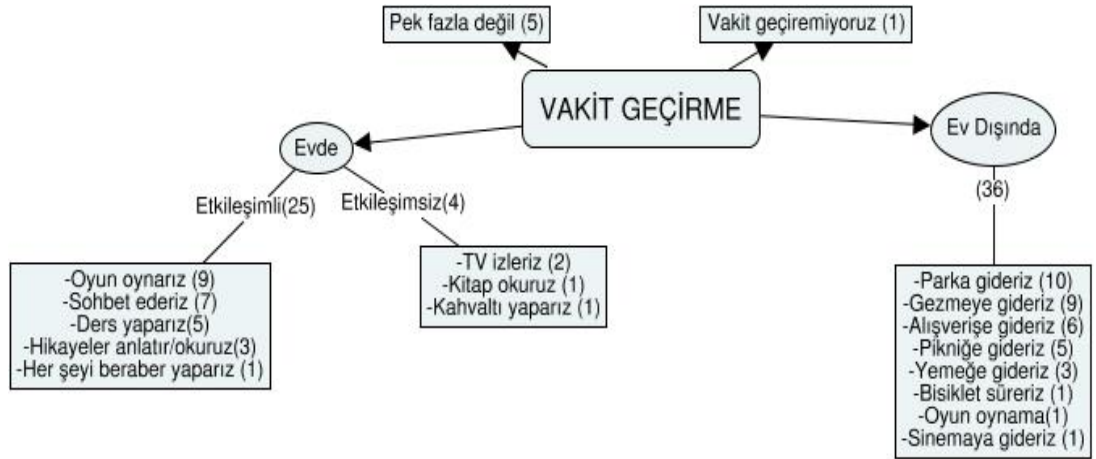
“Ailemle gezmeye gidiyorum.” E5

“Ailemle yemeğe çıkarak, gezerek... vakit geçiriyorum.” K17

“Babamla bahçede futbol oynuyorum. Hep beraber piknik yapıyoruz.” E10

Çocukların aileleri ile vakit geçirme durumları genel olarak incelendiğinde aileleri ile en çok televizyon izleyerek (13) vakit geçirdikleri söylenebilir.

Aşağıda şekilde araştırmaya katılan öğrenci ailelerinin çocuklarıyla nasıl vakit geçirdiklerine dair bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 40. Ailelerin çocukları ile vakit geçirme yolları

Ailelere göre kendi çocuklarıyla en çok ev dışında vakit geçirdikleri Şekil 40’tan anlaşılmaktadır. Öte yandan aile ifadelerine göre evde (29) geçirilen vakit etkileşimli (25) ve etkileşimsiz (4) olarak yapılmaktadır. Pek fazla vakit geçiremediğini (5) ifade

eden aileler ve vakit geçiremediğini (1) belirten aileler de mevcuttur. Bu durumda 26 aileden 20'sinin çocuklarıyla vakit geçirdiği söylenebilir.

Ailelerin ev dışında yaptığı etkinlikler (36) ev içi (29) etkinliklerden daha fazla olduğu görülebilir. Ev dışı etkinlikler parka gitme (10), gezmeye gitme (9), alışverişe gitme (6), pikniğe gitme (5), yemeğe gitme (3), bisiklet sürme (1), sinemaya gitme (1), oyun oynama şeklinde gerçekleştiği görülebilir. Konuyla ilgili söylem örnekleri aşağıda yer almıştır.

EV DIŞINDA

Evet geçiriyorum. Onun o anki ihtiyacını dinliyorum. Eğer çocuğuma gerçekten değer katıyorsa isteğini yapıyorum. Örneğin, piknik, park, benimle beraber alışveriş yapıp ona değerleri anlatmaya çalışıyorum.”VB15

“Çocuğumla konuşup parka, alışverişe ve kısaca her yere beraber gideriz.” VA27

“Ailece piknik ve park gibi alanlara gidiyoruz. Bunun yanı sıra sinemaya gidiyoruz.”VAB3

“Her beraber merak ettiğimiz yerleri geziyoruz ve baba oğul bisiklete biniyorlar.”VAB5

“Bazen gezmeye gidiyoruz. Babasıyla top oynuyor genelde.” VAB23

Ev dışında yapılan etkinlikler, aile ve öğrenci söylemlerine göre karşılaştırıldığında, ailelerin en çok ifade edilen “parka gitme (10)” etkinliğinin, öğrenciler tarafından ifade edilmediği görülmüştür. Bunun yanı sıra aileler tarafından yapıldığı belirtilen pikniğe gitme (5), bisiklet sürme (1), sinemaya gitme (1) gibi etkinliklerin de öğrenciler tarafından ifade edilmediği söylenebilir. Ayrıca “alışverişe gitme” etkinliğini öğrenci (1 öğrenci) ve aileler (6 aile) çok farklı sıklıkla ifade etmeleri (bkz. Şekil 40) oldukça dikkat çekicidir.

Şekil 40 incelendiğinde, ailelerin ev içinde yaptığı etkinliklerin etkileşimli (25) ve etkileşimsiz (4) olarak gerçekleştiği görülmüştür. Etkileşimli etkinliklerin oyun oynama (9), sohbet etme (7), ders yapma (5), hikâyeler anlatma/okuma (3), her şeyi beraber yapma şeklinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Etkileşimsiz etkinliklerin ise televizyon izleme (2), kitap okuma (1), kahvaltı yapma (1) şeklinde gerçekleştiği görülebilir. Konuyla ilgili aile söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

Etkileşimli	<i>“Evet, çocuklarımızla vakit geçiriyoruz. Beraber oyun oynuyoruz. Parka gidiyoruz.”VAB5</i>
	<i>“Evet geçiriyoruz. Oyun oynuyoruz, dini sohbetler yapıyoruz, ders yapıyoruz.”VAB9</i>
	<i>“Tabi ki vakit geçiriyoruz. Oyunlar oynuyoruz. Hikayeler anlatıyoruz. Planlar yapıyoruz.”VAB20</i>
	<i>“Evde her şeyini dinleriz. Her sorununu dinleriz.” VAB17</i>
	<i>“Okulda neler yaptığını akşam konuşuyoruz.”VB22</i>
	<i>“Zaman zaman vakit ayırıyoruz. Beraber sohbet etmek gibi...”VA25</i>
Etkileşimsiz	<i>“Mümkün olduğunca vakit geçirmeye çalışıyoruz... Birlikte belirli programları TV’den izliyoruz.”VB22</i>
	<i>“Beraber ... film izliyoruz.” VAB18</i>
	<i>“Ara sıra kitap okuyoruz.” VA25</i>

Şekil 39 ve Şekil 40 karşılaştırıldığında, birbiriyle örtüşen ve örtüşmeyen söylemlerin olduğu görülebilir. Bunlar; öğrenciler ebeveynleri ile en çok televizyon izleyerek (13) vakit geçirdiklerini belirtirken ailelerden sadece ‘2’ si bu etkinliği yaptığını söylemiştir. Öte yandan öğrenciler tarafından çok söylem alan bir diğer etkinlik olan bir şeyler yeme içme (12) aileler tarafından sadece 1 söylem almıştır. Kitap okuma etkinliği hem ailelerde hem de öğrencilerde 1 söylem almıştır. Ev içerisinde etkileşimli etkinlikler öğrenciler tarafından 13 söylem alırken aileler tarafından neredeyse iki katı olan 25 söylem almıştır. Oyun oynayarak vakit geçirme hem ailelerde (9) hem öğrencilerde (7) birbirine yakın söylemler alırken sohbet/muhabbet etme öğrencilerde 3 ailelerde ise 7 söylem aldığı görülmektedir. Ayrıca aileler öğrencilerin belirtmediği ders yapma (5), hikaye anlatma/okuma (3) her şeyi beraber yapma gibi etkinliklerden bahsetmişlerdir. Öğrenciler de aileleri ile eğlenerek (3) vakit geçirdiklerini belirtmelerine rağmen ailelerden bu şekilde bir söylem gelmemiştir.

Çocuğuyla vakit geçirmeyen aile bu durumun gerekçesini VAB4: *“Dışarıda oynamayı, televizyon seyretmeyi tercih ediyor.”* Şeklinde ifade etmiştir. Çocuklarıyla pek fazla vakit geçirmediiklerini söyleyen aileler ise gerekçe olarak işlerinin yoğunluğunu öne sürmüştür. Örneğin, VB12: *“İşim dolayısıyla fazla vakit geçiremiyorum. Sadece tatil günleri vakit geçiriyoruz. İşte ‘dersler nasıl, okulda iyi*

çalışıyor mu?’ gibi.” VA14: “ Eşim vardiyalı çalıştığı için fazla vakit geçiremiyoruz. Ama elimizden geldiği kadar vakit geçirmeye özen gösteriyoruz.” ifadelerinde bulunulmuştur.

Diğer taraftan çalışma grubunun tarafından tüm aile bireyleriyle bir organizasyon planlama ya da bir organizasyona katılma ve öğrencilerin kendilerinin planlayıp uyguladığı organizasyon durumları şekil 41’ de verilmiştir.

Şekil 41. Tüm ailenin katıldığı organizasyon ve öğrencinin planlayıp uyguladığı organizasyon durumları

Şekil 41’de görüldüğü üzere, 17 öğrenci tüm aile bireylerinin katılımıyla gerçekleşen özel organizasyonlarla vakit geçirdiğini söylerken 8 öğrenci tüm aile bireylerinin katılımıyla organize edilen herhangi bir etkinlik yapmadıklarını ifade etmişlerdir. Şekil 41’e göre öğrencilerin çoğunun ailesinde, tüm aile bireylerinin katılımıyla etkinlikler organize edildiğini görülebilir.

Bunun yanı sıra şekil 41’e göre öğrencilerden sadece 6’sı kendileri tarafından planlanıp uygulanan bir etkinlik hazırladığını söylemiştir. 19 öğrenci ise kendisi tarafından organize edilen tüm aile bireylerinin katıldığı, herhangi bir etkinlik hazırlamadığını belirtmiştir. Tüm aile bireylerinin katıldığı etkinlik hazırlayan öğrencilerden 4 tanesi bu etkinliği öğretmenlerinin verdiği ödev doğrultusunda hazırladıklarını belirtmişlerdir. K22 şöyle demiştir: “ Öğretmenimiz etkinlik ödevi verince yaparız.” E7: “Deprem toplantısı yapmıştım.” (Öğretmenin verdiği bir etkinlik) K15: “Ben ailemle bir deprem çantası hazırladım.” K17: “Deprem çantası yaptım.” Öğrenci ifadelerinden yola çıkarak; öğrencilerin aile birliğine katkı sağlayan etkileşimli etkinlikler hazırlamada pasif kaldığı söylenebilir.

4.8.2 “Aile İle Kaliteli Vakit Geçirme” Uygulama Temasına Ev Ve Sınıf İçi Etkinlik Bulguları

Yukarıda yapılan durum tespitlerinde de görüldüğü gibi öğrencilerin aileleri ile etkileşimli olarak yeterli vakit geçirmediği tespit edilmiştir. Bu problemle ilgili bir ev içi ve sınıf içi etkinliklerden oluşan eylem planı geliştirilmiştir. 3 ders saatini kapsayan eylem planında öncelikle bir örnek olay incelenmiş ve örnek olay çözümlenmiştir. Örnek olay çözümlenmesinden sonra aile içerisinde bir eğlence düzenlenmesi durumunda hangi etkinliklerin yapılabileceği öğrenci grupları arasında tartışılmıştır. Üretilen etkinlikler gruplar içerisinde tekrar okunduktan sonra öğrencilerin her biri, kendi aile eğlencesini düzenlemek için gruplar tarafından üretilen etkinliklerden faydalanarak, kendi eğlencelerini tasarlamaları sağlanmıştır. Tasarlanan etkinliklerin aile içerisinde uygulanması sağlanmıştır. Konuyla ilgili bulgular aşağıda sunulmuştur.

4.8.2.1 ‘Sürpriz’ Örnek Olay Etkinliği

Eylem planı etkinliklerinin ilki olan ‘Sürpriz’ örnek olayı, aile bireylerinin telefon, bilgisayar, televizyon gibi kitle iletişim araçları yüzünden birbirleriyle vakit geçirmediğini tespit eden ve bu durumu ortadan kaldırmak için tüm aile bireylerinin katıldığı sürpriz bir aile eğlencesi tasarlayan bir çocuğun öyküsünü anlatmıştır.

Bahsedilen örnek olay aşağıda verilmiştir.

Örnek olay 3. Sürpriz

SÜRPRİZ

Mustafa okuldan geldi. Çok yorgundu. Hemen okul kıyafetlerini değiştirdi ve dinlenmek için duşa girdi. Kendisi duştaiken babası işten geldi. Duştan çıktı yarım saat kadar yatağına uzandı. Yemek hazır olduğu için annesinin sesi duyuldu. Bugün okulda yeni bir oyun öğrenmişlerdi. Mustafa oyunu çok sevmiş, oynarken çok eğlenmişti. Oyunu ailesine anlatmak için sabırsızlanıyordu. Sofraya oturdu. Mustafa babasına seslendi:

Baba biz bugün çok zevkli bir oyun öğrendik.

Babası bir yandan yemek yiyor bir yandan da televizyondaki maçı izlemeye çalışıyordu. Onu duymadı bile. Sonra annesine seslendi:

Anneciğim biz bugün yeni bir oyun öğrendik.

Dur oğlum şimdi yemekleri katıyorum, yemekten sonra anlatırsın.

Mustafa kendisini kimse dinlemeyince üzgün ve sessizce yemeğine devam etti. Yemekler bitti herkes sofradan kalktı, Mustafa odasına ödevlerini yapmaya gitti. Ödevlerini bitirdikten sonra biraz ailesiyle vakit geçirmek istedi hem belki de bugün öğrendikleri oyunu anlatabilirdi. Oturma odasına

gitti. İçeriye girdiğinde babası hala maç seyrediyordu, annesi örgü örüyor canı sıkılınca akıllı telefonuna bakıyordu. Abisi ise her zamanki gibi bilgisayarda oyun oynuyordu. İçeri girdi ve 'herkese merhaba' dedi. Kardeşiyle babası Mustafa'yı duymadılar bile sadece annesi duydu o da ilgisiz bir şekilde sadece 'merhaba' dedi. Sessizce bir koltuğa oturdu ve birilerinin kendisiyle konuşmasını bekledi. Ama kimse Mustafa ile konuşmadı. Aslında bu durum Mustafa'nın başına ilk defa gelmiyordu. Evde herkes kendi başına takılıyor ailecek vakit geçirmiyorlardı. Bu durum artık Mustafa'nın canını sıkılamaya başlamıştı. Bu sorunu çözmesi gerekiyordu. Odasına gitti ve bir plan yaptı.

Planı şuydu: abisinden de destek alarak sürpriz bir aile eğlencesi düzenleyecekti. Böylece aile bireylerinin birbirleriyle vakit geçirmelerini sağlayacaktı. Hemen işe koyuldu. Önce planını abisine anlattı. Abisi ilk başta isteksiz olsa da Mustafa'nın planını sevdi. Abisi pastaneden pasta ve limonata alacaktı. Mustafa ise pazara gidip biriktirdiği paralarla meyvelerden azar azar alarak süslü bir meyve tabağı hazırlayacaktı.

Ertesi gün hafta sonu olduğu için erkenden hazırlıklara başladılar. Zaten anne ve babaları dışarıya çıkmıştı. Hazırlıkları tamamladılar ve beklemeye başladılar. Nihayet gelmişlerdi. Gelir gelmez Mustafa'nın babası televizyonun başına geçti. Annesi de koltuğa uzandı ve telefonuyla oynamaya başladı. Mustafa ve abisi içeri girdi. Mustafa annesinin yanına gitti 'anneciğim şimdilik telefonunu alıyorum' dedi. Hemen sonra babasının yanına gitti 'babacığim şimdilik kumandayı alıyorum' dedi. Anne ve babası şaşırılmıştı. O esnada abisi hazırlanan meyve tabağıyla odadan içeri girdi. Annesi dayanamayıp sordu:

-Neler oluyor böyle!

Anneciğim babacığim uzun zamandır aile bireylerinin kendi başlarına takıldıklarını gözlemliyorum. Hiç ailecek bir şeyler yapmıyoruz. Abimle konuştum ve sizlere sürprizler hazırladık. Bu gece televizyon, telefon ve bilgisayar yok. Hep beraber yiyip, içip eğleneceğiz.

- Çok güzel düşünmüşsünüz canım oğullarım benim. Mustafacım haklısın galiba evde herkes kendi başına takılıyor. Bakalım neler hazırlamışsınız.

Mustafa ve abisi hazırladıkları yiyecek ve içecekleri getirdiler. Hep beraber yiyip içtiler. Mustafa onlara bazı fıkralar anlattı. Abisi de çeşitli taklitler yaptı. Babası çok sevdiği bir türküyü söyledi. Hep beraber kızmabirader oyununu oynadılar. Tüm aile çok eğlenmişti. Hep beraber bir şeyler yapınca daha çok eğlendiklerini fark ettiler. Bu şekilde beraber vakit geçirmeyi sık sık tekrarlamaya karar verdiler. Annesi, babası ve abisi Mustafa'ya çok teşekkür ettiler. Mustafa da herkesi mutlu ettiği için kendisiyle gurur duydu.

Öğrenciler bu örnek olayı çözümledikten sonra bu tür aile eğlencelerinin aile birliğine katkılarını betimlemiştirler. Öğrenciler bu katkıları olumlu duygular kazandırma (19), aile birliğini sağlama (16), olumlu iletişimi sağlama (4), olumlu kişilik özelliği kazandırma (2) ve bilgi kazanma açısından betimlemiştirler. Konuyla ilgili bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 24. Aile eğlencelerinin aile birliğine katkısı

Temalar	Kodlar	Σ
Olumlu Duygular Kazandırma	Mutlu olmaya (10)	19
	Eğlenmeye (8)	
	Ailenin heyecanlanmasına (1)	
Aile Birliğini Sağlama	Aile ile vakit geçirmeye (8)	16
	Aileyi bir araya getirmeye (5)	
	Aile içi ilişkinin artmasına (3)	
Olumlu İletişimi Sağlama	Herkesin birbiriyle ilgilenmesine (2)	4
	Herkesin birbiriyle konuşmasına (1)	
	Herkesin birbirini dinlemesine (1)	
Olumlu Kişilik Özelliği Kazanma	Ahlaklı ve dürüst olmaya (1)	2
	Uyumlu olmaya (1)	
Bilgi Kazanma	Bilgimizin artmasına (2)	2

Tablo 24'te görüldüğü üzere çalışma grubu, aile eğlencelerinin mutlu olmayı (10), eğlenmeyi (8) ve heyecanlanmayı sağlayarak aileye olumlu duygular kazandırdığını düşünmektedirler. Ayrıca aile ile vakit geçirmeyi (8), aileyi bir araya getirmeyi (5), aile içi ilişkinin artmasını (3) sağladığı için aile eğlencelerinin aile birliğini sağladığını düşünmüşlerdir. Ayrıca öğrenciler aile ile vakit geçirildiğinde herkesin birbiriyle ilgilendiğini (2), herkesin birbiriyle konuştuğunu (2), herkesin birbirini dinlediğini ifade ederek aile içinde olumlu iletişimi sağladığını söylemişlerdir. Bunun yanı sıra öğrenciler, aileleri ile vakit geçirildiğinde dürüst, ahlaklı (1) ve uyumlu olma (1) gibi olumlu kişilik özelliği kazanacaklarını vurgulamışlardır. Öte yandan aile ile vakit geçirildiğinde bilgilerinin arttığını (2) söyleyen öğrencilerde mevcuttur.

Aşağıdaki konu ile ilgili öğrenci görüşlerine yer verilmiştir.

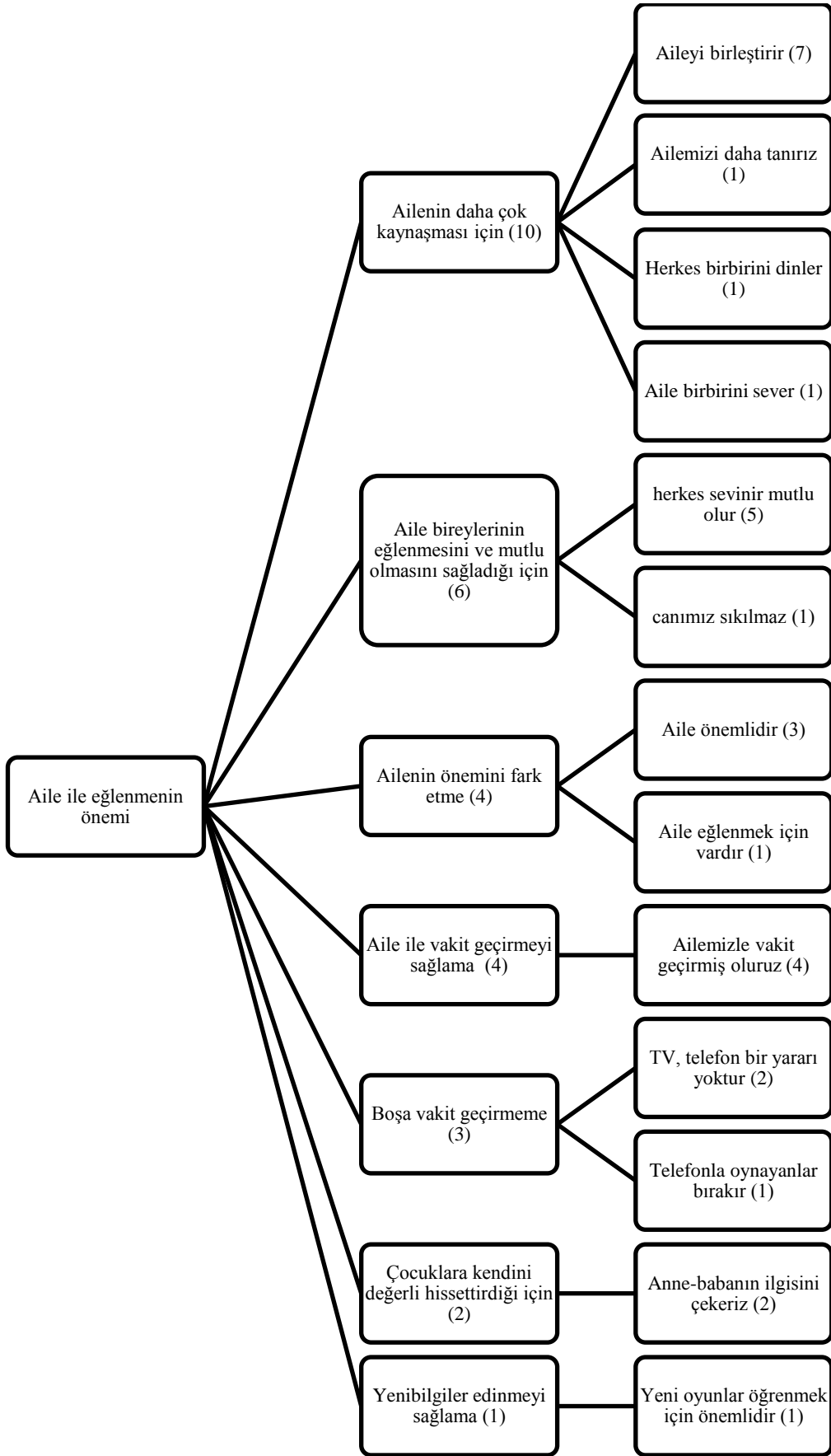
Olumlu Duygular Kazandırma	<p><i>“Eğlence mutluluk gibi katkıları vardır. Çünkü bütün aile bir araya gelince mutluluk oluyor.” K6</i></p> <p><i>“Bu tür aile eğlencelerinin ailemize katkıları, eğlenir ve mutlu oluruz.” E23</i></p> <p><i>“Eğlence düzenlediğimizde ailemiz çok heyecanlanabilir” E19</i></p>
Aile Birliğini Sağlama	<p><i>“Ailemiz bizimle vakit geçirir, eğlenir. Çünkü bunlar ailemizin dikkatini çeker.” K17</i></p> <p><i>“Bu tür aile eğlencelerinin ailemize birlikte vakit geçirme ve daha çok eğlenme gibi katkıları vardır.” K22</i></p> <p><i>“Ailemizle vakit geçirmeliyiz [vakit geçirmeye katkısı vardır]. Çünkü aile demek birlik beraberlik demektir.” K2</i></p>
Olumlu İletişimi Sağlama	<p><i>“Aileyi birleştirir ve herkes konuşmaya başlar.” K11</i></p> <p><i>“Vardır. Çünkü herkes herkesle ilgileniyor.” E13</i></p> <p><i>“Ailemiz bizimle ilgilenir.” K27</i></p> <p><i>“Herkes birbirini dinler.” E5</i></p>
Olumlu Kişilik Özelliği Kazanma	<p><i>“Şöyle katkıları vardır: eğer televizyon izlerse gidip abuk sabuk şeyler izleyecek ama gelip bizle oynarsa daha eğlenceli ve ahlaklı ve dürüst oluruz.” K1</i></p> <p><i>“Herkesin ailede birbirine uyumlu davranması[na katkısı vardır]. K28</i></p>
Bilgi Kazanma	<p><i>“İlişkilerimiz artar, bilgilerimiz artar.” E16</i></p> <p><i>“Yeni oyunlar öğreniriz.” E24</i></p>

4.8.2.1.1 Öğrencilerin aile ile vakit geçirmenin neden önemli olduğuna dair düşünceleri

Öğrenciler, aile ile vakit geçirmenin aile birliğine katkı sunacağını ifade etmişlerdi. Bundan dolayı öğrencilerin aile ile vakit geçirmeyi önemli gördükleri söylenebilir. Öğrenciler, aile ile eğlenmenin önemini kavradıktan sonra aile ile eğlenmenin neden önemli olduğuna dair düşüncelerini belirtmişlerdir. Öğrenciler aile ile eğlenmenin, aileyi daha çok kaynaştırdığı için (10), aile bireylerinin eğlenmesini ve mutlu olmasını (6), aile ile vakit geçirmeyi (4), ailenin önemini fark etmeyi (4), boşa vakit geçirmemeyi (3), yeni bilgiler edinmeyi (1) sağladığı için ve çocuklara kendini değerli hissettirdiği için (2) önemli olduğunu düşündükleri görülebilir. Öğrenciler aile ile vakit geçirmenin aileyi birleştirdiği için (7), aileyi daha iyi tanımaya fırsat verdiği için (1), herkesin birbirini dinlemesini (1) ve sevmesini (1) sağlayacağı için aileyi daha çok kaynaştıracağını (10) düşünmektedir. Bunun yanı sıra öğrenciler

aileyi önemli gördükleri (3) ve ailenin eğlenmek için (1) var olduğunun düşündükleri için aile ile vakit geçirmenin önemli olduğunu düşündükleri söylenebilir. Öğrencilerin, ayrıca, televizyon izlemenin ve telefonla oynamanın boşa vakit geçirme (3) araçları olduğunu; bundan dolayı aile ile vakit geçirmenin aileyi bu araçlardan uzaklaştırıp boşa vakit geçirmemeyi sağladığı için önemli gördükleri söylenebilir. Öğrencilerin, herkesi mutlu edeceği (5) ve can sıkıntılarını gidereceği (1) için aile eğlencesini önemli gördükleri söylenebilir. Anne babanın ilgisini çekerek (2) değerli olduklarını hissettirdiği için aile ile vakit geçirmek öğrenciler tarafından önemli görülmüştür.

Aşağıdaki şekilde konu ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 42. Öğrencilerin aile ile vakit geçirmenin neden önemli olduğuna dair düşünceleri

Aşağıda konu ile ilgili söylem örneklerine yer verilmiştir.

Ailenin daha çok kaynaşması için	<p><i>“Aile ile eğlenmek hep beraber vakit geçirmek için önemlidir.” K22</i></p> <p><i>“Çünkü eğlenirken herkes bir araya geliyor ve birlikte vakit geçiriyorlar. Aralarındaki bağ geliyor.” E25</i></p> <p><i>“Ailenin birbirini sevmesi için önemlidir.” K28</i></p>
Ailenin önemini fark etme	<p><i>“Aile ile eğlenmek önemlidir çünkü ailemiz değerlidir ve çok önemlidir.” E23</i></p> <p><i>“Çünkü aile eğlenmek için vardır. Eğlenmezsen ailenin bir faydası olmaz. Sanki evde teksin. O yüzden aile ile eğlenmek güzel ve önemlidir.” K6</i></p>
Boşa vakit geçirmeme	<p><i>“Aile ile eğlenmek önemlidir. Çünkü ailemiz hep televizyon izlerse hiçbir yarar bulamayacaktır. Ama eğer bizle vakit geçirirse daha iyi olur.” K1</i></p> <p><i>“Çünkü ailemiz telefon, tablete alışması yerine bizimle vakit geçirmeye ayırmalı. E18</i></p> <p><i>“Çünkü aileyi birleştirir ve telefonla oynayanlar bırakır.” K11</i></p>
Aile bireylerinin eğlenmesini ve mutlu olmasını sağladığı için	<p><i>“Ailemizle eğlendiğimizde bütün aile topluluğu güler.” E19</i></p>
Çocuklara kendini değerli hissettirme	<p><i>“Aile ile eğlenmek dikkat çekmek yani onların ilgisini çekmek için önemlidir.” K17</i></p>
Yeni bilgiler edinmeyi sağlama	<p><i>“Bir şeyler öğrenmek için yeni oyunlar öğrenmek için önemlidir.” E24</i></p>

4.8.2.2 Çalıştay Etkinliğine Dair Bulgular

‘Sürpriz’ örnek olay etkinliğinden sonra bir aile eğlencesi düzenlenmesi durumunda hangi etkinliklerin yapılabileceği öğrenci grupları arasında tartışıldı. Her grubun

tartışmalar sonucunda ‘Eğlence Tasarlıyoruz’ isimli etkinlik kağına ürettikleri etkinlikleri yazıp sunumunu gerçekleştirmeleri sağlandı.

Çalışma grubundan 5 grup, toplamda 51 farklı etkinlik üretmiştir. 51 farklı etkinlik toplamda 73 söylemle ifade edilmiştir. Gruplar 5’şer kişiden oluştuğu için her söylem 5 öğrenciyi temsil etmektedir. Etkinlikler, ev dışı etkinlikler (21), üretime dayalı etkinlikler (16), okuma yazmaya yönelik etkinlikler (13), oyuna dayalı etkinlikler (8), yemeğe dayalı etkinlikler (6), anı paylaşmaya dayalı etkinlikler (5), eğlenme etkinlikleri (2) ve ev işi etkinlikleri (2) şeklinde ifade edildiği görülebilir. Öğrencilerin ev dışında vakit geçirmeye (21) ve üretime dayalı etkinlikler(16) düzenlemeye daha istekli olduğunu söylenebilir. Çalışma grubunun ürettiği etkinliklerin büyük bir çoğunluğunun, aile bireylerinin birbiriyle etkileşime girdiği etkinliklerden oluştuğunu görülebilir. Eylem planına geçilmeden önce öğrencilerin çoğunluğu ailesiyle etkileşimsiz etkinliklerden olan televizyon izleyerek ve bir şeyler yiyip içerek vakit geçirdiklerini ifade etmelerine rağmen, aile eğlencesi sırasında etkileşimsiz etkinlikler yapmaya çok az rağbet gösterdiklerini söylenebilir. Etkileşimsiz etkinliklerin kitap okuma (3), film izleme (1), şarkı dinleme (1), sinemaya gitme (3) gibi etkinlikler olduğu söylenebilir.

Öğrenciler tarafından tasarlanan etkinliklere dair bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 25. Öğrencilerin tasarladığı ev dışı etkinlikler

f	TEMA	ETKİNLİKLER
21	Ev Dışı Etkinlikler	Gezmeye gitmek (3) Sinemaya gitmek (3) Pikniğe gitmek (3) Kitap fuarına gitmek (2) Ailecek spora gitme (2) Alışverişe gitmek (2) Balık tutmaya gitmek (1) Bahçede mangal yapmak (1) Kütüphaneye gitmek (1) Ailecek sevdiğimiz bir oyunu parkta oynamak (1) Çiçek ekme (1) Tiyatroya gitme (1) Yemek yemeye gitme (1)

Tablo 25'e göre öğrencilerin gezmeye giderek (3), sinemaya giderek (3), pikniğe giderek (3), kitap fuarına giderek (2), alışverişe giderek (2), balık tutmaya giderek (1), mangal yaparak (1), kütüphaneye giderek (1), ailecek sevilen bir oyunu parkta oynayarak (1), çiçek ekerek (1), tiyatroya giderek (1) ve yemek yemeye giderek (1) ev dışında vakit geçirmeyi planladıkları görülebilir.

Tablo 26. Öğrencilerin tasarladığı üretime dayalı etkinlikler

f	Tema	Etkinlikler
16	Üretime Dayalı Etkinlikler	Sevgimizi anlatan notlar hazırlamak (2) Her yeri süsleme (2) Ailemin resimlerini yapma (2) Anne-babaya hediye alma (2) Uçurtma yapma (1) Tombala, parti süsü yapma (1) Resim yapmak (1) Maket ev yapma (1) İçinde herkesin resmi olan saat yapma (1) Küçük kaplara hediyeler koyup aileye dağıtma (1) Robot yapma (1) Resim yaparak içimdekileri anlatma (1)

Tablo 26'ya göre, öğrencilerin sevgilerini anlatan notlar hazırlayarak (2), her yeri süsleyerek (2), ailelerinin resimlerini yaparak (2), ailelerine hediye alarak (2), tombala, parti süsü (1), uçurtma (1), resim (1), maket ev (1), içinde herkesin resmi olan saat (1), robot (1) yaparak; hediye dağıtarak (1), resimle içimdekileri anlatarak (1), üretime dayalı etkinlikleri ürettikleri görülebilir. Öğrencilerin aileleri ile eğlenirken bir şeyler üretmeye ve ürettikleri bazı şeyleri ailelerine hediye olarak vermeye istekli oldukları söylenebilir.

Tablo 27. Öğrencilerin okuma yazmaya dayalı etkinlikleri

f	TEMA	ETKİNLİKLER
12	Okuma-Yazmaya Yönelik Etkinlikler	Kitap okuma (3) Aileme duygulu şiir yazma (3) Ailece hikaye yazma (2) Aileme hikaye yazma (1) Ailemizin hikayesini anlatan hikaye yazma (1) Fıkra yazma (1) Şarkı yazma (1)

Tablo 27'ye göre öğrencilerin kitap okuyarak (3), duygulu şiirler yazarak (3), ailece hikaye yazarak (2), aileye hikaye yazarak (1), ailenin hikayesini anlatan hikaye yazarak (1), fıkra yazarak (1), şarkı yazarak (1) okuma yazmaya dayalı etkinlikler planladıkları görülebilir. Öğrencilerin okuma yazmaya dayalı etkinliklerden en çok etkileşimsiz bir etkinlik olan kitap okumayı (3) tercih ettikleri görülebilir.

Tablo 28. Öğrencilerin oyuna dayalı etkinlikleri

f	TEMA	ETKİNLİKLER
8	Oyuna Dayalı Etkinlikler	Kızma birader oynamak (2) Yakan top oynama (1) İsim-şehir oynamak (1) Sos oynamak (1) Arabalarla oyun oynama (1) Bom oynamak (1) Kukla oynamak (1)

Tablo 28'e göre öğrencilerin kızma birader (2), yakan top (1), isim-şehir (1), sos (1), bom (1) gibi oyunlarla; kukla (1) ve arabalarla (1) oynayarak aileleri ile vakit geçirmeyi planladıkları görülebilir.

Tablo 29. Öğrencilerin yemeğe dayalı, anı paylaşmaya dayalı, ev işine ve eğlenmeye dayalı etkinlikleri

f	TEMA	ETKİNLİKLER
6	Yemeğe Dayalı Etkinlikler	Yiyecek bir şeyler hazırlama (3) Yiyecek içecek almak (2) Yemek yemeğe gitme (1)
5	Anı Paylaşmaya Dayalı Etkinlikler	Abimin sünnet videosunu izleme(2) Eski fotoğraflara bakmak (2) Bir çember çizip herkese anısını anlatma (1)
3	Eğlenme Etkinlikleri	Film izlemek (1) Müzik dinlemek (1) Fıkra anlatmak (1)
2	Ev İşi Etkinlikleri	Evi temizleme (2)

Tablo 29’da görüldüğü üzere öğrencilerin yiyecek bir şeyler hazırlayarak (3), yiyecek içecek alarak (2), yemeğe giderek (1) aileleri ile yemeğe dayalı etkinlikleri gerçekleştirmeyi planladıkları görülebilir. Ayrıca öğrencileri sünnet düğünü videosunu izleyerek (2), eski fotoğraflara bakarak (2), bir çember içerisinde anılarını anlatarak (1) vakit geçirmeyi planladıkları söylenebilir. Bunun yanı sıra film izleyerek (1), müzik dinleyerek (1) ve fıkra anlatarak (1) aileleri ile eğlenceli bir şekilde (3) vakit geçirmeyi planladıkları görülebilir. Evi temizleyerek de (2) aileleri ile vakit geçirmek isteyen öğrencilerde vardır.

4.8.2.3 ‘Kendi Eğlencem’ Çalışmasına Dair Bulgular

Öğrenci grupları tarafından tasarlanan etkinliklerden sonra her bir öğrencinin tasarlanan etkinliklerden yola çıkarak kendi aile eğlencesini tasarlaması istenmiştir. Öğrencilerin aile eğlencesi sırasında yapmayı düşündükleri etkinliklerin ev dışı etkinlikler (21), okuma yazmaya dayalı etkinlikler (19), üretime dayalı etkinlikler (16), yeme içme etkinlikleri (12), oyuna dayalı etkinlikler (11), eğlenmeye dayalı etkinlikler (4), anıya dayalı etkinlikler (4) ve ev işi etkinlikleri şeklinde ortaya çıktığı görülebilir. Konuya ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 30. Öğrencilerin aile eğlencesi için hazırladığı ev dışı etkinlikler

f	Tema	Etkinlikler
21	Ev Dışı Etkinlikler	Pikniğe gitme (9) Gezmeye gitme (4) Alışveriş merkezine gitme (3) Çiçek dikme (2) Yürüyüş yapma (2) Parkta oynama (1)

Tablo 30'a göre öğrencilerin aileleri ile vakit geçirmek için ev dışı etkinliklerden pikniğe gitmeyi (9), gezmeye gitmeyi (4), alışveriş merkezine gitmeyi (3), çiçek dikmeyi (2), yürüyüş yapmayı (2), parkta oynamayı planladıkları görülebilir. 'Eğlence Tasarlıyoruz' çalışma kağıdında yürüyüş yapma etkinliği yer almamasına rağmen 2 öğrencinin bu etkinliği aile eğlencesi etkinlikleri arasına kattığını söylenebilir.

Tablo 31. Öğrencilerin aile eğlencesi için hazırladığı okuma yazmaya dayalı etkinlikler

f	Tema	Etkinlikler
19	Okuma Yazmaya Yönelik Etkinlikler	Aileme şiir yazma (8) Fıkra yazma/anlatma (5) Kitap okuma (4) Hikaye yazma (2)

Tablo 31'e göre, öğrencilerin aileleri ile vakit geçirmek için okuma yazmaya dayalı etkinliklerden ailelerine şiir yazıp okumayı (8), fıkra yazıp anlatmayı (5), kitap okumayı (4), hikaye yazmayı (2), tercih ettikleri görülebilir.

Tablo 32. Öğrencilerin aile eğlencesi için hazırladığı üretime dayalı etkinlikler

f	Tema	Etkinlikler
16	Üretime Dayalı Etkinlikler	Aileme küçük hediyeler yapma (5) Uçurtma yapma (4) Aileme notlar yazma (3) Evi süsleme (2) Resim yapma (1) Üstünde aile resmi olan saat yapma (1)

Tablo 32'ye göre öğrencilerin ailelerine küçük hediyeler yaparak (5), birlikte uçurtma yaparak (4), ailelerine notlar yazarak (3), evi süsleyerek (2), resim yaparak (1) ve aileye özel saat yaparak (1) aileleri ile vakit geçirmeyi planladıkları söylenebilir. Öğrencilerin kendi elleriyle ailelerine hediyeler yapıp (5) vermeyi önemsedikleri söylenebilir.

Tablo 33. Öğrencilerin aile eğlencesi için hazırladığı yeme içme etkinlikleri

f	Tema	Etkinlikler
12	Yeme-İçme Etkinlikleri	Yiyecek hazırlama (11) Yiyecek alma (1)

Tablo 33'e göre öğrencilerin aileleri ile eğlenirken yiyecek hazırlamayı (11) ve yiyecek bir şeyler almayı (1) düşündükleri söylenebilir. Öğrencilerin yiyecek satın almaktan (1) ziyade kendi elleriyle yiyecek hazırlamayı (11) tercih ettikleri görülebilir.

Tablo 34. Öğrencilerin aile eğlencesi için hazırladığı oyuna dayalı, eğlenmeye dayalı, anıya dayalı ev işi etkinlikleri

f	Tema	Etkinlikler
11	Oyuna Dayalı Etkinlikler	Çeşitli oyunlar oynama (11)
4	Eğlenmeye Dayalı Etkinlikler	Şarkı dinleme (2) Film izleme (2)
4	Anıya Dayalı Etkinlikler	Fotoğraflara bakma (4)
1	Ev İş Etkinlikleri	Evi temizleme (1)

Tablo 34'e göre öğrencilerin çeşitli oyunlar oynayarak (11) aileleri ile vakit geçirmeyi planladıkları görülebilir. Ayrıca şarkı dinleyerek (2) ve film izleyerek (2) aileleri ile eğlenmeyi düşündükleri söylenebilir. Bunun yanı sıra öğrencilerin fotoğraflara bakarak (2) aileleriyle anıları paylaşmayı düşündükleri söylenebilir. 1 öğrencinin de aile eğlencesi öncesinde evi temizlemeyi düşünmekte olduğu söylenebilir.

Yukarıdaki etkinlikler değerlendirildiğinde etkinliklerin büyük bir çoğunluğunun etkileşimli etkinliklerden oluştuğu görülebilir. Öğrencilerin etkinlik bazında en çok yapmayı istedikleri aile eğlencesi faaliyeti yiyecek hazırlama (11) ve çeşitli oyunlar oynama (11) olduğu görülebilir.

Konuyla ilgili söylem örnekleri aşağıda verilmiştir.

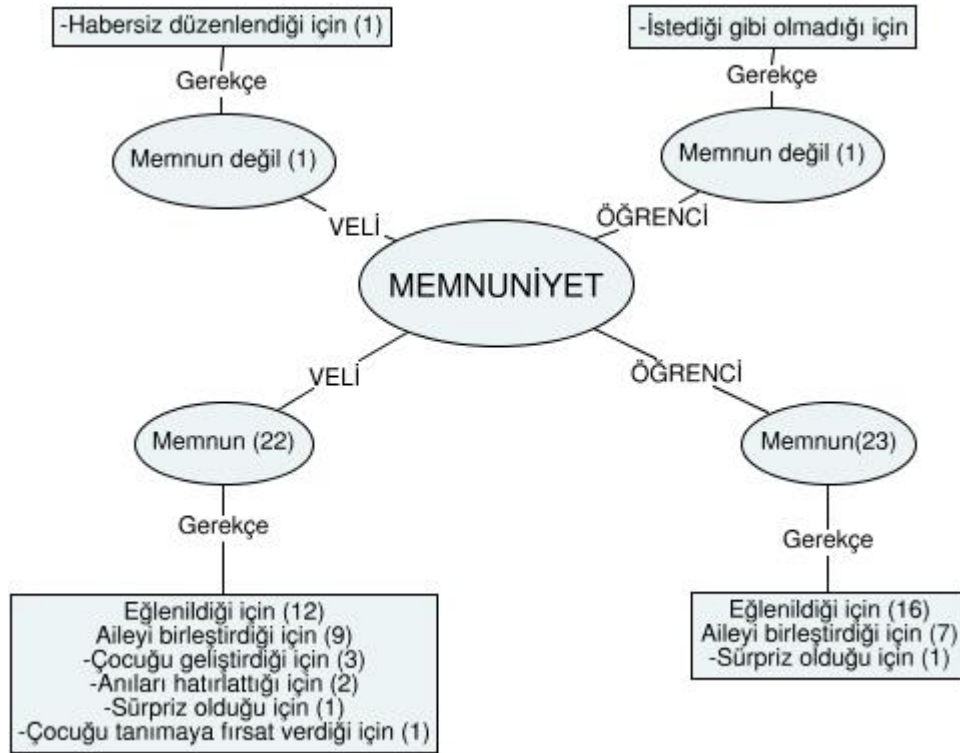
Ev dışı Yeme içme Oyun	<i>“Ben ailemle pikniğe gideceğim. İlk önce yiyecekler ve içecekler alacağız. Sonra piknik yerine gideceğiz... Annem ve babamla isim-şehir oynayacağız. Kardeşlerim oyuncaklarla oynayacak.” E5</i>
Ev işi Anıya dayalı Üretime dayalı	<i>İlk önce ablamla evi pırıl pırıl yapacağım. Daha sonra ailemle babamın asker fotoğraflarına bakacağız. Daha sonra benim sünnet videoma bakacağız. Notlar yazacağım ve ondan sonra yürüyüşe gideceğiz.” E7</i>
Ev dışı Okuma yazma Anıya dayalı	<i>Ben ilk önce fıkra anlatacağım. Sonra şiir yazacağım. Sonra da babam ve abimin fotoğrafını bulacağım. Perşembe günü olduğunda herkes ayaktayken 19.30'da</i>

sürpriz. Haydi, biraz eğlenelim.”K17

Üretime dayalı Yeme içme	“Babamla uçurtma yaparız. Şiir yazarız. Annemle pasta, börek yaparız.”E23
Üretime dayalı Yeme içme	“Hiç kimseden yardım almadan aileme hediye dağıtacağım. Ailemin resmi olan bir saat yapacağım. Ablam ve teyzemden yardım alarak yemek hazırlayacağım.” K28

4.8.2.4 Aile Eğlencesi Etkinliğine Dair Öğrenci Ve Aile Görüşleri

Öğrencilerin ve ailelerin bu etkinlikten memnun kalma durumları aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Şekil 43. Öğrenci ve ailelerin aile eğlencesinden memnun kalma durumları

Şekil 43’te görüldüğü üzere, aile eğlencesine katılan 24 aileden 22’si çocuklarının düzenleyip uyguladığı aileye eğlencesinden memnun kaldığını söylemiştir.

Eğlenceye katılan ailelerden 1'i görüş bildirmemiş, 1 aile ise eğlenceden memnun kalmadığını söylemiştir. Eğlenceden memnun kalmayan aile gerekçesini şu şekilde belirtmiştir: *“Kalmadım çünkü bizden habersiz bu eğlenceyi düzenlemişti.”* [VA10] Aile eğlencesinden memnun kalan ailelerin, gerekçeleri incelendiğinde, en çok eğlenildiği için (12) daha sonra sırasıyla aileyi birleştirdiği için (9), çocuğu geliştirdiği için (3), anıları hatırlattığı için (2), sürpriz yapıldığı için (1), çocuklarını tanımaya fırsat verdiği için (1) eğlenceden memnun kaldıklarını belirtmişlerdir. Aile eğlencesini düzenleyen 24 öğrenciden 23'ü aile eğlencesinden memnun kaldığını ifade etmiştir. Düzenledikleri aile eğlencesinden memnun kaldığını söyleyen öğrenciler gerekçelerini eğlenildiği için (16), aileyi birleştirdiği için (7), sürpriz olduğu için (1) şeklinde sıralamışlardır. Eğlence düzenleyen öğrencilerden sadece 1'i eğlenceden memnun kalmadığını belirtmiştir. Gerekçesi ise şu şekildedir: *“Kalmadım çünkü istediğim gibi olmadı.”* [K17] Hem ailelerin hem de öğrencilerin, aile eğlencesinden memnun kalma sebepleri birbiriyle benzerlik gösterdiği söylenebilir. Öğrenci ve aileler aile eğlencesinden en çok eğlendikleri ve aile birliğini sağladığı için memnun kalmışlardır. Aşağıdaki tabloda konuyla ilgili aile ve öğrencilerden söylem örneklerine yer verilmiştir.

	Aile Söylemleri	Öğrenci Söylemleri
Eğlenildiği için	<p><i>“Evet çok eğlenceliydi. Çocuklarla beraber vakit geçirdiğimiz için daha sonra uçurtmayı göklerde görmek çok mutlu edecek.”</i> V14</p> <p><i>“Memnun kaldık. Ailece hep birlikte eğlenmek bütün güzel duyguları hep beraber yaşamak en güzel mutluluktur.”</i> V25</p> <p><i>“Aile boyu eğlendik. Çocuklara da iyi geldi.”</i> V3</p>	<p><i>“Kaldım çünkü ilk defa eğlendik böyle.”</i> K6</p> <p><i>“Evet çünkü çok farklı bir oyun (oynadım). Babamın çocukluk oyunu olduğu için çok eğlendim.”</i> K15</p> <p><i>“Memnun kaldım. Çünkü çok eğlendim.”</i> E4</p>
Aileyi birleştirdiği için	<p><i>“Evet memnun kaldım. Gerçekten çok güzel ve eğlenceli olmuştü. Barış'la uzun zamandan beri bir şeyler yapmıyorduk. En güzeli de birlikte pasta yapmaktı.”</i> V23</p> <p><i>“Evet. İnsan ailesiyle eğlenmesi, oyun oynaması, bir şeyleri paylaşması insanı mutlu ediyor.”</i></p>	<p><i>“Evet eğlenceden memnun kaldım. Çünkü ilk defa kendimiz bir şey yaptık. Böyle eğlence ilk defa yaptık.”</i> E23</p> <p><i>“Kaldım. Çünkü herkesi mutlu oldurdu. Herkes elindeki eşyayı bıraktı.”</i> K11</p>

	V18 <i>“Bu eğlenceden memnun kaldık. Çünkü ailece bir şeyler paylaşmak çok güzel bir duygu. Herkes bir arada oluyor. Evin neşesi artıyor.” V5</i>	<i>“Ben annemle ve babamla isim-şehir oynadım. Bu eğlenceden çok memnun kaldım çünkü ailemle ortak bir şeyleri yaptık.” E5</i>
Çocuğu Geliştirdiği İçin	<i>“Öykü annesiyle yaptığı kek güzeldi. Kendisi de bir şeyler öğreniyor ve eğitiliyor.” V1</i> <i>“Evet, kaldım çünkü çocuk gelişimine faydası oluyor.” V12</i>	
Anıları hatırlattığı için	<i>“Evet, çocukluk yıllarıma geri dönmüş gibi oldum.” V15</i> <i>“Evet, eski günlerimi hatırladım.” V18</i>	
Çocuğu tanımaya fırsat ver.için	<i>“Evet kaldım. Çocuğumla eğlendik öğrendik güzel vakit geçirdik. Çocuğumun yeteneklerini becerisini öğrendim.” V24</i>	

4.8.2.4.1 Öğrencilerin aile eğlencesi sırasında etkilendikleri durumlar

Öğrenci ve ailelerinin aile eğlencesi sırasında etkilendikleri durumlar Tablo 35’te verilmiştir.

Tablo 35. Öğrencilerin ve ailelerin aile eğlencesi etkinliğinden etkilendikleri durumlar

Öğrenci		Aile	
f	Tema	f	Tema
Kodlar		Kodlar	
12	Eğlence Sırasında	13	Eğlence Sırasında
	Oynanan oyunlar (3)		Çocukların çok istekli olması (5)
	Oyunda sürekli yenilme (2)		Oyunda yaşananlar (3)
	Gezerken görülenler (2)		Yemek hazırlanırken çocuğun yaptıkları (1)
	Yapılan etkinlikler (2)		Süslerin çok güzel olması (1)
	Aileye yapılan hediyeler (1)		Materyal yapımı sırasında yaşananlar (1)
	Ailenin çocuğa hediye alması (1)		Çocuğumun güzel fikirler söylemesi (1)
	Annemin değişik hareketleri (1)		Çocuğumun aile buketi yapması (1)
8	Aile Birliğini Sağlaması	9	Aile Birliğini Sağlaması
	Herkesin mutlu olması (3)		Çocukların çok mutlu olmaları (3)
	Aileyle güzel bir gün geçirme (2)		Çocuğun aileye sürpriz yapması (3)
	Çocukların dinlenilmesi (1)		Bakılan fotoğraflar (3)
	Ailece olma (1)		
	Herkesin eğlenceye katılması (1)		

Tablo 35 incelendiğinde, görüş bildiren öğrenci ve aileleri eğlence sırasında en çok şaşırtan şeylerin, eğlence sırasında yaşadıkları (12)-(13) ve düzenlenen aile eğlencesinin aile birliğine katkı sağlaması (8)-(9) olduğu görülmüştür. Öğrenciler, eğlence sırasında oynanan oyunlara (3), oyunda sürekli yenilmeye (2), gezerken görülenlere (2), yapılan etkinliklere (2), aileye yapılan hediye (1), ailenin çocuğa hediye almasına (1) ve bir öğrenci annesinin değişik hareketlerine şaşırdıklarını ifade etmişlerdir. Aileler ise eğlence sırasında çocukların çok istekli olmasına (5), oyunda yaşadıklarına (3), etkinlik için yemek hazırlarken çocuğun yaptıklarına (1), materyal yapımı sırasında yaşananlara (1), çocuğunun güzel fikirler söylemesine (1), çocuğunun aile buketi yapmasına şaşırdıklarını ifade etmişlerdir. Aileler en çok

eğlence sırasında çocukların çok istekli olmalarına (5) şaşırmışlardır. Bu söylem incelendiğinde, öğrencilerin aile eğlencesini sahiplendiğini ve uygulamaya çok istekli oldukları söylenebilir.

Öğrencilerin, ayrıca, aile eğlencesinin aile birliğini sağlamasından (8) dolayı etkilendiklerini ifade ettikleri görülmüştür. Öğrencilerin herkesin mutlu olduğu (3), aile ile güzel bir gün geçirildiği (2), aileleri tarafından dinlenildikleri (1), ailece oldukları (1) ve herkesin eğlenceye katıldığı (1) için aile birliğinin sağladığını; bundan dolayı da etkilendiklerini ifade ettikleri anlaşılmıştır. Aileler ise, çocuklarının çok mutlu olduğu (3), çocuklarının kendilerine sürpriz yaptığı (3) ve anılarını paylaştıkları (3) için aile birliğinin sağlandığını; bundan dolayı da etkilendiklerini belirtmişlerdir.

Aşağıda konu ile ilgili öğrenci ve aile söylem örnekleri verilmiştir.

	Aile Söylemleri	Öğrenci Söylemleri
Aile Birliği Sağlaması Açısından	<i>“Çocukların çok mutlu oldukları olabilir” V3</i> <i>“Açıkçası biz sık sık pikniğe giden bir aile değilizdir. Çocuklarımın şaşkınlıkları, mutlulukları ve sevinçleri eğlenme şekillerine çok şaşırdım.” V16</i>	<i>“Benim ilk defa ailemle beraber vakit geçirmem.” E23</i> <i>“Herkesin mutlu [olmasına] ve beni dinlemelerine [şaşırdım].” K6</i> <i>“Ailemle güzel bir gün geçirmek [şaşırttı].” K1</i> <i>Ailece olmamız şaşırttı beni. E9</i>
Eğlence Sırasında Yaşananlar	<i>“Beni en çok şaşırtan şey kızımın daha istekli olması, heyecanlı olmasıydı. Bana bir şey yaptırmadı.” V11</i> <i>“Furkan’ın çok istekli olması. V4</i> <i>“Eğlence sırasında şaşırtan şey sürpriz olmasıydı.” V22</i> <i>“Eğlence sırasında beni şaşırtan şey çocuğumun bazı şeylerde bana güzel fikirler söylemesi oldu.” V24</i>	<i>“Peçeteden yaptığım kolay gül yapımı beni şaşırtan şey oldu.” E24</i> <i>Ailemin bana hediye alması. K28</i> <i>“Bir sürü kocaman ağaçlar vardı. Bunları görünce çok şaşırdım.” E16</i> <i>“Kızma birader oynadığımda ilk defa yendiğim zaman şaşırmıştım.” E19</i>

4.8.2.4.2 Aile ve öğrencilerin aile eğlencesinin aile birliğine katkısı konusundaki düşünceleri

Aşağıdaki şekilde aile ve öğrencilerin aile eğlencesinin aile birliğine katkısı konusundaki düşünceleri verilmiştir.

Şekil 44. Aile ve öğrencilerin aile eğlencesinin aile birliğine katkısı konusundaki düşünceleri

Şekil 44'e göre, aile eğlencesine katılan 18 aile bu eğlencenin aile birliğine katkı sağladığını düşünmüştür. Aileler bu katkının, beraberce vakit geçirmeyi (5), eğlenmeyi (4), kaynaşmayı (2), ailenin önemini anlamayı (2), mutlu olmayı (2), kardeşlerle dayanışmayı (1), aileyi bir arada tutmayı (1), aile bağlarını güçlendirmeyi (1), çocukların yeteneklerini keşfetmeyi (1) sağlaması açısından olduğunu belirtmişlerdir. Aile eğlencesini düzenleyen öğrencilerden 17'si etkinliğin aile birliğine katkı sağladığını belirtmiştir. Bu katkının beraberce vakit geçirmeyi (4), eğlenmeyi (3), ailenin çocukla vakit geçirmesini (2), kaynaşmayı (2), ailenin önemini anlamayı (1), sevgiyi göstermeyi (1), başka etkinlikler yapmayı (1), ailenin çocuğa güven duymasını (1) sağlaması açısından ve aileye kuvvet vermesi (1), aile içi iletişimi arttırması (1) açısından olduğunu ifade etmişlerdir. Görüldüğü üzere aile (18) ve öğrencilerin (17) çoğunluğu bu etkinliğin aile birliğine katkı sağladığını

düşünmektedir. Diğer taraftan 4 aile ve 5 öğrenci yapılan etkinliğin aile birliğine katkı sağlamadığını düşünmektedirler. Ailelerden biri yeterli eğlenilmediği için; diğer bir aile ise aynı etkinlikleri zaten yaptıklarından dolayı eğlencenin aile birliğine katkı sağlamadığını belirtmişlerdir. Etkinliğin aile birliğine katkı sağlamadığını düşünen öğrencilerden biri alışverişe gidildiği için şeklinde gerekçe ifade etmiştir. Öğrenci, beraberce alışveriş yapmayı etkileşimsiz vakit geçirme olarak düşünmekte ve bu doğrultuda aile birliğine katkı sunmadığını söylemektedir. Diğer bir öğrenci ise eğlence sırasında sürekli oyun oynandığı için eğlencenin aile birliğine katkı sağlamadığını belirtmiştir.

Konuyla ilgili aile ve öğrenci söylemleri aşağıda verilmiştir.

Aile Söylemleri	Öğrenci Söylemleri
<i>“Aileyle vakit geçirmeye (katkısı oldu) ve kendisi ilerde iyi bir kek ustası olur.” V1</i>	<i>“Olmuştur. Aile derecesi yani yakınlık derecesi daha fazla olmuştur.” E4</i>
<i>“Evet kaynaşmayı sağladı. Diğer kardeşlerle birlikte anlaşarak birlikte hareket etmeyi dayanışmayı gördük.” V4</i>	<i>“Olmuştur. Beraber eğlenmek onların birbirine karşı sevgisini bilmelerini sağladı.” K28</i>
<i>“Bu küçük eğlencenin aile birliğimize katkısı oldu tabii. Eşim işten geliyor yorgun oluyor. Ben de gün boyu yoruluyorum. Bu oyunu oynayarak biraz olsun yorgunluğumuzu atmış olduk. Çocuklarımız da mutlu oldu.” V5</i>	<i>“Olmuştur. Ailemin benimle vakit geçirmesini, ilgilenmesinde eğlencenin katkısı olmuştur.” E24</i>
<i>“Tabi ki, bu eğlence işi ailemizi bir arada tutuyor. Eğlenerek işlerimizi yaptık.” V11</i>	<i>“Oldu bütün aile benimle vakit geçirdi.” E13</i>
<i>“Tabi ki olmuştur. Ailenin önemli olduğunu anlamıştır.” V12</i>	<i>“Olmuştur. Şöyle olmuştur ailedeki iletişimimizi güçlendirir.” E25</i>
<i>“Kesinlikle oldu. Oğlumla beraber bir şeyler yapmanın heyecanını fark ettim. O sırada çok güzel fikirler ürettiğini biliyorum.” V23</i>	<i>“Bu güzel günü planlayıp bizi götürüp hep birlikte olduğumuz için çok mutlu oldum.” E16</i>
<i>“Evet olmuştur. Aile bağlarının manevi gücünü sağlamlaştırmaya katkısı olmuştur.” V25</i>	<i>“Evet olmuştur. Kaynaşmayı sağladı.” K15</i>
<i>“Olmamıştır. Yeterli eğlenmedim.” V17</i>	<i>“Olmamıştır. Çünkü alışveriş yaptık.” E3</i>

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde bulgulara dayalı sonuçlar ve tartışma, sonuçlara dayalı önerilere yer verilmiştir.

5.1 TARTIŞMA

5.1.1 Aile Bütçesi Uygulama Temasına Dair Tartışma

Aile toplumun en temel ekonomik tüketim birimi olduğu için ailenin üretim, tüketim, tasarruf, bütçe gibi konuların sonraki kuşaklara aktarması gibi işlevleri vardır. Ailenin bu temel işlevi göz önüne alındığında aile bütçesinin öneminden bahsedilebilir. Aile bütçesi konusunda öğrencilerin bilinçlendirilmesi ve çeşitli etkinliklerde bulunmalarının sağlanması onların aile bütçesini yönetecek bilgi ve beceriye sahip olmasına ve anne, baba gibi rollerinin gelişmesine büyük katkı sağlayacaktır (Şarlak, 2012; Eryılmaz, 2011). Konunun önemi doğrultusunda, Coşkun Keskin (2012) ilkökul öğrencilerine yönelik ‘Aile Bilgisi’ dersi model önerisi çalışmasında, ailede ‘Ekonomik Yaşam’ başlıklı bir öğrenme alanı olmasını önermiş ve bu öğrenme alanında aile bütçesini korumaya yönelik kazanım ve değerlerin yer almasını sağlamıştır.

Çalışmada öğrenci görüşlerine göre, öğrencilerin çoğunun bütçesine katkı sağladığı görülmüştür. Azımsanmayacak sayıda öğrencinin ise aile bütçesine zarar verdiği tespit edilmiştir. Bir kısım öğrencinin ise aile bütçesi kavramını yanlış anladığı saptanmıştır. Aile bütçesine katkı sağladığı belirten öğrencilerin sayısının beklenenden az çıkmasının sebebi, öğrencilerin ve ailelerin aile bütçesi konusunda yeteri kadar bilinçli olmaması olabilir. Aile bütçesine katkı sağladığını belirten öğrencilerin tamamının bu katkıyı tasarruf yaparak sağladığı anlaşılmıştır.

Öğrencilerin aile bütçesine katkı sağlamasıyla paranın elden gitmemesi, faturaların az gelmesi, bütçenin güçlenmesi, aileye örnek olunması ve para kaldığı için istenilen şeylerin rahatlıkla alınması noktasında fayda gördüklerini belirtmişlerdir.

Çalışmada aile görüşlerine göre çalışmaya katılan öğrencilerin yaklaşık 4'te 3'ünün aile bütçesine katkı sunmakta, yaklaşık 4' te 1'nin ise aile bütçesine zarar vermekte oldukları tespit edilmiştir. Çocuklarının aile bütçesine zarar verdiğini belirten ailelerin oranı azımsanmayacak oranda yüksek bulunmuştur. Çocuklarının aile bütçesine katkı sağladığını belirten ailelerin çocuklarının bu katkıyı en çok harçlıklarını biriktirerek ve su, elektrik tasarrufu yaparak sağladıkları anlaşılmıştır. Çocuklarının aile bütçesine zarar verdiğini belirten ailelerin çocuklarının ise gereksiz para harcayarak, sürekli bir şeyler isteyerek ve elektriği boşa harcayarak aile bütçesine zarar verdikleri bulunmuştur. Öğrencilerin aile bütçesine katkı-zarar noktasında aile ve öğrenci görüşlerinin birbiriyle örtüştüğü söylenebilir.

Çalışmada öğrencilerin aile bütçesi kavramına yükledikleri anlamları tespit edebilmek amacıyla uygulanan kelime ilişkilendirme testine göre; 42 farklı söz grubu 74 söylemle ifade edilmiştir. Bu söylemler, 4 farklı tema altında kategorize edilmiştir. Bu temalar; bütçeyle ilgili kavram ve değerler (%38), aile bütçesiyle ilgili eylemler (%24), ilgisiz söylemler (%20) ve aile bütçesine katkı sunan kişiler (%18) olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin aile bütçesini en çok değerler ve bazı kavramlarla açıklamaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Bu değer ve kavramların başında saygı, para, tasarruf, işbirliği gibi kavram ve değerlerin geldiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin aile bütçesi denilince akıllarına saygı değerinin gelmiş olmasının sebebi, aile bütçesinde herkesin harcamalarına dikkat etmesi ve katkı sunması aslında bir diğer aile üyesinin hakkına saygı göstermek olduğu için olabilir. Öğrencilerin tutumlu olma, gerekmeyen şeyleri almama, idareli olma, aileye yardım etme gibi eylemlerle de aile bütçesi kavramını açıklamaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin aile bütçesiyle ilgili ilgisiz söylemlerinin nispeten fazla (%20) olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin kazanımın da hedeflediği aile bütçesiyle ilgili çeşitli etkinliklerde bulunmaları amacıyla istasyon tekniği uygulanmıştır. İstasyon tekniği aracılığıyla öğrencilerin tasarladığı ürünlerde tasarruflu olma, aile bütçesi yapılması durumunda aile bireyelerine mutluluk sağlayacağı, sağlam bir aile bütçesinin aile birliğini sağlayacağı, bütçe planlamasının önemi kaynakları etkili kullanma ve üretim gibi temaların öne çıktığı tespit edilmiştir. Etkinlik ürünlerinde tespit edilen temalardan

yola çıkararak, bu etkinliğin kazanımın hedefleri arasında olan ‘Kaynakları Etkili Kullanma (*Zaman, Para ve Materyal Kullanma ve Bilinçli Tüketici Olma*)’ becerisinin sergilenmesine katkı sağladığı söylenebilir. Ayrıca bu etkinliğin aile birliğine önem verme, tasarruflu olma ve duyarlılık değerlerinin sergilenmesine katkı sağladığı söylenebilir. Benzer şekilde Taşdemir (2015) 6.sınıf Sosyal Bilgiler dersi ülkemizin kaynakları ünitesini istasyon tekniğiyle işlemiş ve bu tekniğin öğrenci başarısına katkı sağladığı tespit edilmiştir.

‘*Tasarruf Yapıyorum Bütçemi Koruyorum*’ etkinliğinde verisine ulaşılan öğrenci ve ailelerin tamamının elektrik faturalarında bir azalma olduğu anlaşılmıştır. Bu etkinlik aracılığı ile öğrencilerin çeşitli tasarruf yöntemleriyle aile bütçesine katkı sağlamaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Bu etkinliğin öğrencilere hem aile bütçesine katkı, tasarruflu olma, evdeki elektrikli aletleri doğru kullanma gibi davranışlarda bilgi ve bilinç kazandırma hem de aile bütçesine katkı sunma, tasarruflu olma gibi konularda davranış geliştirme noktasında etkili olduğu söylenebilir. Etkinliğin üzerinden uzun bir süre geçmiş olmasına rağmen ailelerden bazılarının, çocuklarında elektrik tasarrufu alışkanlığının devam ettiğini vurgulaması bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Bu başlıktaki etkinlikler genel olarak değerlendirildiğinde, etkinliklerin kazanımın hedeflediği ‘Kaynakları Etkili Kullanma (*Zaman, Para ve Materyal Kullanma ve Bilinçli Tüketici Olma*)’ becerisinin sergilenmesine katkı sunduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra tasarruflu olma değerinin öğrenciler tarafından sergilenmesine büyük katkı sağladığı ifade edilebilir. Güçlü bir aile bütçesinin aileyi birleştireceğini ifade eden öğrencilerin var olması; bu etkinliğin aile birliğine önem verme değerinin sergilenmesine katkı sağladığı söylenebilir. Aile bütçesine katkı sunmak için bütün aile bireylerinin katılımının sağlanması gerektiğinden dolayı bu etkinliklerin işbirliği ve dayanışma değerlerinin anlaşılması ve sergilenmesi noktasında katkı sağladığı söylenebilir. Dahası bu etkinliklerin öğrencilerin aile bütçesi kavramı hakkındaki yanlış inanç ve düşüncelerinin giderilmesi noktasında katkı sağladığı söylenebilir. Ayrıca ‘*Tasarruf Yapıyorum Bütçemi Koruyorum*’ etkinliği aracılığı ile elektrik faturalarının düşürülmesi bu etkinliğin bizzat kendisinin aile bütçesine katkı sağladığı anlaşılmıştır. Benzer şekilde Eryılmaz (2011) 14 yaş öğrencileri üzerinde çeşitli etkinlikler yoluyla bütçe yönetimi konusunda beceri kazandırabilmek amacıyla yaptığı çalışmasında, etkinliklerin öğrencilere bütçe konusunda farkındalık ve kişisel, ailesel kazanımlar kazandırdığı sonucuna ulaşmıştır.

5.1.2 Aile Geçmişine Yolculuk Uygulama Temasına Dair Tartışma

Öğrencilerin geçmişte yaşayan çocukların daha zor şartlar altında, kısıtlı imkânlarla, kendi işlerini kendileri yaparak ve daha sağlıklı yaşadıklarını düşündükleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin şimdiki çocukların ise daha rahat, teknolojiyle iç içe, imkânların çok olduğu bir şekilde yaşadıklarını düşündükleri anlaşılmıştır.

Çalışmada öğrencilerin aile büyükleriyle yaptıkları röportajlardan yola çıkarak, eskiden aile hayatının temelini saygının oluşturduğu çıkarımında buldukları görülmüştür. Bunun yanı sıra öğrencilerin eskiden aile bireylerinin birbirleriyle daha çok vakit geçirdiklerini ve daha çok beraber olduklarını tespit ettikleri anlaşılmıştır. Öğrencilerin şimdiki aile hayatından memnun olmadıkları ve bu duruma tepki gösterdikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin günümüzde en çok telefon, televizyon, bilgisayar gibi teknolojik aletler yüzünden aile bireylerinin birbirleriyle vakit geçirmemelerine sitem ettikleri görülmüştür. Öğrencilerin bu durumdan fazlaca müzdarip olduğu söylenebilir. Çalışmanın bir diğer bulgusu öğrencilerin günümüzde büyüklere karşı saygının azaldığı çıkarımında bulunmaları olmuştur.

Çalışmada Öğrencilerin aile büyükleriyle yaptıkları röportajlardan yola çıkarak, eskiden okullarda öğretmene saygı duyulduğunu ve öğretmenden korkulduğunu tespit ettikleri anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra öğrencilerin eskiden derslerin kolay olduğu ve teknolojiden yararlanılmadığı tespitinde bulunduğu görülmüştür. Öğrencilerin günümüzde öğretmenlere saygının azaldığını belirttikleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra okullarda artık teknolojinin kullanıldığı ve derslerin daha zor olduğunu tespit ettikleri anlaşılmıştır.

Çalışmada öğrencilerin aile büyükleriyle yaptıkları röportajlardan yola çıkarak, geçmişteki oyunların dışarıda, beraberce oynandığını tespit ettikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra öğrenciler eskiden yaşayan insanların kendi oyuncaklarını kendilerinin yaptığı çıkarımda bulunmuşlardır. Öğrencilerin günümüzdeki çocukların ise ev içerisinde ve yalnız bir şekilde bilgisayar ve tabletlerle oynadıkları çıkarımında buldukları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra öğrenciler şimdiki oyuncakların hazır fabrika yapımı olduklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin günümüzdeki aile hayatına gösterdikleri tepki gibi oyun hayatına da tepki

gösterdikleri anlaşılmıştır. Öğrencilerin günümüzdeki çocukların evlerinden dışarı çıkmayarak bütün gün bilgisayar ve tablet oynamalarını eleştirdikleri görülmüştür.

Bu temada yapılan etkinliklerin kazanımın hedefi olan “*Zamanı ve Mekânı Doğru Algılama*” ve “*Araştırma*” becerilerinin geliştirilmesine katkı sağladı söylenebilir. Bunun yanı sıra öğrencilerin eskiden var olan fakat şimdi zayıflayan aile birliğine önem verme ve saygı gibi değerleri fark etmelerine katkı sağladığı söylenebilir.

5.1.3 Ailem Özel Bir Çevre-Ailede İletişim Uygulama Temasına Dair Tartışma

Aile, insanın doğup büyüdüğü, hayata dair ilk becerilerini ve sevgi, saygı, merhamet, paylaşma, yardımlaşma gibi değerlerini kazandığı yer, öncelikle duyuşsal ardından bilişsel ve bedensel zekâsını geliştirdiği bir okul, yeryüzünün ilk kurumu ve nesillerin güvencesidir. Ailenin sahip olduğu bu özellikler, aileyi ve bireylerini diğer kurum ve kişilerden özel kılmaya fazlasıyla yetmektedir. Aile içerisinde değer, beceri ve zeka gelişimi için kısaca şahsiyet sahibi bireyler yetiştirmek için olumlu aile içi iletişim çok önemli bir yer tutmaktadır (Apaydın, 2001: 323). Ayrıca aile içerisinde olumlu bir iletişim çocuklara doğru ve olumlu iletişim becerilerini gösterecek ve aile üyelerinin birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlayarak aralarındaki kuvveti arttıracaktır (Tezel, 2006: 2). Bireylerden aile dışındaki kişilere gösterdiği saygı ve olumlu iletişim becerilerini aile bireylerine de göstermeleri beklenir.

Çalışmada, öğrencilerin aile içi iletişimde saygılı konuşmaya, düzgün bir iletişim kurmaya, kötü söz söylememeye, ses tonuna, nezaket ifadelerine dikkat ettikleri anlaşılmıştır. Öğrencilerin olumsuz sonuçtan kaçınmak, değerleri sergilemek, olumlu sonuca ulaşmaya çalışmak ve diğer aile bireylerine kötü model olmamak için aile içinde olumlu iletişim becerileri ve olumlu ilişki biçimleri gösterdikleri tespit edilmiştir. Benzer şekilde Doğan (2007) yaptığı çalışmasında ilkokul yaş dönemi çocuklarının başkalarıyla olan iletişimlerinde ahlaki değerler geliştirmeye başladığından ve bunları sergilediğinden bahseder. Kernis, Brown ve Brody (2000) tarafından yapılan araştırmada, anne ve babasıyla olumlu ve sıcak bir iletişime sahip olan çocukların öz saygılarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (aktaran Tazeoğlu, 2011: 71).

Çalışmada ailelere göre, öğrencilerin çoğunlukla olumlu iletişime dikkat ettikleri ama anne ve babaya farklı davranış ve iletişim özellikleri gösterme, içine kapanıklık, ses tonuna dikkat etmeme ve saygısız konuşma gibi olumsuz iletişim becerileri ve ilişki biçimleri de sergiledikleri tespit edilmiştir. Ailelerin sorun olarak gördüğü içine kapanıklık çocuğun gelişim döneminin bir sorunu olabilir. Çünkü Gürün (1984: 60-61) bu yaş dönemindeki çocukların içedönük ve münzevi bir yaşam sürdürmeye istekli oldukları söyler. Benzer şekilde Kaya ve Tuna'nın (2010) bu çalışmadaki öğrencilerin yaş grubuna yakın bir yaş grubuyla yaptığı çalışmasında, öğrencilere anneleri ve babalarıyla olan ilişki ve iletişim düzeyleri sorulmuş, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun (%80) anneleriyle ilişkilerinin çok iyi olduğunu belirttikleri; benzer şekilde öğrencilerin büyük çoğunluğu (%72) babalarıyla ilişki ve iletişimlerinin çok iyi olduğunu ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Çalışmada 'Karıştır Elleri' isimli oyunun, öğrencilerin aile bireyleri ve diğer kişilerle olan samimi ve resmi iletişimin farkına varmalarına katkı sağladığı söylenebilir.

Çalışmanın drama etkinliğinde, öğrencilerin aile bireyleri ve diğer kişilerle olan iletişimin farklı olduğu ve ailenin özel bir çevre olduğu konusunu uygun bir biçimde canlandırdıkları anlaşılmıştır. Hem drama tekniğinin bizatihi kendisi hem de canlandırılan konu itibarıyla etkinliğin kazanımın hedefleri arasında olan '*İletişim*' becerisinin sergilenmesine katkı sağladığı söylenebilir. Benzer şekilde Netten (1995) ilkokul öğrencileri üzerine yaptığı bir çalışmada yaratıcı drama etkinliklerinin öğrencilerin iletişim ve konuşma becerilerine olumlu katkı sağladığını bulmuştur (aktaran Özdemir, 2003). Bunun yanı sıra drama tekniği aracılığıyla öğrencilerin kazanımın hedefleri arasında olan '*Saygı*' ve '*Sevgi*' değerlerini sergilemesine katkı sağladığı söylenebilir.

Çalışmada, hikâye tamamlama etkinliği aracılığıyla öğrencilerin kazanımı içselleştirip içselleştirmediği hedeflenmiş ve kazanımın istenilen anlamda içselleştirilemediği sonucuna varılmıştır. Öğrencilerin çoğunluğunun hikâye tamamlama etkinliğinde aile ile diğer kişiler arasındaki iletişimin farklı olduğunu vurgulamaktan ziyade sadece aileyle olumlu iletişimi vurgulayarak hikayelerini tamamlamaları bu durumun göstergesi olabilir.

Uygulama temasında yapılan etkinlikler genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin ailenin özel bir çevre olduğunu bundan dolayı aile bireyleriyle olan ilişki

ve iletişim biçiminin diğer kişilerle olan ilişki ve iletişim biçimlerinden farklı olduğunu ayırabildikleri söylenebilir. Öğrencilerin aile ile iletişim ve ilişki biçiminin samimi olduğu diğer kişilerle olan ilişki ve iletişim biçiminin ise daha resmi olduğunu fakat bu samimi ve olumlu iletişimin istismar edilmemesi gerektiği sonucuna vardıkları söylenebilir. Ayrıca bu etkinliğin ailenin özel bir çevre olduğunun farkına varılmasının ve aileyle olan iletişime daha çok dikkat edilmesinin vurgulamasından dolayı aile birliğine katkı sağladığı söylenebilir.

5.1.4 Aile İçinde Sorun Çözme Uygulama Temasına Dair Tartışma

Aile, bireylerin yetişip büyüdüğü, hayatı paylaştığı, ilişkiye ve iletişime girdiği, kararlar aldığı, sosyal bir kurumdur. Her sosyal kurumda ilişki ve iletişimin doğasından kaynaklı sorunlar çıkabilmektedir. Aile içinde de bu tür sorunların çıkması gayet doğaldır. Özellikle çocukların aile içinde yaşadığı sorunlar onların okul hayatlarına, arkadaşlık ilişkilerine, psikolojik ve sosyal gelişmelerine direk ve derinden etki yapmaktadır. Ailede yaşanan sorunların çözüme ulaştırılması, hem çocukların sosyal ve psikolojik gelişmelerine olumlu bir katkı sağlayacak hem de çocukların sorunların nasıl çözülebildiğini gözlemleyerek problem çözme becerileri kazanmasına olanak sağlayacaktır (Nalbant ve Babaoğlu, 2016).

Problem çözme becerisi bugün birçok açıdan önemli kabul edilmektedir. Yeteri kadar problem çözme becerilerine sahip olmayan çocuklarda sabırsızlık, aile ve arkadaşlarıyla sağlıklı bir iletişim kuramama, karar almada sorun yaşama gibi davranış ve kişilik bozuklukları ortaya çıkabilir. Bu noktada çocukları gelişim dönemleri göz önüne alınarak problem çözme becerilerinin eğitim yoluyla kazandırılması büyük önem taşımaktadır (Baştımar ve Koçak, 2016).

Çalışmada öğrencilerin çoğunluğunun aile bireyleriyle sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. Aile bireyleriyle sorun yaşadığını ifade eden öğrencilerden büyük çoğunluğunun bu sorunları çözmek için herhangi bir girişimde bulunmadığını dolayısıyla sorunlarını çözemediği anlaşılmıştır. Aile bireyleriyle yaşadığı sorunları çözemediğini belirten öğrencilerin, aile bireyleriyle en çok kötü davranış görme ve ihmal edilme gibi sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. Tahiroğlu, Bahalı, Avcı, Seydaoğlu ve Uzel'in (2009) anne babaların çocuklarına davranış şekillerini incelediği bir araştırmasında bu çalışmayla benzer şekilde, anne babaların

çocuklarına ceza vermek için onlara bağırma, dayak atma, başkasına anlatma, mahrum bırakma gibi kötü davranışlarda bulunduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde Kaya ve Tuna'nın (2010: 247) çalışmasında, öğrencilere annelerinin ve babalarının en çok hangi davranışlarını sevmedikleri sorulmuş, öğrencilerin en çok kızma, müdahaleci olma ve bağırma olduğu tespit edilmiştir. Aile bireyleri tarafından kötü davranışa maruz kaldığını ifade eden öğrencilerin en çok kardeşleri tarafından şiddet görme ve küfür işitme sorunlarıyla karşılaştıkları bulunmuştur. Benzer şekilde Kaya ve Tuna'nın (2010: 244) bu çalışmadaki öğrencilerin yaş grubuna yakın bir yaş grubuyla yaptığı çalışmada, öğrencilere kardeşleri ile tartışıp tartışmadığı sorulmuş öğrencilerin %66'sının ara sıra, %18'nin ise sık sık tartıştığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada kardeşlerin hangi konularda tartıştıkları sorulmuş ve en çok birbiriyle anlaşamama, televizyon ve bilgisayar gibi konularda tartıştıkları tespit edilmiştir. Bu çalışmada da benzer şekilde, kardeşlerin bilgisayar yüzünden sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Aile bireyleriyle ihmal edildiği için sorun yaşadığını ifade eden öğrencilerin ebeveynler ve kardeşler tarafından ilgilenilmeme ve ebeveynlerin çok televizyon izlemeleri ve telefonla çok oynamalarından dolayı sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Hawkins ve arkadaşları (1992) yaptığı bir çalışmada, ailelerin çocuklarını sürekli eleştirmesini, çocuklarına yeteri kadar ilgi göstermemesini ve çocukların ihmal edilen bir ev ortamında yetiştirmesini en büyük aile risk faktörü olarak görmüşlerdir (aktaran Kepenkçi ve Özcan, 2001). Bayaltun (2013) ve Çoban (ty.) aileleri tarafından görmezden gelinen, ilgilenilmeyen çocukların zamanla kendini ifade edememe, öfke, kişilerle uyumsuzluk, düşük benlik saygısı gibi davranış ve duygu sorunları geliştireceğini söyler. Aile bireyleriyle yaşadığı sorunları çözebildiğini ifade eden az sayıdaki (5) öğrencinin ise kardeşleri ve ebeveyni tarafından kötü davranışa maruz kaldığı anlaşılmıştır. Aile bireyleriyle yaşadığı sorunları çözebildiğini ifade eden öğrencilerin bu sorunları konuşarak, uyararak, özür dileyerek ve sorun yaşadığı ortamı değiştirerek çözdüğü görülmüştür. Aile bireyleriyle yaşanan sorunların çoğunun kardeşlerle yaşandığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin aile bireyleriyle yaşadıkları sorunları çözmede genel olarak yetersiz kaldıkları söylenebilir. Öğrencilerin aile bireyleriyle yaşadığı sorunların genellikle kötü muamele ve ihmalden dolayı olduğu söylenebilir.

Çalışmada ailelerin büyük bir çoğunluğunun çocuklarıyla sorunlar yaşadığı anlaşılmıştır. Ailelerin yaşadığı bu sorunların, çocukların bireysel sorunları, okulla

ilgili sorunlar ve aile ile ilgili sorunlar olduğu tespit edilmiştir. Ailelerin çocuklarıyla yaşadığı bireysel sorunların başında düzensiz beslenme, uyku problemi ve kitap okumama gelmiştir. Benzer şekilde Gürün (1984) çalışmasında çocukların yaşadığı sorunların başına beslenme ve uykuyu getirmiştir. Ertuğrul (2009) da çocuklara kazandırılması gereken ilk alışkanlıkların beslenme ve uyku düzeni olduğunu söyler. Ailelerin çocuklarıyla yaşadığı okulla ilgili problemlerin başında ise ders çalışmama ve ödev yapmama gelmekte olduğu anlaşılmıştır. Benzer şekilde Gültekin ve Kılıç'ın (2014: 96) ilköğretimde öğrenim gören öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmada, ailelerin okul konusunda en çok yaşadığı sorunlardan bazılarının ödev yapmada isteksizlik ve kitap okumama olduğu tespit edilmiştir. Ailelerin çocuklarıyla yaşadığı ailevi problemlerin başında ise kardeşlerle geçimsizlik ve televizyonu çok izleme geldiği bulunmuştur. Ailelerin çocuklarıyla yaşadığı sorunların en çok ödev/ders yapmama (13) sorunu olduğu tespit edilmiştir. Ailelerin çocuklarıyla yaşadıkları sorunlar incelendiğinde, çocuklarıyla düzen ve disiplinle ilgili sorunlar yaşadığı yorumu yapılabilir.

Çalışmada öğrencilerin video çözüme etkinliğindeki durumları sorun olarak algılayıp ardından tanımlayabildikleri tespit edilmiştir. Bu durum öğrencilerin 'problem çözme' becerisine yönelik ön bilgilerinin olduğuna işaret edebilir.

Çalışmada öğrencilerin çözüm yolları belirlemek, en uygun çözüm yolunu uygulamak ve ardından canlandırmak için tasarladıkları sorunlar incelendiğinde; ihmal edilme, anne babanın kendi aralarında yaşadığı sorunlar ve çocuğun anne babasına saygısız davranması gibi sorunların tasarlandığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin bu sorunları tasarlamalarının sebebi kendi aileleriyle bu ve buna benzer sorunlar yaşıyor olmalarından dolayı olabilir. Öğrencilerin bu sorunları çözmek amacıyla geliştirdiği çözüm yolları incelendiğinde ise aileyle konuşarak, durumu öğretmene anlatarak ondan yardım isteme ve sorunu anne babanın çözmesini bekleme gibi çözüm yollarının bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin bulduğu en uygun çözüm yolları incelendiğinde ise en çok "*öğretmene durumu anlatma*" ve "*aileyle konuşma*" olduğu anlaşılmıştır. Öğrencilerin öğretmenlerini sorunlarının çözümünde yardımcı olabilecek bir kişi olarak gördükleri ve bunu önemsedikleri söylenebilir.

Çalışmada öğrenciler tasarladıkları sorunları canlandırmaya çalışmışlardır. Bununla drama aracılığı ile öğrencilere problem çözme becerileri sergilemelerine katkı

sağlamak amaçlanmıştır. Problem çözme becerilerinin temelinde empati kurma, bakış açısı geliştirme gibi beceriler bulunmaktadır. Dramalar öğrencilere empati kurma ve farklı bakış açıları geliştirme gibi becerileri kazandırmada çok etkili bir yöntemdir. Bu doğrultuda drama etkinliğinin kazanımın hedeflediği '*problem çözme*' becerisinin sergilenmesine katkı sunduğu söylenebilir. Benzer şekilde Smith ve Sydall (1978)'in çalışmasında, dramatik oyun eğitimi verilen çocukların farklı bakış açıları geliştirme becerisi kazandığı tespit edilmiştir (aktaran Mermer, 2017: 25). Kaan (2014) tarafından yapılan bir diğer çalışmada, içerisinde birçok drama etkinliğinin de olduğu 'Kişiler Arası Sorun Çözme Becerileri Eğitimi Programı' nı alan çocukların sorun çözme becerilerinde önemli bir artış olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada öğrencilerin gerçekleştirdiği canlandırmalar sorun çözme basamaklarını yansıtmada değerlendirildiğinde grupların sorun çözme basamaklarını dramaya yansıtmada eksiklikler yaşadıkları görülmüştür. Bu durumun sebepleri arasında dramaya hazırlanmak için yeteri kadar süre olmamış olması ve canlandırma sırasında heyecan yapılması olabilir.

Çalışmada öğrencilerin 'Beni İkna Et' başlıklı oyunda arkadaşlarının sorunlarına uygun ve uzlaşmacı çözümler buldukları anlaşılmıştır. Bu durum kazanımın hedeflediği "*Problem Çözme*" becerisinin sergilenmesine katkı sunduğunu gösterebilir.

"*Aile İçinde Sorun Çözme*" uygulama temasında yapılan etkinliklerin öğrencilerin kazanımın hedeflediği "*Problem Çözme*" becerisini sergilemelerine katkı sağladığı görülmüştür.

5.1.5 Aile İçinde İşbirliği Ve Sorumluluk Uygulama Temasına Dair Tartışma

Ailenin huzuru ve mutluluğu için yapılması gereken bazı sorumluluklar vardır. Ailenin tüm fertlerinin yapılması gereken sorumluluklarda yaşına, cinsiyetine ve yeteneklerine işbölümü yapması aile birliği, huzuru ve mutluluğu için gereklidir. Bunun yanı sıra, tüm aile bireylerinin katılımıyla yapılacak olan işbirliğinin, aile birliğine katkı sunar ve aile fertlerinin fiziksel ve psikolojik gelişimlerine katkı sağlar. Aynı zamanda aile fertlerinin birbirlerini daha iyi tanımalarına, kendilerine ve diğer bireylere saygı göstermelerine ve kaynakları kullanmada birliğin sağlanmasına yardımcı olur. Çocukların küçük yaştan itibaren ev içerisinde sorumluluk almaları,

sosyalleşmeleri açısından çok önemli bir süreç olup, büyüdüleri zamanda bu alışkanlıklarını devam ettirmeleri, anne babaların tutum ve davranışlarıyla doğrudan ilişkilidir (Quadır, 2009: 52; Arpacı, 2004: 6; Şafak, Çopur ve Özkan, 2006).

Tarhan (2014) ailede sağlıklı bir işbirliğinin gerçekleşmesi için ailede güvene dayalı bir ilişkinin olması gerektiğini belirtmiştir. Aile üyelerinin bencillikten sıyrılıp biz olmaya çalışarak, öncelikle sağlıklı bir iletişimi oluşturmaları gerekir çünkü işbirliği monoloğa değil diyaloga dayanır (Tarhan, 2014).

Eylem planı hazırlanmadan önce, öğrenci ve ailelere göre öğrencilerin çoğunun ailesinde işbölümü yapıldığı tespit edilmiştir. Öğrenci ve ailelere göre aile içerisinde işbirliğinin en çok yapıldığı konunun ev işleri olduğu fark edilmiştir.

Öğrencilere göre, aile içerisinde karar alınırken ailelerin öğrencilere fikirlerini sorma durumları nispeten yetersiz bulunmuştur. Benzer şekilde, Yalçınkaya ve Şanlı'nın (2003) yaptığı çalışmada, öğrenci görüşlerine göre, evde alınan kararların çoğu anne ve baba tarafından alınmakta olduğu tespit edilmiştir. Ailelere göre ise, ailede karar alınırken ailelerin çoğunun çocuklarının fikirlerini almakta olduğu anlaşılmıştır. Bu durum öğrenci söylemleriyle örtüşmemiş gibi gözükse de aslında çocuğunun fikirlerini aldığını belirten ailelerin çocuklarını ilgilendiren bazı konularda çocukların fikirlerini almakta oldukları tespit edilmiştir. Benzer şekilde Hınçal'ın (1993: 122) çocukların aile kararlarına katılımı konusunda yaptığı çalışmada, ailelerin çocuğunun aile kararlarında çocuklarının fikirlerini aldıkları bulunmuştur. Çocuklarının fikirlerini hiçbir şekilde almayan ailelerin de olduğu anlaşılmıştır. Oysa çocuklara karar verme şansı verilen ailelerde ebeveynler, çocuklarının yeteneklerini aşama aşama geliştirme fırsatı bulurlar. Bu durum onların birçok beceriyi kazanmasına fırsat tanır (Lott ve Inter, 2002: 72). Çocukların aile kararlarına dahil edilmesi, aile birliğini sağlayarak mutluluğu artırması ve çocuğa hayatı boyunca lazım olacak tecrübeyi kazandırıp, daha doğru kararlar vermesinde yardımcı olması açısından önemlidir. Lott ve Inter (2002), kendi kararlarının sonuçlarını görerek öğrenen çocukların kendilerine güvenin daha fazla olacağını ve aile içerisinde karar alma süreçlerine dahil edilen çocukların diğerlerine daha saygılı davranacaklarını söylemektedir.

Çocuğa yaşına, cinsiyetine ve fiziğine göre uygun sorumluluk vermek, kişiliğini pozitif yönde etkileyeceği gibi çocuğun kendine güvenini artırır, paylaşma ve başarıya duygularına ulaştırır, çevresini ve kendini organize etme yeteneği geliştirmeye katkı sunar (Özen, 2001: 28). Çalışmada öğrencilerinin çoğunun ev

içinde ve dışında sorumlulukları olduğu tespit edilmiştir. Araştırmalara göre, ebeveynler tarafından çocuklarına zorlama ile verilen sorumlulukların, bu duygunun kazanılmasında olumsuz bir etki yaptığı görülmüştür (Özen, 2001: 26). Yapılan çalışmada, öğrencilerin çoğunluğun bu sorumlulukları kendilerinin istediği anlaşılmıştır. Bu durumun öğrencilerin sorumluluk duygusunu kazanmasına katkı sağlayabileceği söylenebilir. Öğrencilerin en çok kendi odalarını ve sofrayı toplama konusunda sorumluluk aldığı bulunmuştur. Benzer şekilde Özen (2001), Thrall (1976, aktaran Hınçal, 1993), Quadır (2009) ve Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995) tarafından yapılan araştırmalarda, çocukların en çok sofrayı, oyuncaklarını ve yataklarını toplama sorumlulukları olduğu bulunmuştur. Ev içinde veya dışında herhangi bir sorumluluğu olmadığını ifade eden öğrenciler de tespit edilmiştir. Ailelere göre de, öğrencilerin çoğunluğunun ev içinde veya dışında sorumluluk üstlendiği görevleri olduğu anlaşılmıştır. Ailelere göre öğrencilerin çoğunluğunun bu görevleri istekle yerine getirdiği tespit edilmiştir. Özgüven insanın kendisiyle barışık olması durumuyla ve kendini olduğu gibi kabul etmesiyle oluşturduğu olumlu benlik algısıdır. Özgüveni tam olarak kazanamamış kişiler sorumluluk almaktan çekinir çünkü aldığı sorumluluğu yerine getiremeyeceğinden korkar. Bu sebeple özgüven sahibi bireyler yetiştirmek için ebeveynler erken yaşlarda, küçük de olsa çocuklarına sorumluluk vermelidir ve sorumluluklarını yerine getirmeleri için onları cesaretlendirmelidirler (Tarhan, 2010: 31-32).

Çalışmada öğrencilerinin büyük çoğunluğunun evde üstlenebileceği görev ve sorumluluklarla ilgili yeni bir fikir sunmadığı ve karar alma süreçlerine dâhil edilmedikleri tespit edilmiştir. Oysa Lott ve Inter (2002: 81), düzenli ve planlı yapılan aile toplantılarının aile üyelerinin yeteneklerini göstermesi, problemlerin çözülmesi, duyguların ifade edilmesi, aile üyelerinin kabul görmesi açısından çok önemli olduğunu söylemektedir. Tarhan (2009: 195) da aile toplantılarının esas amacının çocuğu mutlu etmek değil çocuğu hayata hazırlamak olduğunu söyler.

Yapılan çalışmada öğrencilerinin çoğunluğunun aile içinde yapılan işbölümünün adil olduğunu düşündüğü anlaşılmıştır. Bir kısım öğrencinin ise aile içinde yapılan işbölümünün adil olmadığını düşündükleri tespit edilmiştir.

Çalışmada, öğrencilerin en çok, işlerin daha çabuk ve kolay yapılabilmesi, evin daha düzenli olması, anne babanın çocuklara daha vakti kalması ve anlaşmazlıkları çözmek amacıyla ailede işbölümü yapılması gerektiğini düşündükleri anlaşılmıştır.

Benzer şekilde Lott ve Inter (2002: 20), aile içinde işbirliği yapılmaması durumunda şikayetlerin artacağından, işbölümünde adaletsiz bir dağılımın ortaya çıkacağından bahseder.

Çalışmada yapılan '*Aile Treni*' etkinliğinden sonra baba, anne, kardeş ve öğrencilerin aile işbölümü içerisinde aldıkları görevlerin çeşitlerinde ve sıklıklarının ciddi bir artış olduğu tespit edilmiştir. Özellikle öğrencilerin kendi geliştirdikleri fikirler sayesinde görev çeşitlerinde ve sıklıklarında önemli bir artış olmuştur. Yine bu etkinlik sayesinde aile işbölümü içerisinde görevi olmayan tüm aile bireylerinin görev alması sağlanmıştır. Ayrıca bu etkinlik aracılığı ile öğrencilerin aile işbölümü içerisinde aile bireylerinin ve kendisinin üstleneceği görevlerle ilgili yeni fikirler geliştirmesi ve görüşler öne sürmesi sağlanmıştır. Etkinlik sonunda öğrencilerin büyük çoğunluğunun ailede yapılan işbölümünün adil olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir.

Çalışmada, '*Aile Treni*' etkinliği sonrasında öğrenci görüşlerine göre, öğrencilerin ve ailelerinin bu çalışma sayesinde olumlu duygular hissettikleri ve ailelerin etkinliği hoş karşıladığı ve olumlu geri dönütlerde buldukları anlaşılmıştır.

Ayrıca çalışmada, öğrencilerin en çok aileleri ile beraber yaptıkları için ve etkinliğin güzel olmasından dolayı eğlendikleri ve memnun kaldıkları anlaşılmıştır.

"*Aile içinde işbirliği ve sorumluluk*" uygulama teması etkinlikleri genel olarak değerlendirildiğinde, etkinliklerin öğrencilerin kazanımın amaçları arasında olan '*Öz saygı, öz güven ve yeniliğe açıklık*' gibi kişisel nitelikleri sergilemelerine katkı sağladığı söylenebilir. '*Aile Treni*' etkinliğini uygulamaları ve aile toplantısı sırasında yeni fikirler üretip karar almayı sağlamaları ve sorumluluk üstlenmeleri bu durumun göstergesi olabilir. Benzer şekilde Taylor ve arkadaşlarının (1997) ergenler üzerine yaptığı bir çalışmada, çocuklarının sorumluluk almaları durumunda öz saygılarının geliştiği tespit edilmiştir. Ayrıca bu çalışmanın, öğrenci söylemlerine göre aile treninin aile ile beraber yapıldığı için mutlu olduklarını ve eğlendiklerini ifade etmesinden dolayı, aile birliğine önem verme değerinin de kazandırılmasına katkı sağladığı söylenebilir. Öğrencilerin ve tüm aile bireylerinin var olan görevlerini yapması ve yeni görevler edinmesi sorumluluk değerinin tüm aile bireyleri tarafından sergilendiğinin göstergesi olabilir. Öğrencilerin çoğunluğunun '*Aile Treni*' etkinliği sonrasında yapılan işbölümünün adil olduğunu düşünmeleri, adalet değerine yönelik

bir farkındalık oluşturulduğunun göstergesi olabilir. Aile üyelerinin işbölümü yapması, dayanışma değerinin de tüm aile üyeleri tarafından sergilendiğinin göstergesi olabilir. Yine, öğrenciler tarafından aile toplantısının organize edilmesi, yeni fikirlerin söylenip işbölümü yapılması ve ardından tüm aile üyelerinin katılımıyla aile trenin yapılması, kazanımın hedefleri arasında olan '*Öz Yönetim (Katılım, Paylaşım, İş Birliği ve Takım Çalışması Yapma), Karar Verme ve Yaratıcı Düşünme*' gibi becerilerin öğrenciler tarafından sergilenmesi katkı sunduğu söylenebilir. Benzer şekilde Lott ve Inter (2002: 28), işlerin işbirliği ile yapılmasının, zamanın nasıl organize edileceği, takım halinde çalışma ve planlama yapma becerileri kazandırmada önemli rol oynayacağını söyler.

5.1.6 Aile İçinde Haklara Saygı Uygulama Temasına Dair Tartışma

Aile toplumun temel yapı taşıdır. Eğer aile kurumu sağlam ve sağlıklı değerler üzerine oturtulursa bütün toplum bu sayede olumlu yönde gelişecektir (Ulusoy, 2010). Çünkü ailenin her bir ferdi sosyal yaşam içerisinde çeşitli rollerde bulunur. Aileden güçlü değerler kazanarak toplum içerisinde sosyal rollerinin gereklerini yapan fertler, bu değerleri muhakkak yansıtacaktır. Ailenin sağlam temeller üzerine oturtulması ve aile fertlerinin değerlerle kuşanabilmesi için aile içerisinde öncelikle saygı ikliminin oluşturulması gerekmektedir. Her şeyden önce birbirlerini aşağılamadan konuşabilmelidirler. Onlar karşılıklı sevgi saygı gösterdikleri sürece çocuk da özgüveni gelişmiş, mutlu bir birey olarak yetişecektir. Kavga ve gürültü ortamında büyüyen çocuk, ya pısrık, pasif, kendine ve başkalarına güven duymayan, ya da saldırgan herkesi kıran bir kişilik geliştirecektir (Tabak, 2015). Lickona (1991) öğretilmesi gereken en temel değerlerin saygı ve sorumluluk olduğunu söylemektedir (Akt. Uzunkol ve Yel, 2016). Yiğittir (2010) ve Aslan'ın (2011) yaptığı çalışmalarda ailelerin çocuklarında görmek istedikleri ilk on değer arasında saygı değeri de yer almaktadır. Ayrıca Selvitopu, Taş, ve Bora (2014: 6) ortaöğretim öğrenci aileleri üzerinde yaptığı bir çalışmada aileler çocuklarında en çok sağlıklı sosyal ilişkiler ve büyüklere saygı değerini görmek istemektedirler. Mahremiyet/özel haklara saygı değeri, Schwartz değer sınıflamasında amaç değerler arasında yer almaktadır (Bacanlı, 1999: 600)

Çalışmada öğrencilerin çoğunun aile içerisinde haksız davranışlar gözlemlediği tespit edilmiştir. Öğrencilerin gözlemlediği haksız davranışlar kötü davranışta bulunma,

fiziksel ve duygusal şiddet olmuştur. Çalışma grubunun yaklaşık %25'inin (6 öğrenci) fiziksel şiddete maruz kaldığı anlaşılmıştır. Benzer şekilde Regalado, Sareen, Inkelas, Wissow ve Halfon (2004) yaptıkları çalışmalarında, anne ve babaların küçük yaştaki çocuklarını cezalandırmak için %26'sının fiziksel şiddet göstermeyi %67'sinin ise bağırma ya da duygusal şiddeti tercih ettiğini tespit etmişlerdir. Bunun yanı sıra Erkman ve Rohner (2006) Türkiye'de yaptıkları bir çalışmada, örneklemdaki 10-18 yaş arası gençlerin %28'inin fiziksel şiddetle cezalandırıldıklarını tespit etmiştir. Özmen (2004), ailesinde fiziksel şiddet gören veya gösterilen şiddete tanık olan çocukların ciddi davranış sorunları geliştirdiğini bunun yanı sıra yetişkinlik dönemlerinde öfke ve saldırgan davranışlara sahip olduğunu belirtir. Öğrenci gözlemlerine göre en çok haksız davranış kardeşlerden en az haksız davranışın ise annelerden geldiği tespit edilmiştir. Kardeşler en çok fiziksel ve duygusal şiddet gösterdiği için eleştirilmiştir. Babalar ise en çok ihmal ve fiziksel şiddet gösterdiği için haksız bulunmuştur. Akbulut ve Saban (2012) ilköğrencilerinin şiddetle ilgili algılarını yaptıkları resimlerle incelediği çalışmasında, öğrencilerin en çok şiddet uygulayan kişi olarak babalarını çizdiklerini tespit etmişlerdir. Yapılan bu çalışmanın benzer sonuçlar içerdiği söylenebilir. Öğrencilerin gözlemlendiği haksız davranışların sebeplerinin fiziksel şiddet, anlayışsızlık, kıskançlık ve sevgisizlik olduğu görülmüştür.

Çalışmada öğrencilerin hak kavramı konusunda ön bilgilerinin yetersiz olduğu beyin fırtınası etkinliği aracılığıyla tespit edilmiştir.

Çalışmada, öğrencilerin cümle tamamlama etkinliğinden yola çıkarak, haklarını fark ettikleri ama bu haklara saygı, nezaket, dürüstlük, sorumluluk, adalet, sağlıklı olmaya önem verme, görgü kuralları, çalışkanlık ve mantıklı olma çerçevesinde sahip olduklarını ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Çalışmada öğrencilerin 1 hafta boyunca özellikle aile içinde gözlemlendiği haksız davranışlar sonucunda, öğrenciler kendilerinin başkalarına yaptığı haksızlıkları, kendi dışındaki kişilerin birbirine yaptığı haksızlıkları ve başkalarının kendilerine yaptığı haksızlıkları gözlemlemişlerdir. Öğrencilerin başkalarına en çok yaptığı haksız davranış, diğer aile bireylerinin de hakkı olan yiyecekleri yemek olmuştur. Öğrencilerin kendi dışında gözlemledikleri haksız davranışların birbirinden farklılık gösterdiği görülmüştür. Öğrencilere yapılan haksız davranışların en çok bilgisayar, televizyon, tablet gibi teknolojik aletlerin paylaşımı sırasında yapıldığı anlaşılmıştır.

Bunun yanı sıra öğrencilerin anne ve babalarından gelen ilgisizlik ve ihmali kendilerine yapılan haksız davranışlar olarak gördüğü tespit edilmiştir. Öğrencilere yapılan haksız davranışların sebepleri incelendiğinde, ‘bencillik’ değer sorunun ön plana çıktığı anlaşılmıştır. Öğrencilerin haksız davranışları ve bunların sonuçlarını gözlemlenmeleri haksız davranışlardan kaçınmalarına katkı sağladığı söylenebilir.

Öğrencilerin ‘*Aile İçinde Haklara Saygı*’ uygulama temasında yapılan etkinlikler sayesinde kazanımın hedefleri olan ‘*Öz Yönetim (Etik Davranma)*’ ‘*Başkalarının kişisel haklarına saygı gösterme*’ ve ‘*Toplumsal kurallara uyma*’ becerileri konusunda farkındalık kazandıkları söylenebilir. Bunun yanı sıra öğrencilerin yapılan etkinlikler sayesinde kazanımın hedefleri olan saygı, hoşgörü ve sevgi değerleri konusunda farkındalık kazandıkları söylenebilir.

5.1.7 Ailede Olumlu Tepki Yaratan Görgü Kuralları Uygulama Temasına Dair Tartışma

Aile, yazılı olmayan kuralların aile içi ilişkileri düzenlediği, bireylere sınırlar çizdiği ve bireylere ne yapmaları gerektiğini söylediği kurumdur. Kaynağını halkın gelenek, görenek, adet ve din kurallarından alan bu tür yazılı olmayan kurallara genelde görgü kuralları denir (Ekinci, 2017). Aile bireylerinin ve toplumun davranış biçimlerine önemli bir etkisi bulunan görgü kurallarına öncelikle aile bireylerinin daha sonra toplumdaki diğer bireylerin uymaları beklenir. Görgü kuralları değerlerinin yansımadır. Her görgü kuralının temelinde saygı değeri bulunur. Verilecek olan sağlıklı, etkili ve kültürle uyumlu değerler eğitiminin bireylere görgü kurallarını sergilemesi noktasında büyük katkılar sağlayacaktır. Bu başlık altındaki etkinliklerde öğrencilere olumlu tepki yaratan ve görgü kurallarına uyan davranışları fark etmeleri ve bu davranışları hayatlarına transfer etmeleri amaçlanmıştır.

Çalışmada öğrencilerin çoğunun aile bireylerinde olumsuz tepkiye neden olan davranışlar gözlemlendiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin aile içerisinde gözlemlendiği, olumsuz tepkiye neden olan davranışların başında fiziksel ve duygusal şiddetin geldiği tespit edilmiştir. Öğrenciler en çok anne ve babalarının kavga etmelerin rahatsız olmuşlar ve bunun olumsuz bir davranış olduğunu ifade etmişlerdir. Kaya ve Tuna (2010) 650 katılımcıdan oluşan çalışmalarında, öğrencilere anne ve babalarının ne sıklıkta tartıştıkları sorulmuş ve öğrencilerin yarısından fazlasının anne babasının bir şekilde aralarında tartıştıklarını ve aile içi huzursuzluğa neden olduklarını tespit

etmişlerdir. İngiltere merkezli yapılan bir çalışmada ise aile içi şiddete tanıklık eden çocukların %52'sinde davranış sorunları, %39'unda okula uyum sorunları, %25'inde istismar davranışları gözlemlenmiştir (aktaran Kahraman ve Çokamay, 2016).

Çalışmada aileler de çocuklarının bazı davranışlarından rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir. Bu davranışların başında kardeşlerle uyumsuzluk, sinirli olma, kendini ifade edememe, çok oyun oynama ve sorumsuz olma olmuştur. Benzer şekilde Çopur, Erkal ve Şafak (2007) yaptıkları çalışmalarında annelerin çocuklarıyla yaşadıkları en büyük sorunun 'kardeşler arası geçimsizlik' olduğunu tespit etmişlerdir. Fakat Aydoğan (2010) ve Güneş (t.y) bu yaş grubundaki çocukların kardeşleriyle yaşadığı uyumsuzlukların, rekabetin ve kıskançlığın normal olduğunu söyler.

“Yankı Tepesi” oyunu aracılığı ile öğrencilerin görgü kurallarına uyulması durumunda olumlu tepkilerle, aykırı davranışların sergilenmesi durumunda ise olumsuz tepkilerle karşılaşılacağını fark etmişlerdir. (hayat bilgisi dersinde oyun kullanımı). Benzer şekilde “Aferin-Hayır” oyununun öğrencilerin görgü kurallarının neler olduğuna dair bilgilerine katkı sağladığı söylenebilir.

Öğrencilerin kütüphane, sınıf ve ev ortamı gibi çeşitli yerlerde uyulması gereken görgü kurallarından örnek vermesi, görgü kurallarının her ortamda geçerli olduğunu düşündüklerini gösterebilir.

Öğrencilerin olumlu tepki yaratan görgü kurallarını içselleştirebilmeleri ve empati yapabilmeleri amacıyla yapılan drama etkinliğinde, öğrencilerin özellikle büyüklere saygı, bir yere girerken veya bir şey yapmak için izin alma, bazı ortamlarda sessiz olma ve özür dileme gibi davranışları önemsendiği ve dramalarına yansıttıkları görülmüştür. Benzer şekilde Bilek (2009), çalışmasında dramatizasyon yöntemiyle işlenen hayat bilgisi dersinin öğrencilerin duygusal ve sosyal uyumlarına etkisini incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre dramatizasyon yöntemiyle işlenen hayat bilgisi dersinin deney grubu öğrencilerinin akademik başarılarına ve sosyal uyumlarına anlamlı düzeyde etki ettiği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra bu çalışmada veri toplamak için kullanılan “*Sosyal Duygusal Uyum Ölçeği*”nin alt boyutu olan “*Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma*” boyutunda da deney grubu lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu çalışmalardan yola çıkarak hayat

bilgisi dersinde kullanılan drama yönteminin öğrencilerin olumlu davranış edinmelerine katkı sağladığı söylenebilir.

Çalışmada öğrencilerin olumlu tepki yaratan ve görgü kurallarına uyan davranışları hayatlarına transfer edebilmeleri için yapılan “Görgü Kuralları Kampanyası” etkinliğinin öğrenciler ve hem öğrencilerin ilişki kurduğu hem de sorun yaşadığı kişiler için çok etkili olduğu söylenebilir. Bu etkinlik aracılığı ile öğrencilerin neredeyse tamamı sergiledikleri davranışların karşılarındaki kişiler tarafından olumlu tepkiyle karşılandığını ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra öğrenciler etkinlik aracılığıyla sergiledikleri davranışlar neticesinde, sorun yaşadıkları kişilerle sorunlarının çözüldüğünü, karşılarındaki kişileri daha iyi tanıdıklarını, karşılarındaki kişileri mutlu ettiklerini ve utangaçlıklarının geçtiklerini ifade etmişlerdir. Etkinliğin hem duygusal gelişim hem de ilişki ve iletişim becerileri açısından öğrenciler üzerinde olumlu bir etki yaptığı söylenebilir. Bu sonuçlardan hareket edilerek yapılan etkinliklerin, çalışma öncesinde ailelerin çocuklarında gördükleri olumsuz davranışlardan olan kardeşlerle geçimsizlik, sinirli olma, kendini ifade edememe gibi sorunların çözümüne katkı sağladığı ve öğrencilerin olumlu tepki yaratan ve görgü kurallarına uyan davranışları hayatlarına transfer ettikleri söylenebilir. Benzer şekilde Durualp ve Aral (2010) çalışmalarında okul öncesine devam eden 6 yaş çocuklarına “Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitimi Programının” etkisini incelemiştir. Bu programın içerisindeki oyunlar ve etkinlikler çocukların çekingenliği yenmeleri, atılgan ve girişimci davranışlar sergileyebilmelerine yönelik olarak hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra oyun ve etkinlikler öğrencilerin başkalarını dinleme, arkadaşça konuşma, teşekkür etme, uygun şekilde yardım isteme, yardım etmelerine uygun olarak hazırlanmıştır. 8 hafta boyunca uygulanan programın sonuçlarına göre deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin “Sosyal Beceri Ölçeği”nin alt testleri olan iletişim, uyumsuzluk ve çekingenlik testlerinden aldıkları puanların, deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Bu temada yapılan etkinliklerin kazanımın hedefi olan “Öz yönetim (Etik davranma)” becerisinin sergilenmesine katkı sağladığı söylenebilir. Öğrencilerin derste öğrendikleri görgü kurallarını hayatlarına transfer ederek olumlu sonuçlara ulaşmaları bu durumun göstergesi olabilir. Bunun yanı sıra yapılan etkinliklerin kazanımın hedeflediği “Toplumsallık” kişisel niteliğinin öğrenciler tarafından sergilenmesine katkı sağladığı söylenebilir. Öğrencilerin toplum içerisinde nasıl

davranmaları gerektiğini öğrenmeleri ve ailelerindeki ve toplumdaki diğer kişilerle olumlu ilişkiler geliştirmeye başlamaları bu durumun göstergesi olabilir. Çalışmada öğrencilerin ebeveynleriyle ve kardeşleriyle yaşadıkları sorunlarını çözebilen ve olumlu ilişkiler geliştirmeye başlayan öğrencilerin var olması bu çalışmanın aile birliğine katkı sağladığını gösterebilir. Bunun yanı sıra öğrencilerin etkinlik sonucunda sevginin ortaya çıktığını ifade etmeleri etkinliğin, kazanımın hedeflerinden olan sevgi değerinin öğrenciler tarafından sergilenmesine katkı sağladığı söylenebilir.

5.1.8 Aile İle Kaliteli Vakit Geçirme Uygulama Temasına Dair Tartışma

Aile birliğinin sağlanmasında ve sağlıklı bir şekilde yürütülmesinde aile üyelerinin beraberce vakit geçirmesinin çok önemli bir yeri vardır. Aile üyelerinin birlikte vakit geçirmeye çaba sarf etmesi, aile bireylerinin birbirlerine ne kadar bağlı olduğunu gösterir. Çünkü insanlar sevdikleri ile vakit geçirmek isterler. Ayrıca kişiler birbiriyle ne kadar vakit geçirirse birbirlerini tanımaya, anlamaya ve sevmeye başlar. Günümüzde aile birliğinin yaşadığı en büyük sorunlardan bir tanesi aile üyelerinin birbirleriyle vakit geçirmemeleridir. Bunun birçok sebebi olduğu söylenebilir. Artan mesai ve okul ders saatleri, kadının iş gücüne katılması (Sandberg ve Hofferth, 2001: 424) trafik, gürültü kirliliği gibi etkenlerden dolayı ortaya çıkan yorgunluk, kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve yaygınlaşması bunlardan sadece bir kaçıdır. Özellikle televizyon, bilgisayar ve akıllı telefonların kullanım sıklığının artması, ailenin birlikte vakit geçirme sıklığının azalmasına sebep olmuştur.

Çalışmada, öğrencilerin aileleri ile çoğunlukla etkileşimsiz etkinliklerle vakit geçirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, öğrencilerin aileleri ile en çok ev içinde televizyon izleyerek vakit geçirdikleri anlaşılmıştır. Benzer şekilde Kaya ve Tuna'nın (2010: 249) çalışmasında, öğrencilerin aileleri ile en çok televizyon izleyerek (%39) vakit geçirdikleri tespit edilmiştir. Ailelerin ise, çocuklarıyla çoğunlukla ev dışı etkinlikler aracılığıyla vakit geçirdiği tespit edilmiştir. Ev dışında en çok vakit geçirilen etkinliğin ise "*parka gitme*" olduğu görülmüştür. Ailelerin çocuklarıyla ev dışında geçirdiği vakitlerin etkileşimsiz olma ihtimali de vardır. Çünkü aileler çocuklarını sadece parka götürüp, onlarla birebir ilgilenmeden oynamalarını sağlıyor olabilirler. Nitekim bir pedagog olan Güneş (2015) çocuğu alıp parka götürmeyi, çocukla geçirilen kaliteli bir vakit olarak görmemektedir.

Güneş'e göre kaliteli vakit geçirmek demek; çocuğun yaşadığı ruhsal boyuta girmek demektir. Bu durum yine ev dışında vakit geçirme olarak sıklıkla ifade edilen “*gezme etkinliği*” için de söz konusu olabilir.

Ayrıca bu çalışmanın sonuçlarıyla Türkoğlu, Çeliköz ve Uslu'nun (2013) çalışmalarının sonuçlarının da benzerlik gösterdiği görülmüştür Zira onların çalışmalarında da babaların çocukları ile vakit geçirmek için yaptığı aktivitelerin başında oyun oynamak, markete gitmek, açık havada dolaşmak gibi etkinliklerin ev dışı etkinlikler olarak tercih edildiği tespit edilmiştir.

Çalışma bulgularına göre ailelerin çocuklarıyla ev içerisinde etkileşimsiz etkinliklere göre, daha çok etkileşimli etkinliklerle (26) vakit geçirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan bu konuda bazı etkinliklerin uygulanmasına dair öğrenci ve aile söylemlerinde tutarsızlık olduğu tespit edilmiştir. Çocuklar, aileleri ile en çok etkileşimsiz etkinliklerden olan televizyon izleyerek (13) vakit geçirdiklerini söylemelerine rağmen, ailelerin çocuklarıyla bu etkinlikle az vakit geçirdiklerini (4) ifade etmeleri bu durumun göstergesi niteliğindedir. Bu durumun sebebi ailelerin, televizyon izlemeyi, aile ile vakit geçirmek için özel bir organizasyon olarak görmeyip, günlük rutin işlerden sayması olabileceği gibi; çocuğun, ailesi ev içinde farklı işlerle de meşgul olsa televizyon izlerken anne babasıyla aynı çatı olmasını birlikte vakit geçirme olarak değerlendirmesi de olabilir.

Çalışmanın bir diğer bulgusu, öğrencilerin hemen hemen hepsinin daha önceden ailesiyle vakit geçirmek için kendileri tarafından planlanan herhangi bir etkinlik yapmamış olmalarıdır. Öğrencilerin bu tür organizasyonları planlama ve gerçekleştirme noktasında pasif kaldıkları söylenebilir.

Bunun yanı sıra çalışmada, çocukların aile ile birlikte vakit geçirmenin, aile birliğine katkı sunduğunu bu bağlamda aile bireylerini birbiriyle kaynaştırdığını, mutlu ettiğini ve ailenin önemini kavramada etkili olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Dahası öğrencilerin aile eğlencesinin kendilerini değerli hissetmesini sağladığı, bu yüzden aile eğlencelerinin önemli olduğu düşüncesini belirtmeleri dikkat çekici bulunmuştur. Yine öğrencilerin, bu tür aile eğlencelerinin boşa vakit geçirmeyip, aile üyelerinin kaliteli bir şekilde vakit geçirmesini sağlaması açısından önemli görmüşlerdir. Oysa günümüzde internetin yaygınlaşmasıyla aileler birlikte vakit geçirmeyi azaltmışlardır. Amerika'da yapılan bir araştırmada, internet kullanan

gençlerin %64'ünü internetin, aileleri ile vakit geçirmekten uzaklaştırdığı tespit edilmiştir (Lenhart ve diğerleri, 2001). Odabaşı'nın (2005) çocukların internet kullanımıyla ilgili anne-baba görüşlerini içeren çalışmasında aileler, internet kullanımının aile içi ilişkileri olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Bayraktutan (2005:145) tarafından lise öğrencilerinin internet kullanımına yönelik yapılan bir araştırmada öğrenciler, ailelerinin kendileriyle daha fazla vakit geçirmeleri durumunda bu kadar çok internet kullanmayacaklarını söylemişlerdir.

Çalışmanın bir diğer bulgusu, öğrencilerin aile eğlencesi sırasında uygulayabilecekleri etkinliklere dairdir. Öğrenci gruplarının aile eğlenceleri sırasında uygulayabilecekleri toplamda 51 farklı etkinlik buldukları tespit edilmiştir. Öğrencilerin en çok ev dışı etkinlikler, üretime dayalı etkinlikler ve okuma yazmaya yönelik etkinlikler bulunduğu anlaşılmıştır. Öğrenciler tarafından en çok belirtilen etkinliklerin; gezmeye gitme, pikniğe gitme, sinemaya gitme, yiyecek bir şeyler hazırlama, kitap okuma ve aileye duygulu şiirler yazma olduğu görülmüştür. Öğrencilerin tasarladığı etkinliklerin çoğunun aile bireylerinin birbiriyle etkileşmesini sağlayıcı nitelikte olduğu söylenebilir. Öte yandan aile üyelerinin birbiriyle anılarını paylaşmasına dayalı vakit geçirme etkinlikleri tasarlanması dikkat çekicidir. Bu tür etkinlikler aile arasındaki bağları kuvvetlendirici özellikte olup aile arasında yapılması teşvik edilmelidir.

Tasarlanan etkinliklerin hayata geçirilmesi noktasında öğrencilerin aile eğlencesinde uygulamayı düşündüğü etkinliklerin başında ev dışı etkinlikler, okuma yazmaya yönelik etkinlikler, üretime dayalı etkinlikler, yeme içmeye ve oyuna dayalı etkinliklerin geldiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin aileleri ile en çok yapmayı istediği etkinliklerin ise yiyecek bir şeyler hazırlama (11) ve onlarla beraber oyun oynama (11) olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun (%95) düzenledikleri aile eğlencesinden memnun kaldığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin aile eğlencesinden memnun kalma gerekçeleri irdelendiğinde; etkinlikler sonucunda ailenin birlikte eğlendiği, aile birliğini sağladığı ve aile için sürpriz nitelikte olduğundan memnun edici olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ailelerin de aynı şekilde büyük bir çoğunluğunun (%91) aile eğlencesinden memnun kaldığını belirttikleri görülmüştür. Ailelerin aile eğlencesinden memnun kalma gerekçeleri incelendiğinde; onların da eğlendiği, aileyi birleştirdiği, çocuğu geliştirdiği, anıları hatırlattığı, çocuklarını

tanımaya fırsat tanıdığı, çocuklarının gelişimine katkı sunduğu ve aile için güzel bir sürpriz olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Benzer şekilde Türkoğlu, Çeliköz ve Uslu'nun (2013) yaptığı çalışmada, babalar çocukları ile kaliteli vakit geçirdiği zaman mutlu olacaklarını ve onları daha iyi tanıyacaklarını ifade etmişlerdir. Yapılan bu çalışmada da aileler, düzenlenen aile eğlencesinin mutlu olmalarına ve çocuklarını daha iyi tanımaya fırsat verdiklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin ilk defa bu şekilde organize edilmiş bir aile eğlencesi yaptığını ifade etmeleri dikkat çekici olup, bu konudaki eksikliği göstermektedir.

Bu tür etkinliklerle çok önemli bir kurum olan aile ve bu bağlamda değerleşen “aile birliğine önem verme” değeri çocuklara hissettirilmiştir. Ayrıca bu etkinliklerin çocukların ‘öz yönetim ve karar verme’ becerilerini geliştirmeye katkı sunduğu söylenebilir. Çünkü öğrenciler aileleriyle birlikte yapacakları etkinliklerde etkin olmuş ve kararlar almışlardır. Etkinlik sürecini de kendileri planlamışlardır. Türkoğlu, Çeliköz ve Uslu'nun (2013) yaptığı çalışmada, babalar, çocuklarıyla vakit geçirdiği zaman onların sosyal-duygusal, dilsel, bilişsel, psiko-motor gelişimlerine ve öz bakım becerilerine katkı sağlayacağını düşünmektedir.

Bunun yanı sıra uygulanan etkinliğin bir diğer faydasının da anne babalar tarafından çocuklarının değerlerini ve yetenekleri anlamaya fırsat vermesi olduğu anlaşılmıştır. Yapılan çalışmada, babaların aile ile vakit geçirince kazanılacağını düşündüğü bazı becerilerin, kazandırıldığı bulunmuştur. Bu açıdan çalışmanın etkili olduğu söylenebilir. Yine aynı şekilde, Cooksey ve Fondell (1996) tarafından yapılan bir araştırmada anne babaların çocuklarıyla vakit geçirmelerinin çocuklar üzerinde olumlu etkiler yaptığı bulunmuştur.

Çalışmada, ailelerin eğlence sırasında en çok şaşırdıkları şeyin çocuklarının eğlence için çok istekli olduklarını (5) görmeleri olmuştur. Bu durum çocukların aile eğlencesini sahiplenip, önem gösterdiğini ve uygulamaya istekli olduklarını gösterebilir. Ayrıca, ailelerin ve öğrencilerin düzenlenen aile eğlencesinin aile birliğini sağlamasına şaşırdıkları ve etkilendikleri anlaşılmıştır. Bazı öğrenci ve ailelerin ilk defa böyle bir eğlence yapıyor olduklarını ifade etmeleri dikkat çekici bulunmuştur.

Çalışmaya göre, öğrencilerin çoğunluğunun (%71) düzenlenen aile eğlencesinin aile birliğine katkı sağladığını düşündükleri tespit edilmiştir. Düzenlenen aile

eğlencesinin aile birliğine katkı sağladığını düşünen öğrencilerin görüşlerine göre aile eğlencesi; beraberce vakit geçirmeyi sağlayarak, eğlendirerek, ailenin çocukla vakit geçirmesine fırsat tanıyarak, kaynaşmayı, ailenin önemini anlamayı, bu etkinlikten yola çıkarak başka etkinlikler yapmayı, aile bireylerinin birbirlerine sevgilerini göstermesini, ailenin etkinlik aracılığı ile çocuğa güven duymasını sağlayarak ve aile içi iletişimi arttırarak aile birliğine katkı sağlamıştır. Etkinlik sayesinde aile bireylerinin birbirlerine sevgilerini göstermesi, kazanımın hedeflerinden olan sevgi değerinin öğrenciler ve aileler tarafından benimsenmesine örnek olabilir. Çalışmada 5 öğrencinin ise yapılan aile eğlencesinin aile birliğine katkı sağlamadığını düşündüğü tespit edilmiştir. Düzenlenen aile eğlencesinin aile birliğine katkı sağlamadığını düşünen öğrencilerin gerekçelerine bakıldığı zaman yapılan etkinliklerin formatından dolayı olduğu anlaşılmıştır. Örnek olarak bir öğrenci alışveriş yapmanın aile birliğine katkı sağlamadığını düşünmüştür. Bu etkinliğin, aile birliğine katkı sunmadığını düşünmesinin sebebi, alışveriş yaparken aile bireylerinin birbirleriyle etkileşimden uzak bir şekilde başka şeylere odaklanarak vakit geçirmeleri olabilir. Bir başka öğrenci ise ailesiyle sürekli oyun oynadığı için yapılan etkinliğin aile birliğine katkı sunmadığını belirtmiştir. Öğrenci, aile bireylerinin birbirlerinden ziyade, oyuna odaklandığını düşündüğünü için sürekli oyun oynamanın aile birliğine katkı sağlamadığını düşünmüş olabilir. 1 öğrenci ise görüş belirtmemiştir.

Çalışmaya göre, ailelerin çoğunluğunun (%75) düzenlenen aile eğlencesinin aile birliğine katkı sağladığını düşündüğü tespit edilmiştir. Ailelere göre aile eğlencesi; beraberce vakit geçirmeyi, eğlenmeyi, kaynaşmayı, ailenin önemi anlamayı, mutlu olmayı, dayanışmayı, çocuğu tanımayı sağlayarak ve aile bağlarını güçlendirerek aile birliğine katkı sağlamıştır. Ailelerin aile eğlencesinden memnun kalmaları ve bu eğlencenin aile birliğine katkı sağladığını düşünmeleri söylemlerine de yansımış; yoğun iş tempoları arasında aile eğlencesinin hem kendilerine hem de çocuklarına çok güzel katkılar sağladığını ifade etmişlerdir. Ailelerin 4'ünün düzenlenen aile eğlencesinin aile birliğine katkı sunmadığını düşündüğü tespit edilmiştir. Gerekçe belirten 1 aileye göre eğlence, yeterli eğlenilmediği için aile birliğine katkı sağlamamıştır. Aile yeterli eğlenilmediği için olumlu duyguların yaşanmadığı bundan dolayı da aile birliğinin sağlanmadığını düşünüyor olabilir. Diğer bir aile ise,

çocuğuyla zaten bu tür etkinliklerle vakit geçirdiği için bu etkinliğin, aile birliğine fazladan bir şey kazandırmadığını düşünmüştür. 2 aile ise görüş bildirmemiştir.

Çalışma genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin kazanımın amaçları arasında olan 'sevgi' değeri ve bu değerın alt amacı olan 'ailesini ve akrabalarını sevmeye' değerini kazandıkları söylenebilir. Öğrenci ve ailelerin, kazanımın ulaşmayı hedeflediği bir diğer değer olan saygı değeriyle ilgili herhangi bir görüş belirtmedikleri tespit edilmiştir. Fakat öğrencilerin, aile eğlencelerinin çocuklara kendini değerli hissettireceğini düşünmesi ve öğrencilerin eğlence sırasında anne ve babaları tarafından dinlenilmelerine şaşırıldıklarını ifade etmeleri saygı değerinin aile eğlencesi aracılığıyla kazandırıldığına örnek olabilir. Çalışmada öğrenci ve aileler tarafından en çok vurgulanan değer, aile birliğine önem verme değeri olduğu anlaşılmıştır. Öğrenci ve aileler sıklıkla bu eğlencenin aileyi bir araya getirdiğini, aile içinde kaynaşmayı sağladığını ve bu eğlence sayesinde evde saygı, sevgi ve mutluluk ikliminin hâkim olduğunu vurgulamışlardır. Çalışmanın ayrıca, etkinliğin öğrencilere kazandırmayı hedeflediği beceriler olan 'Özdenetim' ve 'Kaynakları Etkili Kullanma' becerilerini kazandırdığı söylenebilir. Çalışmanın, eylem planı hazırlanmadan önce tespit edilen, aile bireylerinin birbiriyle etkileşimsiz olarak vakit geçirmesi ve öğrencilerin aileleri ile vakit geçirmek için özel etkinlikler hazırlamaması sorunlarının çözümünde katkı sağladığı söylenebilir.

5.2 SONUÇLAR

- ✓ Çalışmada öğrenci görüşlerine göre, öğrencilerin çoğunun bütçesine katkı sağladığı görülmüştür
- ✓ Çalışmada aile görüşlerine göre çalışmaya katılan öğrencilerin yaklaşık 4'te 3'ünün aile bütçesine katkı sunmakta, yaklaşık 4'te 1'nin ise aile bütçesine zarar vermekte oldukları tespit edilmiştir.
- ✓ Öğrencilerin aile bütçesi kavramıyla ilgili algılarında hatalar olduğu anlaşılmıştır.
- ✓ 'Tasarruf Yapıyorum Bütçemi Koruyorum' etkinliğinde verisine ulaşılan öğrenci ve ailelerin tamamının elektrik faturalarında bir azalma olduğu anlaşılmıştır.

- ✓ “*Aile Bütçesi*” uygulama temasında yapılan etkinliklerin öğrencilerin kazanımın hedefi olan ‘Kaynakları Etkili Kullanma (*Zaman, Para ve Materyal Kullanma ve Bilinçli Tüketici Olma*)’ becerisini sergilemelerine katkı sunduğu tespit edilmiştir.
- ✓ “*Aile Bütçesi*” uygulama temasında yapılan etkinliklerin öğrencilerin aile birliğine önem verme, dayanışma ve tasarruflu olma değerlerini benimsemelerine katkı sunduğu anlaşılmıştır.
- ✓ Çalışmada öğrencilerin aile büyükleriyle yaptıkları röportajlardan yola çıkarak, eskiden aile hayatının temelini saygının oluşturduğu ve eskiden aile bireylerinin birbirleriyle daha çok vakit geçirdiklerini ve daha çok beraber olduklarını çıkarımında buldukları görülmüştür.
- ✓ Öğrencilerin, aile bireylerinin sürekli telefon, televizyon ve bilgisayarla vakit geçirmelerinden dolayı şimdiki aile hayatından memnun olmadıkları ve bu duruma tepki gösterdikleri tespit edilmiştir.
- ✓ Çalışmada, öğrencilerin günümüzde öğretmenlere saygının azaldığını düşündükleri tespit edilmiştir.
- ✓ Öğrencilerin günümüzdeki çocukların evlerinden dışarı çıkmayarak bütün gün bilgisayar ve tablet oynamalarını eleştirdikleri görülmüştür.
- ✓ “*Aile Geçmişine Yolculuk*” uygulama temasında yapılan etkinliklerin kazanımın hedefi olan “*Zamanı ve Mekânı Doğru Algılama*” ve “*Araştırma*” becerilerinin geliştirilmesine katkı sağladığı anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra öğrencilerin eskiden var olan fakat şimdi zayıflayan aile birliğine önem verme ve saygı gibi değerleri fark etmelerine katkı sağladığı görülmüştür.
- ✓ Çalışmada, öğrencilerin aile içi iletişimde saygılı konuşmaya, düzgün bir iletişim kurmaya, kötü söz söylememeye, ses tonuna, nezaket ifadelerine dikkat ettikleri anlaşılmıştır.
- ✓ Çalışmada ailelere göre, öğrencilerin çoğunlukla olumlu iletişime dikkat ettikleri ama anne ve babaya farklı davranış ve iletişim özellikleri gösterme, içine kapanıklık, ses tonuna dikkat etmeme ve saygısız konuşma gibi olumsuz iletişim becerileri ve ilişki biçimleri de sergiledikleri tespit edilmiştir.
- ✓ Çalışmada, “*Ailem Özel Bir Çevre-Ailede İletişim*” uygulama temasında yapılan etkinliklerin öğrencilerin ailenin özel bir çevre olduğunu bundan

dolayı aile bireyleriyle olan ilişki ve iletişim biçiminin diğer kişilerle olan ilişki ve iletişim biçimlerinden farklı olduğunu ayırabildikleri görülmüştür.

- ✓ “*Ailem Özel Bir Çevre-Ailede İletişim*” uygulama temasında yapılan etkinliklerin ailenin özel bir çevre olduğunun farkına varılmasının ve aileyle olan iletişime daha çok dikkat edilmesinin vurgulamasından dolayı aile birliğine katkı sağlayabileceği anlaşılmıştır.
- ✓ Çalışmada, öğrencilerin çoğunluğunun aile bireyleriyle sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. Aile bireyleriyle sorun yaşadığını ifade eden öğrencilerden büyük çoğunluğunun bu sorunları çözmek için herhangi bir girişimde bulunmadığını dolayısıyla sorunlarını çözemediği anlaşılmıştır.
- ✓ Aile bireyleriyle yaşadığı sorunları çözemediğini belirten öğrencilerin, aile bireyleriyle en çok kötü davranış görme ve ihmal edilme gibi sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir.
- ✓ Aile bireyleri tarafından kötü davranışa maruz kaldığını ifade eden öğrencilerin en çok kardeşleri tarafından şiddet görme ve küfür işitme sorunlarıyla karşılaştıkları bulunmuştur.
- ✓ Aile bireyleriyle ihmal edildiği için sorun yaşadığını ifade eden öğrencilerin ebeveynler ve kardeşler tarafından ilgilenilmeme ve ebeveynlerin çok televizyon izlemeleri ve telefonla çok oynamalarından dolayı sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.
- ✓ Öğrencilerin aile bireyleriyle yaşadıkları sorunları çözmeye genel olarak yetersiz kaldıkları tespit edilmiştir.
- ✓ Çalışmada ailelerin büyük bir çoğunluğunun çocuklarıyla sorunlar yaşadığı anlaşılmıştır. Ailelerin yaşadığı bu sorunların, çocukların bireysel sorunları, okulla ilgili sorunlar ve aile ile ilgili sorunlar olduğu tespit edilmiştir. Ailelerin çocuklarıyla yaşadığı bireysel sorunların başında düzensiz beslenme, uyku problemi ve kitap okumama gelmiştir.
- ✓ Ailelerin çocuklarıyla yaşadığı okulla ilgili problemlerin başında ise ders çalışmama ve ödev yapmama gelmekte olduğu anlaşılmıştır.
- ✓ Ailelerin çocuklarıyla yaşadığı ailevi problemlerin başında ise kardeşlerle geçimsizlik ve televizyonu çok izleme geldiği bulunmuştur.
- ✓ “*Aile İçinde Sorun Çözme*” uygulama temasında yapılan etkinliklerin öğrencilerin kazanımın hedeflediği “Problem Çözme” becerisini sergilemelerine katkı sağladığı görülmüştür.

- ✓ Çalışmada, öğrenci ve ailelere göre öğrencilerin çoğunun ailesinde işbölümü yapıldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Öğrencilere göre, aile içerisinde karar alınırken ailelerin öğrencilere fikirlerini sorma durumları nispeten yetersiz bulunmuştur.
- ✓ Çalışmada, öğrencilerinin çoğunun ev içinde ve dışında sorumlulukları olduğu tespit edilmiştir.
- ✓ Çalışmada, öğrencilerinin büyük çoğunluğunun evde üstlenebileceği görev ve sorumluluklarla ilgili yeni bir fikir sunmadığı ve karar alma süreçlerine dâhil edilmedikleri tespit edilmiştir.
- ✓ Çalışmada, “*Aile içinde işbirliği ve sorumluluk*” uygulama teması içinde yapılan ‘*Aile Treni*’ etkinliğinden sonra baba, anne, kardeş ve öğrencilerin aile işbölümü içerisinde aldıkları görevlerin çeşitlerinde ve sıklıklarının ciddi bir artış olduğu tespit edilmiştir.
- ✓ “*Aile içinde işbirliği ve sorumluluk*” uygulama teması etkinlikleri genel olarak değerlendirildiğinde, etkinliklerin öğrencilerin kazanımın amaçları arasında olan ‘*Öz saygı, öz güven ve yeniliğe açıklık*’ gibi kişisel nitelikleri sergilemelerine katkı sağladığı görülmüştür.
- ✓ “*Aile içinde işbirliği ve sorumluluk*” uygulama teması etkinliklerinin öğrencilerin sorumluluk, dayanışma, aile birliğine önem verme, adalet gibi değerlerini geliştirmelerine katkı sağladığı anlaşılmıştır.
- ✓ Çalışmada, öğrencilerin çoğunun aile içerisinde haksız davranışlar gözlemlediği tespit edilmiştir. Öğrencilerin gözlemlediği haksız davranışlar kötü davranışta bulunma, fiziksel ve duygusal şiddet olmuştur. Çalışma grubunun yaklaşık %25’inin (6 öğrenci) fiziksel şiddete maruz kaldığı anlaşılmıştır.
- ✓ Çalışmada, öğrenci gözlemlerine göre en çok haksız davranış kardeşlerden en az haksız davranışın ise annelerden geldiği tespit edilmiştir.
- ✓ Öğrencilere yapılan haksız davranışların en çok bilgisayar, televizyon, tablet gibi teknolojik aletlerin paylaşımı sırasında yapıldığı anlaşılmıştır.
- ✓ Öğrencilerin ‘*Aile İçinde Haklara Saygı*’ uygulama temasında yapılan etkinlikler sayesinde kazanımın hedefleri olan ‘*Öz Yönetim (Etik Davranma)*’ ‘*Başkalarının kişisel haklarına saygı gösterme*’ ve ‘*Toplumsal kurallara uyma*’ becerileri konusunda farkındalık kazandıkları gözlemlenmiştir.

- ✓ Çalışmada öğrencilerin çoğunun aile bireylerinde olumsuz tepkiye neden olan davranışlar gözlemlendiği tespit edilmiştir. Öğrenciler en çok anne ve babalarının kavga etmelerin rahatsız olmuşlar ve bunun olumsuz bir davranış olduğunu ifade etmişlerdir.
- ✓ Çalışmada aileler çocuklarının kardeşlerle uyumsuzluk, sinirli olma, kendini ifade edememe, çok oyun oynama ve sorumsuz olma gibi davranışlarından rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir.
- ✓ “*Ailede Olumlu Tepki Yaratan Görgü Kuralları*” uygulama teması etkinliklerinden olan “*Görgü Kuralları Kampanyası*” etkinliği aracılığıyla öğrenciler sorun yaşadıkları kişilerle sorunlarının çözüldüğünü, karşılarındaki kişileri daha iyi tanıdıklarını, karşılarındaki kişileri mutlu ettiklerini ve utangaçlıklarının geçtiklerini ifade etmişlerdir. Bu etkinliğin çalışma öncesinde ailelerin çocuklarında gördükleri olumsuz davranışlardan olan kardeşlerle geçimsizlik, sinirli olma, kendini ifade edememe gibi sorunların çözümüne katkı sağladığı ve öğrencilerin olumlu tepki yaratan ve görgü kurallarına uyan davranışları hayatlarına transfer etmeleri noktasında öğrencilere katkı sağladığı gözlemlenmiştir.
- ✓ “*Ailede Olumlu Tepki Yaratan Görgü Kuralları*” uygulama teması etkinliklerinin öğrencilerin kazanımın hedefi olan “*Öz yönetim (Etik davranma)*” becerisini ve “*Toplumsallık*” kişisel niteliğini sergilemelerine katkı sağladığı görülmüştür.
- ✓ Çalışmada, öğrencilerin aileleri ile çoğunlukla etkileşimsiz etkinliklerle vakit geçirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Etkileşimsiz etkinliklerin başında ise televizyon izlemenin geldiği saptanmıştır. Ailelerin ise çocuklarıyla en çok parka giderek vakit geçirdiği tespit edilmiştir.
- ✓ “*Aile İle Kaliteli Vakit Geçirme*” uygulama teması içerisinde yapılan “*Ailemle Eğleniyorum*” etkinliğinden öğrenci ve ailelerin neredeyse tamamının memnun kaldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Çalışmada, öğrenci ve ailelerin “*Ailemle Eğleniyorum*” etkinliğinin aile birliğine katkı sağladığını, bu etkinlik sayesinde eğlendiklerini, beraberce vakit geçirdiklerini ifade ettikleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra ailelerin bu etkinlik sayesinde çocuklarını daha yakından tanıyarak yeteneklerini ve ilgilerini keşfetmelerine katkı sağladığını düşündükleri görülmüştür.

- ✓ “*Aile İle Kaliteli Vakit Geçirme*” uygulama temasından uygulanan etkinliklerin öğrencilerin ‘*Öz Yönetim (Eğlenme)*’ ve ‘*Kaynakları Etkili Kullanma (Planlama ve Üretim)*’ becerilerini geliştirmelerine katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra bu temada uygulanan etkinlikler sayesinde sevgi, saygı ve aile birliğine önem verme değerlerinin öğrenciler tarafından geliştirilmesine imkân sağlandığı anlaşılmıştır.
- ✓ Çalışmada yapılan tüm etkinliklerin öğrencilerin aile birliğine önem verme, sevgi, saygı, tasarruflu olma, sorumluluk, dayanışma gibi değerlerini geliştirmesine ve bu değerleri davranış haline getirmelerine katkı sağladığı görülmüştür. Bunun yanı sıra çalışmada uygulanan etkinliklerin öğrencilerin öz yönetim, iletişim, kaynakları etkili kullanma, araştırma, işbirliği gibi becerilerini geliştirmelerine katkı sağladığı gözlemlenmiştir.

5.3 ÖNERİLER

5.3.1 Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

Bu bölümde araştırma sonuçlarına dayalı olarak bazı paydaşlara çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

5.3.1.1 Milli Eğitim Bakanlığı’na Öneriler

- ✓ 2017 Hayat Bilgisi Dersi Taslak Programında “*Aile birliğine önem verme*” değeri yer alırken bu değer, 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’ndan çıkarılmıştır. “*Aile birliğine önem verme*” değerinin tüm öğretim programlarında yer almasının uygulayıcıların ve ders kitabı hazırlayıcıların dikkatini çekeceği düşünülmektedir. Bu sebeple “*Aile birliğine önem verme*” değerinin tekrardan öğretim programlarına dâhil edilmelidir.
- ✓ 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda aile ile ilgili kazanımların sayısı ve kapsamı düşürülmüştür. Bu doğrultuda aile ve değerleriyle ilgili kazanımların sayısının artırılması ve kapsamının genişletilmesi önerisinde bulunulabilir.

- ✓ Değerler eğitiminin etkinlik temelli uygulamalarının olumlu sonuçlar vermesi ışığında, bakanlık tarafından öğretmenlere değerler eğitimi etkinlik temelli yapmaları konusunda kurslar ve hizmet içi eğitimler verilmesi önerisi yapılabilir.
- ✓ Değerler eğitimi süreçlerine ailelerinin daha aktif katılabilmesi amacıyla okullarda konferans, panel gibi etkinlikler düzenlenmesi bakanlık programına alınmalıdır.
- ✓ Karakter ve değer eğitimi çalışmalarının daha profesyonel ve daha etkili yapılabilmesi amacıyla bu süreçlerle ilgilenecek ve yönetecek bakanlık birimi kurulmalıdır.

5.3.1.2 Öğretmenlere Öneriler

- ✓ Öğretmenler öğrencilerin, bilişsel ve duyuşsal becerilerini geliştirmek için derslerini değer ve becerilere dayalı etkinliklerle zenginleştirmelidir.
- ✓ Öğretmenler değer eğitimi sürecinde tek bir yaklaşımla yetinmemeli değer eğitimiyle ilgili bütün yaklaşımlara öğretim sürecinde yer vermelidir.
- ✓ Öğretmenler değer eğitimi sürecinde drama, örnek olay, hikaye tamamlama, beyin fırtınası, grupla çalışma, problem çözme gibi yöntem ve teknikleri etkinliklerinde kullanmalıdır.
- ✓ Öğretmenler etkili bir değer eğitimi için öğrencilerini yakından tanımaya çalışmalı ve onların sorunları tespit edip çeşitli etkinliklerle değerleri hayatlarına transfer edip sorunlarını çözmelerine yardımcı olmalıdır.
- ✓ Öğretmenler değer eğitimi sürecine aileleri katmak amacıyla ailelerle toplantılar düzenlemeli, değer eğitimi sürecinde ailelerin rolünü etkili bir şekilde anlatmalıdır.
- ✓ Öğretmenler aileyle ilgili kazanımlara önem vermeli, ailelerin karşı karşıya kaldıkları tehditlerin savuşturulmasına yönelik eylem planları oluşturup uygulamaya koymalıdır.
- ✓ Öğretmenler ailelerin çocuklarıyla daha fazla vakit geçirebilmesi amacıyla şartlar sağlamalı ve bu konuda aileleri teşvik etmelidir.

5.3.1.3 Ailelere Öneriler

- ✓ Aileler çocuklarının akademik başarılarıyla ilgilendiği kadar ahlaki gelişimleriyle de ilgilenmelidir.
- ✓ Aileler çocuklarına sağlıklı bir değer eğitimi yapabilmeleri amacıyla çeşitli kitaplar okuyarak, imkânları dâhilinde seminer ve konferanslara katılarak kendilerini bu noktada geliştirmelidir.
- ✓ Aileler okulda değerler eğitimi yapılması konusunda istekli ve ısrarcı olmalı, bu konuda okul idaresi ve öğretmenlerle iletişim halinde olmalıdır.
- ✓ Aileler çocuklarının sağlıklı bir karakter geliştirmeleri amacıyla öncelikle evde çocuklarıyla vakit geçirmeli, onları dinlemeli ve saygılı bir ev atmosferi oluşturmaktadır.
- ✓ Aileler çocuklarına doğru örnek olmalı ve çocukları çevrenin olumsuz etkilerinden korumalıdır.

5.3.2 İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

- ✓ Bu çalışma, 3.sınıf ve hayat bilgisi dersiyle sınırlıdır. Aile birliğine önem verme değeriyle ilgili eğitimin tüm kademelerinde ve içeriği uygun olan derslerde bu değerlerin fark edilmesi, sergilenmesi, önemsenmesi ve kazandırılması amacıyla araştırmalar yapılmalıdır.
- ✓ Bu çalışma, nitel bir çalışmalıdır. Aile birliğine önem verme değeriyle ilgili ölçek geliştirebilir ve deneysel çalışmalarla bu değere yönelik etkinliklerin etkisi ölçülebilir.
- ✓ Değerler eğitiminde ailenin önemini vurgulayacak ve aile katımlı değerler eğitimi etkinlikleri ve programlarıyla ilgili çalışmaların artırılması önerisinde bulunulabilir.
- ✓ Çocukların aileleriyle, ailelerinde çocukları ile yaşadıkları sorunların tespiti ve bu sorunların değer ve karakter eğitimi çalışmalarıyla çözümüne yönelik araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Acat, M. B. ve Aslan, M. (2012). Yeni Bir Değer Sınıflaması Ve Bu Sınıflamaya Bağlı Olarak Öğrencilere Kazandırılması Gereken Değerler. *Kuram ve Uygulama Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1461-1474.
- Akarsu, S. (2015). *İlkokul (1-4) ve Ortaokul (5-8) Müzik Ders Kitaplarında Yer Alan Şarkıların Değerler Bakımından İncelenmesi ve Değerler Eğitimine İlişkin Öğrenci Algıları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Dyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akbulut, M. G. ve Saban, A. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Şiddetle İlgili Algılarının Çizdikleri Resimler Aracılığıyla İncelenmesi. *Turkish Journal of Education*, 1(1), 21-37.
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Apaydın, H. (2001). Aile İçi İletişimin Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(12-13), 319-337.
- Arpacı, F. (2004). *Ev ile İlgili İşlerden Kaynaklanan Stres: Kadın Öğretmenler Üzerinde Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Aslan, M. (2011). *İlköğretimde Karakter Eğitimi Ve Öğrencilere Kazandırılması Gereken Değerler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Ateş, F. (2013). *İlkokul Ve Ortaokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Ve Uygulamalarına Yönelik Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ay, T. S. (2010). *Sosyal bilgiler dersinde yerel toplum çalışmalarından yararlanma. Bir eylem araştırması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 121-144. Web: <http://dergipark.gov.tr/ded/issue/29198/312593> adresinden erişilmiştir.
- Aydın, M. (2011). Değerler, İşlevleri Ve Ahlak. *Eğitime Bakış Dergisi*, 7 (19), 39-45
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 16-19.
- Aydın, M. Z. ve Gürler, Ş. A. (2012). *Okulda Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aydın, M. Z. (2013). *Değer Sandığı Okulda Değerler Eğitimi Materyalleri Aile Birliği*. Ankara: Nobel.
- Aydın, M. Z. (2013). *Değer Sandığı Okulda Değerler Eğitimi Materyalleri Nezaket*. Ankara: Nobel.
- Aydın, M. Z. (2013). *Değer Sandığı Okulda Değerler Eğitimi Materyalleri Sorumluluk*. Ankara: Nobel.
- Aydın, S. (2016). *İlkokul 3. Sınıf Öğrencilerinin Hayat Bilgisi Programında Yer Alan Kişisel Nitelikleri Kazanma Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aydoğan, N. (2010). Kardeş Kavgalarını(Savaşlarını) Ve Kardeş Rekabetini Önlemenin 4 Yolu. Web: <http://nuraydogan.terapi.com/2010/12/03/kardes-kavgalarisavaslarivi-ve-kardes-rekabetini-onlemenin-4-yolu/> adresinden 3 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Bacanlı, H. (1999). Üniversite Öğrencilerinin Değer Tercihleri. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 5(4), 597-610.

- Bacanlı, H. (2002). *Psikolojik kavram analizleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Baştımar, Y. A. ve Koçak, F. (2016). Sorun Çözebilen Bireyler Yetiştirmek. Web: <http://www.terabook.org/sorun-cozebilen-bireyler-yetistirmek/> adresinden 27 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Bayaltun, G. (2013). Anne-Baba-Çocuk Arasındaki İletişim Sorunlarıyla Çocukta Ortaya Çıkabilecek Sorunlar. Web: https://www.tavsiyeediyorum.com/makale_10755.htm adresinden 15 Nisan 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8) 101-129.
- Bayraktutan, F. (2005). *Aile İçi İlişkiler Açısından İnternet Kullanımı*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilek, E. (2009). *İlköğretim Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde Dramatizasyon Yönteminin Öğrencilerin Sosyal-Duygusal Uyumlarına Ve Akademik Başarılarına Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilis, Ö. P. (2011). *Çizgi Filmlerde Temsil Edilen Toplumsal Değerler Sistemi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Canatan, A. (2008). Toplumsal Değerler Ve Yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(1), 62-71.
- Cheng, A. S., ve Fleischmann, K. R. (2010). Developing A Meta İVENTORY Of Human Values. *Proceedings Of The Association For Information Science And Technology*, 47(1), 1-10.
- Cihan, N. (2014). Okullarda Değerler Eğitimi Ve Türkiye'deki Uygulamaya Bir Bakış. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 429-436
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2002). *Research methods in education*. London: Routledge.

- Cooksey, E. C., and Fondell, M. M. (1996). Spending Time With His Kids: Effects Of Family Structure On Fathers' And Children's Lives. *Journal Of Marriage And The Family*, 693-707.
- Çalışkur, A.ve Aslan, E. (2013). Rokeach Değerler Envanteri Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Balıkesir University The Journal Of Social Sciences Institute*, 16(29), 81-105.
- Çamdibi, H.M. (2014). *Şahsiyet Terbiyesi Ve Gazali*. İstanbul : Çamlıca Yayınları
- Çelikkaya, H. (1998). *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Çoban, A. (ty.) Aile İçi İletişim Sorunları. Web: http://www.adnancoban.com.tr/iletisim_sorunlari.html adresinden 16 Nisan 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Çopur, Z., Erkal, S., & Şafak, Ş. (2007). Annelerin 12 yaş üzeri çocuklarıyla ilişkilerinde yaşadıkları çatışmaların incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/serkal.pdf> adresinden 19 Şubat 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Derince, Z. M.ve Özgen, B. (2015). Eylem Araştırması. *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz Ve Yaklaşımları*. Seggi, F. N., ve Bayyurt, Y. (Editörler) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Deveci, H. (2008). Hayat Bilgisi Dersinin Tanımı, Kapsamı Ve İlköğretim Programındaki Yeri. *Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 1-20). Ş. Yaşar, (Editör), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Doğan, S. (2009). *Ailede Sevgi Eğitimi*. İstanbul: Selis Kitaplar.
- Doğan, Y. (2007). İlköğretim Çağındaki 10-14 Yaş Grubu Öğrencilerinin Gelişim Özellikleri. *UÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(13), 155-187.
- Duban, N. (2008). *İlköğretim Fen Ve Teknoloji Dersinin Sorgulamaya Dayalı Öğrenme Yaklaşımına Göre İşlenmesi: Bir Eylem Araştırması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Durualp, E.ve Aral, N. (2010). Altı Yaşındaki Çocukların Sosyal Becerilerine Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,39(39), 160-172.
- Ekinci, H. (2017). Değerler Eğitimi: Nezaket Ve Görgü Kuralları. Web: <https://Hursitekinci.Com/2017/01/28/Degerler-Egitimi-Nezaket-Ve-Gorgu-Kurallari/> adresinden 8 Mayıs 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Erikli, S. (2016). *Development And Implementation Of A Values Education Program For Pre School Children*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erkman, F. ve Rohner, R. P. (2006). Youths' Perceptions Of Corporal Punishment, Parental Acceptance, And Psychological Adjustment In A Turkish Metropolis. *Cross-Cultural Research*, 40(3), 250-267.
- Ersoy, F. (2013). *Sosyal Bilgiler Dersiyle Bütünleştirilmiş Aile Katılımlı Karakter Eğitimi Programının Geliştirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ertuğrul, H. (2000). *Ailede Ve Okulda Çocuk Eğitimi*. İstanbul :Nesil Yayınları
- Eryılmaz, A. (2011). Pozitif Psikoterapi Ve Gelişimsel Rehberlik Bağlamında Ergenler İçin Bütçe Yönetme Konusunda Sınıf Rehberliği Programı. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi Uluslararası E-Dergi*, 1(1), 1-17.
- Eryılmaz, M. A. (2016). *Sınıf Öğretmenlerinin Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Derslerinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Etherington, M. (2013). Values Education: Why The Teaching Of Values In Schools Is Necessary, But Not Sufficient. *Journal Of Research On Christian Education*, 22(2), 189-210.
- Fichter, J. (2001). *Sosyoloji nedir?* (Çev. Çelebi, N.) İstanbul: Attila Kitabevi.

- Gill, R. and Jaswal, S. (2007). Impact Of Parent's Education And Occupation On Children For Learning Values Through 'Teaching Values' Programme. *Journal Of Human Ecology*, 21(3), 185-189.
- Graves, C. W. (1970). Levels Of Existence: An Open System Theory Of Values. *Journal Of Humanistic Psychology*, 10(2), 131-155.
- Green, T. A. (2011). *The Implementation Of Character Education In Alabama High Schools*. Unpublished Doctoral Dissertation, Capella University.
- Grinage, A. L. (2005). *Character education programs and student suspension rates from school: Do character education programs decrease student suspensions from regular instructional public elementary schools in texas?*(Order No. 3181044). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (305428544). Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/305428544?accountid=15333>
- Gümüş, O. (2016) *İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Türk Büyüklerine Saygı, Aile Birliğine Önem Verme Ve Vatanseverlik Değerlerinin Karma Yaklaşımına Dayalı Etkinliklerle Öğretimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gündüz, M. (2014). *İlköğretim 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde "Sorumluluk" Değerinin Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımı İle Öğretiminin Akademik Başarı Ve Tutuma Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Güneş, A. (2014). *Doğal Ebeveynlik*. İstanbul :Timaş Yayınları.
- Güneş, A. (2015). Kaliteli Vakit Geçirmek. Web: <https://www.facebook.com/Dr.AdemGunes/posts/952979488071200:0> adresinden 26 Aralık 2017 tarihinde erişilmiştir.
- Güneş, A. (t.y) Kardeş Çatışmaları Ve Birkaç Çözüm Önerisi-I Web: <http://www.ademgunes.com/?article,177> adresinden 3 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar: Ahlâk Psikolojisi, Ahlâki Değerler Ve Ahlâki Gelişme: Profesörlük Tezi*. İstanbul: Ötüken.
- Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Gürün, O. A. (1984). *Çocuğumuzu Tanıyalım*. İstanbul:İnkılâp Yayınevi.
- Halstead, J. M. And Taylor, M. J. (2000). Learning And Teaching About Values: A Review Of Recent Research. *Cambridge Journal Of Education*, 30(2), 169-202.
- Hınçal, S. (1993). *Çocukların Aile Kararlarına Katılımı Konusunda Çocuk Ve Ebeveyn Görüşlerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Johnson, A. P., (2015). *Eylem Araştırması El Kitabı*. (Çev. Uzuner, Y.and Anay, M. Ö.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kaan, S. (2014). *Kişilerarası Sorun Çözme Becerileri Eğitimi Programının Okul Öncesi Dönem Çocukları Üzerindeki Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kahraman, M. S.ve Çokamay, G. (2016). Aile İçi Şiddet ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri: Temel Kavramlar, Güvenlik Planı Hazırlama ve Alternatif Tedavi Model Örnekleri. *Psikiyatride Guncel Yaklasimler-Current Approaches in Psychiatry*, 8(4), 321-336.
- Karababa, A. (2015) *Değerler ve Değerler Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Karatekin, N., Ekşi, H., Işılak, H., Otrar, M., Koç Yıldırım, P., ve Durmuş, A. (2013). *Perese Değerler Eğitimi Öğretmen Kitabı, Adalet*. İstanbul: EDAM
- Karatekin, N., Ekşi, H., Işılak, H., Otrar, M., Koç Yıldırım, P., ve Durmuş, A. (2013). *Perese Değerler Eğitimi Öğretmen Kitabı, Doğruluk*. İstanbul: EDAM
- Karatekin, N., Ekşi, H., Işılak, H., Otrar, M., Koç Yıldırım, P., ve Durmuş, A. (2013). *Perese Değerler Eğitimi Öğretmen Kitabı, Dostluk*. İstanbul: EDAM
- Karatekin, N., Ekşi, H., Işılak, H., Otrar, M., Koç Yıldırım, P., ve Durmuş, A. (2013). *Perese Değerler Eğitimi Öğretmen Kitabı, Sabır*. İstanbul: EDAM

- Karatekin, N., Ekşi, H., Işılak, H., Otrar, M., Koç Yıldırım, P., ve Durmuş, A. (2013). *Perese Değerler Eğitimi Öğretmen Kitabı, Yardımseverlik*. İstanbul: EDAM
- Karatekin, N., Ekşi, H., Işılak, H., Otrar, M., Koç Yıldırım, P., ve Durmuş, A. (2013). *Perese Değerler Eğitimi Öğretmen Kitabı, Saygı*. İstanbul: EDAM
- Karatekin, N., Ekşi, H., Işılak, H., Otrar, M., Koç Yıldırım, P., ve Durmuş, A. (2013). *Perese Değerler Eğitimi Öğretmen Kitabı, Sorumluluk*. İstanbul: EDAM
- Katılmış, A. (2010). *Sosyal Bilgiler Derslerindeki Bazı Değerlerin Kazandırılmasına Yönelik Bir Karakter Eğitimi Programının Geliştirilmesi*. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaya, K. ve Tuna, M. (2010). Popüler Kültürün İlköğretim Çağındaki Çocukların Aile İçi İlişkileri Üzerindeki Etkisi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 237-256.
- Kaya, M. ve Taşkın, O. (2016). Okulda değerler eğitimi. *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi (S.131-157)* Mustafa Köylü (Edt.) Ankara: Nobel.
- Kazancı, D. (2012) Şiddet Türleri (Duygusal, Fiziksel, Ekonomik, Fiziksel Şiddet). Web: https://www.tavsiyeediyorum.com/makale_8393.htm adresinden 3 Ocak 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Kearse-Johnson, K. L. (2014). *Examination Of Teachers' Perceptions Of Character Education Factors In A Rural School District In South Carolina* Doctoral Dissertation, South Carolina State University.
- Kepenekçi, Y. K. ve Özcan, A. Y. (2000). Okullarda Suçun Önlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 33(1), 153-163.
- Kerschenstainer, G. (1977). *Karakter Kavramı ve Terbiyesi*, (Çev. H. Fikret Kanad), Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Keskin, S. C. (2012). Değer Eğitiminde Geçmişten Günümüze Bir Işık:“Aile Bilgisi Dersi” Model Önerisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(23), 117-156.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin*

araştırılması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Keskin, Y. (2016). Değer Sınıflaması Üzerine Aksiyonel Bir Deneme. *Electronic Turkish Studies*, 11(3), 1485-1510.
- Keskin, Y. (2016). Değerlere Genel Bir Bakış: Tanımı, Özellikleri, İşlevi Ve Sınıflandırması. *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi İçinde (S.51)* Mustafa Köylü (Edt.) Ankara: Nobel Yayınları
- Kılıç, Z.ve Gültekin, M. (2014). İlköğretimde Çocuğu Olan Ailelerin Çocuklarının Eğitim Ve Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar Ve Eğitim Gereksinimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 182(182), 85-112.
- Kirschenbaum, H. (2000). From Values Clarification To Character Education: A Personal Journey. *The Journal Of Humanistic Counseling*, 39(1), 4-20.
- Koçyiğit, M. (2014). Modernizm toplum ve eğitim. *Kardelen* (81).
- Koh, K. T., Camiré, M., Lim Regina, S. H.and Soon, W. S. (2017). Implementation Of A Values Training Program İn Physical Education And Sport: A Follow-Up Study. *Physical Education And Sport Pedagogy*, 22(2), 197-211.
- Köksal, H.(2017). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı. *Etkinlik Örnekleriyle Hayat Bilgisi Öğretimi İçinde*. (S.75-99), Bayram Tay (Edt.) Ankara, Pegem Akademi.
- Köylü, M. (2010) Küresel Bağlamda Değerler Eğitimine Duyulan İhtiyaç Ve Batı Dünyasında Din Eğitimi Teorileri. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 20-27
- Köylü, M.(2016). Değerler Eğitiminin Verildiği Yerler. *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi İçinde (S.105-129)* Mustafa Köylü (Edt.) Ankara: Nobel.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri Ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*. 15(45), 59-76
- Lenhart, A., Rainie, L. And Lewis, O. (2001). Teenage Life Online: The Rise Of The Instant-Message Generation And The Internet's Impact On Friendships And Family Relationships.

- Lodico, M. G., Spaulding, D. T., & Voegtle, K. H. (2010). *Methods in educational research: From theory to practice* (Vol. 28). John Wiley & Sons.
- Lott, L. Inter,R. (2002). *Chores Without Wars. Ev İşlerini Savaşa Dönüştürmeyin,* (Çev. Şarika GEDİKLİ), İstanbul:Hayat Yayınları.
- McNiff, J. (2004). *You and your action research project*. London: Routledge.
- Mermer, H. (2017) *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kişilerarası Sorun Çözme Becerilerini Geliştirmede "Sorunlarımızı Çözebiliriz Oyunu"nun Ve Serbest Oyunun Etkisinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Meydan, H. (2012). *İlköğretim okullarında değerler ve karakter eğitimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Meydan, H. (2014). Okulda Değerler Eğitiminin Yeri Ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme An Evaluation On The Role Of Values Education İn School And Values Education Approaches. *Beü İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(1), 93-108*
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2015). *Nitel Veri Analizi*. (Çev. Ed. Sadegül Akbaba Altun ve Ali Ersoy). Ankara: Pegem.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2009). *İlköğretim 1. 2. ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı ve Din Öğretimi Genel Müdürlüğü (2010). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: MEB. Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2017). *Hayat Bilgisi Dersi Taslak Öğretim Programı, İlkokul 1. 2. 3. Sınıflar*. Ankara: MEB. Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı, İlkokul 1. 2. 3. Sınıflar*. Ankara: MEB. Yayınları.

- Nalbant, A. ve Babaoğlan, E. (2016). Risk Altındaki Öğrenciler: Yozgat Örneği/Students at Risk: Yozgat Example. *e-International Journal of Educational Research*, 7(3).
- Odabasi, H. F. (2005). Parent's Views on Internet Use. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 4(1).
- Ogden, L.E., (2016). Bebekler Anne Karnında Ne Öğreniyor? Web: https://www.bbc.com/turkce/dergi/vert_earth/2016/07/160705_vert_ear_an_ne_karnında_ogrenme adresinden 15 Nisan 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Okumuş, E. (2010). Toplum ve Ahlak Eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 28-32
- Orhan, A. (2013). *Hayat Bilgisi Dersi Programının Karakter Eğitimi Açısından Öğretmen Ve Öğrenci Perspektiflerine Göre Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Cumhuriyet Üniversitesi.
- Özdemir, L. (2003). *Yaratıcı Drama Dersinin Duygusal Zeka Gelişimine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özden, M. Y. ve Durdu, L. (2016). *Eğitimde Üretim Tabanlı Çalışmalar İçin Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özen, R. (2015). *Türk Toplumundaki Üç Kuşak Annelerin Çocuklarında Olmasını İstedikleri Değerler Ve Değer Sınıflaması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özen, Y. (2001). *Sorumluluk Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 217-239.
- Özmen, S. K. (2004). Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27-39.
- Özyurt, M. (2015). *İlkokul Üçüncü Ve Dördüncü Sınıf Değer Eğitimi Programının Geliştirilmesinde Okul Temelli Yaklaşımın Etkililiğinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. London: SAGE Publications, inc.
- Quadır, S. E. (2009). Ailede Evle İlgili Fiziksel Yaşam Becerilerini Çocuklara Öğretmede Ebeveyn Rehberliği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16(16).
- Regalado, M., Sareen, H., Inkelas, M., Wissow, L. S. and Halfon, N. (2004). Parents' discipline of young children: Results from the National Survey of Early Childhood Health. *Pediatrics*, 113(Supplement 5), 1952-1958. *research from theory to practice*. Sanfrancisco, CA: John Wiley&Sons. Inc.
- Rippen Gill & G. Jaswal (2017) Teaching Values' Programme: It's Impact on Urban Children (5-7 Years), *Studies on Home and Community Science*, 4:1, 45-50, DOI: [10.1080/09737189.2010.11885298](https://doi.org/10.1080/09737189.2010.11885298)
- Rokeach, M. (1973). *The Nature Of Human Values*. New York: Free Press.
- Sagor, R. (2000). *Guiding School Improvement With Action Research*. Ascd.
- Sandberg, J. F. and Hofferth, S. L. (2001). Changes In Children's Time With Parents: United States, 1981–1997. *Demography*, 38(3), 423-436.
- Sapsağlam, Ö. (2015) *Anasınıfına Devam Eden Çocuklara Uygulanan Sosyal Değerler Eğitimi Programının Sosyal Beceri Kazanımına Etkisinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi.
- Saygılı, H. (2016). Kaliteli ve Verimli Zaman Geçirmek Aile İlişkilerini Güçlendiriyor. Web: <https://neu.edu.tr/kaliteli-ve-verimli-zaman-gecirmek-aile-iliskilerini-guclendiriyor/?lang=tr> adresinden 17 Ocak 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Schwartz, S. H. (2006). Basic Human Values: An Overview. *Recuperado De* [Http://Www. Yourmorals. Org/Schwartz](http://www.Yourmorals.Org/Schwartz).
- Selvitopu, A. Taş, A. ve Bora, V. (2015). Ortaöğretim Öğrencilerine Kazandırılması Gereken Değerlere İlişkin Ailelerin Okuldan Beklentileri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(3), 979-994.
- Sever, B. (2015) *İlkokul Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Programındaki Değerlerin Kazandırılması Sürecinin Öğretmen Ve Aile Görüşlerine Göre İncelenmesi*.

Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Singh, A. (2011). Evaluating The Impacts Of Value Education: Some Case Studies. *International Journal Of Educational Planning and Administration*, 1(1), 1-8.
- Soriano, E., Franco, C. And Sleeter, C. (2011). The Impact Of A Values Education Programme For Adolescent Romanies In Spain On Their Feelings Of Self-Realisation. *Journal Of Moral Education*, 40(2), 217-235.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2011). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara :Anı Yayıncılık.
- Stringer, E. T. (2007). Action Research. Los Angeles: London: SAGE Publications, Inc.
- Superka, D. P. And Johnson, P. L. (1975). Values Education: Approaches And Materials (ERIC Document Reproduction Service No: ED103284).
- Superka, D. P. and Johnson, P. L. (1975). Values Education: Approaches and Materials. Web: <https://eric.ed.gov/?id=ED103284> adresinden 15 Kasım 2017 tarihinde erişilmiştir.
- Şafak, Ş., Çopur, Z., & Özkan, U. M. A. (2006). Çocukların Evle İlgili Faaliyetlere Harcadıkları Zamanın İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi. Web: <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/sszcmao.pdf> adresinden 17 Aralık 2017 tarihinde erişilmiştir.
- Şahin, M. ve Gültekin, M.(2014). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dayalı Politika Uygulayan Ülkelerde Kadın Ve Aile (İzlanda, Finlandiya, Norveç, İsveç, Türkiye)*. İstanbul: Sekam Yayınları.
- Şarlak, Z. (2012). Aile Bütçesi ve Kaynak Yönetimi. *Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları*. İstanbul: Nakış Ofset
- Şentürk, Ü. (2008). Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 7-31.
- Şimşek, N. (2013). Hayat Bilgisinde Kişisel Nitelik (Değer) Öğretimi. *International Journal Of Social Science*, 6(1), 1325-1346.

- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995). Ailede Çocuk Eğitimi Araştırması (Aralık 1992-Aralık1993). Ankara Yayını (No:84).
- Tabak, E. (2015). Çocuğun Eğitiminde Aile İçi Saygının Önemi. Web: http://www.gundemgazetesi.com/koseyazilaridetay.php?kose_id=146&yazar_adi=Emine%20Tabak%20Ahmet adresinden 1 Mayıs 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Tahiroğlu, A. Y., Bahalı, K., Avcı, A., Seydaoğlu, G.ve Uzel, M. (2009). Ailedeki Disiplin Yöntemleri, Demografik Özellikler Ve Çocuklardaki Davranış Sorunları Arasındaki İlişki. *Çocuk Ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 16(2), 67-82.
- Tarhan, N. (2010). *Aile Okulu: Mutlu Aile Olmak İçin Makul Çözümler*. İstanbul: Timaş.
- Tarhan, N. (2014). *Bilinçli Aile Olmak*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Taşdemir, D. (2015). *Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Ülkemizin Kaynakları Ünitesinin İstasyon Tekniği İle Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarısı Ve Derse Karşı Tutumuna Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tay, B. (2017). Hayat Bilgisi Hayatın Bilgisi. *Etkinlik Örnekleriyle Hayat Bilgisi Öğretimi İçinde*. (S.1-43), Bayram Tay (Edt.) Ankara:Pegem Akademi.
- Tay, B. ve Yıldırım, K. (2009). Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılması Amaçlanan Değerlere İlişkin Aile Görüşleri. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1499-1542.
- Taylor, S., Field, T., Yando, R., Gonzalez, K. P., Harding, J., Lasko, D. And Bendell, D. (1997). Adolescents' Perceptions Of Family Responsibility-Taking. *Adolescence*, 32(128), 969-976.
- Tazeoğlu, S. (2011). *Çocukların Benlik Algıları, Davranış Sorunları Ve Ana-Babaların Kullandıkları Disiplin Yöntemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tezel, A. (2006). Aile İçi İletişim. *Journal Of Human Sciences*,1(1).

Tonga, D. (2016). Transforming Values Into Behaviors: A Study On The Application Of Values Education To Families İn Turkey. *Journal Of Education And Learning*, 5(2), 24-37.

Ulusoy, K. (2017). Hayat Bilgisi Dersinde Değerler Ve Değerler Eğitimi Etkinlik Örnekleriyle Hayat Bilgisi Öğretimi İçinde. (S.323-351), . Bayram Tay (Edt.) Ankara,:Pegem Akademi.

Ulusoy, Y. (2010) Ailede Sevgi ve Saygı. Web: <http://www.yilmazulusoy.com/tr/makaleler/ailede-sevgi-ve-saygi> adresinden 6 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir.

Uzunkol, E. (2014). *Hayat Bilgisi Öğretiminde Uygulanan Değerler Eğitimi Programının Öğrencilerin Özsaygı Düzeyleri, Sosyal Problem Çözme Becerileri Ve Empati Düzeylerine Etkisi*. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü.

Uzunkol, E.ve Yel, S. (2016). Hayat Bilgisi Dersinde Uygulanan Değer Eğitimi Programının Özsaygı, Sosyal Problem Çözme Becerisi ve Empati Üzerine Etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 41(183).

Ülken, H.Z. (2001). *Bilgi ve Değer*. Ankara: Ülken Yayınları.

WEB1:http://www.trthaber.com/m/?news=japonyada-yaslilar-yalniz-yasamamak-icin-suc-isliliyor&news_id=362603&category_id=4 adresinden 1 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir.

WEB2: www.tdk.gov.tr adresinden 19 Kasım 2017 tarihinde erişilmiştir.

WEB3: <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/saglik/turkiyede-intihar-orani-yuzde-50-artis-gosterdi-30038136> adresinden 5 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir.

WEB4: <http://www.milliyet.com.tr/alkol-ve-madde-kullanim-yasi-10-a-dustu--pembenar-detay-cocuk-1283783/> adresinden 5 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir.

WEB5:

<http://www.tuik.gov.tr/Start.do;jsessionid=7nbQbrJY32KJb0fPZRJcl2LzGhdc1s4WbnvdGhp2tbNmlwd9TL3d!-707114116> adresinden 5 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir.

WEB6: <https://amicable.io/infographic-global-divorce-rates/> adresinden 5 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir.

- Yalçinkaya, H. ve Şanlı, N. (2003). İlköğretim Okulu 11-16 Yaş Öğrencilerinin Ailede Karar Vermeye Katılımı Konusundaki Görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 157.
- Yaşaroğlu, C. (2013). Hayat Bilgisi Dersi Kazanımlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(7) 849-858.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19(19), 499.
- Yeliz, K. Günay, R.ve Aydın, H. (2016). Okul Öncesi Eğitimde Drama Yöntemi İle İşlenen Değerler Eğitimi Derslerinin Farkındalık Düzeyi Üzerindeki Etkisi. *Sakarya University Journal Of Education*, 6(1), 23-37.
- Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem Ve Zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84.
- Yıldırım, A. (2015). *Hilmi Ziya Ülken'de Din Değer İlişkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, M. (2014). *Değerler Eğitimi ve Okul Etkinlikleri*. İstanbul: DEM.
- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim Öğrenci Ailelerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Değerler. Values That Parents Of The Primary Pupils Demand To Be Educated In School). *Değerler Eğitimi Dergisi (The Journal Of Values Education* 8, 19, P. 207-223.

EKLER

EK 1. GÖRÜŞME SORULARI

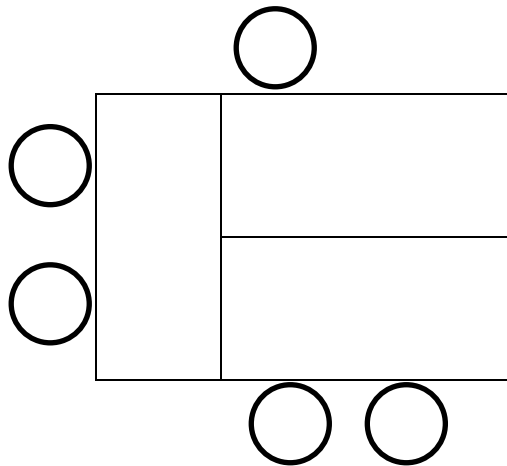
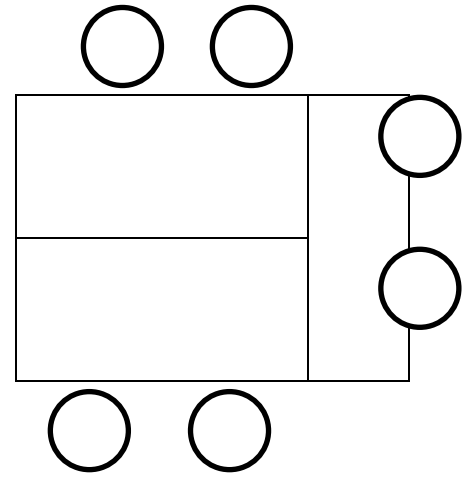
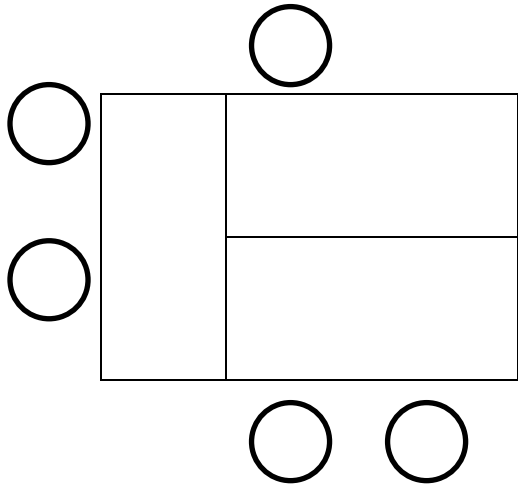
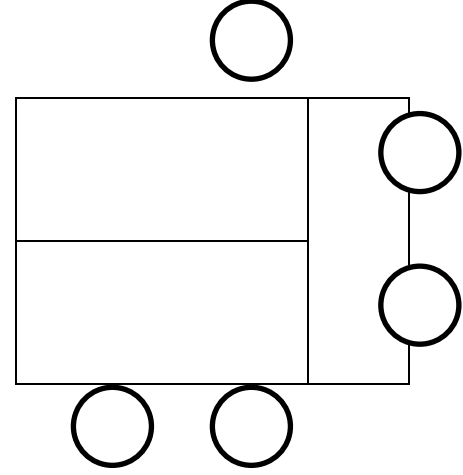
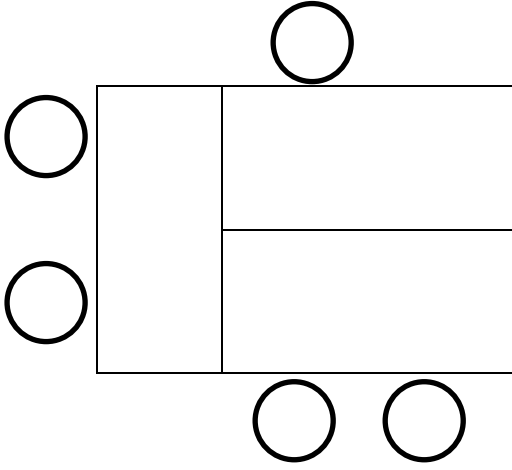
Uygulama Teması	Öğrenci-Aile	Görüşme Soruları
Aile Bütçesi	Öğrenci	Aile bütçesine katkı sunuyor musunuz? b) Sunuyorsanız hangi katkıları sunuyorsunuz? a) Yaptığınız bu katkıların faydası oluyor mu? Nasıl?
	Aile	Çocuğunuz aile bütçesine katkı sunuyor mu? Sunuyorsa eğer neler yapıyor?
Aile Geçmişine Yolculuk	Öğrenci	Sizce aile büyükleriniz (dede, nine, anne, baba) eskiden nasıl yaşarlardı? Şimdiki çocuklar nasıl yaşıyor?
Ailem Özel Bir Çevre-Ailede İletişim	Öğrenci	Ailenizdeki bireylerle iletişim kurarken nelere dikkat ediyorsunuz, neden?
	Aile	Çocuğunuzun sizinle iletişimini nasıl görüyorsunuz? Nelere dikkat ediyor veya etmiyor?
Aile İçinde Sorun Çözme	Öğrenci	Ailenizdeki bireylerle sorun yaşıyor musunuz? a) Yaşıyorsanız eğer sorunları çözebildiniz mi? b) Çözebildiyseniz nasıl çözdünüz?
	Aile	Evde çocuğunuzla en çok hangi sorunları yaşıyorsunuz?
Aile İçinde İşbirliği Ve Sorumluluk	Öğrenci	Ailenizde işbirliği yapılıyor mu? a) Yapılıyorsa hangi konularda iş birliği yapılıyor? b) Sizin aldığınız görevler nelerdir? c) Bu görevleri siz mi almak istediniz yoksa aileniz mi verdi? Sizce aile içinde neden görev dağılımı yapılmalı? Ailenizde kararlar nasıl alınıyor? Örnek verir misiniz?
	Aile	Çocuğunuza verdiğiniz görevler, sorumluluklar var mı? Varsa nelerdir? Ailenizde kararlar nasıl alınıyor? Çocuğunuzun fikirlerini alıyor musunuz?
Aile İçinde Haklara Saygı	Öğrenci	Ailenizdeki bireyler birbirlerine saygılı davranıyorlar mı? a) Davranmıyorlarsa bunun sebepleri ne olabilir?
Ailede Olumlu Tepki Yaratın Görgü Kuralları	Öğrenci	Aile içinde olumsuz davranışlar gözlemliyor musunuz? a) Gözlemliyorsanız bu davranışlar nelerdir?
	Aile	Çocuğunuzda hangi olumsuz davranışları gözlemliyorsunuz? a) Bu olumsuz davranışların sebepleri neler olabilir?
Aile İle Kaliteli Vakit Geçirme	Öğrenci	Ailenizle nasıl vakit geçiriyorsun? a) Tüm aile bireylerinin katıldığı gezi, oyun, etkinlik yapıyor musunuz? b) Siz hiç böyle bir etkinlik hazırladınız mı? c) Hazırladıysanız nasıl bir etkinlik hazırladınız anlatır mısınız?
	Aile	Çocuklarınızla vakit geçiriyor musunuz? Geçiriyorsanız neler yapıyorsunuz kısaca anlatınız?

EK 2. SINIF PLANI

Tahta

Kapı

Öğretmen Masası

EK 3. DERS PLANLARI ve ETKİNLİK FORMLARI

AİLE BÜTÇESİ UYGULAMA TEMASI DERS PLANI VE ETKİNLİK FORMLARI

Kazanım: B.3.25. Kaynakları bilinçli olarak tüketmenin aile bütçesine katkısını açıklayan çeşitli etkinliklerde bulunur.

Kullanılan Yöntem ve Teknikler: Anlatım, soru-cevap, tartışma, kelime ilişkilendirme testi, istasyon, proje, yaparak-yaşayarak öğrenme.

Kullanılacak Materyaller: Boya kalemleri, resim kağıdı, A4 kağıtları.

İşlenecek Değerler ve Beceriler: Tasarruflu olma, aile birliğine önem verme, saygı-Zaman, Para ve Materyal Kullanma, Bilinçli Tüketici Olma.

Etkinliklerin Amaçları: Öğrencilerin aile bütçesi kavramı hakkında algılarını ortaya çıkarabilmek. Aile bütçesi hakkında farkındalık oluşturabilmek. Öğrencilerin hem derste öğrendiklerini hayatlarına transfer etmelerini sağlamak hem de çeşitli tasarruf yollarını kullanarak aile bütçesine katkı sunmasını sağlayabilmek.

DERSİN İŞLENİŞİ

a. Giriş: Öğretmen öğrencileri selamladıktan sonra boş A4 kâğıtlarını dağıtır ve aile bütçesi denilince akıllarına ne geldiğini yazmalarını ister. Bunun için öğrencilere 2 dakika süre verir. Sürenin bitiminin ardından öğretmen kelime ilişkilendirme testlerini toplar. Aralarından birkaç tane örnek okur ve karşılıklı olarak aile bütçesinin ne demek olduğuna dair tartışma yürütülür, öğrencilerin fikirleri alınır. Bu sayede, aile bütçesi konusunda farkındalık oluşturulmaya çalışılır.

b. Ana Etkinlikler: Öğretmen aile bütçesi konusunda öğrencilerin fikirlerini aldıktan sonra konunun daha iyi anlaşılması amacıyla aile bütçesi konusunda öğrencilere bilgilendirme yapar. Aile bütçesi tablosunu tahtaya çizer. Tasarrufun aile bütçesine olan katkısından bahseder. Öğrencilere evde aile bütçesine nasıl katkı yapabileceklerine dair sorular sorar. Öğrencilerden cevapların alınmasının ardından, aile bütçesiyle ilgili istasyon çalışmasına geçilir. İstasyonlar, gruplar ve istasyon şefleri belirlenir. Öğretmen öğrencilere gerekli yönergeler verdikten sonra etkinlik uygulanmaya başlar. Öğrencilerden her istasyonda 5 dakika çalışmaları istenir. Aile bütçesiyle ilgili istasyonlar resim, hikâye, şiir, bilgi yazısı ve slogan istasyonlarından oluşur. İstasyon çalışmasının ardından üretilen materyaller sınıfta sunulur.

Dersin işlenişi devamı...

Bitiş: Öğretmen öğrencilerden 1 hafta önce ayarlayıp getirmelerini istediği evlerine gelen en son elektrik faturalarını çıkarmalarını ister. Öğrencilerden en son gelen elektrik faturasını kaybetmemelerini söyler. Ardından öğretmen bir aylık bir süreci kapsayan projeyi öğrencilere anlatır. Proje şu şekildedir: öğrenciler Öğrenciler, 1 ay boyunca, öğretmenin de anlatacağı, elektrik tasarrufu yöntemlerini kullanarak en son gelen elektrik faturasının miktarını azaltmaya çalışırlar. Bu konuda aileler de bilgilendirilir ve çocuklarına yardımcı olmaları rica edilir. Bir sonraki gelecek olan fatura öğretmen tarafından istenir ve miktarında azalma olup olmadığı anlaşılmaya çalışılır.

Değerlendirme: Elektrik faturasındaki artma veya azalma değerlendirme kapsamına alınabilir.

Etkinlik Formu 1. Kelime İlişkilendirme Testi.

AİLE BÜTÇEYİ (6)

(1) Yardım

(2) İstekliliği

(3) Sevegi

(4) İnsanlık

(5) Dürüstlük

(6)

İstasyon Etkinliği Veri Örnekleri

AİLE BÜTÇESİNE NASIL KATKISUNABİLİRİZ?

- 1) Tasarruf yaparak katkı sunarız.
- 2) Kumbarda para biriktirerek.
- 3) Parasını boş harcamayarak.
- 4) Harcadığımızı boş harcamayarak.
- 5) İhtiyacımız olmayan bir şeyi almamak.
- 6) Boşu yazar işleri ve beyazları sordurmak.
- 7) Çok pahalı şeyleri almamak.
- 8) Özet okullara gitmemek ve pazarlara gitmemek.
- 9) Paraları alık suluk yere harcamamalıyız.
10. Örgün olup geçimini sürdürür.
11. Fazla bir şeyler almamak.
- 12) Abartılı kıyafetler almamak.
- 13) Her şeyi almamak.
- 14) Zararlı yiyecek ve içecek almamalıyız.
- 15) Çok oyunmak almamalıyız.

İstasyon Etkinliği Veri Örnekleri-2

İstasyon Etkinliği Sırasinda Bir Fotoğraf

AİLE GEÇMİŞİNE YOLCULUK DERS PLANI VE ETKİNLİK FORMLARI

Kazanımlar: B.3.7. Aile büyüklerinden hayatta olanların çocukluğunu araştırır.

Kullanılan Yöntem ve Teknikler: Anlatım, soru-cevap, gösterip yaptırma, yaparak-yaşayarak, tartışma yöntemi, grup çalışması

Kullanılacak Materyaller: Çalışma kağıdı, karton, makas, yapıştırıcı, aile bireylerinin fotoğrafları.

İşlenecek Değerler ve Beceriler: Aile birliğine önem verme, çalışkanlık, saygı-Araştırma, zamanı ve mekanı doğru algılama.

Etkinliklerin Amaçları: Öğrencilerin aile büyüklerinin çocukluklarını araştırarak geçmiş ve bugün arasında köprü kurabilmesini sağlamak. Aile büyüklerinin çocukluğunda var olan değerlerle şimdiki değerler arasında karşılaştırma yapabilmesine yardımcı olmak.

DERSİN İŞLENİŞİ

a. Giriş: Öğretmen bugün derste anlatacakları hakkında bilgi verdikten sonra ‘Sizce bugün derste neler öğreneceğiz?’ sorusunu yöneltir. Cevapları aldıktan sonra öğretmen, derse öncelikle kendi çocukluk yıllarına ait birkaç fotoğraf göstererek öğrencilerin dikkatini çeker. Fotoğraflarda öğretmenin çocukluk yıllarına ait kültür öğelerine dikkat çekilir. Fotoğraflarda oynanan birkaç oyun göstererek bu oyunları bilip bilmediklerini sorar. Cevapları aldıktan sonra kendi çocukluk anılarından birini anlatarak öğrencilere derse güdülemeye çalışır.

b. Ana Etkinlikler: Öğretmen bir gün öncesinden aile büyüklerinden biriyle röportaj yapmalarını istemiştir (Bkz. Etkinlik formu 2). Öğrenciler, röportaj sırasında konuştuklarını öğretmenin hazırladığı etkinlik formuna yazıp getirmişlerdir. Öğretmen öğrencilerden röportaj kağıtlarını çıkarmalarını ister. Daha sonra içerisinde eskiden oynanan oyunlar, aile hayatı ve okul hayatının günümüzdeki okul, aile ve oyunlarla karşılaştırılmasını isteyen etkinlik kağıdı öğrencilere dağıtılır (Bkz. Etkinlik formu 3). Öğrencilerden eskiden oynanan oyunları, okul ve aile hayatının nasıl olduğu hakkında çıkarımda bulunmaları için yaptıkları röportajlardan faydalanmaları istenir. Röportaj soruları etkinlikte bulunması istenen okul, aile hayatı ve oyunlara göre hazırlanmıştır. Her grup üyesi yaptığı röportajı grup arkadaşlarına okur ve fikir edinmelerini sağlar.

Dersin işlenişi devamı...

Öğretmen örnek çıkarım için 2 kişiye yaptığı röportajı okutur ve bazı çıkarımlarda bulunur. Daha sonra gruplar etkinlikte istenenleri bulmak için çıkarımlarda bulunurlar. Öğretmen etkinlik boyunca gruplara rehberlik yapar. Gruplar çalışmalarını bitirdikten sonra grup sözcüleri bütün sınıfa sunumlarını yapar.

c. Bitiş: Öğretmen yapılan sunumlardan yola çıkarak geçmiş ile bugün arasında karşılaştırmalar yapar. Öğrencilere geçmişteki değerler ile günümüzdeki değerlerin farklarını hissettirmeye çalışır. Genel olarak dersin özeti yapılır.

d. Değerlendirme: Öğrencilerin yaptığı etkinlik sunumları değerlendirme kapsamına alınır.

Etkinlik formu 2. GemiŖle Röportaj

Röportaj Yapılan KiŖi.....

Ŗakınlık Derecesi.....

GEMİŖLE RÖPORTAJ

Nerede doėđdunuz?

.....

Sizin ocukluğunuzda doėđduėunuz yer nasıl bir yerdi?

.....

.....

Nerede okudunuz kaç yıl okula gittiniz?

.....

Çocukken retmenler, renciler nasıldı, dersler nasıl iŖlenirdi?

.....

.....

Çocukken aile içi iletiŖiminiz nasıldı, örnek verebilir misiniz?

.....

.....

Çocukken oynadığımız oyunlar nasıldı örnek verebilir misiniz?

.....

.....

Etkinlik formu 3. Eskiden-Şimdi

↓

OYUNLAR

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ESKİDEN

↓

AİLE HAYATI

.....

.....

.....

.....

.....

.....

↓

OKUL HAYATI

.....

.....

.....

.....

.....

.....

↓

OYUNLAR

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ŞİMDİ

↓

AİLE HAYATI

.....

.....

.....

.....

.....

.....

↓

OKUL HAYATI

.....

.....

.....

.....

.....

.....

AİLEM ÖZEL BİR ÇEVRE- AİLEDE İLETİŞİM DERS PLANI VE ETKİNLİK FORMLARI

Kazanım: B.3.3. Aile üyeleri ile arasındaki iletişim biçimi ile diğer kişilerle olan ilişki ve iletişim biçimi arasındaki farkı ayırt ederek ailenin özel bir yer çevre olduğunu kavrar.

Kullanılan Yöntem ve Teknikler: Anlatım, soru-cevap, tartışma, eğitsel oyun, drama

Kullanılacak Materyaller: soru kartları, boya kalemleri, çalışma kağıdı, video

İşlenecek Değerler ve Beceriler: Aile birliğine önem verme, estetik sahibi olma, saygı, sevgi, nezaket-İletişim.

Etkinliklerin Amaçları: Öğrencilerin aile bireyleriyle olan ilişki ve iletişim biçimlerinin diğer kişilerle olan ilişki ve iletişim biçiminden farklı olduğunu bu sebeple ailenin özel bir çevre olduğunu anlamasını sağlamaktır. Bunun yanı sıra aile özel olduğunu için aile bireyleriyle kurulacak olan iletişimin de özel olacağına kavrayabilmelerine yardımcı olmak.

DERSİN İŞLENİŞİ

a. Giriş: Öğretmen derse çizgi film den

https://www.youtube.com/watch?v=x_Q3kDbIKwM) bir kesit izleterek başlayacağını söyler. Çizgi film izlendikten sonra öğretmen, çocuğun ailesiyle olan diyaloglarını nasıl bulduklarını sorar. Aile ile iletişim ve ilişki kurarken farklı davranıldığı durumuna dikkat çekilir.

b. Ana Etkinlikler: Giriş etkinliğinden sonra öğretmen, “Karıştır Elleri” isimli oyunu oynatır. Oyun şöyledir: Sınıftan 5’er kişilik iki grup oluşturulur. Ayrıca oyunda yardımcı olmak üzere 10 kişi daha belirlenir. Sınıftaki diğer öğrenciler taraftar yapılırlar. Yarışma için tahtanın önüne iki masa çekilir. On yardımcı öğrenciden 5 tanesi bir masanın diğer 5 tanesi diğer masanın önüne geçer. Yardımcı öğrenciler sağ elleri masanın üstüne gelecek şekilde masanın üzerine koyarlar. Diğer ellerinde öğretmenin hazırladığı soru kartları bulunur. Yarışacak olan öğrenciler sırayla masaların önüne gelir. Karıştır elleri komutuyla yardımcı öğrenciler ellerini birbirinin üstüne koymaya çalışır. En üstte kalan elin sahibi diğer elinde tuttuğu karttaki soruyu önündeki yarışmacıya sorar. Yarışan öğrenci 15 saniye içinde soruya doğru cevap vermeye çalışır. Yanlış cevap verirse elenir. Doğru cevap verirse soruyu soran öğrenciyi eler. Yardımcı öğrencilerden en çok eleyen yarışmayı kazanır. Örnek sorular: “Öğretmenine yaşını sormak istiyorsun nasıl sorarsın?”

Dersin işlenişi devamı...

“ Babana yaşını sormak istiyorsun nasıl sorarsın?” “Okul müdürüne nasıl olduğunu soracaksın nasıl sorarsın?” “ Annene nasıl olduğunu soracaksın nasıl sorarsın?” “Evinize daha önce tanışmadığımız bir misafir geldi onu karşılarken ne dersiniz?” “Ablanız okuldan eve geldi onu nasıl karşılırsınız?” “ Öğretmeninizden kalem isteyeceksiniz nasıl istersiniz?” “ Kardeşinizden kalem isteyeceksiniz nasıl istersiniz?” “Belediye başkanıyla röportaj yapmaya gittiniz ona ne zamandan beri bu görevi yaptığını soracaksınız nasıl sorarsınız?” “ Dedenize emekli olmadan önce yaptığı işte kaç yıl çalıştığını soracaksınız nasıl sorarsınız?” Oyun oynatıldıktan sonra soruların ve cevapların analizine geçilir. Aileyle konuşurken daha samimi, diğer insanlarla konuşurken daha resmi konuşulduğu öğrencilere sezdirilmeye çalışılır. Öğretmen konuyu pekiştirmek için örnek olaylar verip öğrencilerden canlandırmalarını ister. Örnek olaylarda aile içi ve resmi kişilerle konuşma durumları verilir. Canlandırılan her dramadan sonra öğretmen öğrencilerden, dramada geçen resmi ve samimi konuşmalara örnek vermelerini ister. Dramalar yapıldıktan sonra öğretmen, aile içi iletişimde samimiyetin aşırı ilerlemesinde dolayı kaynaklanan saygısızlığın doğurduğu sorunu anlatan örnek olayı okur. Ardından örnek olayla ilgili çalışmalar yapılır (bkz. Örnek olay 1). Öğretmen ailenin özel bir yer olduğunu, orada kendimizi farklı ve güvende hissettiğimizi söyleyerek dersin bitiş kısmına geçer.

c. Bitiş: Bu bölümde öğretmen öğrencilerden ailesini temsil eden bir arma tasarımlarını veya şiir yazmalarını ister.

d. Değerlendirme: Arma ve şiirler değerlendirme kapsamına alınır.

Etkinlik Formu 4. Karıştır Elleri Oyunu Soru Kartları

Öğretmeninizden kalem isteyeceksiniz nasıl istersiniz?	Kardeşinizden kalem isteyeceksiniz nasıl istersiniz?
Babana yaşını sormak istiyorsun nasıl sorarsın?	Dedenize emekli olmadan önce yaptığı işte kaç yıl çalıştığını soracaksınız nasıl
Evinize daha önce tanışmadığınız bir misafir geldi onu karşılarken ne dersiniz?	Ablanız okuldan eve geldi onu nasıl karşılarsınız?
Okul müdürüne nasıl olduğunu soracaksın nasıl sorarsın?	Acıktığın zaman kendi evinde ne yaparsın başkasının evinde ne yaparsın?
Annene nasıl olduğunu soracaksın nasıl sorarsın?	Hastayken annen sana nasıl davranır?
Öğretmenine yaşını sormak istiyorsun nasıl sorarsın?	Hastayken komşun sana nasıl davranır?
Belediye başkanıyla röportaj yapmaya gittiniz ona ne zamandan beri bu görevi yaptığını soracaksınız nasıl sorarsınız?"	

Karıştır Elleri Oyunundan Bir Fotoğraf

Örnek olay 1. Burak'ın Hatası

BURAK'IN HATASI

Nurgül Hanım ve oğlu Burak her hafta pazartesi günü yaptıkları gibi markete alışverişe gitmişlerdi. Burak son haftalarda annesinin sözünü hiç dinlemiyordu. Hazır markete gitmişken oğlunun canının istediği bir şeyi alarak onu sevindirmek istiyordu. Çünkü son günleri araları baya bozuktu. Nurgül Hanım Burak'a istediği bir şeyi alıp gelebileceğini söyledi. Burak tüketilmesi doktorlar tarafından tavsiye edilmeyen şekerlerden birini alıp gelmişti. Annesi alamayacağını söyledi fakat Burak sürekli itiraz ediyordu. Burak annesi istediğini almayınca önce ona bağırdı ve küserek marketten dışarı çıkıp bekledi. Annesi bu duruma çok üzüldü. Çünkü Burak çoğu zaman annesinin sözünü dinlemiyordu. Yarın ki aile toplantısında bu durumu öğretmenine açıp ondan yardım isteyecekti.

Ertesi gün

Nurgül Hanım ve Burak hazırlanıp okula doğru yola çıktılar. Okula vardıklarında Burak annesinin yanından ayrıлып kantine doğru gitti Nurgül Hanım'da öğretmenle görüşmek üzere yanına gitti. Tam öğretmeniyle konuşmaya başlamışlardı ki Burak çıkageldi. Elinde dün annesinin almasına izin vermediği şekerlerden vardır. Tam annesi müdahale edecekti ki öğretmen araya girdi:

- Burak elindeki o şekerlerde nedir? Bunların zararlı olduğunu bilmiyor musun?
- Haklısınız öğretmenim hemen çöpe atıyorum!

Nurgül Hanım Burak'la öğretmeni arasında geçen diyalogu şaşkınlıkla dinledi. Çünkü aynı şekerler için Burak'la kavga etmişlerdi. Şaşkınlık içerisinde öğretmenine dönüp:

- Dün aynı şekerleri yememesi konusunda uyardım fakat bana bağırdı. Siz söylediniz hemen bıraktı. Bu nasıl oluyor anlamadım! Aslında anne ve babanın da sözünü dinlemesi gerekmez mi?

Öğretmen Hakan Bey meseleyi hemen anladı. 'Ben Burak'la konuşurum' deyip Nurgül Hanım'ı evine yolcu etti. Derse girdi:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

AİLE İÇİNDE SORUN ÇÖZME UYGULAMA TEMASI DERS PLANI VE ETKİNLİKLERİ

Kazanım: B.3.17. Aile içinde çıkabilecek anlaşmazlıkları çözmek için, sorun çözme becerisini kullanır.

Kullanılan Yöntem ve Teknikler: Anlatım, soru-cevap, drama, problem çözme, tartışma, görsel okuma, grup çalışması,

Kullanılacak Materyaller: Video, sunum dosyası, etkinlik formu.

İşlenecek Değerler ve Beceriler: Aile birliğine önem verme, saygı, hoşgörü- Problem çözme.

Etkinliklerin Amaçları: Öğrencilere aile içinde karşılaştıkları sorunları saygı ve hoşgörü çerçevesinde sorun çözme basamaklarını kullanarak çözebilmesini sağlamak.

DERSİN İŞLENİŞİ

a. Giriş: Öğretmen derse aile içinde sorun yaşayan bir çocuğun videosunu izleterek başlar (<https://www.youtube.com/watch?v=YT9BZG73gMY>). Öğretmen “Videoda hangi sorunları görüyorsunuz?” diye soru sorar. Öğretmen ailede sorunların yaşanabileceğini fark ettirmeye çalışır.

b. Ana Etkinlikler: Öğretmen önceden hazırladığı aile içi sorun anlatan iki örnek olayı tahtaya yansıtır. Bu sorunları nasıl çözebiliriz diye soru sorar. Cevaplar alındıktan sonra sorun çözme basamakları anlatılır. Sorun çözme basamakları anlatıldıktan sonra öğretmen içerisinde sorun çözme basamakları olan etkinlik formlarını (bkz. Etkinlik formu 5) öğrencilere dağıtır. Öğrenciler grup halindedir ve gruplar forma, aile içinde yaşanabilecek bir sorunu yazarlar ve sorun çözme basamaklarını kullanarak sorunu çözmeye çalışırlar. Çalışma bittikten sonra öğretmen etkinlik formundaki sorunları ve çözüm yollarını drama olarak canlandırmalarını ister. Dramayı planlamaları için süre verilir. Daha sonra gruplar sırayla canlandırmalarını yaparlar. Her grubun canlandırması bittikten sonra sizce hangisi en iyi çözüm yolu diye sorulur.

Canlandırma etkinliğinden sonra “Beni İkna Et” oyununa geçilir. Sınıftaki öğrencilerden her biri ailesiyle yaşadığı bir sorun belirler. Belirledikleri sorunu kağıdın içine yazıp bir kutunun içine atarlar. Öğretmen rastgele bir kağıt seçer. Sorunun sahibini tahtaya çağırır. Öğrenci sorunu okur, gruplar çözüm yollarını söyler. Sorunun sahibi öğrenci en çok hangi grubun çözüm yolunu beğenirse o grup 10 puan alır. Yarışmanın sonunda en çok puan alan grup oyunu kazanır.

c. Bitiş: Öğretmen dersin bitiş kısmında öğrencilerden aile içinde ortaya çıkan sorunların çözümünde yapılan yanlışlar üzerine konuşma yapar.

d. Değerlendirme: Drama canlandırmaları değerlendirme kapsamına alınır.

Etkinlik Formu 5. Sorunlarımızı Çözüyoruz

ÇÖZÜM YOLLARI
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ÇÖZÜM YOLLARI
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ÇÖZÜM YOLLARI
.....
.....
.....
.....
.....
.....

SORUN
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

BELİRLEDİĞİMİZ EN UYGUN ÇÖZÜM YOLU:
.....
.....
.....
.....

AİLE İÇİNDE İŞBİRLİĞİ VE SORUMLULUK UYGULAMA TEMASI DERS PLANI VE ETKİNLİKLERİ

Kazanımlar: B.3.19. Ailede kararlar alınırken görüş bildirir ve kendisinin üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üreterek bunları uygular.

B.3.20. Aile içinde görev dağılımının adil olup olmadığını sorgular.

Kullanılan Yöntem ve Teknikler: Görsel okuma, örnek olay, grup çalışması, soru-cevap, tartışma, düz anlatım, proje.

Kullanılacak Materyaller: Fotoğraf, etkinlik formları.

İşlenecek Değerler ve Beceriler: Özsaygı, öz güven, yeniliğe açıklık, sorumluluk, adalet, aile birliğine önem verme, saygı- Katılım, Paylaşım, İş Birliği ve Takım Çalışması Yapma, karar verme, yaratıcı düşünme.

Etkinliklerin Amaçları: Öğrencilerin aile içindeki işbirliği ve iş bölümü konularına dikkatlerini çekmek. Öğrencilerin aile içindeki işbirliğinin adil olup olmadığını sorgulamalarını sağlamak. Öğrencilerin ve diğer aile bireylerinin aile içerisinde daha çok sorumluluk almalarına yardımcı olmak.

DERSİN İŞLENİŞİ

a. Giriş: Öğretmen derse bütün evin işlerini yapan temsili anne fotoğrafını (<https://tr.depositphotos.com/63959365/stock-illustration-housewife-vector-flat-illustration.html>) yansıtarak başlar. Öğrencilerden fotoğrafı yorumlamaları istenir. Fotoğraf yorumlandıktan sonra kendi evlerinde de böyle olup olmadığı sorulur. Gelen cevaplar üzerine tartışılır. Ardından öğretmen yorumlanan fotoğraftan yola çıkarak bugün ne işleneceği üzerine soru sorar. Öğrenci tahminleri alındıktan sonra örnek olay okunur.

b. Ana Etkinlikler: Derse girişten sonra, aile içinde karar alınırken fikri sorulmayan ve kendisine daha fazla iş verilen bir çocuğun hikâyesinin anlatıldığı örnek olay okunur (bkz. Örnek Olay-2). Örnek olayın okunmasının ardından üzerinde yorumlamalar yapılır ve örnek olayla ilgili etkinlik formundaki sorular cevaplandırılır. Öğretmen öğrencilere evde karar alınırken fikirlerinin sorulup sorulmadığını anlamak için sorular yöneltir. Evde adil bir işbölümünün faydalarından bahseder ve bu faydaları, öğrencilere buldurmaya çalışır. Örnek olay çalışması ardından, öğrencilerin ailelerinde hangi aile üyesinin hangi işi yaptığını tespit edebilmek amacıyla “Bizim Evde Kim Ne İş Yapar?” etkinlik formu yaptırılır (bkz. Etkinlik formu 6)

Dersin işlenişi devamı...

c. Bitiş: Ailede işbirliği yapmanın önemli olduğu vurgulandıktan sonra aile ile beraber yapılacak ödevin anlatılmasına geçilir. Öğretmen öğrencilerden bir aile toplantısı yapmasını ister. Aile toplantısı öncesi aileler öğretmen tarafından bilgilendirilir ve yardımları istenir. Toplantıda aile bireylerinin iş birliği yapılması için alabilecekleri görevler hakkında konuşulur. Öğrencilerden kendi alabileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretmesi istenir. Aile bireylerinin üstlendiği sorumluluklar belli olduktan sonra tüm aile bireylerinin katılımıyla “Aile Treni” yapımına geçilir. Aile treni kartonlardan yapılır. Ailede kaç birey varsa o kadar dikdörtgen şeklinde temsili vagon hazırlanır. Her bir vagona aile bireyinin fotoğrafı yapıştırılır ve yeni üstlendiği sorumluluklar fotoğrafın altına yazılır. Her birey için aynı şey yapıldıktan sonra vagonlar birleştirilir ve bir lokomotif yapılır. Lokomotifin üzerine aileyi temsil eden değerler yazılır. “Aile Treni” nin yapımı anlatıldıktan sonra “Görev Gözlem Kâğıdım” isimli etkinlik formu öğrencilere dağıtılır (bkz. Etkinlik formu 7). Bu form aracılığıyla öğrencilerden 1 hafta boyunca aile bireylerinin yeni aldıkları sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini gözlemlenmeleri istenir. 1 haftanın sonunda sunum yaptırılır ve konu üzerine tartışma yapılır.

Değerlendirme: Yapılan aile trenleri değerlendirme kapsamına alınabilir.

Örnek olay 2. Erkam'ın Sorunları

ERKAM'IN SORUNLARI

Erkam, ailesinin en küçük bireyiydi. 3.sınıfa gidiyor ve derslerinde çok başarılıydı. Ailesi tarafından çok seviliyor ve takdir ediliyordu. Erkam ailesiyle bu kadar iyi geçinmesine rağmen bir sorunu vardı. Ailesi Erkam'ı çok küçük gördüğünden herhalde bir karar alırken onun fikirlerini sormuyorlardı. Erkam bu sorunun farkındaydı fakat bir nasıl çözeceğini bilmiyordu. Erkam bir akşam odasında ders çalışırken susadı ve su içmek için mutfığa gitti. Mutfaktan geri dönerken ablasının sesini duydu:

"Erkam küçük olduğu için ona hiçbir görev vermiyorsunuz!" Ses oturma odasından geliyordu. Belli ki yine aile içinde bir karar alıyorlar ve Erkam'ı çağırıyorlardı. Erkam duruma alışmıştı. Sessizce odasına gitti üzüntülü bir halde ders çalışmaya devam etti. Ertesi sabah kahvaltıda baba Çetin Bey konuşmaya başladı:

-Erkam dün ablan ve annenle konuştuk senin ev içerisinde az görev aldığını fark ettik. Bu sebeple ev içerisinde sana birkaç görev vereceğiz. Mesela artık ekmek almaya sen gideceksin. Ayrıca sofrayı kaldırırken annene yardım edeceksin. He bir de çamaşırları katlayacaksın!

Babası konuştuğu Erkam hayretler içerisinde kalıyordu. Çünkü ablasına sadece çiçekleri sulama ve boşa çalışan lamba ve elektronik eşyaları kontrol etme görevi verilmişti. O anda hiç itiraz edemedi. Sanki dili tutulmuştu. Canı sıkılmış bir vaziyette okula gitti.

Öğretmen Hayat Bilgisi dersinde sorun çözme basamaklarını anlatmıştı. Erkam'ın da ailesiyle bir sorunu vardı ve sorun çözme basamaklarını kullanarak sorununu çözebilirdi. Öncelikle sorununu tespit etmesi gerekiyordu. Sorun şuydu: evde Erkam'la ilgili karar alınırken Erkam'ın fikri sorulmamış bir de üstüne hiç de adil olmayan bir görev paylaşımı yapılmıştı. Şimdi sırada çözüm yollarını bulmak vardı. Erkam üç tane çözüm yolu buldu. Birincisi durumu öğretmenine anlatıp ondan yardım istemek. İkincisi akşam ailesiyle bir toplantı düzenleyerek sorunu onlara anlatmak. Üçüncüsü ise ailesine bir mektup yazıp içindekileri mektupta anlatmak. İkinci çözüm yolunun daha mantıklı ve işe yarar olduğunu düşündü ve akşam ailesiyle bir toplantı düzenlemeye karar verdi.

Akşam tek tek herkesi oturma odasına topladı. Ailede karar alırken ona fikrinin sorulmaması, ev içindeki görev dağılımının adil yapılmaması gibi kafasına takılan

bütün sorunları ailesiyle paylaştı. Ailesi Erkam'ı sonuna kadar dinledi ve onun haklı olduğuna ikna oldular. Erkam'ın canını sıktıkları için ondan özür dilediler. Görev dağılımını daha adil yaptılar. Erkam artık hem severek yaptığı hem de gücünün yettiği çiçek sulama ve çamaşır katlama görevini aldı. Ablası da bakkala gitme ve sofrayı toplama görevini aldı. Erkam sorunun çözülmesine çok sevindi. Sorun çözme basamaklarını her sorunda uygulamaya karar verdi.

Sorular

1. Erkam'ın sorunu nedir?
2. Erkam sorununu nasıl çözdü?
3. Erkam neden hayretler içerisinde kalmıştı?
4. Siz de Erkam'ın başına geldiği gibi adaletsizliğe uğradınız mı?
5. Erkam'ın yerinde siz olsanız sorunu nasıl çözerdiniz?
6. Aile içinde karar alırken herkesin görüşünü bildirmesi neden önemlidir?
7. Aile içinde karar alınırken hiç görüş bildirdiniz mi? Bildirdiyseniz nasıl olduğu anlatınız.

8. Sizin ailenizdeki iş bölümü adil mi? Adilse nasıl, değilse neden?

9. Ailede adil bir iş bölümü nasıl olmalıdır?

10. Siz bir baba veya anne olsanız ailenizde nasıl bir iş bölümü yapardınız?

11. Aile içinde üstleneceğiniz görevlerle ilgili olarak geliştirdiğiniz yeni fikirler var mı? Varsa nelerdir?

Etkinlik Formu 6. Bizim Evde Kim Ne İş Yapar?

KİM NE İŞ YAPAR

BİZİM EVDE

BABAM

Annem iş yaparken
başına bakıyor,
dükkanı görüyor.

NEDEN: Anneme yardım ederse
annem çok iş yapar,
babam dükkanı görürse
para kazanamaz.

ANNEM

Eceleri temsiliyor,
yemek yapıyor ve
sofaya bakıyor.

NEDEN: Hicbirini yapmasa
satacağı badeyi olmasa.

KARDEŞLERİM

Sofrayı kuruyor,
babamla iş görüyor ve
yardım ediyor.

NEDEN: Anneme yardım
etmeye çalışıyor.

BEN

Kardeşime bakmak,
işçileri sulamak.

NEDEN: Bana hep bakiye
verilir.

İŞLERİNİ YAPARIZ

Etkinlik formu 7. Görev Gözlem Kâğıdım

GÖREV GÖZLEM KAĞIDIM

Kim	Görevleri	1.gün	2.gün	3.gün	4.gün	5.gün	6.gün	7.gün

1. Ailendeki görev dağılımının adil olduğunu düşünüyor musun? Neden?

2. Görevlerini yerine getirmeyenler sence neden getirmediler?

Aile Trenleri

AİLE İÇİNDE HAKLARA SAYGI UYGULAMA TEMASI DERS PLANI VE ETKİNLİK FORMLARI

Kazanımlar: B.3.28. Ailesinde ve yakın çevresinde (akrabaları, komşuları, vb.) birbirlerinin haklarına ne ölçüde saygı gösterildiğini gözlemler.

Kullanılan Yöntem ve Teknikler: Beyin fırtınası, soru-cevap, tartışma,

Kullanılacak Materyaller: Etkinlik formu, video.

İşlenecek Değerler ve Beceriler: Saygı, hoşgörü, nezaket, aile birliğine önem verme, sevgi- Öz yönetim, etik davranma

Etkinliklerin Amaçları: Öğrencilerin hak kavramı konusunda bilinç kazanmasını sağlamak. Toplu yaşamın ve aile birlikteliğinin getirdiği, aile bireylerinin haklarına saygılı davranılmasına katkı sunmak. Öğrencilerin aile bireylerinin birbirlerine karşı haksız ve saygısız davranışlarını gözlemlemelerini sağlayabilmek.

DERSİN İŞLENİŞİ

a. Giriş: Öğretmen derse, bir önceki derste işlenen konuları ve yapılan etkinlikleri özetleyerek başlar. Ardından tahtaya büyük harflerle ‘hak’ yazar ve öğrencilere hak denilince aklınıza ne geliyor sorusu sorulur. Gelen öğrenci cevapları tahtaya yazılır ve üzerinde tartışılır.

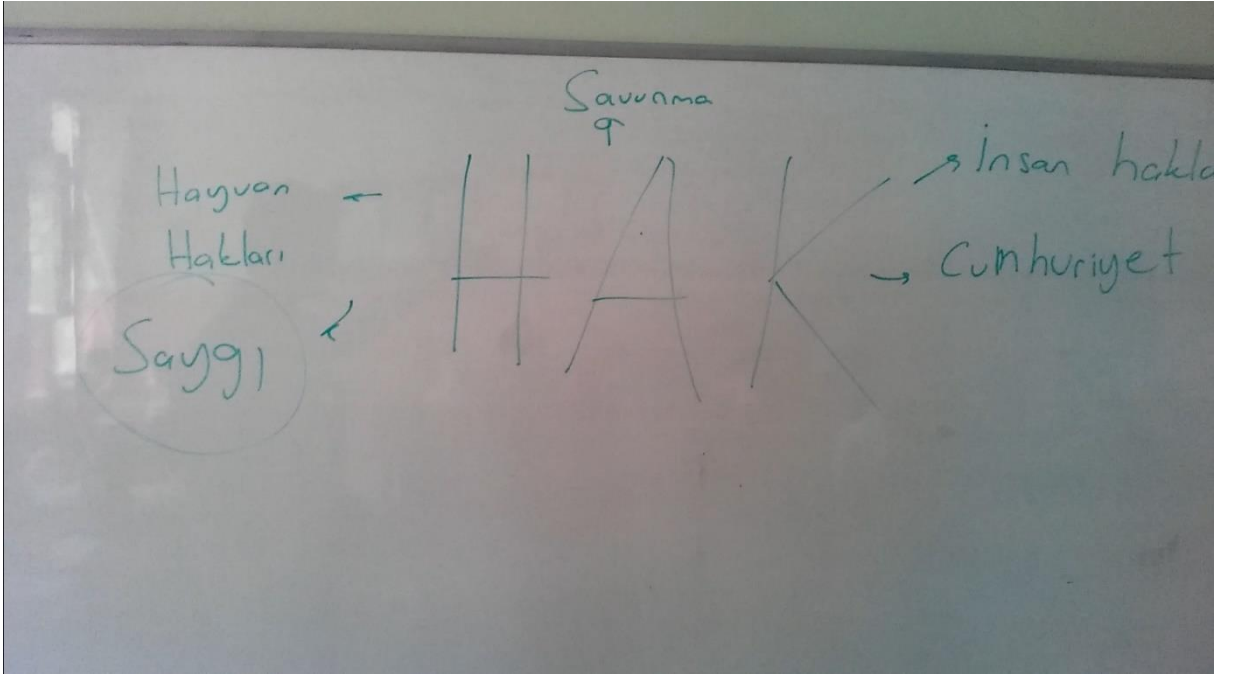
b. Ana Etkinlikler: Öğretmen hak kavramına dikkat çektikten sonra öğrencilere “Sizin haklarınız nelerdir?” sorusunu sorar. Öğrenci cevapları sınıfça tartışılır. Daha sonra öğretmen, genel olarak tüm insanların özelde ise çocukların sahip olduğu haklardan bahseder. ‘Çocuk Hakları Sözleşmesi’ ve hayvan haklarını da değinilir. Öğretmen hakların bilinmesinin öneminden bahseder. Daha sonra öğretmen, haklarımızın bir başkasının hakkını ihlal etmediği süreci bizim hakkımız olduğunu vurgulamak için öğrencilere “Sınıfta konuşma hakkımız var ama...” diye başlayan yarım bırakılmış cümleler iletir ve öğrencilerinin uygun bir şekilde tamamlamasını sağlar. Bu soruların ardından yukarıdaki sorunun benzeri sorulardan oluşan “Hakkım Var Ama” etkinlik formu (bkz. Etkinlik formu 8) dağıtılır. Öğrenciler uygun bir şekilde etkinliği tamamlamaları için öğretmen tarafından rehberlik yapılır. Çalışma bittikten sonra sorular tek tek öğretmen tarafından sesli okunur ve öğrencilerin yazdığı cevapları söylemeleri sağlanır. Öğretmen haklara saygılı olmanın iyice kavrandığına kanaat getirdikten sonra öğrencilerin evde kendilerine veya başkalarına yapılan haksızlıklardan örnek vermeleri istenir. gelen cevaplar sınıfça tartışılır.

Dersin işlenişi devamı...

c. Bitiş: Öğretmen öğrencilere ödev olarak, 1 hafta boyunca aile içinde ve yakın çevrelerinde gözlemledikleri haksız davranışları ve sebeplerini gözlemleyip yazmalarını sağlayacak “Görev Gözlem Formu”nu dağıtır (bkz. Etkinlik formu 9). Bir haftanın ardından gözlemlenen davranışlar ve nedenleri üzerine tartışma yapılır. Ders ailede saygının önemi vurgulanarak bitirilir.

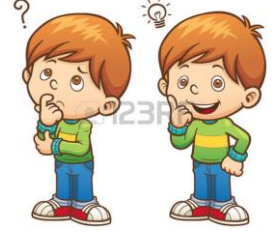
d. Değerlendirme: “Görev Gözlem Formu” değerlendirme kapsamına alınabilir.

Beyin Fırtınası Etkinliği

HAKKIM VAR AMA

Aşağıda yarım bırakılan cümleleri örnekteki gibi tamamlayalım.

Banyoya girme hakkım var ama benden sonra girecekler için temiz bırakarak.

Sınıfta ders görme hakkım var ama

Müzik dinlemeye hakkım var ama

Yemek yeme hakkımız var ama

Derste fikrimi söyleme hakkım var ama

Televizyon izlemeye hakkım var ama

Gece kitap okumaya hakkım var ama

Akrabalarımın ve komşularımın evlerine gitme hakkım var ama

Evde oyun oynamaya hakkım var ama

Birine söz verme hakkım var ama

Kantinden alışveriş yapma hakkım var ama

Eve alınan yiyeceklerden yeme hakkım var ama

Evde alınan kararlarda fikrimi söyleme hakkım var ama

Akrabalarımın ve komşularımın evlerine gitme hakkım var ama

AİLEDE OLUMLU TEPKİ YARATAN GÖRGÜ KURALLARI UYGULAMA TEMASI DERS PLANI VE ETKİNLİK FORMLARI

Kazanımlar: B.3.30. Ailesi ve yakın çevresiyle olan ilişkilerinde olumlu tepkiler yaratan ve görgü kurallarına uyan davranışlar gösterir.

Kullanılan Yöntem ve Teknikler: Anlatım, soru-cevap, tartışma, yaparak-yaşayarak öğrenme, drama, eğitsel oyun.

İşlenecek Değerler ve Beceriler: Toplumsallık, aile birliğine önem verme, hoşgörü- Öz yönetim, etik davranma, sorun çözme.

Etkinliklerin Amaçları: Öğrencilerin olumlu söz ve davranışların olumlu tepki alacağını; olumsuz söz ve davranışların ise olumsuz tepki alacağını kavramalarına yardımcı olmak. Görgü kurallarının sadece evde değil okul, hastane, sokak gibi ortamlarda da geçerli olduğunu anlatabilmek. Olumlu tepki yaratan ve görgü kurallarına uyan davranışların kişilerle yaşanan sorunların çözümünde etkili olduğunu görebilmeleri sağlamak.

DERSİN İŞLENİŞİ

a. Giriş: Öğretmen derse öğrencileri selamlayarak başladıktan sonra “Yankı Tepesi” isimli oyunu oynayacaklarını söyler. Öğretmen öncelikle yankının ne demek olduğunu sorar, gelen cevapların üzerine yankının tanımını yapar. Oyun şu şekildedir: 2 öğrenci tahtaya çıkar. Öğretmen birinin kulağına olumlu sözler içeren cümle söyler ve bu cümleyi aynen karşısındaki arkadaşına söylemesini ister. Karşısındaki öğrenci ise arkadaşının söylediği cümleyi aynen tekrar ederek kendisine iletir. Bu oyunun amacı öğrencilerin, olumlu söz ve davranışların olumlu söz ve davranışlarla karşılık bulacağını görmelerini sağlayabilmektir.

b. Ana Etkinlikler: Öğretmen olumlu tepki yaratan ve görgü kurallarına dikkat çeken davranışlara dikkat çektikten sonra öğrencilere, görgü kurallarının neler olabileceğini ve sonuçları hakkında sorular sorar. Öğrencilerden gelen cevaplar sınıfta tartışılır. Öğretmen görgü kurallarının öneminden ve olumlu sonuçlarından bahseder. Bu konunun daha iyi anlaşılması için “Aferin-Hayır” oyunu oynatılır. Oyun şu şekildedir: Öğretmen görgü kurallarına uyan bir davranış söyler ve sınıfın bu davranışın görgü kurallarına uyan bir davranış olduğunu tespit edip “aferin” tepkisi vermesi beklenir. Aynı şekilde görgü kurallarına uymayan bir davranış söylediğinde ise bu davranışın görgü kurallarına uymayan bir davranış olduğunu tespit edip “hayır” tepkisi vermeleri beklenir.

Dersin işlenişi devamı...

Oyunun ardından davranışlar ve tepkiler üzerine tartışma ortamı oluşturulur. Olumlu tepki yaratan ve görgü kurallarına uyan ve uymayan davranışların etkilerini daha iyi anlayabilmelerini sağlamak amacıyla daha önceden konuları verilen dramaların canlandırmalarına geçilir. Her grup okul, hastane, ev, sokak, komşuların evi gibi farklı bir ortamdaki görgü kurallarına uyan ve uymayan davranışları canlandırır. Öğretmen her dramının ardından dramada görgü kurallarına uyan ve uymayan davranışların öğrenciler tarafından tespit edilmesini sağlar. Bu davranışlar üzerine tartışma ortamı oluşturulur. Öğrencilerin görgü kurallarına uyan ve uymayan davranışlara gelen tepkileri görmesi sağlanır. Öğretmen dersle öğrenilenleri kısaca özetler ve projenin anlatımına geçilir.

c. Bitiş: Öğretmen dersin bu kısmında 1 haftalık süreyi kapsayacak “Görgü Kuralları Kampanyası” projesinin anlatımına geçer. Proje şu şekildedir: Öğretmen daha önceden bildiği veya daha önceki etkinlikler sırasında tespit edebildiği gözlemlerine dayanarak; her öğrenciye selamlaşma, iyi dileklerde bulunma, sevgi gösterme, başkalarına yardımcı olma gibi olumlu tepki yaratan ve görgü kurallarına uyan davranışları vererek 1 hafta boyunca aynı kişilere yönelik bu davranışları sergilemesini ister (Bkz. Tablo 23.). Bu süre boyunca öğrencilerden her gün yaşadıklarını ve karşısındaki kişilerin ne tepkiler verdiği gün gün yazmalarını ister. 1 haftanın sonunda öğrencilerin yaşadıklarını ve karşısındaki kişilerin ne tepki verdiğini anlatmaları sağlanır.

d. Değerlendirme: Öğrencilerin görevlerini yerine getirmeleri değerlendirme kapsamına alınabilir.

Yankı Tepesi Oyunundan Bir Fotoğraf

Drama Etkinliğinden Bir Fotoğraf

AİLE İLE KALİTELİ VAKİT GEÇİRME UYGULAMA TEMASI DERS PLANI VE ETKİNLİK FORMLARI

Kazanımlar: B.3.34. Ailesiyle birlikte eğlenmenin aile bireyelerine katkılarını açıklar, bunun için planlar yapar ve planıyla ilgili düşüncelerini etkili bir biçimde sunar.

Kullanılan Yöntem ve Teknikler: Anlatım, soru-cevap, tartışma, yaparak-yaşayarak öğrenme, örnek olay, proje, grup çalışması, workshop.

Kullanılacak Materyaller: Etkinlik formları.

İşlenecek Değerler ve Beceriler: Sevgi, saygı, aile birliğine önem verme-Öz yönetim (eğlenme), kaynakları etkinli kullanma.

Etkinliklerin Amaçları: Öğrencilerin aile ile birlikte vakit geçirmenin önemini kavramalarına yardımcı olmak. Bu doğruluda aile ile birlikte vakit geçirme amacıyla etkinlik üretmelerini ve bu etkinlikleri uygulamalarını sağlamak.

DERSİN İŞLENİŞİ

a. Giriş: Öğretmen derse öğrencileri selamladıktan sonra uzun zamandır ailesiyle dışarıda vakit geçiremediğinden bunun için hafta sonu ailesiyle beraber yaptıklarını anlatarak başlar. Daha sonra öğrencilere en son tüm aile bireyelerinin katılımıyla ne zaman vakit geçirdiklerini ve neler yaptıklarını sorar. Aileleriyle birlikte vakit geçirdikleri zaman neler hissettiklerini anlatmalarını sağlar.

b. Ana Etkinlikler: Öğretmen konunun daha iyi anlaşılması ve derinleştirilmesi amacıyla aile bireyelerinin birbirleriyle vakit geçirmediği bir ailenin üyesi olan çocuğun hikâyesinin anlatıldığı örnek olayı öğrencilere okur (bkz. Örnek olay-3). Örnek olayın okunmasının ardından etkinlik formunun çalışma soruları yapılır. Örnek olay çözümlemesinden sonra öğretmen, bir aile eğlencesi düzenlenmesi durumunda hangi etkinliklerin yapılabileceğiyle ilgili çalıştay (workshop) düzenler. Konuyla ilgili etkinlik formları gruplara dağıtılır (Bkz. Etkinlik formu 10). Öğrencilere gerekli yönergeler verilir ve etkinlikleri bulmaları ve tasarlamaları için 25 dakika süre verilir. Bu sürenin bitiminde gruplar buldukları ve tasarladıkları etkinlikleri tüm sınıfın önünde sunarlar. Öğrenciler hem kendi gruplarında üretilen etkinliklerden hem de diğer gruplarda üretilen etkinliklerden yola çıkarak uygulamak üzere, kendi aile eğlencelerini tasarlarlar (Bkz. Etkinlik

Dersin işlenişi devamı...

c. Bitiş: Öğretmen dersin bu kısmında öğrencileri tasarladıkları kendi aile eğlencelerini uygulamaları için görevlendirir. Öğrencilerin aile eğlencelerini ne zaman ve ne şekilde uygulayacaklarını önceden öğretmene bildirmesi sağlanır. Yardıma ihtiyaçları olan konularda yardımcı olunur. Eğer mümkünse, aile eğlencesinin sürpriz şeklinde uygulanması sağlanır. Aile eğlencesi uygulandıktan sonra öğrencilerin hem kendi hem de ailelerin hissedip düşündükleri yazmaları için etkinlik formu dağıtılır (Bkz. Etkinlik formu 12).

d. Değerlendirme: Grupların ürettiği etkinlikler değerlendirme kapsamına alınabilir.

Örnek Olay 3. Sürpriz

SÜRPRİZ

Mustafa okuldan geldi. Çok yorgundu. Hemen okul kıyafetlerini değiştirdi ve dinlenmek için duşa girdi. Kendisi duştayken babası işten geldi. Duştan çıktı yarım saat kadar yatağına uzandı. Yemek hazır olduğu için annesinin sesi duyuldu. Bugün okulda yeni bir oyun öğrenmişlerdi. Mustafa oyunu çok sevmiş, oynarken çok eğlenmişti. Oyunu ailesine anlatmak için sabırsızlanıyordu. Sofraya oturdular. Mustafa babasına seslendi:

- Baba biz bugün çok zevkli bir oyun öğrendik.

Babası bir yandan yemek yiyor bir yandan da televizyondaki maçı izlemeye çalışıyordu. Onu duymadı bile. Sonra annesine seslendi:

- Anneciğim biz bugün yeni bir oyun öğrendik.
- Dur oğlum şimdi yemekleri katıyorum, yemekten sonra anlatırsın.

Mustafa kendisini kimse dinlemeyince üzgün ve sessizce yemeğine devam etti. Yemekler bitti herkes sofradan kalktı, Mustafa odasına ödevlerini yapmaya gitti. Ödevlerini bitirdikten sonra biraz ailesiyle vakit geçirmek istedi hem belki de bugün öğrendikleri oyunu anlatabilirdi. Oturma odasına gitti. İçeriye girdiğinde babası hala maç seyrediyordu, annesi örgü örüyor canı sıkılınca akıllı telefonuna bakıyordu. Abisi ise her zamanki gibi bilgisayarda oyun oynuyordu. İçeri girdi ve 'herkese merhaba' dedi. Kardeşiyle babası Mustafa'yı duymadılar bile sadece annesi duydu o da ilgisiz bir şekilde sadece 'merhaba' dedi. Sessizce bir koltuğa oturdu ve birilerinin kendisiyle konuşmasını bekledi. Ama kimse Mustafa ile konuşmadı. Aslında bu durum Mustafa'nın başına ilk defa gelmiyordu. Evde herkes kendi başına takılıyor ailecek vakit geçirmiyorlardı. Bu durum artık Mustafa'nın canını sıkıyaya başlamıştı. Bu sorunu çözmesi gerekiyordu. Odasına gitti ve bir plan yaptı.

Planı şuydu: abisinden de destek alarak sürpriz bir aile eğlencesi düzenleyecekti. Böylece aile bireylerinin birbirleriyle vakit geçirmelerini sağlayacaktı. Hemen işe koyuldu. Önce planını abisine anlattı. Abisi ilk başta isteksiz olsa da Mustafa'nın planını sevdi. Abisi pastaneden pasta ve limonata alacaktı. Mustafa ise pazara gidip biriktirdiği paralarla meyvelerden azar azar alarak süslü bir meyve tabağı hazırlayacaktı.

Ertesi gün hafta sonu olduğu için erkenden hazırlıklara başladılar. Zaten anne ve babaları dışarıya çıkmıştı. Hazırlıkları tamamladılar ve beklemeye başladılar. Nihayet gelmişlerdi. Gelir gelmez Mustafa'nın babası televizyonun başına geçti. Annesi de koltuğa uzandı ve telefonuyla oynamaya başladı. Mustafa ve abisi içeri girdi. Mustafa annesinin yanına gitti 'anneciğim şimdilik telefonunu alıyorum' dedi. Hemen sonra babasının yanına gitti 'babacığim şimdilik kumandayı alıyorum' dedi. Anne ve babası şaşırılmıştı. O esnada abisi hazırlanan meyve tabağıyla odadan içeri girdi. Annesi dayanamayıp sordu:

- Neler oluyor böyle!
- Anneciğim babacığım uzun zamandır aile bireylerinin kendi başlarına takıldıklarını gözlemliyorum. Hiç ailecek bir şeyler yapmıyoruz. Abimle konuştum ve sizlere sürprizler hazırladık. Bu gece televizyon, telefon ve bilgisayar yok. Hep beraber yiyip, içip eğleneceğiz.
- Çok güzel düşünmüşsünüz canım oğullarım benim. Mustafacım haklısın galiba evde herkes kendi başına takılıyor. Bakalım neler hazırlamışsınız.

Mustafa ve abisi hazırladıkları yiyecek ve içecekleri getirdiler. Hep beraber yiyip içtiler. Mustafa onlara bazı fıkralar anlattı. Abisi de çeşitli taklitler yaptı. Babası çok sevdiği bir türküyü söyledi. Hep beraber kızmabirader oyununu oynadılar. Tüm aile çok eğlenmişti. Hep beraber bir şeyler yapınca daha çok eğlendiklerini fark ettiler. Bu şekilde beraber vakit geçirmeyi sık sık tekrarlamaya karar verdiler. Annesi, babası ve abisi Mustafa'ya çok teşekkür ettiler. Mustafa da herkesi mutlu ettiği için kendisiyle gurur duydu.

SORULAR

Çocuk aile ile nasıl bir eğlence düzenlemiş?

Çocuk niçin aile eğlencesi düzenlemiş?

Aile bireylerinin eğlenceye tepkileri nasıl olmuştur?

Bu tür aile eğlencelerinin ailemize ne gibi katkıları vardır? Neden?

Aile ile eğlenmek neden önemlidir?

Etkinlik Formu 10. Eğlence Tasarlıyoruz

EĞLENCE TASARLIYORUZ

SEVGİLİ ÇOCUKLAR AŞAĞIYA "AİLEMİZLE BERABER BİR ETKİNLİK, EĞLENCE DÜZENLESEK NELER YAPABİLİRİZ?" SORUSUNUN CEVAPLARINI YAZIYORUZ. KOLAY GELSİN.

NE YAPABİLİRİZ?	NE LAZIM?	KİMLERDEN YARDIM ALABİLİRİZ?
<u>Kek, pasta, kurabiye yapabiliriz</u>	<u>Un, yumurta, şeker, kakao, kabartma tozu</u>	<u>Abla, anne, teyze, komşu, yenge</u>

Etkinlik Formu 11. Kendi Eğlencem

KENDI EĞLENCEM

NE YAPABİLİRİM?	NE LAZIM?	KİMLERDEN YARDIM ALABİLİRİM?

EĞLENCEMİ DÜZENLECEĞİM TARİH:

EĞLENCEMİ DÜZENLEYECEĞİM SAAT:

NELER YAPACAĞIM:

Etkinlik Formu 12. Aile Eğlencesi Sonrası Aile Röportajı ve Öğrenci Görüşleri

Aşağıdaki soruları içtenlikle cevaplayalım.

Bu eğlenceden memnun kaldınız mı? Neden?

Eğlence sırasında sizi en çok şaşırtan şey neydi?

Bu eğlencenin aile birliğinize katkısı olmuş mudur? Olduysa ne gibi katkılar olmuştur?

Aşağıdaki soruları içtenlikle cevaplayalım. Öğrenci no:

Bu eğlenceden memnun kaldınız mı? Neden?

Eğlence sırasında sizi en çok şaşırtan şey neydi?

Bu eğlencenin aile birliğinize katkısı olmuş mudur? Olduysa ne gibi katkılar olmuştur?

EK 4. 2009 ve 2018 programlarında aile ile ilgili ilişkilendirilebilecek kazanımlar

Program yılı	Sınıf	Kazanımlar	Kazanım Sayısı
2009	1.sınıf	<p>B.1.12. Ailesindeki bireyleri tanıy ve tanıtır.</p> <p>B.1.13. Ailedeki yardımlaşmayı ve görev dağılımını araştırır, dayanışmaya günlük hayattan örnekler gösterir.</p> <p>B.1.14. Aile içinde demokrasi kültürünün gerektirdiği davranışları gözlemler.</p> <p>B.1.15. Ailenin dayanışma ve iş birliği yapılan özel bir çevre olduğunu kavrar.</p> <p>B.1.16. Ailesinde ve akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler.</p> <p>B.1.17. Kendisinin ve ailesindekilerin hata yapabileceğini ve bunun doğal olduğunu kabul eder.</p> <p>B.1.19. Evi ve ailesiyle ilgili duygu ve düşüncelerini özgün bir biçimde ifade eder.</p> <p>B.1.20. Ailesindeki liderin/liderlerin ailedeki rolünü fark eder.</p> <p>B.1.21. Günlük zamanının bir bölümünü ailesi ve yakın çevresiyle birlikte eğlenmek için harcar.</p> <p>B.1.25. Aile bütçesi hazırlama çalışmalarına katılarak paranın sınırlı bir kaynak olduğunu fark eder.</p>	10
	2.sınıf	<p>B.2.9. Yemek yerken uyulması gereken görgü kurallarının nedenlerini açıklar.</p> <p>B.2.11. Aile bireylerinin çocukluğunu araştırır.</p> <p>B.2.15. Aile bireyleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları gözlemler ve gözlem sonuçlarını çeşitli yollarla ifade eder.</p> <p>B.2.16. Aileyi ilgilendiren konularda karar alınırken görüş bildirir ve bunun insan hak ve hürriyetleriyle ilişkisini kurar.</p> <p>B.2.17. Evde uyulması gereken kuralların belirlenmesine katkıda bulunur.</p> <p>B.2.18. Ailesindeki yardımlaşmayı gözlemleyerek, aile içinde üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretir.</p> <p>B.2.19. Aile içinde görev paylaşımına katılmaya istekli olur ve üzerine düşen görevi yapmaktan mutluluk duyar.</p> <p>B.2.23. Ailesi, akrabaları ve yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemleyerek, etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini ve etik olmayan davranışların da güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar.</p> <p>B.2.27. Aile yaşamında aldığı liderlik rolünü açıklar.</p> <p>B.2.33. Ailesiyle birlikte gezmek, tatillerini geçirmek ve eğlenmek için plan yapar ve bu planı ailesiyle paylaşır.</p> <p>C.2.5. Aile büyüklerinin küçükken oynadığı oyunları araştırır, bu oyunlarla kendisinin ve arkadaşlarının oynadığı oyunları karşılaştırarak değişimi fark eder.</p>	11
	3.sınıf	<p>B.3.3. Hayalindeki evi planlar ve sanat yoluyla ifade eder.</p> <p>B.3.7. Aile büyüklerinden hayatta olanların çocukluğunu araştırır.</p> <p>B.3.13. Ailesi ve yakın çevresiyle iletişim kurarken, sözel olmayan iletişim öğelerinin de kullanıldığını fark eder.</p> <p>B.3.14. Aile üyeleri arasındaki ilişki ve iletişim biçimi ile diğer kişilerle olan ilişki ve iletişim biçimi arasındaki farkı ayırt ederek ailenin özel bir çevre olduğunu kavrar.</p> <p>B.3.15. Kendi ailesi ile diğer aileleri karşılaştırarak, aile yapılarının farklı olabileceğini keşfeder.</p> <p>B.3.17. Aile içinde ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları çözmek için, sorun çözme becerisini kullanır.</p> <p>B.3.19. Ailede kararlar alınırken görüş bildirir ve kendisinin üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üretmek bunları uygular.</p> <p>B.3.20. Aile içinde görev dağılımının adil olup olmadığını sorgular.</p> <p>B.3.25. Kaynakları bilinçli olarak tüketmenin aile bütçesine katkısı açıklayan çeşitli etkinliklerde bulunur.</p> <p>B.3.28. Ailesinde ve yakın çevresinde (akrabaları, komşuları, vb.) birbirlerinin haklarına ne ölçüde saygı gösterildiğini gözlemler.</p>	13

		<p>B.3.30. Ailesi ve yakın çevresiyle olan ilişkilerinde olumlu tepkiler yaratan ve görgü kurallarına uyan davranışlar gösterir.</p> <p>B.3.34. Ailesiyle birlikte eğlenmenin aile bireylerine katkılarını açıklar, bunun için planlar yapar ve planıyla ilgili düşüncelerini etkili bir biçimde sunar.</p> <p>B.3.35. Ailesiyle katıldığı özel gün kutlamalarında mizahı kullanır.</p>	
Toplam			34
2018	1.sınıf	<p>HB.1.2.1. Aile bireylerini tanıtır.</p> <p>HB.1.2.2. Aile hayatının önemini kavrar.</p> <p>HB.1.2.4. Evde aile bireyleri ile iletişim kurarken nezaket kurallarına uyar.</p> <p>HB.1.2.5. Evdeki kaynakları verimli bir şekilde kullanır.</p>	3
	2.sınıf	<p>HB.2.2.1. Yakın akrabalarını tanıtır.</p> <p>HB.2.2.2. Akrabalık ilişkilerinin önemini kavrar.</p> <p>HB.2.2.4. Evde, üzerine düşen görev ve sorumluluklarını fark eder.</p> <p>HB.2.2.5. Aile içi karar alma süreçlerine katılır.</p> <p>HB.2.2.6. Evdeki kaynakları tasarruflu kullanmanın aile bütçesine katkılarını araştırır.</p> <p>HB.2.2.7. Yakın çevresindeki yardıma ihtiyaç duyan insanlara karşı duyarlı olur.</p>	6
	3.sınıf	<p>HB.3.2.1. Aile büyüklerinin çocukluk dönemlerinin özellikleri ile kendi çocukluk döneminin özelliklerini karşılaştırır.</p> <p>HB.3.2.2. Komşuluk ilişkilerinin ailesi ve kendisi açısından önemine örnekler verir.</p> <p>HB.3.2.4. Evde üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirir.</p> <p>HB.3.2.8. İstek ve ihtiyaçlarını karşılarken kendisinin ve ailesinin bütçesini korumaya özen gösterir.</p>	4
Toplam			13

ÖZGEÇMİŞ ve İLETİŞİM BİLGİSİ

Hakan Bayırlı 1990 yılında Antakya’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İzmir ve Erzincan’da tamamladı. Lise öğrenimini 2004-2008 yılları arasında Lefkoşa Bülent Ecevit Anadolu Lisesi’nde tamamladı. 2008 yılında başladığı Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sınıf Öğretmenliği Bölümü’nden 2012 yılında mezun oldu. Aynı yıl Şırnak’ın Cizre ilçesine sınıf öğretmeni olarak atandı. Cizre’de 2 yıl çalıştıktan sonra Kocaeli’nin Gebze ilçesine tayin oldu. Gebze’de 3 yıl sınıf öğretmeni olarak çalıştıktan sonra 2017 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. Halen bu görevine devam etmektedir.

İletişim: hbayirli@aku.edu.tr